

अ० ७ । अ० ५ । व० १२] ५३४ [म० ६ । अ० ७ । सू० १०७ ।

॥ १०५ ॥ तं वः सखायो मदाय पुनान्मभि गायत । शिशुं न यज्ञैः स्वद-
यन्त गृतिभिः ॥ १ ॥ सखाय इव श्रुतिरिन्दुहिन्वानो अज्यते । देवावीर्मदो
मतिभिः परिष्कृतः ॥ २ ॥ अयं दक्षाय साधनोऽयं शर्षाय वीतये । अयं देवयो
मधुमक्षमः सुतः ॥ ३ ॥ गोमक्ष इन्द्रो अश्ववसुतः सुदक्ष धन्व । शुचिं ते वरुण-
मग्निं गोपं दीधरम् ॥ ४ ॥ स नो हरीणां पतु इन्द्रो वृषभरस्तमः । सर्वेभ्यः सख्ये
नयो रुच भव ॥ ५ ॥ सनेमि त्वमस्मदौ अर्देवं कं चिद्विश्रितम् । सावर्ह्यं इन्द्रो
परि बाधो अर्प इयम् ॥ ६ ॥ ८ ॥

॥ १०६ ॥ ऋषिः—१—३ अग्निश्चाक्षुषः । ४—६ वसुमानयः । ७—९ मनुरा-
प्सवः । १०—१४ अग्निः ॥ पद्यमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, ३, ४, ८, १०, १४
निचुदुष्णिक् । २, ५—७, ११, १२ उष्णिक् । ९, १३ विराडुष्णिक् ॥ ऋषभः रघवः ॥

॥ १०६ ॥ इन्द्रमच्छे मुता इमे वृषणां यन्तु हायः । धृष्टी जातासु इन्द्रवः
स्वविदः ॥ १ ॥ अयं भर्गव मानसिगिन्द्राय पवते सुतः । सोमो जज्ञस्य चेतति
यथा विदे ॥ २ ॥ अन्वेदिन्द्रो मदेष्वा प्रभं गृभ्णान सानमिम् । वचं च वृ-
षणं भरत्समम्भुजिन् ॥ ३ ॥ प्र धेन्वा सोम जागृविरिन्द्रायेन्द्रो परि स्रव । सुमन्तं
शुष्ममा भेरा स्वविदम् ॥ ४ ॥ इन्द्राय वृषणां मद पवस्व विश्वदर्शनः । सहस्र-
यामा पथिकृद्विचक्षुः ॥ ५ ॥ ६ ॥ अस्मभ्यं गातुवित्तमो देवयो मधुमक्षमः ।
सहस्रं बाहि पथिभिः कनिकदत् ॥ ६ ॥ पवस्व देवर्षितय इन्द्रो धार्गभिरोजमा ।
आ कुलशं मधुमानसोम नः सदः ॥ ७ ॥ तव द्रुमा उद्वपुत इन्द्रं मदाय वावृ-
धुः । त्वां वेवामो अमृताय कं पयः ॥ ८ ॥ आ नः सुतस इन्द्रवः पुनाना धा-
वता रयिम् । वृष्टिवावोरीत्यापः स्विदः ॥ ९ ॥ सोमः पुनान ऊर्मिणाव्यो वारं
वि धावति । अर्धं वाचः पवमानः कनिकदत् ॥ १० ॥ १० ॥ धूमिहिन्वन्नि
वाजिनं वने क्रीळन्तमन्यविम् । आभ त्रिपुष्टं मनयः समन्वरन् ॥ ११ ॥ अर्साजि
कलशौ अभि मोळ्हे सतिर्न वाजयुः । पुनानो वार्च जनधक्षसिषदत् ॥ १२ ॥
पर्वते हयतो हरिरिति ह्यर्गमि रंभा । अभ्यर्पन्तस्तोतृभ्यो वीरुचराः ॥ १३ ॥
अवा पवस्व देवयुर्मधोर्धारा असृक्षत । रमन्प्रवित्रं पयसि विश्वतः ॥ १४ ॥ ११ ॥

॥ १०७ ॥ १—२६ सप्तर्षय ऋषिः ॥ पद्यमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, ४, ६,
८, १४, १७, २१ विराडुष्टती । २, ५ भुरिगुष्टती । ८, १०, १२, १३, १६, २५ वृत्ती ।

अ० ७ । अ० ५ । व० १५] ५३५ [म० ६ । अ० ७ । सू० १०७ ।

२३ पादनिन्दुयुती । ३, १६ विद्योलिकामध्या गायत्री । ७, ११, १८, २०, २४, २६
निचुत् पङ्क्तिः । १५, २२ पङ्क्तिः ॥ स्वरः— १, २, ४—६, ८—१०, १२—१४, १७, १६,
२१, २३, २५ मध्यमः । ३, १६ पङ्क्तिः । ७, ११, १५, १८, २०, २२, २४, २६ पञ्चमः ॥

॥ १०७ ॥ परितो विश्वता सुतं सोमो य उक्तमं हविः । दधुन्वाँ यो नयीं
अध्वान्तरा सुषातु सोममद्रिमिः । १ ॥ नूनं पुनानो विभिः परि कुवादम्भः सु-
रमिन्ताः । सुते चिन्ताप्सु म सोमो अन्धमा धीणन्तो गोभिरुत्तरम् ॥ २ ॥ परि
सुवानश्चक्षेम देवमांसः क्रतु र्निदुर्विचक्षणः ॥ ३ ॥ पुनानः सोमं धारयापो व-
सानो अरमि । आ रत्तवा योनिप्रतन् सीदस्युसो देव हिरण्ययः ॥ ४ ॥ दु-
हान ऊर्ध्वर्दिव्यं मधु प्रियं मन्ने मधुस्थमामदत् । आरुद्र्यं धरुणं वाज्यपैति वृ-
भिद्युतो विचक्षणः ॥ ५ ॥ १२ ॥ पुनानः सोमं जागृविरव्यो दोरे परि प्रियः ।
त्वं विप्रो अभवोर्द्विरस्नमो मत्वा यज्ञं भिमिद नः ॥ ६ ॥ सोमो भीद्वान्यवते गा-
तुचित्तम अर्धिप्रो विचक्षणः । त्वं क्वावभवो देववीतम आ सूर्य रोहयो दिवि
॥ ७ ॥ सोम उ पुव णः संतृभिगधि प्लुभिर्चीताम् । अरव्येव हरिता याति
धारया मन्दया याति धारया ॥ ८ ॥ अनुपे गोमान्गोभिरक्षाः सोमो वृषामि-
रक्षाः । समुद्रं न संवृणान्यग्मन्मन्दी मदाय तोशने ॥ ९ ॥ आ सोम सुवानो
अद्रिमिन्तरो वाराण्यथया । जतो न पुगि चम्वाँर्विशद्वरिः सद्रो वनेषु दधिपे
॥ १० ॥ १३ ॥ स सोमृजे तिरा अयानि मेथ्या मीळइ सन्तिनं वाज्रगुः । अ-
नुमायः पर्वमाना मनीषिभिः सोमो रत्नेभिश्चक्रवभिः ॥ ११ ॥ म सोम देववीतये
सिन्धुने पिप्ये अर्णसा । अंशोः पयसा भद्रिगे न जागृविरव्यो कोरौ मधुरचुतम्
॥ १२ ॥ आ हृषेतो अर्जुन अत्के अव्यत प्रियः सुनुर्नन्द्यैः । नभीं हिन्वन्त्यमो यथा
रथं नदीष्वा गभस्नयोः ॥ १३ ॥ अभि सोमोम आश्वः पर्वन्ते मघं मदम् । समुद्रस्याधिं
विष्टवि मनीषिणो मत्सरापः स्तुर्विदः ॥ १४ ॥ तरत्समुद्र पर्वमान ऊर्मिणा राजा देव
अतं ब्रह्म । अर्धेन्मित्रस्य वरुणस्य धर्मणा य हिन्वान् अतं ब्रह्म ॥ १५ ॥ १४ ॥ नृभिर्वेमा-
नो हयतो विचक्ष्णो राजा देवः समुद्रयः ॥ १६ ॥ इन्द्राय पवते मदः सोमो मरुत्वते
सुतः । मरुसंधागो अन्धव्यमपति तर्मी मृजन्त्यायवः ॥ १७ ॥ पुनानश्चमू जनयन्मति
कविः सोमो देवेषु ययति । अपो वसानः परि गोभिरुत्तरः सीदन्वनेष्वव्यत ॥ १८ ॥
तथाहं सोम राख्य सख्य इन्दो दिवेदिव । पुरुषि बभ्रो नि चरन्ति मामव परिधीरति
तौ इहि ॥ १९ ॥ उवाहं नक्रमुत सोम ते दिवा सख्याय बभ्र ऊर्धनि । घृषा

अ० ७ । अ० ५ । अ० १८] ५३६ [अ० ६ । अ० ७ । अ० १०८ ।

तर्पन्तमति धृष्य परः शकुना इव पक्षिणः ॥ २० ॥ १५ ॥ मुख्यमानः सुहस्त्व सप्तद्वे वाचं-
मिन्वति । रयि पिशाङ्गं बहुलं पुरुस्पृह पर्वमानाम्यर्पसि ॥ २१ ॥ पूजानो वारे पर्वमानो
अव्यये वृषाव चक्रदो वने । देवानां सोम पवमान निष्कृतं गोभिरेजानो अर्पसि
॥ २२ ॥ पर्वस्व वाजसातयेऽभि विष्णोनि काव्या । त्वं संपुष्टं प्रथमो वि धार्यो दे-
वेभ्यः सोममसुरः ॥ २३ ॥ स तु पर्वस्व परि पार्थिवं रजो विष्ट्या च सोम धर्मेभिः । वा
विप्रासो मतिभिर्विचक्ष्य शुभ्रं हिंन्वन्ति धीतिभिः ॥ २४ ॥ पर्वमाना अमृवत
पवित्रमति धारया । मरुत्वन्तो मत्सरा इन्द्रियाहया मेघामभि प्रयांसि च ॥ २५ ॥
अपो वसानः परि कोशमर्षतान्दुर्हियानः सोतृभिः । जनयऽज्योतिर्मन्दना अवी-
वशद्वाः कुपवानो न निर्विजम् ॥ २६ ॥ १६ ॥

॥ १०८ ॥ अग्निः—१, २ गौरिवीतिः । ३, १४—१६ शक्तिः । ४, ५ उक्तः । ६, ७
अग्निवाः । ८, ९ ऊर्ध्वसखा । १०, ११ कनयशाः । १२, १३ अणुअणुः ॥ पवमानः सोमो
देवता ॥ छन्दः—१, ६, ११ उष्णिक् ककुप । ३ पादनिचुदुष्णिक् । ४, ७, १५ निचुदु-
ष्णिक् । २ निचुदुहती । ४, ६, १०, १२ स्वराङ्गहती । ८, १६ पङ्क्तिः । १४ निचुदु-
ङ्क्तिः । १३ गायत्री ॥ स्वरः—१, ३, ४, ७, ८, ११, १५ अणुः । २, ५, ६, १०, १२
मध्यमः । ८, १४, १६ पञ्चमः । १३ षड्जः ॥

॥ १०८ ॥ पर्वस्व मधुमक्षय इन्द्राय सोम क्रतुवित्तमो मर्दः । महिं घृण-
रुमो मर्दः ॥ १ ॥ यस्य ते पत्न्या वृषभो वृषाण्येऽस्य पीता स्युर्विदः । स सुप्र-
केतो अभ्यक्रमीदिषोऽञ्जु वाजं नैतशः ॥ २ ॥ त्वं ह्यङ्ग देव्या पर्वमान जनिमान-
द्यमर्षमः । अमृतस्वाद्यं शोषयः ॥ ३ ॥ येना नवम्बो दुध्वहं हपोर्णने येन विप्राम आ-
पिरे । देवानां सुम्ने अमृतस्य चारुणो येन श्रवास्यानशुः ॥ ४ ॥ एष स्य धारया
सुतोऽज्यो वारोभिः पर्वते मदिन्तमः । क्रीळन्मिरपामिव ॥ ५ ॥ १७ ॥ य उस्त्रिः
अप्या अन्तरश्मनो निर्गा अकृन्तदोजसा । अमि व्रजं तान्तिषे गव्यमर्ष्यं वमीवं
धृष्टवा रुज ॥ ६ ॥ आ सोता परि पिच्छतारुं न स्तोममप्युरं रजस्तुम् । वनकृष्य-
दुमुतम् ॥ ७ ॥ सहस्रधारं वृषमं पयोवृषं प्रियं देवाय जग्मने । अनेन य अन्नजानो
विवावृषे राजा देव अतं ब्रह्म ॥ ८ ॥ अमिः पुम्नं बृहद्यश इपस्पते दिदीहि देव
देव्युः । वि कोशं मध्यमं युव ॥ ९ ॥ आ वच्यस्व मुदच चरवोः सुतो पिशा वकिर्न
विरपतिः । वृष्टिं दिवः पर्वस्व रीतिप्रपां जिन्वा गर्विह्ये धियः ॥ १० ॥ १८ ॥

अ० ७१ अ० ५ । व० २१] ५३७ [म० ६ । अ० ७ । अ० १०६ ।

एतन्नु त्वं मनुष्युर्ते सहस्रधारं वृषभं दिवो दुहुः । विश्वा वसूनि विभ्रतम् ॥ ११ ॥
वृषा वि ऋते जनयन्मर्त्यः मृतपुञ्ज्योतिषा तमः । स सुपुतः कविभिर्निबिजं दधे
मिधात्वस्य दंससा ॥ १२ ॥ स सुन्वे यो वसूनां यो राधामातेता य इळानाम् ।
सोमो यः सुचितीनाम् ॥ १३ ॥ यस्य न इन्द्रः पित्राद्यस्य मरुतो यस्य वार्षमणा भगः ।
आयेने मित्रावरुणा करामह एन्द्रमवसे महे ॥ १४ ॥ इन्द्राय सोम पातवे नृभिर्यतः
स्वायुषो मदिरमः । पर्वस्व मधुमत्तमः ॥ १५ ॥ इन्द्रस्य हार्दिं सोमधानमा विश
समुद्रमिव सिन्धवः । जुष्टो मित्राय वरुणाय वायवे दिवो विष्टम् उत्तमः ॥ १६ ॥ १६ ॥

॥ १०६ ॥ १—२२ अग्नयो धिष्यथा ऐश्वरा ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥

छन्दः—१, ७, ८, १०, १३, १४, १५, १७, १८ आर्ची भुरिगायत्री । २—६, ९, ११,
१२, १६, २२ आर्ची स्वराङ्गायत्री । २०, २१ आर्ची गायत्री । १६ पादनिचृद्गायत्री ॥
पङ्क्तयः स्वरः ॥

॥ १०६ ॥ परि प्र धन्वेन्द्राय सोम स्वादुर्मित्राय पूष्णे भगाय ॥ १ ॥ इ-
न्द्रस्ते सोम सुतस्य पेयाः क्रत्वे दद्याय विश्वे च देवाः ॥ २ ॥ एवामृताय महे
षवाय स शुक्रो ऋषे दिव्यः पीयूषः ॥ ३ ॥ पर्वस्व सोम महान्तस्समुद्रः पिता वे-
वानां विश्वाभि धाम ॥ ४ ॥ शुक्रः पर्वस्व देवेभ्यः सोम दिवे पृथिव्यै शं च प्र-
जायै ॥ ५ ॥ दिवो धर्तामि शुक्रः पीयूषः मृत्ये निर्धर्मन्वाजी पर्वस्व ॥ ६ ॥ पर्वस्व सोम
पुम्नी सुधारो महामवीनामनु पूष्यः ॥ ७ ॥ नृमिर्येमानो जज्ञानः पुनः चरद्विद्यानि
मन्द्रः स्तुर्वित् ॥ ८ ॥ इन्दुः पुनानः प्रजासुराणः करद्विद्यानि द्रविद्यानि नः ॥ ९ ॥
पर्वस्व सोम क्रत्वे दद्यायास्तो न निष्क्रो वाजी धर्ताय ॥ १० ॥ २० ॥ तं ते सोतारो
रसं मदाय पुनन्ति सोमं महे पुम्नार्य ॥ ११ ॥ शिशुं जज्ञानं हरिं मृजन्ति पवित्रे
सोमं देवेभ्य इन्दुम् ॥ १२ ॥ इन्दुः पविष्ट चारुर्मदायापापुपस्यै कविर्भगाय
॥ १३ ॥ निर्मर्ति चार्विन्द्रस्य नाम येन विश्वानि वृत्रा जघान ॥ १४ ॥ पिब-
न्त्यस्य विश्वे देवामो गोभिः भीतस्य नृभिः सुतस्य ॥ १५ ॥ प्र सुवानो अद्याः
सहस्रधारस्तिरः पवित्रं वि वारमन्यम् ॥ १६ ॥ स वाज्यं द्याः सहस्रेता अजि-
र्भजानो गोभिः भीणानः ॥ १७ ॥ प्र सोम याहीन्द्रस्य कुक्षा नृमिर्येमानो
अद्विभिः सुतः ॥ १८ ॥ असर्जि वाजी तिरः पवित्रमिन्द्राय सोमः सहस्रधारः
॥ १९ ॥ अज्जन्त्येनं मध्वो रसेनेन्द्राय वृष्ण इन्दुं मदाय ॥ २० ॥ देवेभ्यस्त्वा
वृष्ण पाजसेज्यो वसानं हरिं मृजन्ति ॥ २१ ॥ इन्दुरिन्द्राय तोशते नि तोशते
श्रीयशुषो रिक्त्वपः ॥ २२ ॥ २१ ॥

अ० ७ । अ० ४ । व० २४] ५३८ [म० ६ । अ० ७ । व० १११ ।

॥ ११० ॥ १—१२ उपवसन्तसदस्युः श्रुतिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—
१, २, १२ निवृत्तुष्टुप् । ३ विराडनुष्टुप् । १०, ११ अनुष्टुप् । ४, ७, ८ विराड्दृष्टो ।
५, ६ पादनिवृत्तुष्टु । ९ वृहती ॥ स्वरः—१—३, १०—१२ गान्धारः । ४—६
मध्यमः ॥

॥ ११० ॥ पर्युषु प्र घन्तु वाजसातये परि वृत्राणि सृजतिः । विषस्तरध्या
अणया न ईयसे ॥ १ ॥ अनु हि त्वा सुतं सोमं मदांसि महे समर्थराज्ये । वा-
जो अभि पवमान प्र गाहसे ॥ २ ॥ अजीजनो हि पवमान सूर्यं विधारे शकर्म-
ना पर्यः । मोजीरया रहमाणः पुरन्ध्या ॥ ३ ॥ अजीजनो अमृतं मर्त्येषां अतस्य
धर्ममृतस्य चारुणः । सदासरो वाज्रमच्छा सनिष्यदत् ॥ ४ ॥ अभ्यभि हि अ-
वसा ततर्विधोऽसं न कं विज्जनपानमक्षितम् । शर्याभिर्न मरमाणो गमस्त्योः
॥ ५ ॥ आदौ के चित्परयमानासु आप्यं वमुरुचो दिव्या अभ्यनूत । वारं न
देवः सविता व्युत्थुते ॥ ६ ॥ २२ ॥ त्वे सोमं प्रथमा वृक्रवर्हिषो महे वाजाय अ-
वसे धियं दधुः । स त्वं नो वीर वीर्यं चोदय ॥ ७ ॥ दिवः प्रीयुषं पूर्यं व-
दुक्थ्यं महं गाहादिव आ निधुतत । इन्द्रमभि जायेमानं समस्वग्न ॥ ८ ॥ अध
यदिमे पवमान रोदसी इमा च विश्वा भुवनामि मउमना । युधे नः निष्ठा वृषभो
वि तिष्ठसे ॥ ९ ॥ सोमः पुनानो अव्यये वारं शिशुर्न कीलन्पवमानो अक्षाः ।
सहस्रधारः शतधाज्ज इन्दुः ॥ १० ॥ ११ ॥ पुष पुनानो मधुमां अतावेन्द्रायेन्दुः पव-
ते स्यादुरुर्मिः । वाज्रसर्निर्विग्नो विद्वयोधाः ॥ ११ ॥ स पवस्य महमानः पुत-
न्यन्तसेध्रमक्षास्यं दुर्गहसि । स्वायुधः सोमहोन्तसोमं शत्रून् ॥ १२ ॥ २३ ॥

॥ १११ ॥ १—३ अनानतः पादद्वेष्टेपि श्रुतिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१
निवृत्तुष्टुः । २ भुगिनिष्टुः । ३ अष्टिः ॥ मध्यमः स्वरः ॥

॥ १११ ॥ अया रुचा हरिण्या पुनानो विश्वा द्वेषांसि तरतिस्वयुग्माभिः खरो
न स्वयुग्माभिः । धारा सुतस्य रोचते पुनानो अरुषो हरिः । विश्वा वम्रुषा परि-
वात्युक्ताभिः मसास्यभिर्ऋक्भिः ॥ १ ॥ त्वं त्यन्पणीनां बिद्रो वसु सं मातृभिर्मजवसि
स्व आ दमं अतस्य धीतिभिर्दमे । परावतो न साम तयत्रा रक्षन्ति धीतर्यः । त्रिधातु-
भिररुषोभिर्वयो दधे रोचमानो वयो दधे ॥ २ ॥ पूर्वाभिरु मदिशं वाति चेकित-
त्सं रश्मिभिर्मनते दर्शतो रथो देवो दर्शतो रथः । अगमन्नुक्तानि पौस्वेन्द्रं वै-
त्राय हर्षन् । वज्रं च वज्रवयो अनपश्यता समस्त्वनपश्यता ॥ ३ ॥ २४ ॥

अ० ७ । अ० ५ । व० २७] १३६ [म० ६ । अ० ७ । सू० ११३ ।

॥ ११२ ॥ १—४ शिशुर्ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१—३ विराट् पङ्क्तिः । ४ निचुत् पङ्क्तिः ॥ पञ्चमः स्वरः ॥

॥ ११२ ॥ ता नानं वा उ नो धियो वि ब्रतानि जनानाम् । तदा गिष्टं कृतं
भिषग्गृह्णा सुन्वन्तमिच्छतीन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ॥ १ ॥ जरतीभिर्गोपधीभिः पृथ्वीभिः
शकुनानाम् । कामार्गो अश्मभिर्घुभिर्हिंसयन्तमिच्छतीन्द्रायेन्द्रो परि स्रव
॥ २ ॥ कारुण्डं नतो भिषगुपलप्रविणी नना । नानाधियो वसुधवाऽनु गा इव
तस्मिन्नेन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ॥ ३ ॥ अस्वा वोळ्हा, मुखं रथं हसनापुपन्त्रिणः ।
शेषो रोमएवन्तो भेदौ वारिण्यङ्कं इच्छतीन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ॥ ४ ॥ २५ ॥

॥ ११३ ॥ १—११ कश्यप ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, २, ७
विराट् पङ्क्तिः । ३ भुक् पङ्क्तिः । ४ पङ्क्तिः । ५, ६, ८—११ निचुत् पङ्क्तिः ॥ पञ्चमः
स्वरः ॥

॥ ११३ ॥ शर्यणावति सोममिन्द्रः पिबतु वृत्रहा । बलं दधान आत्मनि
करिष्यन्वीर्यं महदिन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ॥ १ ॥ आ पवस्व दिशां पत आर्जीका-
त्सोम मीढुः । अतत्राकनं मन्येन श्रद्धया तपसा सुत इन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ॥ २ ॥
पर्जन्यवृद्धं महिषं तं मर्यस्य दुहितामगत् । तं गन्धर्वाः प्रत्यगृभ्णन्तं सोमे रसमा-
दधुरिन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ॥ ३ ॥ श्रुतं वदन्तु धुम्न सन्त्यं वदन्तस्त्यकर्मन । श्रुतां
वदन्तसोम राजन्धात्रा सोमं परिष्कृत इन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ॥ ४ ॥ सन्धश्च पवस्व
बृहत्तः सं स्रवन्ति संस्रवाः । सं यन्ति रमिना रसाः पुनानो ब्रह्मणा हर इन्द्रा-
येन्द्रो परि स्रव ॥ ५ ॥ २६ ॥ यत्र ब्रह्मा पवमान छन्दस्यावाचं वदन् । याव्णा-
सोमे महीयते सोमेनानन्दं जनयन्मिन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ॥ ६ ॥ यत्र व्योमैरजस्रं
यस्मिन्लोके स्वंदितम् । तस्मिन्मां धेहि पवमानापूते लोके अचिन्त इन्द्रायेन्द्रो परि
स्रव ॥ ७ ॥ यत्र राजा वसस्वतो यत्रावरोधनं दिवः । यत्रामूर्यहतीरापस्तत्र मा-
ममृतं कूर्ध्नायेन्द्रो परि स्रव ॥ ८ ॥ यत्रानुकामं चरणं त्रिनाके त्रिदिवे दिवः ।
लोका यत्र व्योर्विष्मन्तस्तत्र माममृतं कूर्ध्नायेन्द्रो परि स्रव ॥ ९ ॥ यत्र कामा
निकामाश्च यत्र ब्रह्मस्य विष्टपश्च । स्वधा च यत्र तृप्तिश्च तत्र माममृतं कूर्ध्नाये-
न्द्रो परि स्रव ॥ १० ॥ यत्रानन्दारश्च मोदारश्च बृहदः प्रमुद आसन्त । कामस्य
वपसाः कायास्वत्र माममृतं कूर्ध्नायेन्द्रो परि स्रव ॥ ११ ॥ २७ ॥

अ० ७ । अ० १ । व० २८] ५४० [म० ६ । अ० ७ । सू० ११४ ४

॥ ११४ ॥ १—४ कश्यप ऋषिः ॥ पवमानः सोमो देवता ॥ छन्दः—१, २ विराट्
पङ्क्तिः । ३, ४ पङ्क्तिः ॥ पञ्चमः स्वरः ॥

॥ ११४ ॥ य इन्द्रोः पवमानस्यानु धामान्वक्रमीत् । तमाहुः सुमजा इति
यस्त सोमाविधन्मन इन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ॥ १ ॥ यत्ने मन्त्रकृतां स्तोत्रैः कश्यपं
लोच्यतेऽन्तरः । सोमं नमस्य राजानं यो जुष्टो वीरुघां पतिरिन्द्रायेन्द्रो परि स्रव
॥ २ ॥ सप्त दिशो नानामृषाः सप्त होतार ऋत्विजः । देवा आदित्या ये सप्त
स्तोत्रैः सोमामि रक्ष न इन्द्रायेन्द्रो परि स्रव ॥ ३ ॥ यत्ने राजभूतं हविस्तेन सो-
मामि रक्ष नः । अरातीवा मा नस्तारिन्मो च नः किं चनाममदिन्द्रायेन्द्रो परि
स्रव ॥ ४ ॥ २८ ॥ ७ ॥ ६ ॥

॥ इति नवममण्डलं समाप्तम् ॥

अथ दशमस्कन्धलम् ॥

॥ १ ॥ १—७ वित्त अविः ॥ अग्निदेवता ॥ अन्वः—१, ६ पादनिबृत्तिष्टुप् ।
२, ३ विराट् त्रिष्टुप् । ४, ५ निबृत्तिष्टुप् । ७ आर्वास्वराट् त्रिष्टुप् ॥ जेदतः स्वरः ॥

॥ १ ॥ अग्ने बृहस्पतिर्मातृध्वो अस्याभिर्जगन्वान्तर्ममो व्योतिषागात् । अ-
ग्निर्मानुता कथता स्वज्ञ आ ज्ञातो विश्वा सज्जान्वयाः ॥ १ ॥ स ज्ञातो गर्भो
अग्नि रोदस्योरग्ने वाकुर्बिभृत ओषधीषु । चित्रः शिशुः परि तमांस्यन्म मान-
स्यो अग्नि कर्निकरद्राः ॥ २ ॥ विष्णुरित्या परममस्व विद्वाज्जातो बृहज्जमि
पावि तृतीयम् । आसा बदस्य पयो अर्कत स्वं सचेतसो अर्ध्वर्चन्त्यत्र ॥ ३ ॥
अत उ त्वा वितुभृते जनित्रीरन्नाह्वं प्रति चरन्त्यथैः । ता ई प्रत्येधि पुनरन्व-
रणा अग्नि त्वं विष्टु मानुषीषु होता ॥ ४ ॥ होतारं विष्टुर्दम्यमध्यम्यं वष्टुस्व-
दस्व केतुं कथान्तम् । प्रत्येधि देवस्वदेवस्य मुखा श्रिया त्वाग्निमर्तिषि जनानाम्
॥ ५ ॥ स तु वक्ष्यायव्य पेयनानि वसानो अग्निर्नामा पृथिव्याः । अरुषो ज्ञातः
पद इज्याः पुरोहितो राजन्वधीह देवान् ॥ ६ ॥ आ हि सावापृथिवी अग्न
इमे सदा पुत्रो न मातरा ततन्व । प्र शास्त्रन्क्षीणतो वष्टिहावा वष्ट सहस्येह
देवान् ॥ ७ ॥ २६ ॥

॥ २ ॥ १—७ वित्त अविः ॥ अग्निदेवता ॥ अन्वः—१ पादनिबृत्तिष्टुप् । २, ५
निबृत्तिष्टुप् । ३, ४, ६, ७ त्रिष्टुप् ॥ जेदतः स्वरः ॥

॥ २ ॥ प्रियीहि देवो वंशतो वष्टिष्टु विष्टो अर्तुर्ध्वतपते वजेह । वे देव्या
अतिवृष्टोर्ध्वान्ते त्वं होतृवाप्स्वार्थविष्टः ॥ १ ॥ वेधि होत्रमुत पोत्रं जनानां
वन्त्रवर्धि प्रविष्टोवा वृवाया । स्वाहा वृषं कृषवाभा इषीर्धि देवो देवान्यथः

अ० ७ । अ० ५ । व० ३२] ५४२ [म० १० । अ० १ । अ० ४ ।

स्वमिरर्हन् ॥ २ ॥ अग्निर्विद्वान्स्व यज्ञात्सेदु होता सो अश्वराग्स्तु कृत्ययाति ॥ ३ ॥ यज्ञो
यं प्रभिनाम ज्ञानं विदुषां देवा अविबुधरासः । अग्निष्टमिमा पृथ्वी
विद्वान्नेमिर्देवाः कृतुभिः कृत्ययाति ॥ ४ ॥ यत्पाकत्रा मनसा दीनदसा न यज्ञस्य
मन्त्रे मर्त्यासः । अग्निष्टदोताः कृतुविद्विजानन्मर्जिष्ठो देवोऽश्वतुशो यजाति
॥ ५ ॥ विद्येषां अश्वराग्रामनीकं चित्रं केतुं जनिता त्वा जजान । स आ य-
जस्व नृवतीगुणाः स्याद्दो इषः सुमतीर्विश्वजन्माः ॥ ६ ॥ यं त्वा यावाः पृथिवी
यं त्वापुस्त्वष्टा यं त्वां मुजनिमा जजान । पन्थामनु प्रविद्वान्पितृयार्थं पुमर्दने
समिधानो वि माहि ॥ ७ ॥ ३० ॥

॥ ३ ॥ १—७ जित अग्निः ॥ अग्निर्देवता ॥ अन्वः—१ पादनिचत्त्रिष्टुप् । २, ३
निचत्त्रिष्टुप् । ४ विराट्त्रिष्टुप् । ५—७ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ३ ॥ इतो राजस्रुतिः समिधो रौद्रो दद्यात् सुपुमौ अदक्षि । त्रिकि द्वि
भाति आसा बृहतासिक्तीमेति रुशतीमपाजन् ॥ १ ॥ वृष्णां यदेनांभि वर्षमा
भृज्जनयन्वोषां बृहतः पितृजाम् । ऊर्ध्वं भानुं सूर्यस्य स्नभायन्दिवा वसुभिर्-
रतिर्वि भाति ॥ २ ॥ भद्रो भद्रयः मर्चमान आगत्स्वमारं जारो अभ्येति पश्चान् ।
सुप्रकेर्तुर्मिग्निरिति प्रसुशस्त्रिर्वैरभि राममस्थान् ॥ ३ ॥ अस्य यामासो वृ-
ह्यो न जग्नूनिन्याना अग्नेः सस्युः शिवस्य । इक्ष्यस्य वृष्णो बृहतः स्वागो
यामासो यामस्रज्वभिकिरे ॥ ४ ॥ स्यता न यस्य यामासः पर्वन्ते रौचमान-
स्य बृहतः सुदिवः । व्येष्टिभिर्यस्नेर्जिष्ठः क्रीडमस्त्रिर्विष्टिभिर्भानुभिर्नक्षत्रि पाशु
॥ ६ ॥ अस्य शुष्मासो दृष्टानपवेर्जैमनस्य स्वनयस्त्रिष्टुभिः । प्रनेधिर्यो रुश-
स्त्रिदेवतां वि रेमस्त्रिग्निरिति विन्वा ॥ ६ ॥ स आ वति माहि न आ च
सात्स द्विस्पर्धिव्योरर्निर्गुवन्मोः । अग्निः मुतुकः मुतुकंभिरश्वे रभस्वद्वा रथ-
स्यो एह मन्वाः ॥ ७ ॥ ३१ ॥

॥ ४ ॥ १—७ जित अग्निः ॥ अग्निर्देवता ॥ अन्वः—१—४ निचत्त्रिष्टुप् । ५, ६
त्रिष्टुप् । ७ विराट्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ४ ॥ अ ते वाञ्छि प्र ते इवमि मन्व इतो यवा वन्यो नो हवेत् । यन्मभिव
यवा अमि त्वयमन इयवै पूर्ये प्रत्य राजन् ॥ १ ॥ वन्वा जनासो अमि म-
न्वरमि यवा इयवमि व जं वमिष्ठ । इतो देवायामसि मर्त्यामाम्नाहोवैर-

अ० ७। अ० ६। व० १] १४३ [म० १०। अ० १। सू० ६।

सिरोधनेन ॥ २ ॥ शिशुं न स्वा वेन्धं वर्धयन्ती माता विमर्ति सचनस्वमाना ।
 धनोरधि प्रवर्ता वामि इर्यञ्जिगीपसे पशुगिवावमृष्टः ॥ ३ ॥ मूरा अमृष्ट न वयं
 विकित्वो मदित्वमग्ने त्वमन्न विंस्ते । शयं वमिषवरति जिह्वयादत्रैरिक्ते युवसि
 विरपतिः सन् ॥ ४ ॥ कृषिज्जायते सनयासुनव्यो वने तस्यौ पलितो धूमकेतुः ।
 अस्नातापो वृषभो न प्र वेति सचेतसो यं प्रक्षयन्त मर्ताः ॥ ५ ॥ अनुत्यजेव स-
 स्करा वनगू रशनाभिः शभिर्मयधी ताम् । इयन्ते अग्ने नव्यसी मनीषा युक्त्वा रथं
 न शुचयोजिरर्जः ॥ ६ ॥ अक्षं च ते जातवेदो नमश्चेयं च गोः सदमिद्वर्धनी भूत् ।
 रक्षा यो अग्ने तनयानि तोका रक्षोत नस्तन्वां अप्रयुच्छन् ॥ ७ ॥ ३२ ॥

॥ ५ ॥ १—७ त्रित ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ विराट् त्रिष्टुप् । २—५
 भिष्टुर् । ६, ७ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धेवतः स्वरः ॥

॥ ५ ॥ एकः समुद्रो धरुणो रयीशामस्पृष्टो भूरिजन्मा वि चष्टे । सिधु-
 कृषुर्धनिययोरुपस्थ उन्सस्य मध्ये निर्दितं पदं वेः ॥ १ ॥ समानं नीळं वृषणो
 वसानाः सञ्जमिर महिषा अवेनीभिः । अतस्य पदं कवयो नि पान्ति गुहा ना-
 मानि दधिरे पराधि ॥ २ ॥ अतायिनी मायिनी सं दधाते मित्वा शिशुं ज-
 ङ्गतुर्वर्धयन्ती । विधस्य नाधि चानो ध्रुवस्य कवेरिचत्तन्तु मनसा वियन्तः ॥ ३ ॥
 अतस्य हि धेतनयः मुत्रानमिषो बाजाय प्रदिवः मचन्ते । अधीगसं रोदसी वा-
 वसाने पुनरैश्वर्यावृधाते मधुनाम् ॥ ४ ॥ सप्त स्वसृषीर्वावहानो विद्वान्मघ्न उ-
 ज्जामारा दृष्टे कम् । अन्तर्यम अन्तरिक्षे पुराजा इच्छन्त्रिमविदत्पृषत्स्य ॥ ५ ॥
 सप्त पर्यादाः कवयस्ततस्तुस्तामामेकामिदभ्यर्चुगो गात्र । आयोह रक्त्वा उपमस्य
 नीळे पथां विमर्गे धरुणेषु तस्यौ ॥ ६ ॥ असंख सख परमे व्योमन्दस्य ज-
 न्ममर्दितेरुपस्थ । अग्निर्ह नः प्रथमजा अतस्य पूर्वे आयुनि वृषभरच धेनुः ॥ ७ ॥
 ॥ ३३ ॥ ५ ॥

॥ ६ ॥ १—७ त्रित ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ आर्वा स्वरट् त्रिष्टुप् ।
 २ विराट् पङ्क्तिः । ४, ५ विराट् भिष्टुप् । ३ निचृत् पङ्क्तिः । ६ पङ्क्तिः । ७ पादनिचृ-
 त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ४, ५, ७ धेवतः । २, ३, ६ ऋमः ॥

॥ ६ ॥ अयं स वस्य शर्मजदोभिर्गग्नेरेधते जरिताभिर्हो ॥ ज्येष्ठेभिर्हो या-
 शुभिर्हो पूषा ववेति परिधीतो विभाषा ॥ १ ॥ यो धातुभिर्विभावा विमात्यसि-

अ० ७ । अ० ६ । व० ३] ४४४ [अ० १० । अ० १ । अ० ८ ।

देवेभिर्जतावाक्मसः । आ यो विवाय सखा सस्त्रिभ्योऽपरिहृतो अस्थो न स-
क्षिः ॥ २ ॥ ईशे यो विश्वस्या देववीतिरेशो विश्वायुरुषसो व्युष्टौ । आ यस्मि-
न्मना इवीप्यग्नावरिष्ठरथः स्कभ्राति शूषैः ॥ ३ ॥ शूषेभिर्बुधो जुषाणो अर्के-
देवो अच्छा रघुपत्वा जिगाति । मन्द्रो होता स जुह्वा यजिष्ठः सम्भिरलो अ-
ग्निरा जिघर्ति देवान् ॥ ४ ॥ तमुजामिन्द्रं न रेजमानमग्निं गीर्भिर्नमोभिरा कुण्ड-
ध्वम् । आ यं विषासो मतिभिर्गृणन्ति जातवेदसं जुहं महानाम् ॥ ५ ॥ सं यस्मिन्विश्व-
वसूनि जग्मुर्वाजे नाशवाः समीवन्त एवैः । अस्मे ऊतीरिन्द्रवाततमा अर्वाचीना
अग्न आ कुण्ड्व ॥ ६ ॥ अथा अग्ने मद्वा निषद्या सद्यो जज्ञानो हव्यो बभूव ।
तं ते देवासो अनु केतमायजधावर्धन्त प्रथमास उमाः ॥ ७ ॥ १ ॥

॥ ७ ॥ १—७ अग्निः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, २, ४, ६ निचृत्त्रिष्टुप् ।
२, ४ त्रिष्टुप् । ७ विराट् त्रिष्टुप् । धैवतः स्वरः ॥

॥ ७ ॥ स्वस्ति नो दिवो अग्ने पृथिव्या विश्वायुर्धेहि यजथाय देव । स-
न्वेमहि तव दस्म प्रकेतैरुग्न्या यं उरुमिदेन्न शंसैः ॥ १ ॥ इमा अग्ने मृत्यस्तुभ्यं
जाता गोधिरथैरभि गृणन्ति राधः । यदा ते मतो अनु भोगमानुसो दधानो
मतिभिः सुजात ॥ २ ॥ अग्निं मन्ये पितरमग्निमपि मन्त्रिभिरातारं सदमित्सखा-
यम् । अग्नेरनीकं ब्रूतः संपर्य विवि शुक्रं यजुतं सूर्यस्य ॥ ३ ॥ सिधा अग्ने
धियो अस्मे सनुत्रीर्य त्रायसे दम् आ नित्यं होता । ऋतावा स रोहिदन्तः पुरु-
रुमिरस्मा अहंभिर्गामस्तु ॥ ४ ॥ सुमिहितं मित्रमिव प्रयोगे प्रत्नमृत्विजमध्वरस्य
ज्वायम् । बाहुभ्यामग्निमायवोऽजनन्त विष्णु होतारं न्वसादवन्त ॥ ५ ॥ स्वयं व-
जस्व दिवि देव देवान्कि ते पाकः कृणवदप्रचेताः । यथायज ऋतुभिर्देव देवा-
नेवा यजस्व तन्वं सुजात ॥ ६ ॥ भवा नो अग्नेऽवितोत गोपा भवा वयस्कुरुत
नो वयोधाः । रास्वा च नः सुमहो हव्यदाति त्रास्वोत नस्तन्वोऽप्रयुञ्जन् ॥ ७ ॥ २ ॥

॥ ८ ॥ १—६ त्रिशिरास्त्वाष्ट् अग्निः ॥ १—६ अग्निः । ७—६ इन्द्रो देवता ॥
छन्दः—१, ४—७, ६ निचृत्त्रिष्टुप् । २ विराट् त्रिष्टुप् । ३, ४, ८ पादनिचृत्त्रिष्टुप् ॥
धैवतः स्वरः ॥

॥ ८ ॥ प्र केतुना ब्रूता यात्यग्निरा रोदसी वृषभो रौरवीति । दिवश्चि-
दन्तो जपमो उदानलपामुपस्थे मदिषो ववर्ध ॥ १ ॥ मुमोह गर्भो वृषयः कुरुजान-

अ० ७ । अ० ६ । व० ६] ५४५ [म० १० । अ० १ । सू० १० ।

क्षेमा वत्सः शिमीवाँ अरावीत् । स देवतात्युद्यंतानि कृपवन्त्स्वेषु चर्येषु प्रथमो जि-
गाति ॥ २ ॥ आ यो मूर्धानं पित्रोररन्ध्रध्वरे दधिरे सूर्यो अर्घ्यः । अस्य पत्न्यरु-
षीरश्वबुध्ना अतस्य योनौ तन्वो जुषन्त ॥ ३ ॥ उषउषो हि वसो अग्रमेषि त्वं यमयो-
रमवो विभावा । अतार्य सप्त दधिषे पदानि जनयन्मित्रं तन्वेऽस्वार्यै ॥ ४ ॥
भुवश्चतुर्मह अतस्य गोपा भुवो वरुणो यदुताय वेपि । भुवो अपा नपाज्जा-
तवेवो भुवो दूतो यस्य हव्यं जुजोषः ॥ ५ ॥ ३ ॥ भुवो यज्ञस्य रजसश्च नेता
यत्रा नियुज्जिः सचसे शिवामिः । दिवि मूर्धानं दधिषे स्वर्षा जिह्वामग्ने चकृषे
हव्यवाहम् ॥ ६ ॥ अस्य अितः कर्तुना च अन्तरिच्छन्धीति पितुरेवैः परस्य ।
सचस्यमानः पित्रोरुपस्थं जामि ब्रुवाण आयुधानि वेति ॥ ७ ॥ स पित्र्याण्या-
युधानि विद्वानिन्द्रेषिन् आप्न्यो अम्ययुध्यत् । त्रिशीर्षाणं सप्तरीशं जयन्वान्वा-
हस्यं त्रिभिः समृजे त्रितो गाः ॥ ८ ॥ भूरीदिन्द्र उदिनचन्मोजोऽवामिन-
त्सत्पतिर्भन्यमानम् । त्वाष्टस्य चित्रिश्चरूपस्य गोनोमाचक्रास्वस्त्रीषि शीर्षा परा
वर्क ॥ ९ ॥ ४ ॥

॥ ६ ॥ १—६ त्रिशिरास्वाष्टः सिन्धुद्वीपो वाम्बरीष ऋषिः ॥ आपो देवताः ॥
कृत्स्नः—१—४, ६ गायत्री । ५ वर्धमाना गायत्री । ७ प्रतिष्ठा गायत्री । ८, ९ अनु-
ष्टुप् ॥ स्वरः—१—७ षड्जः । ८, ९ गान्धारः ॥

॥ ६ ॥ आपो हि ह्य मयोभुवस्ता न उर्जे दधातन । महे रणां च चक्षे
॥ १ ॥ यो वः शिवर्तपो रमस्तस्य भाजयतेह नः । उशतीरिव मातरः ॥ २ ॥
तस्माअरङ्गमाम वो यस्य चर्याय जिन्वथ । आपो जनयथा चनः ॥ ३ ॥ अजो
देवीरमिष्टय आपो मवन्तु पीतये । शं योरमि स्रवन्तु नः ॥ ४ ॥ ईशानावा-
र्याणां चयन्तीश्चर्षणीनाम् । आपो याचामि भेषजम् ॥ ५ ॥ अप्सु मे सोमो अ-
जवीदन्तर्विधानि भेषजा । अग्निं च विश्वशम्भुवम् ॥ ६ ॥ आपः पृणीत भेषजं
वरुथं तन्वेऽमम । व्योश्च सूर्यं दृशे ॥ ७ ॥ इदमापः प्र वहत यन्कि च दुरितं
मयि । यथाहर्माभिदुद्रोह यद्वा शेष उतानृतम् ॥ ८ ॥ आपो अद्यान्वचारिणं रसेन
समगस्महि । पर्यस्वानग्न आ गहि तं मा सं सृज वर्चसा ॥ ९ ॥ ५ ॥

॥ १० ॥ १, ३, ५—७, ११, १३ यमो वैवस्वती । २, ४, ८—१०, १२, १४ यमो
वैवस्वत ऋषिः ॥ १, ३, ५—७, ११, १३ यमो वैवस्वतः । २, ४, ८—१०, १२, १४

अ० ७ । अ० ६ । व० ६] ५४६ [म० १० । अ० १ । सू० ११ ।

यमी वैवस्वती देवते ॥ छन्दः—१, २, ४, ६, ८ विराट् त्रिष्टुप् । ३, ११ ण्विष्टुप् । ५, ६, १०, १२ त्रिष्टुप् । ७, १३ आर्ची स्वरट् त्रिष्टुप् । १४ निचृत्तिष्टुप् ॥
धैवतः स्वरः ॥

मी ॥ १० ॥ ओ चित्सखायं मरुत्या चवृत्त्यां तिरः पुरु बिदण्वं जगन्वान् ।
पितुर्नपातमा दधीत वेधा अग्निं क्षमिं प्रतरं दीर्घानः ॥ १ ॥ न ते सखा मरुतं
चष्टेयतस्तलक्ष्मणा यद्विपुरुषा भवति । महस्पुत्रासो असुरस्य वीरा द्विषो धर्तारं
उर्विषा परि ह्यन ॥ २ ॥ वृक्षन्ति यः ते अमृतास एतदेकस्म चित्यजसं मर्त्य-
स्य । नि ते मनो मनसि धार्यस्मे जन्युः पतिस्तव मा विविश्याः ॥ ३ ॥ न
यत्पुत्रा चकुमा कद्धं नूनमुना बर्दन्तो अनृतं रपेम । गन्धर्वो अप्सवप्या च योषा
सा नो नाभिः परमं जामि तर्जो ॥ ४ ॥ गर्भे नु नो जनिता दम्पती कर्देवस्त्वष्टा
सविता विश्वरूपः । नकिरस्य प्र मिनन्ति व्रतानि वेदं नावस्य पृथिवी उत द्यौः
॥ ५ ॥ ६ ॥ को अस्य वेद प्रथमस्याहः क ई ददर्श क इह प्र वोचत् । बृहन्मि-
त्रस्य वरुणस्य धाम कदु ब्रव आहनो वीच्या नृन् ॥ ६ ॥ एमस्य मा एम्यं-
काय आगेन्ममाने योनौ महशेय्याय । जायेव पत्यं तन्वं रिरिच्या वि बिहृहेव
रथ्येव चक्रा ॥ ७ ॥ न निदन्ति न निर्मिषन्त्यने देवानां स्पर्श इह वे वरन्ति ।
अन्येन मदहनो याहि नृयं तेन वि वृह रथ्येव चक्रा ॥ ८ ॥ रात्रीमिरस्मा अह-
मिदेशस्येन्मर्त्यस्य चक्षुर्मुहुरुन्मिमी यात् । दिवा पृथिव्या मिथुना सर्वन्धु यमीर्यमस्य
बिभृयादजमि ॥ ९ ॥ आ या ता गच्छानुत्तरा युगानि यत्र जामयः कृण-
वकजामि । उप बर्बुहि वृषभाय बाहुमन्यमिच्छस्व सुमगे पतिं मत् ॥ १० ॥ ७ ॥
किं भ्रातामवदनाय भवति किमु स्वमा यन्निर्यतिर्निगच्छात् । काममृता ब्रह्मे-
तद्रूपामि तन्वा मे तन्वांसं पिण्मि ॥ ११ ॥ न वा उ ते तन्वा तन्वांसं पृष्ट-
च्यां पापमाहृषः स्वमारं निगच्छान् । अन्येन मत्प्रमुदः कल्पयस्व न ते भ्राता
सुमगे वष्टयेतत् ॥ १२ ॥ वनो वनामि यम नैव ते मनो हृदयं चाविदाम । अन्या
किल त्वा कच्छेव युक्तं परि प्वजाते लिबुजेव वृक्षम् ॥ १३ ॥ अन्यमु वु त्वं य-
म्यन्य उ त्वा परि प्वजाते लिबुजेव वृक्षम् । तस्य वा त्वं मन इच्छा स वा तमा-
धा कणुष्व संविदं सुभद्राम् ॥ १४ ॥ ८ ॥

॥ ११ ॥ १—६ दधिर्धान आङ्गिर्हृषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, २, ६ निचृ-
जगती । ३—५ विराट् जगती । ७—९ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—६ निषादः । ७—९
धैवतः ॥

अ० ७ । अ० ६ । व० १२] ५४७ [म० १० । अ० १ । सू० १२ ।

॥ ११ ॥ वृषा वृषे द्रुहे दोहसा विवः पर्यासि यद्वा अदिनेरदाभ्यः ।
विश्वं स वेद बर्हणो यथा धिया स यज्ञियो यजतु यज्ञियां क्रतून् ॥ १ ॥ रफद्र-
न्यवीरप्या च योषणा नदस्य नादे परि पातु मे मनः । इष्टस्य मध्ये अदितिनि धातु
नो आता नो ज्येष्ठः प्रथमो वि वीचति ॥ २ ॥ सो चिन्नु भद्रा क्षुम-ी यशस्व-
स्युषा उवास मनवे स्वर्वती । यदीपुशन्तमुशनामनु क्रतुमग्नि होतारं विदथाय जी-
जनन् ॥ ३ ॥ अघ त्वं प्रप्सं विभ्वं विचक्षणं विगर्भरदिषितः श्येनो अघ्वरे ।
यदी विशो वणते दस्ममार्षी अग्नि होतांमध धीर्जायत ॥ ४ ॥ सदासि रणवो
अवसेव पुष्यते होत्राभिरग्ने मनुषः स्वध्वरः । विप्रस्व वा यच्छंशपान उक्थ्यंवा-
जं समर्वां लपवासि भरिभिः ॥ ५ ॥ ६ ॥ उदीरय पितरां जार आ भगभियक्षति
हृतो हत इष्यति । विवक्ति बर्हि स्वयने मुखस्तेविष्यते अमुरो वेपते ॥ ७ ॥
॥ ६ ॥ यस्ते अग्ने सुमतिं मर्तो अक्षन्महमः मृनो अति स प्र शृणवे । इपं दधा-
नो बर्हमानो अरवैरा स धुमो अमवाभूपति धून् ॥ ७ ॥ यदग्ने एषा समितिर्म-
वाति देवी देवेषु यजता यजत्र । रनां च यद्विभजासि स्वधावो भागं नो अत्र व-
सुमन्तं वीतात् ॥ ८ ॥ श्रुषी नो अग्ने सदर्ने मधस्थं युत्वा रथममृतस्य द्रवितुम् ।
आ नो बह रोदसी देवेषु मार्किर्वानामप भरिह स्याः ॥ ९ ॥ १० ॥

॥ १२ ॥ १—६ हविर्धान आङ्गिर्ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ३ विराट्
त्रिष्टुप् । २, ४, ५, ७ निचृत्त्रिष्टुप् । ६ आर्चास्वराट् त्रिष्टुप् । ८ पादनिचृत्त्रिष्टुप् ।
९ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १२ ॥ यावां ह दामां प्रथमे ऋतेनाभिप्रावे भवतः सन्यवाचा । देवो
बन्मर्तान्यजयाय कृण्वन्सीदद्भोनां प्रत्यह स्वममुं यन् ॥ १ ॥ देवो देवान्पृ-
भृश्चेतेन बर्हानो हव्यं प्रथमर्षिचकित्वान् । धूमकेतुः समिधा भाश्चजीको मुन्द्रो होता
नित्यो वाचा यजीयान् ॥ २ ॥ स्वावग्देवस्यामृतं यदी गोरतो ज्ञातामो धारयन्त
उर्वी । विश्वे देवा अनु तत्ते यजुर्गदहे यदेनी दिव्यं घृतं वाः ॥ ३ ॥ अर्चामि
वा वर्धायापो घृतस्नु यावाभूमी शृणुन रोदसी मे । अहा यथावोऽसुनीतिमय-
ग्मध्वा नो अत्र पितरां शिशिताम् ॥ ४ ॥ किं स्विन्नो राजा जगृह कवभ्याति व्रतं
चक्रुषा को वि वेद । मित्राग्निदि प्मा जुहुगणो देवाङ्गलाको न यातामपि वाजो
अस्ति ॥ ५ ॥ ११ ॥ दुर्मन्वत्रामृतस्य नाम सलक्ष्या यद्विष्वरूपा भवाति । य-
मस्य यो मनर्वते समन्वगते तपृष्व पादप्रयुच्छन् ॥ ६ ॥ यस्मिन् देवा विदधे मद्द-
यन्ते विवस्वतः सदर्ने धारयन्ते । मूर्धे ज्योतिरदधुर्मास्यः हून्परि द्यातनि चरते

अ० ७ । अ० ६ । व० १४] १४८ [म० १० । अ० १ । सू० १४ ।

अजज्ञा ॥ ७ ॥ यस्मिन्देवा मन्मनि सञ्चरन्त्यपीत्येतेन वयमस्य विद्य । मित्रो
नो अत्रादितिरनागान्सविता देवो बरुणाय वोचत् ॥ ८ ॥ भूधी नो अग्ने स-
दने सधस्थं युत्वा स्थपृतस्य द्रष्टुंनुम् । आ नो वह रोदसी देवपुत्रे मार्किर्देवा-
नामप भूरिह स्याः ॥ ९ ॥ १२ ॥

॥ १३ ॥ १—५ विवस्वानावित्थ ऋषिः ॥ हविर्धानि देवता ॥ छन्दः—१ पादनि-
चृत्त्रिष्टुप् । २, ४ निचृत्त्रिष्टुप् । ३ विराट् त्रिष्टुप् । ५ निचृजगती ॥ स्वरः—१—४
धैवतः । ५ निषादः ॥

॥ १३ ॥ युजे वा ब्रह्मं पृथ्वी नमोभिर्वि श्लोकं एतु पृथ्वीव सुरैः । शृण्वन्तु
विश्वे अमृतस्य पुत्रा आ ये धामानि दिव्यानि तस्युः ॥ १ ॥ यमे इव यतमाने य-
दितं प्र वा भग्मानुषा देवयन्तः । आ सीदितं स्वप्नं लोकं विदानि स्यास्ये भव-
तमिन्दवे नः ॥ २ ॥ पञ्च पदानि रूपो अन्वगेहं चतुष्पदीमन्वेमि मतेन । अच-
रेण प्रति मिम एतामृतस्य नाभावधि मरुणामि ॥ ३ ॥ देवेभ्यः कर्मवृश्मन्तं पुंयुं
प्रजायं कर्ममृतं नावृणोति । बृहस्पतिं यज्ञमकृण्वन्त ऋषिं प्रियां यमस्तुन्वेप्रारिरे-
चीत् ॥ ४ ॥ सप्त चरन्ति शिशवे मरुन्वन्ते पित्रे पुत्रासो अप्यवीवन्तस्रतम् । उभे
इदस्योभयस्य राजत उभे यतते उभयस्य पुण्यतः ॥ ५ ॥ १३ ॥

॥ १४ ॥ १—१६ वम अषिः ॥ देवताः—१—५, १३—१६ यमः । ६ लिङ्गोक्ताः ।
७—९ लिङ्गोक्ताः पितरो आ । १०—१२ भवानी ॥ छन्दः—१, १२ भुरिक् त्रिष्टुप् । २
३, ७, ११ निचृत्त्रिष्टुप् । ४, ६ विराट् त्रिष्टुप् । ५, ९ पादनिचृत्त्रिष्टुप् । ८ आर्चीस्व-
राट् त्रिष्टुप् । १० त्रिष्टुप् । १३, १४ निचृदनुष्टुप् । १६ अनुष्टुप् । १५ विराट् बृहती ॥
स्वरः—१—१२ धैवतः । १३, १४, १६ गान्धारः । १५ मध्यमः ॥

॥ १४ ॥ परेयिवायं प्रवर्तो महीगन्तु बहुभ्यः पन्थामनुपस्पशानम् । वैवस्वतं
मङ्गमनं जनानां यमं राजानं हविषा दुवस्य ॥ १ ॥ यमो नो गातुं प्रथमो विविद
नैषा गव्यतिरपमर्त्तवा उ । यत्रा नः पूर्वं पितरः परेयुरेना जज्ञानाः पृथ्याऽअनु-
स्वाः ॥ २ ॥ मर्तस्त्री कर्ष्ययमो अङ्गिराभिर्बृहस्पतिर्ऋकभिर्वावृधानः । याश्च देवा
वावृधुर्ये च देवान्स्वाहान्ये स्वधयान्ये मदन्ति ॥ ३ ॥ इमं वमं प्रस्तवमहि क्षि-
दाङ्गिराभिः पितृभिः संविद्वानः । आ स्वा मन्त्राः कविशस्ता बहन्वेना राजन्हविषा
मादयस्व ॥ ४ ॥ अङ्गिराभिरा गहि यद्विधेभिर्यमं वरुणैरिह मादयस्व । विवस्वन्तं दुवे यः

अ० ७ । अ० ६ । व० १८] ५४६ [म० १० । अ० १ । सू० १५ ।

पिता तेऽस्मिन्यज्ञे बर्हिष्या निषद्य ॥ ५ ॥ १४ ॥ अङ्गिरसो नः पितरो नवम्वा अथर्वाणो
भृगवः सोम्यासः । तेषां वयं सुमती यज्ञियानामपि भद्रे सौमनसे स्याम ॥ ६ ॥ ग्रेहि
ग्रेहि पृथिभिः पूर्येभिर्यत्रा नः पूर्वे पितरः परेयुः । उभां राज्ञां स्वधया मदन्ता यमं
पश्याम वरुणं च देवम् ॥ ७ ॥ सं गच्छस्व पितृभिः सं यमेनेष्टा पुनेन परमे ध्योमन् ।
हित्वा यो वयं पतरस्तमेहि सं गच्छस्व तन्वा सुवर्चाः ॥ ८ ॥ अर्पेत् वीत वि च सर्पतातो-
ऽस्मा एनं पितरौ लोकमेकम् । अहोभिरङ्गिरङ्गुभिर्व्यक्त यमो ददान्यवसा-
नमस्मै ॥ ९ ॥ अति द्रव सारमेयो श्वानौ चतुरक्षौ शबलो साधुना पृथा ।
अथा पितृन्मुविदत्राँ उपेहि यमेन ये सधमादं मदन्ति ॥ १० ॥ १५ ॥ यो ते
श्वानौ यम रक्षितारौ चतुरक्षौ पथिरक्षौ नुचक्षसौ । ताभ्यामेनं परि देहि राज-
न्स्वस्ति चाभ्या अनघीवञ्च धेहि ॥ ११ ॥ उरुणसावेमुतृषा उदुम्बलो यमस्य
दुतां चरनो जना अनु । तावस्मभ्यं दृशये सूर्याय पुनर्दातामसुमयेह भद्रम् ॥ १२ ॥
यमाय सोमं सुनुत यमाय जुहुता हविः । यमं ह यज्ञो गच्छत्यग्निदूतो ऋरङ्कृतः
॥ १३ ॥ यमाय पुनर्वसुविजुहोत प्र च निष्टत । स नो देवेष्वायमदीर्घायुः प्र जी-
वसे ॥ १४ ॥ यमाय मधुमत्तमं रात्रं हव्यं जुहोत न । इदं नम ऋषिभ्यः पूजंभ्यः
पूर्वेभ्यः पथिकृद्भ्यः ॥ १५ ॥ त्रिकदुकेभिः पतनि षट्पद्वारेकमिद्वद्वत् । त्रिष्टुम्भा-
यत्री छन्दांसि सर्वा ता यम आहिता ॥ १६ ॥ १६ ॥

॥ १५ ॥ १—१४ शंखोयामायन ऋषिः ॥ पितरो देवताः ॥ छन्दः—१, २, ७,
१२—१४ विराट् त्रिष्टुप् । ३, ६, १० त्रिष्टुप् । ४, ८ पादनिचृष्टिष्टुप् । ६ निचृष्टि-
ष्टुप् । ५ आर्ची भुक् त्रिष्टुप् । ११ निचृजगती ॥ स्वरः—१—१०, १२—१४ ध्रुवतः
११ निषादः ॥

॥ १५ ॥ उदीरताम्वरे उत्परांम् उन्मेष्यमाः पितरः सोम्यासः । अमुं य
ह्युरवृका अतद्वास्ते नोऽवन्तु पितरो देवेषु ॥ १ ॥ इदं पितृभ्यो नमो अम्बद्य
ये पूर्वांसो य उपरास ह्युः । ये पार्थिवे रजस्या निषत्ता ये वा नूनं सुवृजना
सु विज्जु ॥ २ ॥ आहं पितृन्मुविदत्राँ अविस्मि नपातं च त्रिकमयं च विष्णोः ।
बर्हिषदो ये स्वधया सुतस्य भजन्त पिबस्त इहाममिष्टाः ॥ ३ ॥ बर्हिषदः पितर
ऊन्यर्वागिमा वा हव्या वक्रमा जुषध्वम् । त आ गतावरा शन्तमेनार्था नः शं
यो ररपो दधात ॥ ४ ॥ उपेहताः पितरः सोम्यासो बर्हिष्येषु निधिषु प्रियेषु ।
त आ गमन्तु स इह श्रुवन्त्वधि हुवन्तु तेऽवन्त्वस्मान् ॥ ५ ॥ १७ ॥ आच्या

अ० ७ । अ० ६ । व० २१] ५५० [म० १० । अ० १ । सू० १६ ।

जानु दक्षिणतो निषधेमं यज्ञपामि गृणीत विश्वे । माहिंसिष्ट पितरः केन चिधो
यज्ञ आर्गः पुरुषता करांमं ॥ ६ ॥ आसीनासो अरुणीनामुपस्थे रश्मि धञ्च दा-
शुषे मर्त्वीय । पुत्रभ्यः पितरस्तस्य वस्तुः प्र यच्छत त इहोर्जं दधात ॥ ७ ॥
ये नः पूर्वे पितरः सोम्यासोऽनुहिरे सोमपीथं वासिष्ठाः । तेभिर्गमः संरराणो ह-
वीष्युशशुशङ्गैः प्रतिकाममस्तु ॥ ८ ॥ ये तानुषुर्देवत्रा जेहमाना होत्राविदुः स्तो-
मं तष्टासो अकैः । आग्ने गहि सुविदत्रमिर्वाह सत्यैः कव्यैः पितृभिर्धर्मसङ्गिः
॥ ९ ॥ ये सत्यासो हाविरदो हविष्णा इन्द्रैण देवैः सरथं दधानाः । अग्ने या-
हि सहस्रं देववन्दः परः पूर्वेः पितृभिर्धर्मसङ्गिः ॥ १० ॥ १८ ॥ अग्निष्वात्ताः
पितर एह गच्छत सदाःसदः सदत सुप्रणीतयः । अत्ता हवींषि प्रयतानि बर्हिष्य-
धा रश्मि सर्ववीरं दधातन ॥ ११ ॥ त्वमन्न इक्षितो जातवेदोऽवाहृद्व्यानि सुर-
मीणिं कृत्वी । प्रादाः पितृभ्यः स्वधया ते अक्षजद्वि त्वं देव प्रयता हवींषि ॥ १२ ॥
ये चेह पितरो ये च नेह याश्च विद्य याँ उ च न प्रविद्य । त्वं वेन् यति ते जा-
तवेदः स्वधार्मियं सुकृत जुषस्व ॥ १३ ॥ ये अग्निदग्धा ये अनेग्निदग्धा
मध्ये दिवः स्वधया मादयन्ते । तेभिः स्वराळमुनीतिमेतां यथाग्रं तन्वं कल्प-
यस्व ॥ १४ ॥ १६ ॥

॥ १६ ॥ १—१४ वसतोय मायन ऋषिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्द — १. ४, ७, ८
निचृत्त्रिष्टुप् । २, ५ विराट् त्रिष्टुप् । ३ भुक्त्वि त्रिष्टुप् । ६, ९ त्रिष्टुप् । १० स्वराट्
त्रिष्टुप् । ११ अनुष्टुप् । १२ निचृत्त्रिष्टुप् । १३, १४ विराडनुष्टुप् ॥ स्वरः — १—१०
धैवतः । ११—१४ गान्धारः ॥

॥ १६ ॥ सैनमग्ने वि देहो मामि शोचिं मास्य न्यवे चित्तिगोमा शरीरम् ।
यदा शृतं कृण्वो जातवेदोऽयमेनं प्र हिणुतात्पितृभ्यः ॥ १ ॥ शृतं यदा करासि
जातवेदोऽयमेनं परि दत्तात्पितृभ्यः । यदा गच्छान्यमुनीतिमेतामथा देवानां व-
शनीर्भवाति ॥ २ ॥ सूर्यं चतुर्गच्छतु वार्तणान्मा छां च गच्छ पृथिवीं च धर्मणा ।
अपो वा गच्छ यदि तत्र ते हितमोषधीषु प्रति तिष्ठा शरीरैः ॥ ३ ॥ अजो भा-
गस्तपसा तं तपस्व तं ते शोचिस्तपतु तं ते अग्निः । यास्तं शिवास्तन्वो जातवे-
दस्तभिर्वहै न सुकृतांस्तु लोचम् ॥ ४ ॥ अवे सृज पुनरग्ने पितृभ्यो यस्तु अहुतश्चरति
स्वधार्मिः । आयवसानं उर्षं वेतु शेषः सं गच्छतां तन्वा जातवेदः ॥ ५ ॥ २० ॥
यत्तं कृष्णः शकुन आतुतोर्द पिपीलः सर्प उत वा आपदः । अग्निष्टद्विश्वाद्-

अ० ७ । अ० ६ । व० २४] ५५१ [म० १० । अ० २ । सू० १७ ।

गृहकृणोतु सोमश्च यो ब्राह्मणो आत्रिणः ॥ ६ ॥ अग्नेर्वर्षे षग्निं सोमिर्व्यवस्व
संजोर्गुण्य वीर्वसा मेवसा च । नेस्तरा घृणार्हरमा जर्हषाणो वधृग्विधचयन्वर्ष
सस्ते ॥ ७ ॥ इममग्ने चसं मा वि जिह्वरः प्रियो देवानामुत सोम्यानाम् । एष
यश्चमसो देवपानस्तस्मिन्देवा अमृता मादयन्ते ॥ ८ ॥ कव्यादमग्निं प्र हिणोमि
दूरं यमराज्ञो गच्छतु रिप्रशहः । इहैवायमितो जातेवेदा देवेभ्यो हव्यं वेदतु प्र-
जानन् ॥ ९ ॥ यो अग्निः कव्यात्प्रविंश वो गृहमिमं पश्यन्नितरं जासवेदसम् ।
सं हरामि पितृयज्ञाय देवं स घर्ममिन्वात्परमे मध्यमं ॥ १० ॥ २१ ॥ यो अग्निः
कव्यवाहनः पितृन्पर्वहतावृधः । प्रेदु हव्यानि वोचति देवेभ्यश्च पितृभ्य आ
॥ ११ ॥ उशन्नेस्त्वा नि धीमक्षुरान्तः समिधीमहि । उशन्नेशत आ वेह पितृन्ह-
विषे अत्तेवे ॥ १२ ॥ यं त्वमग्ने समदेहस्तपु निर्वीपया पुनः । क्रियाम्बवत्र रोहतु
पाकदुर्वा व्यन्कशा ॥ १३ ॥ शीर्तिके शीर्तिकावति हार्दिके हार्दिकावति । मयदू-
कशासु सङ्गम इमं स्वर्गिण इपय ॥ १४ ॥ २२ ॥ १ ॥

॥ १७ ॥ १—१४ देवधवा यामायन ऋषिः ॥ देवताः—१, २ सरण्युः । ३—६
पूषा । ७—९ सरस्वती । १०, १४ आपः । ११—१३ आपः सोमो वा ॥ इन्द्रः—१, ४,
८ विराट् त्रिष्टुप् । २, ६, १२ त्रिष्टुप् । ३, ४, ७, ९—११ निचृत्त्रिष्टुप् । १३ ककु-
म्भती घृहती । १४ अनुष्टुप् ॥ स्वरः—१—१२ धेवतः । १३ मध्यमः । १४ गान्धारः ॥

॥ १७ ॥ त्वष्टा दुहित्रे वेदतु कृणोतीतीदं विश्वं भुवनं समेति । यमस्य माता
पर्युलमाना महो जाया विवस्वतो ननाश ॥ १ ॥ अपागृहक्षमृतां मर्त्येभ्यः कृत्वा
सर्वर्णामददुर्विवस्वते । उताश्चिनावमरुत्तदासीदजहावृ द्वा मिथुना सरण्युः ॥ २ ॥
पूषा त्वेतरच्यावयतु प्र विद्वाननष्टपशुभुवनस्य गोपाः । स त्वेतेभ्यः पारि ददत्पि-
तृभ्योऽग्निदेवेभ्यः सुविदत्रिर्व्यभ्यः ॥ ३ ॥ आयुर्विश्वायुः पारि पासति त्वा पूषा त्वा
पातु प्रपथे पुरस्तात् । यत्रामते मुकृतो यत्र ते ययुस्तत्र त्वा देवः संविता दधातु
॥ ४ ॥ पुषमा आशा अनु वेद सर्वाः सो अस्मां अभयतमेन नेषत् । इवस्तिदा
आर्षणिः सर्वहीरोऽप्रयुक्कन्पुर इतु प्रजानन् ॥ ५ ॥ २३ ॥ प्रपथे पथामजनिष्ट
पूषा प्रपथे दिवः प्रपथे पृथिव्याः । उमे अमि प्रियतमे सधस्थे आ च परां च
चरति प्रजानन् ॥ ६ ॥ सरस्वतीं देवयन्तो हवन्ते सरस्वतीमश्चरे तायमाने । स-
रस्वतीं मुकृतो अह्वयन्त सरस्वतीं द्वाशुषे वार्षि दातु ॥ ७ ॥ सरस्वति या स-

अ० ७ । अ० ६ । व० २७] ५५२ [म० १० । अ० २ । सू० १८ ।

रथं ययार्थं स्वधार्मिर्देवि पितृभिर्मदन्ती । आसद्यास्मिन्बर्हिषि मादयस्वानमीवा
इष आ धैष्ट्यमे ॥ ८ ॥ सरस्वतीं यां पितरो हवन्ते दक्षिणा यज्ञमभिनक्षमाणाः ।
सहस्राधेमिलो अत्र आगं रायस्पोषं यजमानेषु धेहि ॥ ९ ॥ आपो अस्मान्मातरः
शुन्धयन्तु घृतेन नो घृतर्ष्वः पुनन्तु । विश्वं हि रिप्रं प्रबहन्ति देवी रुदिदाभ्यः
शुचिरा पुन एमि ॥ १० ॥ २४ ॥ द्रप्सः च स्कन्द प्रथमो अनु घृतिमं च योनि-
मनु यश्च पूर्वः । समानं योनिमनु सच्चरन्तं द्रप्सं जुहोम्यनु सप्त होत्राः ॥ ११ ॥
यस्ते द्रप्सः स्कन्दति यस्ते अंशुर्बाहुच्युतो धिषणाया उपस्थात् । अध्वर्योर्वा परि
वा यः पवित्रात्तं ते जुहोमि मनसा वषट्कृतम् ॥ १२ ॥ यस्ते द्रप्सः स्कन्ना यस्ते
अंशुरवश्च यः परः क्षुचा । अयं देवो बृहस्पतिः सं तं स्मिञ्चतु राधसे ॥ १३ ॥
पर्यवतीरोषधयः पर्यस्वन्माकं वचः । अपां पर्यस्वदित्ययस्तेन मा सह शुन्धत
॥ १४ ॥ २५ ॥

॥ १८ ॥ १—१४ सङ्कसुको यामायन ऋषिः ॥ शेषताः—१—४ मृत्युः । ५
धाता । ६ स्वष्टा । ७—१३ पितृमेधः । १४ पितृमेधः प्रजा निर्वा ॥ छन्दः—१, ५—६
नितृत्विष्टुप् । २—४, ६, १२, १३ चिट्टुप् । १० भुक्तिचिट्टुप् । ११ नितृत्पङ्क्तिः । १४
नितृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—१—१०, १२, १३ ध्रुवतः । ११ अयः । १४ गान्धारः ॥

॥ १८ ॥ परं मृत्यो अनु परं हि पन्थां यस्ते स्व इतरो देवयानात् । चक्षु-
ष्मते शृण्वते ते ब्रवीमि मा नः प्रजां रीरिषो मात वीरान् ॥ १ ॥ मृत्योः पदं
योपर्यन्तो यदेत द्राघीय आयुः प्रतरं दधानाः । आप्यायमानाः प्रजया धनेन श्रद्धाः
पुता मेवत यज्ञियासः ॥ २ ॥ इमे जीवा वि मृतं गवेषु अभूदुद्रा देवदृतिर्नो कृष ।
माञ्छो अगाम नृतये हसाय द्राघीय आयुः प्रतरं दधानाः ॥ ३ ॥ इमे जीवोभ्यः
परिधिं दधामि मैषां नु गादपरो अर्थयेतम् । शतं जीवन्तु शरदः पुरुचीरन्तमृग्युं
दधतां पर्वतेन ॥ ४ ॥ यथाहान्यनुपूर्वं भवन्ति यथ अतव अतुभिर्यन्ति माधु ।
यथा न पूर्वमपरो जहात्येवा धातगायूषि कल्पयैषाम् ॥ ५ ॥ २६ ॥ आ रोहता-
युर्जर्म वृणाना अनुपूर्वं यतमाना यतिष्ठ । इह त्वष्टा मुजनिमा सजोषो दी-
र्घमायुः करति जीवसे वः ॥ ६ ॥ इमा नारीगविषयाः सुपत्नीराजनेन सर्पिषा
सं विशन्तु । अनुभवोऽनमीवाः सुरत्ना आ रोहन्तु जनयो योनिमग्रे ॥ ७ ॥ उ-
दीर्घं नार्थमि जीवलोकं गतामुमेतमुमं शेष एहि । हस्तभ्रामस्य दिधिषोस्तवेदं

अ० ७ । अ० ७ । व० २] ५५३ [म० १० । अ० २ । सू० २० ।

मन्युर्जनित्वमुमि सं बभूथ ॥ ८ ॥ धनुर्हस्तादाददानो मृतम्यास्मे क्षत्राय वर्चसे
बलाय । अत्रैव त्वमिह वृथं सुर्वारा विश्वाः स्पृधो अभिमर्तातीर्जयेम ॥ ९ ॥ उप सर्प
ज्ञातरं भूमिमेतामुद्व्यर्चसं पृथिवीं सुशेवाम् । ऊर्णम्रदा युवतर्दक्षिणावत एषा त्वा
पातु निश्चेतेरुपस्थात् ॥ १० ॥ २७ ॥ उच्छृङ्खल्व पृथिवि मा निबोधथाः
सृपायनास्मै सव स्रवञ्जना । माता पुत्रं यथा मित्राम्येनं भूम ऊर्णहि ॥ ११ ॥
उच्छृङ्खमाना पृथिवी नु तिष्ठतु महस्रं मित उप हि श्रयन्ताम् । ते गृहासौ घृत-
रक्षता भवन्तु विश्वाहास्मै शरणाः सन्वत्र ॥ १२ ॥ उत्ते मन्त्रामि पृथिवीं त्व-
स्पर्शं ह्येगं निदधन्मो अहं रिपम् । एतां स्पृणां पितरो धारयन्तु तेऽत्रा यमः
सादना ते भिनोतु ॥ १३ ॥ प्रतीचीनं मामहनीयाः पर्णमित्रा दधुः । प्रतीचीं
जग्रुवा वाचमश्च रश्नया यथा ॥ १४ ॥ २८ ॥ ६ ॥

॥ १६ ॥ अग्निः—१—८ मयिनो यामापतो भृगुर्वा वागुणिश्च्यवनो वा भार्गवः ॥
देवताः १, २—८ आग्नी गार्ग्यो वा । १ अग्नीषोमी ॥ छन्दः—१, ३—५ निचुदनुष्टुप् । २
विराडनुष्टुप् । ७, ८ अनुष्टुप् । ६ गायत्री । स्वराः—१-५, ७, ८ गान्धारः । ६ बह्वजः ॥

॥ १६ ॥ निर्वर्तन्तं मानु गाताम्मान्मिषक्त रेवतीः । अग्नीषोमी पुनर्वसु
अस्मे धारयत रयिम् ॥ १ ॥ पुनरेना निर्वर्तय पुनरेना न्या कुरु । इन्द्र एणा
निषेद्धत्वभिरेना उपाजंतु ॥ २ ॥ पुनरेना निर्वर्तन्तामस्मिन्पुष्यन्तु गोपती ।
इहैवाग्ने निर्धारयेह तिष्ठतु या रयिः ॥ ३ ॥ यज्ञियानं न्ययनं संज्ञानं यन्परा-
यणम् । आवर्तनं निर्वर्तनं ये गोपा अपि त हुवे ॥ ४ ॥ य उदानद्वययनं य-
उदानेद्वययणम् । आवर्तनं निर्वर्तनमर्दि गोपा निर्वर्तनाम् ॥ ५ ॥ आ निर्वर्त
निर्वर्तय पुनर्न इन्द्र गा देहि । जीशमिर्भुनजामह ॥ ६ ॥ परि वो विश्वतो दध
ऊर्जा घृतेन पर्यसा ये देवाः के च यज्ञियास्ते रय्या से भृजन्तु नः ॥ ७ ॥ आ
निर्वर्तनं वर्तय नि निर्वर्तनं वर्तय । भूम्याश्चनेस्रः प्रदिशस्वाम्य एना निर्वर्तय ॥ ८ ॥ १॥

॥ २० ॥ अग्निः—१—१० अिमद ऐन्द्रः प्राजापत्यो वा वसुकृद्वा वासुकः ॥ अग्नि-
देवता ॥ छन्दः—१ आसुरी त्रिष्टुप् । २, ६ अनुष्टुप् । ३ पादनिचुदगायत्री । ४, ५,
७ निचुदगायत्री । ६ गायत्री । ८ विराड्गायत्री । १० त्रिष्टुप् ॥ स्वराः—१, १० ध्रुवतः ।
५, ६ गान्धारः । ३—८ बह्वजः ॥

अ० ७ । अ० ७ । व० ६] ५५४ [म० १० । अ० २ । सू० २२ ।

॥ २० ॥ अद्रं नो अपि वातय मनः ॥ १ ॥ अग्निमीले भुजां यविष्ठं शा-
सा मित्रं दुर्धशीतुम् । यस्य धर्मन्स्वरेणीः सपर्यन्ति पातुरुषः ॥ २ ॥ यमासा कु-
पनीलं भासाकेतुं वर्धयन्ति । आजन्ते श्रेणिदन् ॥ ३ ॥ अर्घो विशां गातुरेति
प्र यदानं विवो अन्तान् । कविरभं दीद्यानः ॥ ४ ॥ जुषद्व्या मानुषस्योर्ध्वस्त-
स्थावृन्वा यज्ञे । मित्वन्त्सर्गं पुर एति ॥ ५ ॥ स हि वेमो हविर्यज्ञः शुष्टीदस्व
गातुरेति । अग्निं देवा वाशीमन्तम् ॥ ६ ॥ २ ॥ यज्ञासाहं दुर्धं हवेऽग्निं पूर्वस्य
शेवस्व । अद्रं सृनुमायुमाहुः ॥ ७ ॥ नरो ये के चास्मदा विद्येते वाम आस्युः ।
अग्निं हविषा वर्धन्तः ॥ ८ ॥ कृष्णः श्वेतोरूपो यामो अस्य ब्रह्म अज उत
शोणो यशस्वान् । हिरण्यरूपं जनिता जजान ॥ ९ ॥ एवा ते अग्ने विमदो म-
नोवामूर्जो नपादमूर्तेभिः सजोपाः । गिर अवत्तन्सुमती रियान इवमूर्जं मुञ्चति
विश्वमाभाः ॥ १० ॥ ३ ॥

॥ २१ ॥ ऋषिः—१—= विमद पेन्द्रः प्राजापत्यो वा वसुकृष्ण वासुकः ॥ अग्नि-
देवता ॥ छन्दः—१, ४, = निचृत् पङ्क्तिः । २ पादनिचृत् पङ्क्तिः । ३, ५, ७ विराट्पङ्क्तिः ।
६ आर्ची पङ्क्तिः ॥ पञ्चमः स्वरः ॥

॥ २१ ॥ अग्निं न स्ववृत्तिभिर्होतारं न्वा वृणीमहे । यज्ञाय स्तीर्णवर्हिषे वि-
वो मदे शारं पावकशोचिषं विवक्षमे ॥ १ ॥ त्वामु ते स्वाध्वः शुम्भन्त्यश्वरा-
धसः । वेति त्वामृषमर्चनी वि वो मदे अजीतिगन् आहुतिर्विवक्षमे ॥ २ ॥ त्वे
धमास्य आ मते जुह्विभिः सिञ्चतीरिव । कृष्णा रूपाण्यर्जुना वि वो मदे विश्वा
अधि श्रियो धिषे विवक्षमे ॥ ३ ॥ यग्ने मन्यमे गयि सहसावकमर्त्य । तमा
नो वाजसातये वि वो मदे यज्ञेष्टं चित्रमा भवविवक्षमे ॥ ४ ॥ अग्निर्जातो अ-
थर्वणा विदद्विश्वानि काव्या । भुवद्भुतो विवस्वतो वि वो मदे प्रियो यमस्य का-
म्यो विवक्षमे ॥ ५ ॥ ४ ॥ त्वां यज्ञेष्वीलनेऽग्ने प्रयन्यध्वरे । त्वं वसन्ति काम्या
वि वो मदे विश्वा दधामि दाशुषे विवक्षमे ॥ ६ ॥ त्वां यज्ञेष्वृत्विजं चारुमग्ने
निषेदिरे । घृतप्रतीकं मनुषो वि वो मदे शुक्रं चेतिष्ठमक्षभिविवक्षमे ॥ ७ ॥ अग्ने
शुक्रेण शोचिषोरु प्रथयसे वृहत् । अभिकन्दन्वृषायसे वि वो मदे गर्भं दधामि जा-
मिषु विवक्षमे ॥ ८ ॥ ५ ॥

॥ २२ ॥ ऋषिः—१—१५ विमद पेन्द्रः प्राजापत्यो वा वसुकृष्ण वासुकः ॥ इन्द्रो
देवता ॥ छन्दः—१, ४, =, १०, १५ पादनिचृद् वृहती । ३, ११ विराट् वृहती । २,

[अ० ७ । अ० ७ । व० ६] ५५५ [म० १० । अ० २ । सू० २३]

६, १२, १३ निचुदनुष्टुप् । ५ पादनिचुदनुष्टुप् । ७ आर्च्यनुष्टुप् । ८ अनुष्टुप् । १५ निचुत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३, ४, ८, १०, ११, १४ मध्यमः । २, ५-७, ९, १२, १३ गान्धारः । १५ धैवतः ॥

॥ २२ ॥ कुहं श्रुत इन्द्रः कस्मिन्नय जने मित्रो न श्रूयते । अर्षिणां वा यः
 क्षये गुहा वा चर्कपे गिरा ॥ १ ॥ इह श्रुत इन्द्रो अस्मे अय स्तवे वज्रशृचीषमः ॥
 मित्रो न यो जनेष्वा यशश्चक्रे असाम्या ॥ २ ॥ महो यस्पतिः शवर्मा असाम्या महो
 नृमण्यं तूतुजिः । भर्ता वज्रस्य धृष्णोः पिता पुत्रमिव प्रियम् ॥ ३ ॥ युजानो
 अश्वा वार्तस्य धुनी देवो देवस्य वज्रिवः । स्यन्ता पथा विरुक्मता सृजानः स्तो-
 व्यध्वं नः ॥ ४ ॥ त्वं त्या चिद्धात्स्याश्वागा अज्जा त्मना वहध्वै । ययोर्देवो न
 मन्वीं गुन्ता न किञ्चिदाय्यः ॥ ५ ॥ ६ ॥ अथ मन्तोशनां पृच्छते वां कदर्थं न
 आ गृहम् । आ जगत्थुः पराकाङ्क्षिष्व गन्ध मन्त्र्यम् ॥ ६ ॥ आ न इन्द्र पृच्छ-
 मेऽस्माकं ब्रह्माद्यनम् । तन्त्वा याचामहेऽव शुष्णं यद्वन्नमानुषम् ॥ ७ ॥ अहर्मा-
 दस्यमि नो अमृतुरन्यत्रतो अमानुषः । त्वं तस्या मित्रहन् प्रदीसस्य दम्भय ॥ ८ ॥
 त्वं न इन्द्र शूर शूरैरुत न्वोतामां वृहेणा । पुरुत्रा ते वि पुर्तयो नवन्त ज्ञोयो
 यथाः ॥ ९ ॥ त्वं तान्वृत्रहस्य चो यो नृन्कापीषे शूर वज्रिवः । गुहा यदी क-
 व्रातां विशां नवत्रशवमाम् ॥ १० ॥ ७ ॥ पृच्छ ता ते इन्द्र दानान्नम आक्षायो
 शूर वज्रिवः । यद्व शुष्णस्य दम्भयो ज्ञानं त्वत्त्वं मयावमिः ॥ ११ ॥ माकु-
 धयमिन्द्र शूर वस्वीस्मे भूवन्नभिष्टयः । वयंवयं त आसां मुम्ने स्याम वज्रिवः
 ॥ १२ ॥ अस्मे ता ते इन्द्र सन्तु सत्याहिमन्तीरुपृशः । विद्याम गासां भृजो
 धेनुनां न वज्रिवः ॥ १३ ॥ अहस्ता यद्वपदी वर्धत क्षाः शचीभिर्वेद्यानाम् ।
 शुष्णं परि प्रदाक्षिणिद्विश्वायत्रे नि शिञ्जथः ॥ १४ ॥ पिबापिबादिन्द्र शूरसोमं
 मा रिपण्यो वसवान् वसुः सन् । उत त्रायस्व गृणतो मृधोनो महश्च रायो रे-
 वतस्कुधी नः ॥ १५ ॥ = ॥

॥ २३ ॥ अर्षिः—१—७ विमद पेन्द्रः प्राजापत्यो वा वसुहङ्ग वासुकः ॥ इन्द्रो
 देवता ॥ छन्दः—१ विराट् त्रिष्टुप् । २, ४ दार्ढ्यमिग जगती । ६ दार्ढ्यमिग
 जगती । ३ निचुजगती । ५, ७ निचुत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ४, ७ धैवतः । २-४, ६
 निषादः ॥

॥ २३ ॥ यजामह इन्द्रं वज्रदाक्षिणं हरीणां रुध्रं विद्वतानाम् । प्र स्मभू

अ० ७ । अ० ७ । व० ११] ५५६ [म० १० । अ० २ । सू० २५ ।

दोधुवदुर्ध्वथा भुद्धि सेनाभिर्दयमानो वि राधसा ॥ १ ॥ हरी न्वस्य वा वने विदे
वस्विन्द्रो मर्धमर्धवा वृत्रहा भुवत् । अशुर्वज्रं अशुद्धाः पत्यते शवोऽव दक्षामि
दासभ्य नाम चित् ॥ २ ॥ यदा वज्रं हिरण्य मिदथा रथं हरी यमस्य बहंतो वि-
सुरिभिः । आ तिष्ठति मघवा सनेश्रुत इन्द्रो वाजस्य दीर्घश्रवसस्पतिः ॥ ३ ॥
सो विष्णु वृष्टिर्धृष्ट्या स्वा सचो इन्द्रः शमभृणि हरितामि प्रुणुते । अवं वेति
सुचयं सुते मधूदिङ्मनोति वातो यथा वनम् ॥ ४ ॥ यो वाचा विवांचो मृधवाचः पुरु
सहस्राशिवा जघान । तत्तदिदस्य पौंस्यं गृणीमसि पितेव यस्तविपी बावुधं शवः
॥ ५ ॥ स्तोमं त इन्द्र विमदा अर्जाजन्मपूर्य्य पुरुमं सुदानवे । विष्णा वस्य भो-
ज्जनघ्निस्य यदा पशुं न गोपाः कंगमहे ॥ ६ ॥ मार्किने एना मरुया वि यौपुरतव
चेन्द्र विमदस्य च श्रवः । विष्णा हि ते प्रमति देव जामिवदस्मे ते सन्तु मरुया
शिवानि ॥ ७ ॥ ६ ॥

॥ २४ ॥ ऋषिः १—६ विमद पेन्द्रः प्राजापत्यो वा वसुहृदा वासुक्रः ॥ देवताः—
१—३ इन्द्रः । ४—६ अश्विनौ ॥ छन्दः—१ आस्तार पङ्क्तिः । २ आर्षीस्वराट् पङ्क्तिः ।
३ शङ्कुमती पङ्क्तिः । ४, ६ अनुष्टुप् । ५ निन्दनुष्टुप् ॥ स्वरः—१—३ पञ्चमः ।
४—६ गान्धारः ॥

॥ २४ ॥ इन्द्र सोममिमं पित्र मधुमन्तं त्वम् सुतम् । अस्म शय नि धारय
वि वो मदे सहस्रिणं पुरुवमो विवक्षमे ॥ १ ॥ न्वा गृजामरुक्थैरुप हव्येभि-
रीमहे । शचीपते शचीनां वि वो मदे श्रेष्ठे नो धेहि वार्यं विवक्षसे ॥ २ ॥ य-
स्पतिर्वीर्याणामसि मधस्य चोदिता । इन्द्र स्तोतृणामग्निना वि वो मदे द्विषो नः
प्राह्वंसो विवक्षमे ॥ ३ ॥ युवं शक्रा माग्राविना मधीची निरमन्यतम् । विमदेव
यजीजिता नासत्या निर्मन्यतम् ॥ ४ ॥ विज्वे देवा अकृपन्त समीच्योर्निष्पत-
न्त्योः । नासत्यावब्रुवन् देवाः पुनरा वेदतादिति ॥ ५ ॥ मधुमन्मे परायणं मधुम-
त्पुनरायनम् । ता नो देवा वेवताया युवं मधुमतभुतम् ॥ ६ ॥ १० ॥

॥ २५ ॥ ऋषिः—१—११ विमद पेन्द्रः प्राजापत्यो वा वसुहृदा वासुक्रः ॥ सोमो
देवता ॥ छन्दः—१, २, ६, १०, ११ आस्तार पङ्क्तिः । ३—५ आर्षीनिचृत् पङ्क्तिः ।
७—९ आर्षी विराट् पङ्क्तिः ॥ पञ्चमः स्वरः ॥

॥ २५ ॥ अद्रं नो अपि वातग मनो दक्षपुत कर्तुम् । अधा ते मरुये अ-

अ० ७ । अ० ७ । व० १४] ५५७ [म० १० । अ० २ । सू० २६ ।

मधसो वि वो मदे रयन्गावो न यवसे विवक्षसे ॥ १ ॥ इदिपृशस्त आसते वि-
रवेषु सोम धामसु । अधा कामा इमे मम वि वो मदे तिष्ठन्त वसुधो विवक्षसे ॥ २ ॥
उन व्रतानि सोम ते माहं मिनामि पाक्या । अधा पितेव सूनवे वि वो मदे वृक्षा नी
अमि विवक्षदिवक्षसे ॥ ३ ॥ समु प्र यन्ति धीतयः सर्गासोऽवर्ता इव । क्रतुं नः
सोम जीवसे वि वो मदे धारया चपसा इव विवक्षसे ॥ ४ ॥ तव त्ये सोम श-
क्तिभिर्निक्रमामो ऋषिवरे । गुत्सं य धीरास्तवमो वि वो मदे व्रजं गोमन्त-
श्विनं विवक्षसे ॥ ५ ॥ ११ ॥ पशुं नः सोम रक्षामि पुरुषा विष्टिं जगत् । स-
माकृणोषि जीवसे वि वो मदे विश्वा सम्पश्यन्धुवना विवक्षसे ॥ ६ ॥ त्वं नः सोम
विश्वतो गोपा अदाभ्यो मव । संधं राजन्नर सिधो वि वो मदे मा नो दुःशंस ई-
शाना विवक्षसे ॥ ७ ॥ त्वं नः साम मुक्तुवेयोधियाय जागृहि । क्षेत्रविस्तरं मनुषो
वि वो मदे ब्रह्म नः पादहंमो विवक्षसे ॥ ८ ॥ त्वं नो वृत्रहन्मेन्द्रस्येन्द्रा शिवः
सखा । यस्मी हवन्ते समिधे वि वो मदे सुध्यमानास्तोकमार्ता विवक्षसे ॥ ९ ॥
अयं य स तुरो मद इन्द्रस्य वर्धन मियः । अयं कर्तावितो ब्रह्म वि वो मदे प्रति
विप्रस्य वर्धयदिवक्षसे ॥ १० ॥ अयं विप्राय दाशुषे वाजा इयति गोमतः । अयं
सप्तभ्य आ वरं वि वो मदे प्रान्धं श्रेण च तारिषदिवक्षसे ॥ ११ ॥ १२ ॥

॥ २६ ॥ ऋषिः—१—६ विमद रेन्द्रः प्राजापत्यो वा वसुहृदा वासुकः ॥ पूषा
देवता ॥ छन्दः—१ उष्णिक् । ४ आर्या निचृदुष्णिक् । ३ ककुम्भत्यनुष्टुप् । ५—८
पादनिचृदुष्टुप् । ९ आर्या विराडनुष्टुप् । २ आर्या स्वराडनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, ४
ऋषजः । २, ३, ५—६ गान्धारः ॥

॥ २६ ॥ प्र हृच्छा मनीषाः स्पर्धा यन्ति नियुतः । प्र दत्ता नियुद्रथः पूषा
अविष्टु माहिनः ॥ १ ॥ यस्य त्यन्मदित्वं वाताप्यमयं जनः । विप्र आ वैसखीति-
धित्वेकेत सुष्टनीनाम् ॥ २ ॥ स वेदं सुष्टनीनामिन्दुर्न पूषा वृषा । अमि सुरः
प्रुषायति व्रजं न आ प्रुषायति ॥ ३ ॥ ममीमहि त्वा वयमस्माकं देव पूषन् । स-
तीनां च सार्धं विप्राणां चाध्वम् ॥ ४ ॥ प्रत्यर्धिर्यज्ञानामश्वहयो रथानाम् ।
अपिः स यो मनुर्हितो विप्रस्य यावयन्मखः ॥ ५ ॥ १३ ॥ अधीषमाणायः पतिः
शुषा वांश्च शुचश्च च । वामोवायोधीनामा वामोमि मर्मजत् ॥ ६ ॥ इनो वाजानां
पतिर्ग्नः पुषीनां सखा । प्र इमं हव्यतो दूधोदि वृथा यो अदाभ्यः ॥ ७ ॥
आ ते रथस्य पूषज्जा धुरं ववृथुः । विश्वस्यार्थिनः सखा सनोजा अनपच्युतः

अ० ७ । अ० ७ । व० १७] ५५८ [म० १० । अ० २ । सू० २७ ।

॥ ८ ॥ अस्माकंमूर्जा रयं पूषा अविष्टु माहिनः । सुवद्वाजानां वृष इमं नः
शृणुवद्भवम् ॥ ९ ॥ १४ ॥

॥ २७ ॥ अविः—१—२४ वसुक ऐन्द्रः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ५, ८, १०,
१४, २२ त्रिष्टुप् । २, ६, १६, २८ विगाद् त्रिष्टुप् । ३, ७, ११, १२, १५, १६—२१, २३
निचृत्तिष्टुप् । ६, ७, १३, १७ पादनिचृत्तिष्टुप् । २४ भुरिक् त्रिष्टुप् ॥ धेवतः स्वरः ॥

॥ २७ ॥ असत्सु मे जरितः सामिन्नेगो यन्मुञ्चते यजमानाय शिष्यम् ।
अनाशीर्दामहमस्मि प्रहन्ता सत्यधृते वृजिनायन्तमामुम् ॥ १ ॥ यदीदृहं युधये
सन्नयान्यदेवयून्तन्वाः शृशुजानान् । अमा ते तुम्रं वृषभं पचानि तीव्रं मुतं पञ्च-
दशं निर्विषम् ॥ २ ॥ नाहं तं वेद य इति ब्रवीत्यदेवयून्तममणो जयन्वान् ।
यदावात्येतस्मरणमृषावददिदं मे वृषभा प्र ब्रुवन्ति ॥ ३ ॥ यदहानिषु वृजने-
ज्वाभं विश्वे मृतो मध्वानो म आसन् । जिनाणि वेत्तम आसन्तं प्रतं विणां
पर्वते पादगृह्यं ॥ ४ ॥ न वा उ मा वृजने वाग्यन्ते न पर्वतामो यदहं मनस्ये ।
मम स्वनात्कृधुक्कषी भयान एवेदन् युक्किणः समेजान् ॥ ५ ॥ १५ ॥ दर्शन्वत्र
मृतपां अग्निद्रावाः रुचदः शरये पयमानान् । पृथु वा ये निन्दिदुः सखायमध्यु-
न्वेषु पवयो ववृन्त्युः ॥ ६ ॥ अभूर्वाहीत्युः आगुगानददपेक्षु पर्वो अपरो नु दर्पत् ।
हे पवस्ते परि न न भूतो यो अग्य परे रजसो विवेप ॥ ७ ॥ गात्रो यत् । युता
अयो अक्षन्ता अपश्यं महर्गापः चैरन्तीः । हवा इदयो अभितः समोयन्कियदासु
स्वपातिश्छन्दयाने ॥ ८ ॥ स यदयं यजमादो जनानामहं यवाद उर्वजं अन्तः ।
अत्रा युक्कोऽवमातारमिच्छादयो अयुक्कं युनजद्वन्वान् ॥ ९ ॥ अत्रेदु मे मंससे
सत्यमुक्कं विपाञ्च यच्चतुष्पांसं सृजानि । स्त्रीभिर्यो अत्र वृषणं पृतन्यादयुद्धो अस्य
वि भजानि वेदः ॥ १० ॥ १६ ॥ यस्यानृचा दुहिता जात्वा म कस्तां विदो अमि
मन्याते अन्धाम् । कतरो मेनि प्रति तं मुचाने य ईवहाते य ईवावरेयात् ॥ ११ ॥
कियती योपा मर्यतो वधूयोः परिप्रीता पयसा वार्येण । भद्रा वधूर्भवति यत्सु-
पेशाः स्वयं सा मित्रं वनुते जने चित् ॥ १२ ॥ पत्तो जगार प्रन्यञ्जमसि शीष्णा
शिरः प्रति दर्श वर्यम् । आभीन ऊर्वाभुपसि क्षिणाति न्येदुत्तानामन्वेति भू-
मिषु ॥ १३ ॥ वृहन्नेच्छायो अपलाशो अवी तस्थौ माता विषितो अस्ति गर्भः ।
अन्वस्था वस्सं रिहती मिमाय कया भुवा निदधे धेनुस्वः ॥ १४ ॥ सप्त स्त्री-

अ० ७ । अ० ७ । व० २०] ५५६ [म० १० । अ० २ । सू० २८ ।

शसौ अधरादुदायज्ञोत्तरात्तास्मजग्मिरन्ते । नव पश्चातात्स्थिभिर्मन्त आय-
न्दश प्राक्सानु वि तिरन्त्यश्रः ॥ १५ ॥ १७ ॥ दशानामेकं कपिलं समानतं हि-
न्वन्ति क्रतवे पार्याय । गर्भे प्राप्ता सुधितं वक्षणास्वर्चनन्तं सुषयन्ती बिभर्ति ॥ १६ ॥
पीवानं पेषमपचन्त वीरा न्युम्ना अक्षा अनु दीव आमन् । द्वा धनुं बृहतीमप्स्वन्तः
प्रवित्रवन्ता चरतः पुनन्ता ॥ १७ ॥ वि क्रौशनासो विष्वश्च आयन्पचाति नेमो
नहि पक्षदुर्धः । अयं मे देवः मन्विता तदाह द्वेज इद्वेनवत्समिन्विः ॥ १८ ॥ अ-
प्ययं ग्रामं वर्धमानपरादचक्रया स्वधया वर्तमानम् । मियङ्कुर्यः प्र युगा जनानां
सद्यः शिरना प्रमिन्नानो नवीयान् ॥ १९ ॥ एतौ मे गात्रौ प्रमरस्य युक्ता मो षु
प्रसेथीर्मुहुत्वेन्ममन्वि । आपरिचदस्य विनशन्त्यर्थं सूर्यश्च मर्क उपरो बभूवान्
॥ २० ॥ १८ ॥ अयं यो वज्रः पुरुधा विवृत्तोऽवः सूर्यस्य बृहतः पुरीषात् । अत्र
इदेना परो अन्यदस्ति तद्व्यथी जग्मिः शस्तगन्ति ॥ २१ ॥ बृहवृक्षे नियता मी-
मपद्रस्ततो वयः प्र पतान्पुरुषादः । अथेदं विश्वं स्रुवनं भयात् इन्द्राय मुन्वद्वषये
च शिञ्चत् ॥ २२ ॥ देवानां मार्गे प्रथमा अतिष्ठन्कुन्तवादे पापुपरा उदायन् । त्र-
यस्तपन्ति पृथिवीमनु ग द्वा बृहत्कं बहन्तः पुरीषम् ॥ २३ ॥ सा ते जीवातुरुत तस्य
विद्धि मा मन्तादगपं गूढः समर्थः । आविः स्वः कणुते गूहते ब्रुसं स पादुरस्य नि-
शिजो न मुच्यते ॥ २४ ॥ १९ ॥

॥ २८ ॥ ऋषिः—१—१२ इन्द्र वसुत्रयोः संवाक् ऐन्द्रः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छ-
न्दः—१, २, ७, ८, १२ निचृत्त्रिष्टुप् । ३, ६ त्रिष्टुप् । ४, ५, १० विराट् त्रिष्टुप् ।
६, ११ पादनिचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ २८ ॥ विश्वो ह्यन्यो अगिरोजगाम ममेदह श्वशरो ना जगाम । जक्षी-
याज्जाना उन सोमं पपीयात्स्वाशितः पुनरस्ते जगायात् ॥ १ ॥ स रोह्वबृषम-
स्तिग्मशृङ्गो वर्धन्तस्थौ वर्धिमन्ना पृथिव्याः । विश्वेध्वेनं वृजनेषु पामि यो मे कु-
क्षी सुतसोमः पूषानि ॥ २ ॥ अद्रिणा ते मन्दिन इन्द्र तूयान्तमुन्वन्ति सोमन्पि-
वसि त्वमेषाम् । पचन्ति ते वृषमाँ अस्मि तेषां पूक्षेण यन्मघवन्बुधमानः ॥ ३ ॥
इदं सु मे जरितग चिकिद्धि प्रतीपं शापं नद्यो बहन्ति । लोपाशः सिंहं प्रत्यञ्च-
मत्साः क्रोष्टा वराहं निरतक्र कक्षात् ॥ ४ ॥ कथा त एतदहमा चिकेतं मृत्सस्य
पाकगतवसो मनीषाम् । त्वं नो विद्वो अतुथा वि वोचो यमर्धं ते मघवन्मेम्या धूः
॥ ५ ॥ एवा हि मा तवसे वर्धयन्ति दिवश्चिन्मे बृहत उत्तरा धूः । पुरु सहस्रा

अ० ७ । अ० ७ । व० २४] ५६० [अ० १० । अ० ३ । सू० ६० ।

निशिंशामि साकमशत्रुं हि मा जनिता जजान ॥ ६ ॥ २० ॥ एवा हि मां वृ-
 बसं जजुरुग्रं कर्मन्कर्मवृषणमिन्द्र देवाः । वधी वृत्रं वज्रेण मन्दसानोऽपव्रजं म-
 हिना दाशुषे वम् ॥ ७ ॥ देवासं आयन्परशूरविभ्रन्वना वृश्चन्तो अमि विहमिरा-
 यन् । नि सुद्रन्दधतो वक्षणासु यत्रा कृपीट्मनु तदहन्ति ॥ ८ ॥ शशः सुरं प्रत्यञ्चं
 जगाराद्रिं लोगेन व्यमेदमारात् । बृहन्तं चिदहूते रन्धयानि वयवत्सो वृषमं शू-
 शुवानः ॥ ९ ॥ सुपर्ण इत्या नखमा सिंहायावरुद्धः परिपटं न मिहः । निरुद्ध-
 धिचन्मदिषस्तर्प्यावाङ्गोधा तस्मा अयथे कर्षेतत् ॥ १० ॥ तेभ्यो गोधा अयथे
 कर्षदेतथे ब्रह्मणः प्रतिपीयन्त्यक्षैः । सिम उत्तयोऽवसृष्टौ अदन्ति स्वयं बलानि
 तन्वः शृणानाः ॥ ११ ॥ एने शमीभिः सुशमी अभूवन्थे हिंन्विरे तन्वः सोमं
 उक्थैः । नृवद्वहृषं नो माहि वाजान्दिवि श्रवो दधिषे नाम वीरः ॥ १२ ॥ २१ ॥

॥ २६ ॥ ऋषिः—१ वसुक्तः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ५, ७ विराद् बिन्दुप् ।
 २, ४, ६ निचृत्त्रिन्दुप् । ३, ८ पावनिचृत्त्रिन्दुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ २६ ॥ वने न वायो न्येधापि चाकञ्जुचिर्वा स्तोभो भुरवावजीगः । व-
 स्पेदिन्द्रः पुरुदिनेषु हाता नृणां नर्यो नृतमः क्षपावन् ॥ १ ॥ प्र ते अस्या उ-
 पसः प्रापरस्या नृतो स्याम नृतमस्य नृणाम् । अनु त्रिशोकः शतमावहृन्कृतसंन
 रथो यो अस्मममवान् ॥ २ ॥ कस्ते मद इन्द्र रन्धो भुङ्गो गिरो अभ्युग्रो वि-
 धाव । कदाहो अवगिर्ष मा मनीषा आ त्वा शक्यामुपमं राधो अक्षैः ॥ ३ ॥
 कदु पुन्नमिन्द्र त्वाव तां नृन्कया धिया कस्मे कञ्ज आगन् । मित्रो न सत्य उरुगाय
 भृत्या अक्षै समस्य यदसन्मनीषाः ॥ ४ ॥ मेरेय सूर्यो अर्थे न पारं ये अस्य कामे
 जनिधा इव गमन् । गिरश्च ये ते तुविजान पूर्वाङ्ग इन्द्र प्रतिशिञ्जन्त्यक्षैः ॥ ५ ॥
 ॥ २२ ॥ मात्रे नु ते सुभिते इन्द्र पूर्वी द्यौर्मज्मना पृथिवी काव्येन । वराय ते मृ-
 तवन्तः सुतामः स्वाद्यन्मवन्तु पीतये मधूनि ॥ ६ ॥ आ मध्वो अस्मा असिच-
 क्षमत्रमिन्द्राय पूर्णं स हि सत्यगोधाः । स वावृथे वरिमन्मा पृथिव्या अमि क्रत्वा
 नर्यः पौंस्यैश्च ॥ ७ ॥ ब्रानाळिन्द्रः पृतनाः स्वोज्ञा आस्मै यतन्ते सख्याय पूर्वीः ।
 आ स्मा रथं न पृतनासु तिष्ठे यं भद्रया सुमत्या चोदयामि ॥ ८ ॥ २३ ॥ २ ॥

॥ ३० ॥ ऋषिः—१—१५ कवय पेलुयः ॥ देवताः—आप अपाजषाहा ॥
 छन्दः—१, ३, ६, ११, १२, १५ निचृत्त्रिन्दुप् । २, ४, ६, ८, १४ विराद् बिन्दुप् । ५
 ७, १०, १३ बिन्दुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

अ० ७ । अ० ७ । व० २७] ५६१ [म० १० । अ० ३ । सू० ३१ ।

॥ ३० ॥ अ देव्या मन्त्रो गतुरेत्वपो अच्छा मनसो न प्रयुक्ति । महीं मित्रस्य
 वरुणस्य धासि पृथुजयसे रीरधा सुवृक्षिम् ॥ १ ॥ अध्वर्यवो हविर्मन्तो हि भूता-
 ष्छाप इतोशतीरुशन्तः । अत्र याभ्यष्टे अरुणः सुपर्णस्तमास्यध्वमर्मिण्या सुहस्ताः
 ॥ २ ॥ अध्वर्यवोऽप इता समुद्रमपां नपातं हविषा यजध्वम् । स वो दददुर्मिण्या
 सुपर्णं तस्मै सोममधुमन्तं मुनीत ॥ ३ ॥ यो अनिधो दीदयद्रुस्वन्तर्धे विप्रास
 ईरुते अध्वरेषु । अपां नपान्मधुमतीरपो दा याभिरिन्द्रो वावृध वीर्याम् ॥ ४ ॥
 बाभिः सोमो मोदते हर्षते च कन्यास्त्रीभिर्गुणतिभिर्न मयैः । ता अध्वर्यो अपो अच्छा-
 परेहि यदासिञ्चा ओषधीभिः पुनीतात् ॥ ५ ॥ २४ ॥ एवेद्युने युवतयो नमन्त
 यदीमुशभृशतीरेत्यच्छ । सं जानतं मनसा सच्चिकित्रेऽध्वर्यवो धिषणापरच देवीः
 ॥ ६ ॥ यो वो वृत् भ्यो अरुणोदु लोकं यो वो मद्या अभि शस्तेरमुञ्चत् । त-
 स्मा इन्द्राय मधुमन्तमूर्मि देवमादनं प्र हिणोतनापः ॥ ७ ॥ प्रास्मै हिनोत मधु-
 मन्तमूर्मि गर्भो यो धः सिन्धवो मध्व उरसः । गृतपृष्टमीज्यमध्वरेष्वापो रेवतीः
 शृणुता हवै मे ॥ ८ ॥ तं सिन्धवो मत्सरमिन्द्रपानमूर्मिं प्र हेत य उमे इयति ।
 मदभ्युतमौशनं नभोजां पारं त्रितन्तुं त्रिचरन्तमुन्मम् ॥ ९ ॥ अर्कतलेस्थ जुष्टि-
 धारा गोषुयुधो न नियवं चरन्तीः । ऋषे जनित्रीभुवनस्य पत्नीरपो वन्दस्व सवृधः
 सयौनीः ॥ १० ॥ २५ ॥ हिनोता नो अध्वरं देवयज्या हिनोत ब्रह्म मनये ध-
 नानाम् । अतस्य योगे वि स्यध्वमृधः शुषीवरीभूतनामभ्यमापः ॥ ११ ॥ आ-
 पो रेवतीः सयथा हि वस्त्रः कर्तुं च भद्रं विभुथामृतं च । रायश्च स्य स्वपत्य-
 स्य पत्नीः सरस्वती तदृणने वयो धात् ॥ १२ ॥ प्रति यदक्षो अहश्ममयतीर्षुतं
 पयोभि विभ्रतीर्मधुनि । अध्वर्युभिर्नमा संविदाना इन्द्राय सोमं सुपर्णं भरन्तीः
 ॥ १३ ॥ एषा अगमत्रेवतीजीवधन्या अध्वर्यवः सादयता सखायः । नि बहिषि
 धत्त न सोम्यासोऽपां नमा संविदानास एनाः ॥ १३ ॥ अगम्याप उशतीर्बहिर्दे-
 न्यध्वरं असदन्देवयन्तीः । अध्वर्यवः सुनुतेन्द्राय सोममभूदु वः सुशका देव-
 यज्या ॥ १५ ॥ २६ ॥

॥ ३१ ॥ ऋषिः—१—११ कवय पेलूपः ॥ विश्वेदेवा वेधताः ॥ छन्दः—१, ८ नि-
 चृत्त्रिष्टुप् । २, ४, ५, ७, ११ त्रिष्टुप् । ३, १० विराट् त्रिष्टुप् । ६ पादनिचृत्त्रिष्टुप् ।
 ६ आर्चीस्वराट् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ३१ ॥ आ नो देवानामुप वेतु शंसो विधेभिस्तुरैरवसे यजत्रः । तेभिर्बधं

अ० ७ । अ० ७ । व० १६] ५६२ [अ० १० । अ० ३ । सू० ३२ ।

सुप्रसन्नो भवेत् तरन्तो विश्वा इरिता स्याम ॥ १ ॥ परिं चिन्मतो ब्रविंश्च मम-
न्वाहृतस्य पथा नपसा विवासेत् । उत स्वेन क्रतुना सं वेदेत् श्रेयांसं दक्षं मनसा
अमृभ्यात् ॥ २ ॥ अधायि धीतिरसंसृष्टमंशस्तर्प्ये न दस्ममुपे यन्त्युमाः । अभ्यान-
रम सुवितस्य शूषं नवेदसो अमृतानामभूम ॥ ३ ॥ नित्यश्चाकन्यास्त्वपतिर्द्यू-
ना यस्मा उ देवः सविता जजान । भगो वा गोभिर्यमेमनय्यात्सो अस्मै चारुश्च-
दचकुत स्यात् ॥ ४ ॥ इषं सा भ्या उपसामिह दा यद् अमन्तः शवसा समा-
यन् । अस्व स्तुतिं जगितुमिचमाणा आ नः शग्मास उप यन्तु वाजाः ॥ ५ ॥ २७ ॥
अस्येवेषा सुमतिः प्रथानामवत्पुर्वा भूमना गीः । अस्व सनीला असुरस्य योनौ
सधान आ मरणे बिभ्रमाणाः ॥ ६ ॥ किं स्विह्नं क उ स वृष आम यतो या-
वापृथिवी निहतक्षुः । सन्तस्थाने अजरे इतर्कती अहानि पूर्वीरुपसो जरन्त ॥ ७ ॥
नैतावदेना एरो अन्वदस्युदास यावापृथिवी विमति । त्वचं पवित्रं कणुत स्वधा-
वान्वदीं ह्ये न हरितो वहन्ति ॥ ८ ॥ स्तेगो न क्षामत्येति पृथ्वीं मिह न वातो वि ह वा-
नि भूम । मित्रो यत्र वह्नयो अज्यमानोऽग्निर्वने न व्यसृष्ट शोकम् ॥ ९ ॥ स्तरीयत्सुव
सद्यो अज्यमाना न्वयिरव्यथीः कणुत स्वर्गोपा । पुत्रो यः पूर्वीः पित्रोर्जनिष्ट शम्वां
गौर्जगार यद् पृच्छान् ॥ १० ॥ उत कयव नृषदः पुत्र माहुरुत श्यावो धनमादय
वाजा । प्र कृष्णाय रुशदपिन्वतो धर्मात्मन नर्करस्मा अपीपेत् ॥ ११ ॥ २८ ॥

॥ ३२ ॥ ऋषिः—१—६ कवय वेल्लूषः ॥ विश्वेदेवा देयनाः ॥ इन्द्रः—१, २ वि-
राड् जगती । ३ निचृजगती । ४ पादनिचृजगती । ५ आर्चिभिरिग् जगती । ६ त्रिःपु ।
७ आर्चिस्वराट् त्रिःपु । ८, ९ निचृत्रिःपु । १०, ११ निचृः । १२—६ धैवतः ॥

॥ ३२ ॥ प्र सु गमन्ता धियमानस्य सदाखि वरेभिर्वरौ अमिषु मसीदतः ।
अस्माकमिन्द्र उमयं जुजोषति यत्सोम्यस्यान्धमो बुयोषति ॥ १ ॥ बीन्द्र यासि
विव्यानि रोचना वि पाथिवा नि रजसा पुरुषदुत । ये त्वा वहन्ति सुहुरध्वरौ उप
ते सु बन्वन्तु वरुणो अग्राधसः ॥ २ ॥ तदिन्मे अन्मदप्रुषो वपुष्टरं पुत्रो यज्जा-
नं पित्रोर्धीषति । जाया पतिं वहति वग्नुना सुमत्पुंस इन्द्रो बहत्तुः परिष्कृतः
॥ ३ ॥ तदिन्मधर्ममि चारु दीपय गावो यच्छामन्वहतुं न धेनवः । माता व-
न्मन्तुयूर्यः स पुर्व्यामि वायस्य सप्तधातुरिज्जनः ॥ ४ ॥ न वोऽच्छा रिरिषे देवपु-
ष्पदमेको रुद्रेमियाति तूर्वेणिः । जरा वा येष्वाग्नेषु दाषने परि व ऊमेभ्यः सि-

अ० ७ । अ० ८ । व० ३] १६३ [म० १० । अ० ३ । सू० ३४ ।

अता मधु ॥ ५ ॥ ३६ ॥ निधीयमानमपंगूलहप्रप्सु प्र मे देवानां व्रतया उवाच ।
इन्द्रो विद्वो अनु हि त्वा चक्ष तेनाहमग्ने अनुशिष्ट आगाम् ॥ ६ ॥ अथैत्रवि-
त्वेविदं ब्रामाद् स प्रीति चेन्नविदानुशिष्टः । एतच्चै भद्रमनुशासनस्योत स्तुतिं वि-
न्दत्यजसीनाम् ॥ ७ ॥ अथेदु प्राणीदममन्त्रिमाहापीवृता अधयन्मातुरुधः । ए-
मेनमाप जरिमा युवानमहेल्वमः सुमनां बभूव ॥ ८ ॥ एतानि भद्रा कलश क्रि-
याम करुश्रवण ददतो मयानि । हान इवो मघवानः सो अस्त्वयं च सोमो हृदि
यं विमर्मि ॥ ९ ॥ ३० ॥ ७ ॥

॥ ३३ ॥ ऋषिः—१—९ कवच वेलूषः ॥ देवताः—१ विश्वेदेवाः । २, ३ इन्द्रः ।
४, ५ कुरुश्रवणस्य ब्रासदस्यवस्य दानस्तुतिः । ६—९ उपमधवा मित्रातिथिपुत्रा ॥
छन्दः—१ त्रिष्टुप् । २ निचृट् वृहती । ३ भुगि वृहती ॥ ४—७, ९ गायत्री । ८ पाद-
निचृट्गायत्री ॥ स्वरः—१ धैवतः । २, ३ मध्यमः । ४—९ गङ्जः ॥

॥ ३३ ॥ प्र मा युयुत्से प्रयुतो जनानां बहामि स्म पुष्यमन्तरेण । विश्वे-
देवासो अथ मामरवन्दुःशामुगादिति घोष आसीत् ॥ १ ॥ सं मा तपन्त्यमितः
सुपत्नीरिव पश्यिवः । नि बाधते अमतिर्नग्नता जमुर्वेन वेदीयते मतिः ॥ २ ॥ मूषो
न शिश्राव्यदन्ति माध्यः स्तोतारं ते शतक्रतो । मुकुत्सु नो मघवजिन्द्र मृळयाधा
पितेव नो भव ॥ ३ ॥ कुरुश्रवणमावृणु राजानं ब्रासदस्यवम् । मंहिष्ठं वाचता-
मृषिः ॥ ४ ॥ यस्य मा हरितो रथं तिस्रो बहन्ति साधुया । स्तवै महसदचिषे
॥ ५ ॥ १ ॥ यस्य मस्वादसो गिरं उपमश्रवसः पितुः । क्षेत्रं न रयवमुचुषे ॥ ६ ॥
आधि पुत्रोपमश्रवो नपान्मित्रानिधेरिहि । पितुष्टे अस्मि वन्दिता ॥ ७ ॥ यदी-
शीघ्रामृतानामुत वा मर्त्यानाम् । जीवेदिन्मघवा मम ॥ ८ ॥ न देवानामति व्रतं
शतात्मा च न जीवति । तथा युजा वि बावृते ॥ ९ ॥ २ ॥

॥ ३४ ॥ ऋषिः—१—१४ कवच वेलूषः अक्षो वा मौजवान् ॥ देवताः—१, ७, ९,
१२, १३ अक्षकृषिकर्षासा । २—६, ८, १०, ११, १४ अक्षकृषिकर्षिणा ॥ छन्दः—१, २,
८, १२, १३ त्रिष्टुप् । ३, ६, ११, १४ निचृट्त्रिष्टुप् । ४, ५, ९, १० विराट् त्रिष्टुप् ।
७ जगती ॥ स्वरः—१—६, ८—१४ धैवतः । ७ निषादः ॥

॥ ३४ ॥ प्रावेपा मा वृहतो मादिवन्ति प्रवातेजा हरिणि बर्वृतानाः । सोम-
स्वेव मौजवतस्य भवा विमीदको जागृविर्ममचक्षान् ॥ १ ॥ न मा मिमेथ न

अ० ७ । अ० ८ । व० ६] ५६४ [म० १० । अ० ९ । सू० ३५ ।

जिहीळ एषा शिवा सखिभ्य उत मर्षमासीत् । अद्यस्याहं कृपस्य हेतोरनुव्रता-
मपं जायामरेधम् ॥ २ ॥ द्वेष्टि श्वश्रुरपं जाया रुषाञ्जि न नाथितो विन्दते म-
र्दितारम् । अश्वस्येऽर्जरतो वस्त्वस्य नाहं विन्दामि कितवस्य भोगम् ॥ ३ ॥
अन्ये जायां परि मृशन्त्यस्य यस्यायुधद्वेदने वाच्यः । पिता माता भ्रातर एव-
माहुर्न जानीमो नयता वृद्धयेतम् ॥ ४ ॥ यदादीध्ये न देविषाण्येभिः पनाय-
ज्योऽर्च्ये हीये सखिभ्यः । न्युप्ताश्च वभ्रवो वाचमक्रतुं एमर्देषां निष्कृतं जागिषीवि
॥ ५ ॥ ३ ॥ सुभामेति कितवः पृच्छमानो ज्ञेयार्माति तन्वाः शशुजानः । अजासो
अस्य वि तिरन्ति कामं प्रतिदीप्ते दधतु आ कृतानि ॥ ६ ॥ अक्षाम इदं ह्युशिनी
नितोदिनीं निकृत्वान्स्तरपनास्तापयिष्णवः । कुपारदेष्णा जयतः पुनरेणो मध्वा स-
म्पृक्ताः कितवस्य बहणाः ॥ ७ ॥ त्रिपञ्चाशः श्रीळति व्रात एषां देव इव स-
विता मत्यधर्मा । उग्रस्य चिन्मन्यवे ना नमन्ते राजा विदेभ्यो नम इच्छुणोति
॥ ८ ॥ नीचा वर्तन्त उपरि स्फुरन्त्यहस्तासो हस्तेवन्तं सहन्ते । दिव्या अङ्गाः
इरिणि न्युप्ताः शिताः सन्तो हृदयं निर्दहन्ति ॥ ९ ॥ ज्ञाया तप्यते कितवस्य हीना
माता पुत्रस्य चरतः कं स्वित् । अज्ञावा विभ्यद्वनमिच्छमानोऽन्येषामस्तमुप न-
क्रमेति ॥ १० ॥ ४ ॥ स्त्रियं दृष्ट्वा कितवं नेतापान्येषां जायां सुहृतं च योनिम् ।
पूर्वाक्षणे अश्वान्युयुजे हि वभ्रन्सो अग्नेरन्ते वृषलः पपाद ॥ ११ ॥ यो वः से-
नानीर्महतो गणस्य राजा वानस्य प्रथमो वभ्रव । तस्मै कृणोमि न धनां रुष-
धिम दशाहं पार्श्वस्तदृतं वदामि ॥ १२ ॥ अर्धर्मा दीव्यः कृषिमिकृपस्व त्रिने
रमस्व बहु मन्यमानः । तत्र गावः कितव तत्र जाया तन्मे वि चष्टे सविनायस्यैः
॥ १३ ॥ मित्रं कृणुष्वं खलु पुळता नो मा नो घोरेण चरतामि धृण्ण । नि वो
नु मन्तुर्विशतामगानिरन्यावभ्रणां प्रमिर्तान्वेस्तु ॥ १४ ॥ ५ ॥

॥ ३५ ॥ अग्निः—१—१४ लुशो धानाकः ॥ विश्वेदेवा देवताः ॥ ऋग्—१, ६,
६, ११ विराट्जगती । २ भुवि जगती । ३, ७, १०, १२ पादनिचृजगती । ४, ८ आ-
र्चीस्वराट् जगती । ५ आर्ची भुवि जगती । १३ निचृत्त्रिष्टुप् । १४ विराट् त्रिष्टुप् ॥
स्वरः—१—१२ निषादः । १३, १४ धैवतः ॥

॥ ३५ ॥ अबुध्रमु स्य इन्द्रवन्तो अग्नयो ज्योतिर्गेरन्त उषसो ऋष्टिषु ।
मही पार्वपृथिवी चैततामगेऽथा देवानामव आ वृक्षीमहे ॥ १ ॥ विवस्पृथि-
व्योरव आ वृक्षीमहे मातृन्तिसन्धुन्वर्वाण्यश्वावतः । अनागास्त्वं सूर्यमुपासमी-

अ० ७ । अ० ८ । व० ६] ५६५ [म० १० । अ० ३ । सू० ३६ ।

महे भद्रं सोमः सुवानो अद्या कुञ्जोतु नः ॥ २ ॥ द्यावा नो अद्य पृथिवी अ-
नागसो मदी प्रायेतां सुवितार्य प्रातरा । उषा उब्धन्त्यर्वा वायतामघं स्वस्त्यग्निं
समिधानमीमहे ॥ ३ ॥ इयं न उस्मा प्रथमा सुदेव्यं रेवन्मनिभ्यो रेवती व्युच्छतु ।
आरे मन्तुं दुर्विद्वद्भ्य धीमहि स्वस्त्यग्निं समिधानमीमहे ॥ ४ ॥ य याः सि-
क्षेते सूर्यस्य गरिमाभेज्योतिर्भरेन्तीरुषसो ग्गुष्टुषु । भद्रा नो अद्य भवमे व्युच्छत
स्वस्त्यग्निं समिधानमीमहे ॥ ५ ॥ ६ ॥ अतमीवा उषस आ चरन्तु न उद-
ग्नयो जिहतां ज्योतिषा बृहत् । आयुश्चानामश्विना तूर्नुजि रथं स्वस्त्यग्निं स-
मिधानमीमहे ॥ ६ ॥ भेषु नो अद्य संवितवरेण्यं प्रागमा सुव स हि रत्नधा
आसि । शायो जनिर्ग्रीं धिषणाष्टुषं भुवे स्वस्त्यग्निं समिधानमीमहे ॥ ७ ॥ पि-
पर्तु मा तदृतस्य प्रवाचनं देवानां यन्नुप्याममन्महि । विश्वा इदुस्माः स्पकु-
देति ध्रुवः स्वस्त्यग्निं समिधानमीमहे ॥ ८ ॥ अक्षेपो अद्य बर्हिषः स्तरीमणि
प्राष्णां योगे मन्मेनः साधं ईमहे । आद्रिन्यानां शर्मणि स्था भुरग्यासि स्वस्त्य-
ग्निं समिधानमीमहे ॥ ९ ॥ आ नो बर्हिः सधमादे बृहद्वि देवा ईळे सादया
मम इतून । इन्द्रं मित्रं वरुणं सातये भगं स्वस्त्यग्निं समिधानमीमहे ॥ १० ॥ ७ ॥
त आदित्या आ गता सर्वतनये वृधे नो यजुर्मवता सजोपसः । बृहस्पतिं पुष-
णमाश्विना भगं स्वस्त्यग्निं समिधानमीमहे ॥ ११ ॥ तन्नो देवा यच्छत सुप्रवा-
चने हृदिरोदित्याः सुभरं नृपाय्यम् । पशवे तांकाय तनेयाय जीवसे स्वस्त्यग्निं
समिधानमीमहे ॥ १२ ॥ विश्वे अद्य मरुतो विश्वं ऊनी विश्वे भवन्त्यग्नयः स-
मिद्धाः । विश्वे नो देवा अवमा गमन्तु विश्वमस्तु द्रविणं वाजो अस्मे ॥ १३ ॥ यं
देवासांस्वयं वाजसानी यं त्रायध्वे य पिपृथात्यंहः । यो वो गांणीथे न भयस्य बदे
ते स्याम वेववीतेश तुरासः ॥ १४ ॥ ८ ॥

॥ ३६ ॥ ऋषिः—१—१४ लुशो धानाकः ॥ विश्वे देवा देवताः ॥ छन्दः—१ २, ४,
६—८, ११ निचुङ्गती । ३ विराट् उगती । ५, ९, १० ऊगती । १२ पादनिचुङ्गती ।
१३ त्रिष्टुप् । १४ स्वराट् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—१२ निषादः । १३, १४ धैवतः ॥

॥ ३६ ॥ उषासानङ्गा बृहती सुपेशमा गानाक्षामा वरुणो मित्रो अर्यमा ।
इन्द्रं ब्रुवे मरुतः पर्वता अप आदित्यान्वावापृथिवी अपः रवः ॥ १ ॥ यौश्चनः
पृथिवी च प्रचेतस आतावरी रक्षतामहंसो रिषः । मा दुर्विद्वन्ना निश्च्यदिर्न ईशत

अ० ७ । अ० ८ । अ० १२] ५६६ [अ० १० । अ० ३ । सू० १७ ।

तदेवानामवो अथा वृक्षीमहे ॥ २ ॥ विश्वस्मात्तो अदिंतिः प्रात्वंहसो माता मि-
त्रस्य वरुणस्य देवतः । सर्वज्ज्योतिरयुक्तं नशीमहि तदेवानामवो अथा वृक्षी-
महे ॥ ३ ॥ अथ वरुणस्य देवतं सेवतु दुष्पण्यं निर्धितिं विश्वमग्निम् । आ-
दित्यं शर्म मरुतामशीमहि तदेवानामवो अथा वृक्षीमहे ॥ ४ ॥ एन्द्रो बर्हिः सीदतु
पिन्वतामिच्छा बृहस्पतिः सामभिर्ऋको अचतु । सुप्रकेतं जीवमे मन्म धीमहि तदेवा-
नामवो अथा वृक्षीमहे ॥ ५ ॥ ६ ॥ दिविस्पृशं यज्ञमरमाकमश्विना जीराध्वरं कृणुतं
सुम्नमिष्टये । प्राचीनरश्मिमाहुतं घृतेन तदेवानामवो अथा वृक्षीमहे ॥ ६ ॥ उप
ह्वये सुहवं मारुतं गच्छं पावकमृध्वं मुख्याय शंभुवम् । रायस्पोषं सौभ्रवसारं धी-
महि तदेवानामवो अथा वृक्षीमहे ॥ ७ ॥ अपां पेरं जीवधन्यं मरामहे देवाव्यं
सुहवमध्वरभिर्यम् । सुरश्मि सोमभिन्द्रियं वनीमहि तदेवानामवो अथा वृक्षीमहे ॥ ८ ॥
सनेम तत्सुमनिता सनित्वमिर्वयं जीवा जीवपुत्रा अनगसः । अद्वादिषो विश्वमे-
नो मरेरत तदेवानामवो अथा वृक्षीमहे ॥ ९ ॥ ये स्या मनोर्यिष्ट्यास्ते मृषो-
तन यदो देवा इमहे तद्दातन । जैत्रं क्रतुं रयिपहीरवद्यज्ञस्तदेवानामवो अथा
वृक्षीमहे ॥ १० ॥ १० ॥ महद्दय महतामा वृक्षीमहे वो देवानां वृहतामनुवशा-
म् । यथा वसु वीरजातं नशीमहे तदेवानामवो अथा वृक्षीमहे ॥ ११ ॥ महो अ-
ग्नेः समिधानस्य शर्मण्यनागा मित्रं वरुणं स्वस्तये । अष्टं स्थाम सवितुः सवीं
मानि तदेवानामवो अथा वृक्षीमहे ॥ १२ ॥ ये सवितुः सत्यस्यस्य त्वयं त्वमस्व
अये वरुणस्य देवाः ते सामगं वीरवहामदप्नो दधातन द्रविषं चित्रमग्ने ॥ १३ ॥
सविता पश्चातात्सविता पुरस्तात्सवितो जरापात्सविता घरापात् । सविता नः सु-
वतु सर्वतांति सविता नो रास्तर्ता दीर्घमायुः ॥ १४ ॥ ११ ॥

॥ ३७ ॥ ऋषिः—१—१२ अभितपाः सौम्यः ॥ सूर्यो देवता ॥ छन्दः—१—५
निबृजगती । ६—६ विराड् जगती । ११, १२ जगती । १० निबृजिगन्तु ॥ स्वरः—
१—६, ११, १२ निषादः । १० धेवतः ॥

॥ ३७ ॥ नमो मित्रस्य वरुणस्य चर्षसे महो देवाय तद्धृतं संपर्यत । दूरे-
र्यो देवजाताय केतवे दिवस्पुत्राय सूर्याय शंसत ॥ १ ॥ सा मा सत्योक्तिः परि-
पातु विश्वतो यावां च यत्र तननमदानि च । विश्वमन्याभिर्विशते यदेजति
विश्वाहापो विश्वाहादेति सूर्यः ॥ २ ॥ न ते अदेवः प्रदिषो निवासते बर्हेत-
योभिः पतरे रयर्षसि । प्राचीनमन्यदनु वर्तते रज उदन्वने ज्योतिषा यासि सूर्य ॥ ३ ॥

अ० ७ । अ० ८ । अ० १५] ५६७ [अ० १० । अ० ३ । अ० ३२ ।

येन सूर्ये ज्योतिषा बाधसे तप्तो जगत् विश्वमुद्रिष्ये भानुना । तेनास्मद्विश्वामनिरा-
मनाहुतिमशमीवामप दुःस्वप्न्यं सुव ॥४॥ विश्वस्य हि प्रेषितो रक्षसि प्रतमहेळसकु-
रसि स्वधा यजुः । यद्य त्वा सूर्योपवामहे तं नो देवा अनुमंसीरत कर्तुम् ॥५॥ तं नो
द्यावा पृथिवी तच्च आप इन्द्रः शृण्वन्तु मरुतो हवं वचः । मा शूने भूम सूर्यस्य सन्दाशी
भद्रं जीवन्तो जस्मान्मशीमहि ॥ ६ ॥ १२ ॥ विश्वाहा त्वा सुमनेसः सुचक्षसः
प्रजावन्तो अनमीवा अनामयः । उषमं त्वा मित्रमहो दिवेर्दिवे ज्योग्जीवाः प्र-
ति पश्येम सूर्य ॥ ७ ॥ महि ज्योतिर्भिषतं त्वा विचक्षण मास्वन्तं चक्षुषे च-
क्षुषे मयः । आरोहन्तं बृहतः पाजमरारि वयं जीवाः प्रति पश्येम सूर्य ॥ ८ ॥
यस्य ते विश्वा भुवनानि केतुना प्र चरेते नि च विशन्ते अकुर्भिः । अनागास्त्वे-
न हरिकेश सूर्याहाहा नो वस्यसावस्यसोर्दिहि ॥९॥ शं नो भव चक्षसा शं नो अह्ना
शं भानुना शं हिमा शं घृणेन । यथा शमध्वञ्छमसहुरोये तत्सूर्यद्रविषन्धेहि चित्रम्
॥१०॥ अस्माकं देवा उभयाय जन्मने शमं यच्चन द्विपदे चतुष्पदे । अदत्पिषदूर्जयमा-
नमाति तं तस्मै शं योररपो दधातन ॥११॥ यद्वो देवाभकृम जिह्वया गुरु मनसो-
वा प्रयुती देवहेळनम् । अरावा यो नो अभि दुच्छुनायते तस्मिन्तदेनो वसवो नि-
धेतन ॥ १२ ॥ १३ ॥

॥ ३८ ॥ अविः—१—५ इन्द्रो मुक्कवान् ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ५ निवृज-
गती । २ पादनिवृजगती । ३, ४ विराड् जगती ॥ निपादः स्वरः ॥

॥ ३८ ॥ अस्मिन् इन्द्र पृन्सुतो यशस्वति शिमीवति क्रन्दसि प्राव सातवे
यत्र गोषाता घृषितेषु स्वादिषु विष्वक्पतन्ति द्विषवो नृषाह्ये ॥ १ ॥ स नः सु-
मन्तं सदेनै व्यूणुहि गोअर्णसं गृषिभिन्द्र अवार्यम् । स्याम ते जयताः शक्र मे-
दिनो यथा वयमुश्मसि तद्वसो कृधि ॥ २ ॥ यो नो दास आयो वा पूरुषता-
देव इन्द्र युधये चिकेतति । अस्माभिष्ट सुषहाः सन्तु शत्रवस्त्वया वयं तान्नु-
याम सङ्गमे ॥ ३ ॥ यो दध्रेभिर्व्यो यश्च भूरिभिर्व्यो अमीकै वरिवोविजृषाद्ये ।
तं विस्वादे सस्तिमघ्न भुतं नरं वर्वाचमिन्द्रमवसे करामहे ॥ ४ ॥ स्वष्टं हि त्वा-
महमिन्द्र शुभवानानुदं वृषम रघचोदनम् । प्र मुञ्चस्व परि कुत्सादिहा गच्छि क्पि
त्वावान्मुष्कवोर्विन्द्र आसते ॥ ५ ॥ १४ ॥

॥ ३९ ॥ अविः—१—१४ घोषा काशीवती ॥ अग्निनी देवते ॥ छन्दः—१, ६, ७,
११, १३ निवृजगती । २, ८, ९, १२ जगती । ३ विराड् जगती । ४, ५

अ० ७ । अ० ८ । व० १८] ५६८ [म० १० । अ० ३ । सू० ४० ।

पादनिचृज्जगती । १० आर्चोस्वराङ्ग जगती । १४ निचृत्त्रिष्टुप् । स्वरः—१—१३ नि-
षादः । १४ धैवतः ॥

॥ ३६ ॥ यो वां परिज्मा सुवृद्धिर्विना रथो दोषामुषामो हव्यो हविष्मता ।
शश्वत्तमासस्तम् वामिदं वयं पितुर्न नाम सुहवं हवामहे ॥ १ ॥ चोदयतं सूचताः
पिन्वतं धिय उत्तुरन्धीगीरयतं तदुश्मसि । यशसं प्रागं कृणुतं नो अश्विना सोमं
न चार्हं मघवंसु नस्कृतम् ॥ २ ॥ अपाजुरिचिद्भवथो युवं भगोऽनाशोभिदवि-
तारोपमस्य चित् । अन्धस्य विआसत्या कुशस्य विष्टुवामिदाहुर्भिषजा कृतस्य
चित् ॥ ३ ॥ युवं च्यवानं सनयं यथा रथं पुनर्युवानं चरथाय तक्षथुः । निष्टौ-
ग्रथमूहयुरद्भ्यस्पदि विश्वेत्ता वां सर्वनेषु प्रवाच्या ॥ ४ ॥ पुगशा वां वीर्याप्र-
भवा जनेऽथो हासथुर्भिषजा मयोभुवा । ता वां नु नव्यावर्षे करामहेऽयं ना-
सत्या भद्रिर्यथा दधत् ॥ ५ ॥ १५ ॥ इयं वागह्ने शृणुतं मे अश्विना पुत्राधैव
पितरा मर्षं शिञ्जतम् । अनपिरज्ञा असज्जान्यामतिः पुरा तस्या अभिशस्तेरव स्पृ-
तम् ॥ ६ ॥ युवं रथेन विमदाय शुन्ध्युवं न्यूहथुः पुरुमित्रस्य योषणाम् । युवं हवै
वधिमत्या अंगच्छतं युवं सुषुतिं चक्रथुः पुरन्धये ॥ ७ ॥ युवं विप्रस्य जग्ण-
पेयुषः पुनः क्लोरेकृणुतं युवद्वयः । युवं वन्देनमृश्यादादुदूषथुर्गुवं सघो विशपला-
मेतवे कृथः ॥ ८ ॥ युवं ह रेमं वृषणा गुहा हितमुदैरयतं मघवांसमश्विना । यु-
वमृवीसमुत तप्तमत्रय ओमन्वन्तं चक्रथुः सप्तधये ॥ ९ ॥ युवं श्वेतं पेदेवैऽश्वि-
नाश्वं नवभिर्वाजैर्नवती च वाजिनम् । चर्कृत्यै ददथुर्द्रव्यस्त्वं मगं न नृभ्यो
हव्यं मयोभुवम् ॥ १० ॥ १६ ॥ न तं राजानावदिते कुतश्चन नाहो अश्रोति
दुर्गितं नकिर्भयम् । यमश्विना सुहवा रुद्रवर्तनी पुरोरथं कृणुथः पत्न्या सह ॥ ११ ॥
आ तेन यातं मनसो जवीयसा रथं यं वामभवंश्चक्रुःश्विना । यस्य योगे दुहिता
जायते विव उभे अहनी सुदिने विवस्वतः ॥ १२ ॥ ता वर्तिर्यातं जयुषा वि प-
र्वतमपिन्यातं शयवे धेनुमश्विना । वृकस्य चिद्वर्तिकामन्तरास्यायुवं शचीभिर्गसि-
तामेषुञ्चतम् ॥ १३ ॥ एतं वां स्तोममश्विनवकर्मातक्षाम भृगवो न रथम् । न्यमृ-
क्षाम योषणां न मर्ये नित्यं न सुनुं तनयं दधानाः ॥ १४ ॥ १७ ॥

॥ ४० ॥ ऋषिः—१—१४ घोषा काष्ठीवती ॥ अश्विनौ देवता ॥ छन्दः—१, ५, १२,
१४ त्रिराङ्ग जगती । २, ३, ७, १०, १३ जगती । ४, ६, ११ निचृज्जगती । ६, ८ पादनि-
चृज्जगती ॥ निषादः स्वरः ॥

अ० ७ । अ० ८ । व० २१] ५६६ [म० १० । अ० ३ । सू० ४१ ।

॥ ४० ॥ रथं यान्तं कुह को ह वां नरा प्रति द्युमन्तं सुवित्ताय भूषति । प्रा-
तर्थावाणं विश्वं विशेविशे वस्तोर्वस्तोर्वहमानं धिया शमि ॥ १ ॥ कुहं स्विद्योषा कुह
वस्तोरभिना कुहाभिषित्वं करतः कुहोपतुः । को वां शयुत्रा विधवेव देवरं मर्यं न योषा
कण्ठते सधस्थ आ ॥ २ ॥ प्रातर्जरेथे जरणेव कार्पया वस्तोर्वस्तोर्यजना गच्छथो-
गृहम् । कस्य ध्वसा भवथः कस्य वा नरा राजपुत्रेव सवनाव गच्छथः ॥ ३ ॥
युवां मृगेव वारणा मृगय्यवां दोषा वस्तोर्विषा नि ह्वयामहे । युवं होत्रापृत्या
जुह्वते नरेषु जनाय वहथः शुभस्पती ॥ ४ ॥ युवां ह घोषा पर्याशिना यती राज्ञ
ऊचे इतिता पृच्छे वां नरा । भुतं मे अहं उत भूतमज्ञेऽश्नावते रथिनं शक्नुम-
र्वते ॥ ५ ॥ १८ ॥ युवं कवी एः पर्याशिना रथं विशो न कुत्सो जरितुर्नशा-
यथः । युवोर्ह मत्ता पर्याशिना मध्वासा मरत निष्कृतं न योषणा ॥ ६ ॥ युवं
ह भुज्यं युवमश्विना वशी युवं शिञ्जारमुशनामुपारधुः । युवो ररावा परि सख्य-
मासते युवोरहमवसा सुम्नमा चके ॥ ७ ॥ युवं ह कृशं युवमश्विना शयुं युवं
विधन्तं विधवामुरुष्यथः । युवं सनिभ्यः स्तनयन्तमश्विनाप यजमूर्णुथः सप्ता-
स्थम् ॥ ८ ॥ जनिष्ट योषां पतयत्कनीनको वि चारुहन्वीरुधो दंसना अनु ।
आस्मै रीयन्ते निवनेव सिन्धयोऽस्मा अहं भवति तत्पतिश्चनम् ॥ ९ ॥ जीवं
रुदन्ति वि मयन्ते अध्वरे दीर्घामनु प्रसिति दीधियुर्नरः । वामं पितृभ्यो य इदं
समेरिरे मयः पतिभ्यो जनयः परिध्वजे ॥ १० ॥ १६ ॥ न तस्य विश तदु पु
प्र वोचत युवां ह यद्युवत्याः चेति योनिषु । प्रियोस्त्रियस्य वृषभस्य रेतिनो गृहं
गमेमाश्विना तदुश्मसि ॥ ११ ॥ आ वामगन्तुप्रतिर्वीजिर्नावसु न्याश्विना हुत्सु
कामा अयंसत । अभूतं गोषा मिथुना शुभस्पती प्रिया अयम्गो दुर्घा अशमिहि
॥ १२ ॥ ता मन्दसाना मनुषो दुरोण आ धत्तं रयिं सहवीरं वचस्यवे । कृतं तीर्थं
सुप्रणयं शुभस्पती स्थाणुं पथेष्टामपं दुर्मतिं हतम् ॥ १३ ॥ कं खिद्य कन्मा-
स्वश्विना विबु दस्त्रा मादयेते शुभस्पती । क इ निर्यमे कतमर्थं जग्मतुर्विप्रस्य
वा यजमानस्य वा गृहम् ॥ १४ ॥ २० ॥

॥ ४१ ॥ ऋषिः—१—३ सुहस्त्यो घौषेयः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१ पाणि-
चृज्जगती । २ निचृज्जगती । ३ विराड् जगती ॥ निषादः स्वरः ॥

॥ ४१ ॥ समानमु त्वं पुरुहुतमुक्थ्यं रथं त्रिचक्रं सर्वना गनिगमतम् । परि-
ज्मानं विद्वथ्यं सुवृत्तिर्मिदं व्युष्टा उषसो हवामहे ॥ १ ॥ प्रातर्गुजं नामत्याधि-

अ० ७ । अ० ८ । व० २४] १७० [म० १० । अ० ४ । सू० ४३ ।

तिष्ठथः प्रातर्कीवाणं मधुवाहनं रथम् । विशो येन गच्छथो यज्वरीर्नरा कीरेर्धि-
पुङ्गं होतृमन्तमग्निना ॥ २ ॥ अध्वर्युं वा मधुपाणिं सुहस्त्यग्निर्धं वा धृतदधं द-
भूनसम् । विप्रस्य वा यत्सर्वानानि गच्छथोऽत आ यातं मधुपेयमग्निना ॥ ३ ॥ २१ ॥

॥ ४२ ॥ ऋषिः—१—११ कृष्णः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ३, ७—६, ११
त्रिष्टुप् । २, ५ निचृत्त्रिष्टुप् । ४ पादनिचृत्त्रिष्टुप् । ६, १० विराट् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ४२ ॥ अस्तेव सु प्रतरं लायमस्यन्धूषञ्चि प्र भरा स्तोममस्मै । वाचा
विप्रास्तरन् वाचमर्यो निरामय जरितः सोम इन्द्रम् ॥ १ ॥ दोहेन वापुषं शिक्षा
सखायं प्र बोधय जरितर्जारमिन्द्रम् । कोशं न पूर्णं वसुना न्यष्टमा व्यावय मधु-
देयाय शूरम् ॥ २ ॥ किमङ्ग त्वा मधवन्धोजमाहुः शिशीहि मां शिशयं त्वा शृ-
णोमि । अमस्वती मम धीरस्तु शक्र वसुविदं मगमिन्द्रा भरा नः ॥ ३ ॥ त्वां
जना ममसत्येष्विन्द्र सन्तस्थाना वि ह्वयन्ते समीके । अत्रा युजं कृणुते यो हवि-
ष्माभामुन्वता सख्यं वष्टि शूरः ॥ ४ ॥ धनं न स्यन्द्रं बहुलं यो अस्मै तीव्रान्तसोमं
आसुनोति प्रयस्वान् । तस्मै शत्रून्सुतुकान्प्रातरहो नि स्वष्ट्रान्युवति इति वृषम्
॥ ५ ॥ २२ ॥ यस्मिन्वयं दधिमा शंसमिन्द्रे यः शिश्रायं मधवा काममस्मे । आ-
राक्षिस्त्वभयतामस्य शत्रुर्यस्मै घृभ्ना जभ्या नमन्ताम् ॥ ६ ॥ आराक्षन्वृषमप
वाधस्व दुरमुग्रो यः शम्बः पुरुहूत तेन । अस्मे धेहि यवमद्रोमदिन्द्र कृषी धियै
जरित्रे वार्जरन्ताम् ॥ ७ ॥ प्र यमन्तवृषमवाप्तो अगमन्तीवाः सोमा बहुलान्ताम
इन्द्रम् । नाहं दामानं मधवा नि यंसञ्चि सुन्वते वहति भूरि वामम् ॥ ८ ॥ उत
महामतिदीव्या जयाति कृतं यच्छ्वघ्री विचिनोति कालं । यो देवकाग्रो न धना
रुणद्धि सभिचं राया सृजति स्वधावान् ॥ ९ ॥ गोभिष्टेभ्यामतिं दुरेवां यवेन क्षुधै
पुरुहूत विश्वाम् । वयं राजभिः प्रथमा धनान्यस्माकेन वृजनेना जयेम ॥ १० ॥
बृहस्पतिर्नः परि पातु पश्चादुतोत्तरस्मादधरादग्रायोः । इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो
नः सखा सखिभ्यो वरिवः कृणातु ॥ ११ ॥ २३ ॥ ३ ॥

॥ ४३ ॥ ऋषिः—१—११ कृष्णः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ६ निचृज्जगती । २
आर्वास्वराड् जगती । ३, ६ जगती । ४, ५, ७, ८ विराड् जगती । १० विराट् त्रिष्टुप् ।
११ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—६ निषादः । १०, ११ धैवतः ॥

अ० ७ । अ० ८ । व० २६] ५७१ [म० १० । अ० ४ । सू० ४४ ।

॥ ४३ ॥ अन्धो य इन्द्रं मत्तयः स्वर्विदः सध्रीचीर्विश्वो उशतीरनूषत । परि-
 प्वजन्ते जनयो यथा यति मर्ये न शुन्ध्यु मघवानमृतये ॥ १ ॥ न घा त्वद्विगर्प-
 वेति मे मनस्त्वे इत्कामं पुरुहूत शिश्रथ । राजेव दस्म निषदोऽधि बर्हिष्यस्मिन्सु
 सोमैऽवपानमस्तु ते ॥ २ ॥ वि वृष्टिन्द्रो अमतेकृत क्षुधः स इन्द्रायो मघवा वस्व
 ईशते । तस्येदिमे प्रवृणो मम सिन्धवो वयो वर्धन्ति वृषमस्य शुष्मिणः ॥ ३ ॥
 वयो न वृक्षं सुपलाशमासदन्त्सोमास इन्द्रं मन्दिनश्चमुषदः । प्रेषामनीकं शर्वसा
 दविद्युतद्विदस्वर्मन्वे ज्योतिरायम् ॥ ४ ॥ कुतं न श्वमी वि चिनोति देवने
 संवर्गं यन्मघवा सूर्यं जयत् । न तस्ये अन्यां अनु वीर्यं शक्रश्च पुंगवो मघवाञ्जोत नू-
 तनः ॥ ५ ॥ २४ ॥ विशोविशं मघवा पर्यशायत जनानां धेनां अवचाकंशवृषा ।
 यस्याहं शक्रः सर्वेनेषु रणयन्ति स तत्रैः ममैः सहने पृतन्यतः ॥ ६ ॥ आपो न
 सिन्धुमभि यत्समवर्न्त्सोमास इन्द्रं कुत्या इव हृदम् । वर्धन्ति विप्रः महो अस्य
 सादने यवं न वृष्टिर्विज्येन दानुना ॥ ७ ॥ वृषा न कुदः पतयद्रजः स्वा यो अ-
 र्यपन्तीः कृणोदिमा अपः । म सुन्वते मघवा जीरदानवेऽर्विन्वज्ज्योतिर्मन्वे हवि-
 र्भते ॥ ८ ॥ उज्जायतां परशुज्योतिषा सह भूया ऋतस्य सुदुघां पुराणवत् ।
 वि रौवतामरुषो भानुना शुचिः स्वर्णं शुक्रं शुशुचीत सत्पतिः ॥ ९ ॥ गोभि-
 छरेमामतिं दुरेवां यवेत्त क्षुधं पुरुहूत विश्वाम् । वयं राजभिः प्रथमा धनान्यस्मादेन
 वृजनेना जयेम ॥ १० ॥ वृहस्पतिनेः परि पातु पश्चादुनोत्तरस्मादधरादग्रायोः ।
 इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो नः सखा सखिभ्यो वरिवः कृणोतु ॥ ११ ॥ २५ ॥

॥ ४४ ॥ ऋषिः—१—११ कृष्णः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ पादनिचृत्त्रिष्टुप् ।
 २, १० विराट् त्रिष्टुप् । ३, ११ त्रिष्टुप् । ४ विराड्जगती । ५—७, ९ पादनिचृत्त्रिष्टुप् ।
 ८ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—३, १०, ११ ध्रैवतः । ४—६ निषादः ॥

॥ ४४ ॥ आ यात्विन्द्रः स्वपतिर्मदाय यो धर्मेणा तूतजानतुर्विष्मान् । प्रत्व-
 क्षाणो अति विश्वा सहांसपारेण महता वृष्येन ॥ १ ॥ सुष्ठामा रथः सुयमा हरी
 ते मिम्यक्ष बज्रो नृपते गर्भस्तां । शीर्षे राजन्मुपया याह्यर्वाह् वर्धोमते पपुषो वृ-
 ष्ययानि ॥ २ ॥ एन्द्रवाहो नृपतिं बज्रबाहुपुग्रमुग्रासस्तत्रिपास एनम् । प्रत्वक्षसं
 वृषभं सत्यशुष्ममेमस्मत्रा सधमादो वहन्तु ॥ ३ ॥ एवा यतिं द्रोणसाचं सचेतस-
 मूर्जः स्कम्भं धरुक्ष आ वृषायसे । आजः कृण्व संगृभाय त्वे अप्यसो यथा के-
 निषानामिनो वृधे ॥ ४ ॥ गर्भजस्मे वसुन्या हि शंसिषं वाशिषं भरमा याहि सोमिनैः ।
 त्वमीशिषे सास्मिन्ना संत्ति बर्हिष्यनाधुन्या तव पात्राणि धर्मेणा ॥ ५ ॥ २६ ॥

अ० ७ । अ० ८ । व० २६] ५७२ [म० १० । अ० ४ । सू० ४५ ।

पृथक् प्रायन्प्रथमा देवहृतयोऽकुण्वत अवस्थानि दुष्टरा । न ये शेकुर्येन्निया ना-
नमारुहमीमैव ते न्यविशन्त केपयः ॥ ६ ॥ एवैवाणगपरे सन्तु दृढयोऽथा येषां
दुर्युज आयुयुजे । इत्या ये प्रागुरे सन्ति दावने पुरुणि यत्र वयुनात्रि भोजना
॥ ७ ॥ गिरीरञ्जानेजमानौ अघारयद्यौः क्रन्ददन्तरिचाणि को पयत् । सभा-
चीने धिषणे विष्कभायनि वृष्णः पीत्वा मद उवथानि शंसति ॥ ८ ॥ इमं वि-
भामिं सुकृतं ते अहकुशं येनां रुजासि मघवच्छफारुजः । अस्मिन्सु ते सर्वने
अस्त्वोक्तं सुत इष्टो मघवन्त्रोऽध्यामगः ॥ ९ ॥ गोभिष्टेमामतिं दुरेषां यवेन छु-
धं पुरुहूत विश्वाम् । वयं राजभिः प्रथमा धनान्यस्माकेन वृजनेना जयेम ॥ १० ॥
वृद्धस्पतिनः परि पातु पश्चादुनोत्तरस्मादधरादधायोः । इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो
नः सखा सखिम्यो वरिवः कृणोतु ॥ ११ ॥ २७ ॥

॥ ४५ ॥ अग्निः—१—१२ चत्वारिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१—५, ७ मिचृत्त्रि-
ष्टुप् । ६ त्रिष्टुप् । ८ पादनिचृत्त्रिष्टुप् । ९—१२ त्रिष्टुप् । घेषतः स्वरः ॥

॥ ४५ ॥ दिवस्परि प्रथमं जज्ञं अग्निरस्मद्वितीयं परि ज्ञातवैदाः । तृतीय-
मप्सु नुमणा अजस्त्रमिन्धान एनं जरते स्याधीः ॥ १ ॥ विद्या ते अग्ने त्रेधा अ-
याणि विद्या ते धाम त्रिभुना पुरुत्रा । विद्या ते नाम परमं गुहा यद्विद्या तमुत्सं
यत आजगन्थ ॥ २ ॥ सृष्टे त्वा नुमणा अप्सवंतर्नृचक्ष इधे दिवा अग्न ऊर्ध-
न् । तृतीयं त्वा रजभि तस्मिन्वाप्तमपापुपस्थं महिषा अवर्धन् ॥ ३ ॥ अक्रन्द-
ग्निः स्तनयन्नितु द्यौः क्षामा रोहिर्द्वीरुधः समजन् । सद्यो जज्ञानो विहीमिद्वो
अरुयदा रोदमी भानुनाः भात्यन्तः ॥ ४ ॥ श्रीणामुदारो धरुणो रयीणां मनी-
षाणां प्रार्पणः सोमगोपाः । वसुः सनुः सईसो अप्सु राजा विभात्यत्र उपमा-
मिधानः ॥ ५ ॥ विश्वस्य केतुर्धुवनस्य गर्भ आ रोदसी अपृणाज्जायमानः । वी-
ह्वं चिदद्रिमभिनत्परायज्जना यदग्निमयजन्त पञ्च ॥ ६ ॥ २८ ॥ उशिक्पावको अ-
ग्निः सुमेधा मर्तेऽग्निरमृतो नि चायि । इयति धूममरुषं भरिभद्रुच्छुक्रेण शो-
चिषा घामनक्षन् ॥ ७ ॥ दृष्टानो रुक्म उर्विया व्यर्थाहुर्मर्षमार्युः श्रिये रुचानः ।
अग्निरमृतो अमवद्वयोर्भिर्यदने योजिनयत्सुताः ॥ ८ ॥ यस्ते अथ कृणवद्भद्रशो-
चेऽयं देव घृतवन्तमग्ने । प्र तं नय प्रतरं वस्यो अञ्छामि सुम्नं देवभक्तं यवि-
शु ॥ ९ ॥ आ तं मंत्र सौश्रवसेऽग्न उक्थउक्थ आ मज शस्वसानि । श्रियः सु-

अ० ८ । अ० १ । व० ३] ५७३ [म० १० । अ० ४ । सू० ४७ ।

ये मियो अग्ना मन्वायुजातेन भिनःकुज्जनिर्त्वेः ॥ १० ॥ त्वामग्ने यजमाना अ-
नु धुन्विष्या वसुं दधिरे वार्याणि । त्वया सह द्रविणमिच्छमाना व्रजं गोमन्त-
मुशिजो वि ववुः ॥ १२ ॥ अस्ता व्यग्निर्नरा सुशेवो वैश्वानर ऋषिभिः सोमगो-
षाः । अद्वेषे चावापृथिवी बुवेम देवा धत्त रुधिमग्ने सुवीरम् ॥ १२ ॥ २६ ॥ ८ ॥ ७ ॥

॥ ४६ ॥ ऋषिः—१—१० वत्सप्रिः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, २ पादनिचु-
त्त्रिष्टुप् । ३, ५ आर्चीस्वराट् त्रिष्टुप् । ४, ८, १० त्रिष्टुप् । ६ आर्चीभुरिक् त्रिष्टुप् ।
७ विराट् त्रिष्टुप् । ८ निचुत्त्रिष्टुप् ॥ ध्रैवतः स्वरः ॥

॥ ४६ ॥ प्र होता जातो महात्मोविश्वपदा सीदद्वामुपस्थे । दधिर्यो धायि
स ते वर्याणि यन्ता वसूनि विधत्ते तनुषाः ॥ १ ॥ इमं विधन्तो अयां सधस्थे पशुं
न नष्टं पदैरनु गमन् । गुहा चतन्तमुशिजो नमोमिच्छन्तो धीरा भृगवोऽविन्दन्
॥ २ ॥ इमं त्रितो भूर्यविन्ददिच्छन्वैभूवसो मुधन्वघ्न्यायाः । स शेषुधो जात आ
हर्म्येषु नाभिधुवा भवति रोचनस्य ॥ ३ ॥ मन्द्रं होतांमुशिजो नमोभिः प्राञ्चै
यज्ञं नेतारमध्वराणाम् । विशामकृण्वन्नरि पायकं हव्यवाहं दधतो मानुषेषु ॥ ४ ॥
प्र भूर्जयेन्तं महा विपोधा मरा अमूरं पुरां दर्माणम् । नयन्तो गर्भं वनं धियं धु-
हिर्निमधुं नार्याणं धनं चम् ॥ ५ ॥ १ ॥ नि पस्त्यामु त्रितः स्तंभुयन्परिवीतो
योनौ सीददन्तः । अतः महृगम्या विशां दमूना विधर्मणायन्त्ररीयते नृन् ॥ ६ ॥
अस्याजरासो दमामरित्रा अर्चजूमामो अग्नयः पात्रकाः । शिवतीचयः स्वात्रासो
भुरण्यवो वनर्पदो वायवो न सोमाः ॥ ७ ॥ प्र जिह्वा भरते बेपो अग्निः प्र व-
युनानि चेतसा पृथिव्याः । तम्यवः शुचयेन्तं पात्रकं मन्द्रं होतां दधिरे य-
जिष्ठम् ॥ ८ ॥ यावा यमग्नि पृथिवी जनिष्टामापस्वष्टा भृगवो यं सहोभिः ।
ईलेन्यं प्रथमं मातरिवा देवास्तनत्तर्मनेने यजन्तम् ॥ ९ ॥ यं त्वा देवा दधिरे ह-
व्यवाहं पुरुस्पृहो मानुषामो यजन्तम् । स यामाग्ने स्तुवते वर्यो धाः मदेवयन्शमः
स हि पूर्वीः ॥ १० ॥ २ ॥

॥ ४७ ॥ ऋषिः—१—८ सप्तर्गुः ॥ देवता—इन्द्रो वैकुण्ठः ॥ छन्दः—१, ४, ७ त्रि-
ष्टुप् । २ आर्चीस्वराट् त्रिष्टुप् । ३ भुरिक् त्रिष्टुप् । ५, ६, ८ निचुत्त्रिष्टुप् ॥ ध्रैवतः स्वरः ॥

॥ ४७ ॥ जगृम्माने दर्विणमिन्द्र हस्तं वसूयवो वसुपते वसूनाम् । विद्या हि

अ० ८ । अ० १ । व० ६] ५७४ [म० १० । अ० ४ । सू० ४८ ।

स्था गोपति शूर गोनामस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयि दाः ॥ १ ॥ स्वायुधं स्ववसं सु-
नीधं चतुः समुद्रं धरुषं रयीणाम् । चर्कृत्यं शंस्यं भूरिवारमस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयि-
न्दाः ॥ २ ॥ सुमन्त्राणं देववन्तं बृहन्तमुक्तं गभीरं पृथुवृधमिन्द्र । श्रुतमपिमुग्रमभि
मातिषाहमस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिन्दाः ॥ ३ ॥ मनद्वाजं विप्रवीरं तरुणं धनस्पृतं
शूशुवांसं सुदर्शनम् । दस्युहने पुर्भिदमिन्द्र सत्यमस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिन्दाः ॥ ४ ॥
अस्वावन्तं रयिनं वीरवन्तं सवस्त्रिणं शतिनं वाजमिन्द्र । भद्रवातं विप्रवीरं स्व-
र्णमस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिन्दाः ॥ ५ ॥ ३ ॥ म सप्तगुप्तधीतिं सुमेधां बृहस्पतिं
मतिरुक्ता जिगाति । य आङ्गिरसो नमसोऽपमणोऽस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिन्दाः
॥ ६ ॥ वनीवानो मम दुतासु इन्द्रं स्तोमाश्चरन्ति सुपतीरियानाः । दृक्स्पृशो
मनसा वृच्यमाना अस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिन्दाः ॥ ७ ॥ यत्वा यामि दद्वि तमे
इन्द्र बृहन्तं वयमसमं जनानाम् । अमि तद्यावापृथिवी गृन्तातामस्मभ्यं चित्रं वृषणं
रयिन्दाः ॥ ८ ॥ ४ ॥

॥ ४८ ॥ ऋषिः—१—११ इन्द्रो वैकुण्ठः ॥ देवता—इन्द्रो वैकुण्ठः ॥ छन्दः—१,
३ पावनिचृजगती । २, ८, जगती । ४ निचृजगती । ५ विराड् जगती । ६, ६ आची-
स्वराड् जगती । ७ विराट् त्रिष्टुप् । १०, ११ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—६, ८, निषादः ।
७, १०, ११ धैवतः ॥

॥ ४८ ॥ अहं ध्रुवं वर्मुनः पुर्व्यस्पतिरहं धनानि सं जयामि शश्वतः । मां
हवन्ते पितरं न जन्तवोऽहं वाशुपे वि मेजामि मोजनम् ॥ १ ॥ अहमिन्द्रो रोधो
वज्रो अथर्वणस्त्रिताय गा अजनयमहेरधि । अहं दस्युभ्यः परि नृम्यामार्ददे गो-
त्रा शिचन् दधीचे मातरिश्चने ॥ २ ॥ मष्टं त्वष्टा वज्रमतस्तदायमं मयि देवासोऽवृ-
ज्जपि कर्तुम् । ममानीकं सूर्यस्येव दुष्टं मामार्षन्ति कुतेन कर्त्तुं च ॥ ३ ॥ अहमेतं
गन्धयमश्म्यं पशुं पुरीषिणं सार्वकेना हिरण्ययम् । पुरू महेन्द्रा निशिशामि दा-
शुपे यन्मा सोमास उविथनो अमन्दिपुः ॥ ४ ॥ अहमिन्द्रो न परा जिग्य इदं न
मृष्यवेऽर्च तस्ये कदा चन । सोममिन्मा सुवन्तो याचता वम न मे पृग्वः मरुये
रिषायन ॥ ५ ॥ ५ ॥ अहमेताव्वाश्वमतो द्वादेन्द्रं ये वज्रं युधयेऽकृण्वन् । आ-
ह्वयवानो अत्र हन्मनाहनं दृक्का वदन्ननवस्तुर्नमस्विनः ॥ ६ ॥ अग्नीदमेकमेको
अस्मि निष्कालमी वा किपु त्रयः करन्ति । खले न पृथान् प्रति हन्मि भूरि किं
मा निन्दन्ति शत्रवोऽनिन्द्राः ॥ ७ ॥ अहं गुह्यगुह्यो अतिथिः वमिष्कं रमिषं न

अ० ८ । अ० १ । व० ८] ५७५ [म० १० । अ० ४ । व० ४६ ।

वृत्रतुरं विष्णु धारयम् । यत्पर्यायघ्न उत वा करञ्जहे प्राहं महे वृत्रहत्य अशुभवि
॥ ८ ॥ म मे नमी साप्य इषे भुजे भुद्रवामेपे मरुया कृणुत द्विता । विधुं यदस्य
समिधेषु मंहयमादिदेनं शंस्यपुवथ्यं करम् ॥ ९ ॥ प्र नेमस्मिन्ददशे सोमो अन्तर्गोपा
नेममाविरस्था कृणोति । स तिग्मशृङ्गं वृषभं युयुत्सन् दुहस्तस्थो बहुले बद्धो अन्तः
॥ १० ॥ आदित्यानां वध्वनां रुद्रियाणां देवो देवानां न मिनामि धाम । ते मा
भद्राय शर्वसे ततन्नरपराजितमस्तुतमपाळहम् ॥ ११ ॥ ६ ॥

॥ ४६ ॥ अग्निः—१—११ इन्द्रो वैकुण्ठः ॥ देवता—इन्द्रो वैकुण्ठः । छन्दः—१
आर्चीभुरिग् जगती । ३, ६ विराट् जगती । ४ जगती । ५, ६, ८ निचृज्जगती । ७
आर्ची स्वराट् जगती । १० पादनिचृज्जगती । २ विराट् त्रिष्टुप् । ११ आर्चीस्वराट्
त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३—१० निपादः । २, ११ धैवतः ॥

॥ ४६ ॥ अहं दां गृणने पूर्यं वस्वहं ब्रह्म कृणवं मह्यं वर्धनम् । अहं भुवं
यजमानस्य चोदिनार्यज्वनः साजि विश्वस्मिन्भरं ॥ १ ॥ मां धुरिन्धं नाम दे-
वता दिवश्च गमश्चापां च जन्तवः । अहं हरी वृषणा विव्रता रघू अहं वज्रं शर्वसे
घृष्णा ददे ॥ २ ॥ अहमत्कं क्वर्ये शिशनथं हथैरहं कुसमावमामिरुतिभिः ।
अहं शुष्णस्य श्रथिता वधर्यमं न यो रर आर्यं नाम दस्यवे ॥ ३ ॥ अहं पितेव
वेतसूरमिष्टये तुमं कुत्माय स्मदिभं च रन्धयम् । अहं भुवं यजमानस्य राजनि प्र
यङ्गरे तुज्ये न प्रियाधृषे ॥ ४ ॥ अहं रन्धयं मृगयं श्रुतर्वणे यन्माजिहीत वयुना
चनानुषक् । अहं वेशं नम्रमायवेऽकरमहं सव्याय पदगृभिपरन्धयम् ॥ ५ ॥ ७ ॥
अहं स यो नववास्त्वं बृहद्रथं सं वृत्रेव दासं वृत्रहारुजम् । यद्वर्धयन्तं प्रययन्तमानु-
षद्गुरे पारे रजसो रोचनाकरम् ॥ ६ ॥ अहं सूर्यस्य परि याम्याशुभिः प्रैतशेभि-
र्वहमान ओजसा । यन्मा सात्रो मनुष आहं निर्णिज्ज ऋधकृषे दासं कृत्वं हथैः
॥ ७ ॥ अहं सप्तहा नहुपो नहुष्टरः प्राभाविं शर्वसा तुर्वशं यदुम् । अहं न्यन्यं
सहसा सहस्करं नव व्राधतो नवति च वक्षयम् ॥ ८ ॥ अहं सप्र अवतो धारयं वर्षा
द्रवित्वं पृथिव्या मीरा अधि । अहमर्णामि वि तिरामि मुक्ततुर्युधा विदं मनवे गा-
तुमिष्टये ॥ ९ ॥ अहं तदासु धारयं यदासु न देवश्चन त्वष्टाधारयदुश्वत् । स्पार्ह
गत्रामूषः सु वक्षणास्वा मधोर्षधु श्वायं सोममाशिरम् ॥ १० ॥ एवा देवा इन्द्रो
विष्ये नूनं प्र व्योलेन मधवा सत्यगाधाः । विश्वेता ते हरिवः शर्वावोऽभि तुरासः
स्वयशो गृणन्ति ॥ ११ ॥ ८ ॥

अ० ८ । अ० १ । व० ११] ५७६ [अ० १० । अ० ४ । सू० ५१-

॥ ५० ॥ ऋषिः—१—७ इन्द्रो वैकुण्ठः ॥ देवता—इन्द्रो वैकुण्ठः । छन्दः—१ निचृ-
जगती । २ आर्चीस्वरः जगती । ६, ७ पादनिचृजगती । ३ पादनिचृत्रिष्टुप् ।
४ विराट् त्रिष्टुप् । ५ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, २, ६, ७ निषादः । ३—५ धैवतः ॥

॥ ५० ॥ प्र वो महे मन्दमानायान्धसोऽर्ची विश्वानराय विश्वाभुवे । इन्द्र-
स्य यस्य सुमस्तं सहो महि भवो नृम्यां च रोदसी सपर्यतः ॥ १ ॥ सो चिभु सख्या
नर्य इनः स्तुतश्चर्क्य इन्द्रो मावते नरे । विश्वासु धूर्षु वाजकृत्येषु सत्पते वृत्रे
वाप्स्वभि शूर मन्दसे ॥ २ ॥ के ते नर इन्द्र ये ते इषे ये ते सुमन् सधन्य मि-
थवान् । के ते वाजायासुर्याय हिन्विरे के अप्सु स्वासुर्वरामु पौंस्य ॥ ३ ॥ भु-
वस्त्वामिन्द्र ब्रह्मणा महान्भुवो विश्वेषु सर्वेषु यज्ञियः । भुवो नृश्च्यौक्तो विश्व-
स्मिन्मरे ज्येष्ठश्च मन्त्रो विश्वचर्षणे । ४ ॥ अत्रा नु कं ज्यायान् यज्ञ्वनसो ह्यी
त ओमात्रां कृष्टयो विदुः । असो नु कमजरो वर्धश्च विश्वेदेता सर्वना तूतमा
कृषे ॥ ५ ॥ एता विश्वा सर्वना तूतमा कृषे स्वयं सूनो सहसो य नि दधिषे ।
वराय ते पात्रं धर्मणे तना यज्ञो मन्त्रो ब्रह्मोयतं वचः ॥ ६ ॥ ये ते विप्र ब्रह्म-
कृतः सुते सचा वसूनां च वसुनश्च दावने । प्र ते सुमनस्य मनसा पथा भुवन्मेदं
सुतस्य सोम्यस्यान्धसः ॥ ७ ॥ ६ ॥

॥ ५१ ॥ ऋषिः—१, ३, ४, ७, ६ देवाः । २, ४, ६, ८ अग्निः सौचीकः ॥ देवता—
१, ३, ४, ७, ६ अग्निः सौचीकः । २, ४, ६, ८ देवाः ॥ छन्दः—१, ३ निचृत्रिष्टुप् ।
२, ४, ६ विराट् त्रिष्टुप् । ४, ७ त्रिष्टुप् । ८, ६ भुरिक् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ५१ ॥ महत्तदुल्लं स्थविरं तदासीयेनाविष्टितः प्रविशेशियायः । विश्वा
अपश्यद्बुधा ते अग्ने जातवेदस्तन्वां देव एकः ॥ १ ॥ को मा ददर्श कतमः
स देवो यो मे तन्वां बहुधा पर्यपश्यत् । काह मित्रावरुणा वियन्त्यग्नेर्विश्वाः स-
मिधो देवयानीः ॥ २ ॥ ऐच्छाम त्वा बहुधा जातवेदः प्रविष्टमग्ने अप्सोषधीषु ।
तं त्वा यमो अचिकेचित्रमानो दशान्तरुणादतिरोचमानम् ॥ ३ ॥ होत्रादहं व-
कता विभ्यदायं नेत्रेव मा पुनज्जगत्र देवाः । तस्य मे तन्वां बहुधा निर्विष्टा एत-
मर्थे न विक्तेताहमग्निः ॥ ४ ॥ एहि मनुर्देवयुर्यज्ञकामोऽरुक्कृत्या तमसि धेप्यग्ने ।
सुगान्पथः कृणुहि देवयानान्वहं हव्यानि सुमनस्यमानः ॥ ५ ॥ १० ॥ अग्नेः

अ० ८ । अ० १ । व० १३] ३७७ [म० १० । अ० ४ । सू० ५३ ।

पूर्वे आतरो अर्धमेतं रथीवाध्वानमन्वावरीतुः । तस्मादधिया धरुण कूरमायं गोरो-
न क्षेप्नोरविजे उवायाः ॥ ६ ॥ कुर्मस्तु आयुर्जगं यदग्ने यथा युक्तो जातवेदो
न रिषाः । अथा वहामि सुमनस्यमानो भागं देवेभ्यो हविषः सुजात ॥ ७ ॥
प्रयाजान्मे अनुयाजाश्च केवलानूर्जस्वन्तं हविषो दत्त भागम् । घृतं चापां पु-
रुषं शीर्षधीनामग्नेश्च दीर्घमायुर्गस्तु देवाः ॥ ८ ॥ तव प्रयाजा अनुयाजाश्च
केवल ऊर्जस्वन्तो हविषः सन्तु भागाः । तवाग्ने यज्ञोऽयमेस्तु सर्वस्तुभ्यं नमन्तां
प्रदिशश्चतस्रः ॥ ९ ॥ ११ ॥

॥ ५२ ऋषिः—१—६ अग्निः सौवीकः ॥ देवा देवताः ॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप् ।
२—४ निचृत्त्रिष्टुप् । ५, ६ विराट् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ५२ ॥ विश्वे देवाः शास्तन मा यथेह होता वृत्तो मनवै यज्ञिपथं । प्र
मे ब्रूत मागधेयं यथा वो येन पथा हव्यमा वो वहानि ॥ १ ॥ अहं होता न्यसी-
वं यजीयान् विश्वे देवा मरुतो मा जुनन्ति । अहंग्रहरश्चिनाध्वर्यवं वां ब्रह्मा सु-
मिद्धवति साहुनिर्वाम् ॥ २ ॥ अयं यो होता किरु स यमस्य कमप्यहे यन्ममज्ज-
न्ति देवाः । अहंग्रहजायते मामिग्रास्वयथ देवा दधिर हव्यवाहम ॥ ३ ॥ मा देवा
दधिरे हव्यवाहमपम्लुक्तं बहु कुच्छा चरन्तम् । अग्निर्विद्वान्यज्ञं नः कल्पया-
निषर्चयामं त्रिवृत् सप्ततन्तुम् ॥ ४ ॥ आ वो यक्षमन्तुत्वं सुवीं यथा वो देवा
वरिवः कराणि । आ ग्राहोवैत्त्रिमिन्द्रस्य देयामथमा विश्वाः पृतेना जयाति ॥ ५ ॥
श्रीलि शना श्री महस्त्राण्यग्निं त्रिशच्च देवा नव चासपयेन् । आर्चन्त्युत्तरस्तृण-
न्वहिरस्मा आदिद्धोतारं न्यसादयन्त ॥ ६ ॥ १२ ॥

॥ ५३ ऋषिः—१—३, ६, ११ देवाः । ४, ५ अग्निः सौवीकः ॥ देवता—१—३,
६—११ अग्निः सौवीकः । ४, ५ देवाः ॥ छन्दः—१, ३, ८ त्रिष्टुप् । २, ४ विराट्
त्रिष्टुप् । ५ आर्ची स्वराट् त्रिष्टुप् । ६, ७, ९ निचृजगती । १० विराट् जगती । ११
षादनिचृजगती ॥ स्वरः—१—५, ८ धैवतः । ६, ७, ९—११ निषादः ॥

॥ ५३ ॥ यमैच्छाम मनसा सोऽयमागाद्यज्ञस्य विद्वान्तरूपश्चिक्त्वान् । स
नो यक्षदेवताता यजीयाणि हि षत्सदन्तरः पूर्वो अस्मत् ॥ १ ॥ अराधि होता
निषदा यजीयानभि प्रयांसि सुधितानि हि ख्यत् । यजामहे यज्ञियाध्वन्नं देवा ई-
क्षामहा ईड्यो आज्येन ॥ २ ॥ साध्वीमकदेववीति नो अद्य यज्ञस्य जिह्वामवि-

अ० ८ । अ० १ । व० १६] ५७ = [म० १० । अ० ४ । ल० ५५ ।

दाम गुह्याम् । स आयुरागात्सुरभिर्वसानो भद्रामकद्वैवहृति नो ह्यथ ॥ ३ ॥ त-
द्वथ वाचः प्रथमं मसीय येनासुरौ अमि देवा असीम । ऊर्जादौ उत यज्ञिवासः
पञ्च जना मम होत्रं जुषध्वम् ॥ ४ ॥ पञ्च जना मम होत्रं जुषन्तां गोजाता उत
ये यज्ञियासः । पृथिवी नः पार्थिवात्प्रात्वंहसोऽन्तरिक्षं दिव्यात्पात्स्वस्मान् ॥ ५ ॥
॥ १३ ॥ तन्तुं तन्वज्जसो अनुमन्त्रिष्वे व्योतिष्यतः पथो रश्च धिया कृतान् ।
अनुन्वयं वयत जोगुवामपो मनुर्भव जनया दैव्यं जनम् ॥ ६ ॥ अक्षानहो नक्ष-
तनोत सौम्या इष्कुण्ठं रशना ओत पिशत । अप्पाबन्धुरं बहताः मितो रथं येन दे-
वासो अनयन्नभि प्रियम् ॥ ७ ॥ अश्मन्वती रीयते सं रमध्वसिष्ठत प्र तरताः स-
स्वायः । अत्रा जहाम ये असन्नशेवाः शिवान्वयमुत्तरे मामि वाजान् ॥ ८ ॥ त्वष्टा
मावा वेदपसांमपस्तमो बिभ्रन्पात्रा देवपानानि शन्तमा । शिशिति नूनं परशुं स्वा-
यसं येन वृथादेतशो ब्रह्मणस्पतिः ॥ ९ ॥ मनो नूनं कवयः सं शिशिति वाशी-
भिर्याभिरमृताय तद्वथ । विद्वांसः पदा गुह्यानि कर्तन् येन देवासो अमृतत्वमानशुः
॥ १० ॥ गर्भे योषामदधुर्वत्समासन्यर्षाच्यन् मनसोत जिह्वया । स विश्वाहा सु-
मना योन्या अमि सिंघासनिर्वनते कार इज्जितिम् ॥ ११ ॥ १४ ॥

॥ ५४ ॥ ऋषिः—१—६ बृहदुक्त्यो वामदेव्यः । इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ६
त्रिष्टुप् । २ विराट् त्रिष्टुप् । ३, ४ आर्चीस्वराट् त्रिष्टुप् । ५ पदानि च त्रिष्टुप् ॥
जैवतः स्वरः ॥

॥ ५४ ॥ तां सु ते कीर्तिं मघवन्मदित्वा यत्नाभीते रोदसी अह्वयेताम् । प्राचो
देवौ अतिरो दाममोजः प्रजायं त्वम्यै यदशिक्ष इन्द्र ॥ १ ॥ यदचरन्तन्वा वाह-
यानो बलानीन्द्र प्रबुवाणो जनेषु । मायेत्सा ते यानि युद्धान्याहुर्नाथ शत्रुं ननु पुरा
बिबित्से ॥ २ ॥ क उनु ते महिमनः समस्यास्मत्पूर्वं अघयोऽन्तेमापुः । यन्मातरं
च पितरं च साकमजंनयथास्तन्वः स्वायाः ॥ ३ ॥ चन्वारि ते अमर्याणि नामा-
दाभ्यानि मदिषस्य सन्ति । न्वपक्व तानि विश्वानि भिन्ने येभिः कर्माणि मघवन्च-
कथं ॥ ४ ॥ एवं विश्वा दधिषे केवलानि यान्याविर्या च गुहा वयूनि । काप-
भिन्ने मघवन्मा वि तारीस्त्वमाज्ञाना त्वभिन्द्रासे दाता ॥ ५ ॥ यो अदधाज्ज्यो-
तिषि व्योतिरन्तर्यो असृजन्मधूना सं मधूनि । अघे प्रियं शुषमिन्द्राय मन्यं ब्रह्म-
कृतां बृहदुक्त्यादवाचि ॥ ६ ॥ १५ ॥

॥ ५५ ॥ ऋषिः—१—८ बृहदुक्त्यो वामदेव्यः । इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ८ निच-

अ० ८ । अ० १ । व० १८] ५७६ [म० १० । अ० ४ । सू० ५६ ।

त्रष्टुप् । २, ५ पादनिचृत्त्रिष्टुप् । ३, ४, ६ त्रिष्टुप् । ७ विराट् त्रिष्टुप् ॥ धेवतः
स्वरः ॥

॥ ५५ ॥ दूरे तन्नाम गुह्यं परार्चयेन्वा प्रीते अहयेतां वयोधै । उदस्तभ्नाः
पृथिवीं द्यामभीके भ्रातुः पुत्रान्मघवन्तित्रिषाणः ॥ १ ॥ महत्तन्नाम गुह्यं पुरुस्पृ-
भ्येन भुनं जनयो येन भव्यम् । प्रत्नं जातं ज्योतिर्यदस्य प्रियं प्रियाः समविशन्त
पञ्च ॥ २ ॥ आ रोदधी अपृणादोन मयं पञ्च देवाँ अतुशः सप्तसप्त । चतु-
विंशता पुरुषा वि चष्टे मरुतेण ज्योतिषा विव्रतेन ॥ ३ ॥ यदृष आच्छः प्रथ-
मा विमानामजनयो येन पुष्टाय पुष्टम् । यत्तं जामित्वमवरं परस्या महन्महत्या
असुरत्वमेकम् ॥ ४ ॥ विधुं दद्राणं समने बहूनां युवानं सन्तं पलिनो जंगार ।
देवस्य पर्य काव्यं महिन्वाद्या समार स ह्यः समान ॥ ५ ॥ १६ ॥ शाकर्मना
जाको अरुहः सुपर्श आ यो महः शूरः मनादनीळः । यश्चिक्ते सत्यमित्तम मोघं
वसुं स्नाहमुन जेतानं दानां ॥ ६ ॥ ऐभिर्देव वृणया पौर्यानि येभिरोद्धृष्टहत्याश्च
बज्री । ये कर्मणः क्रियमांसस्य मम अनेकमपुदजायन्त देवाः ॥ ७ ॥ युजा कर्माणि
जनयन्विश्वीजा अशस्तिहा विश्वमेनास्तुरपाद् । पीन्वी सामस्य विव आ हृधानः
शूरो नियुधाधमदयन् ॥ ८ ॥ १७ ॥

॥ ५६ ॥ ऋषिः—१—७ बृहदुक्थो वामदेव्यः । विश्वेदेवा धेवताः ॥ छन्दः—१,
३ निचृत्त्रिष्टुप् । २ विराट् त्रिष्टुप् । ७ आर्ची स्वराट् त्रिष्टुप् । ४ पादनिचृजगती । ५
विराड् जगती । ६ आर्चीभुतिग् जगती ॥ स्वरः १—३, ७ धेवतः । ४—६ निषादः ॥

॥ ५६ ॥ इदं त एकं पर ऊ त षकं तृतीयेन ज्योतिषा सं विशस्व । संवे-
शने तन्वाः आरुरेधि प्रियो देवानां परमे जनित्रे ॥ १ ॥ तनूष्टं वाजिन्तन्वं नयन्ती
नाममस्मभ्यं धातु शर्म तुभ्यम् । अर्हुतो महो धरुणाय देवान्दिगीव ज्योतिः स्वभा
मिमीषाः ॥ २ ॥ वाज्यासि वाजिनेना सुवेनी सुवितः स्तोमं सुवितो दिवं गाः ।
सुवितो धर्मं प्रथमं तु सत्या सुवितो देवान्मुनिनोऽनु पत्नम् ॥ ३ ॥ महिम्न एंसां
पितरभनेशिरे देवा देवेष्वदधुरपि क्रतुम् । समविष्यचुरुन यान्निचृषुर्षा तनूषु
नि विविशः पुनः ॥ ४ ॥ सहोभिर्विशं परि चक्रमू रजः पूर्वा धामान्यमिता मि-
मानाः । तनूषु विश्वा भुवना नि येभिरे प्रासारयन्त पुरुष प्रजा अनु ॥ ५ ॥
हिधा मूनवोऽसुरं स्वर्बिदमास्थापयन्त तृतीयेन कर्मणा । स्वां प्रजां पितरः पित्र्यं

अ० ८ । अ० १ । व० २२] ५८० [म० १० । अ० ४ । छ० ५६ ।

सह आवरेष्वदधुस्तन्नुमातन्म् ॥ ६ ॥ नावा न बोदः प्रदिशः पृथिव्याः स्वस्ति-
भिरति दुर्गाणि विश्वा । रवा प्रजा बृहदुक्थो महिर्वावरेष्वदधादा परेषु ॥ ७ ॥ १८ ॥

॥ ५७ ॥ ऋषिः—१—६ बन्धुः सुबन्धुः अतयन्धुर्विप्रबन्धुश्च गोपायनाः ॥ देवदे-
वेवा देवताः ॥ छन्दः—१ गायत्री । २—६ निचृद् गायत्री ॥ पङ्क्तयः स्वरः ॥

॥ ५७ ॥ मा प्र गामपथो वयं मा यज्ञादिन्द्र सोमिनेः । मान्तः शुर्नो अरा-
तयः ॥ १ ॥ यो यज्ञस्य प्रसाधनस्तन्तुदेवेष्वार्ततः । तमाह न नशीमहि ॥ २ ॥
मनो न्वा हुवामहे नाराशसेन सोमेन । पितॄणां च मन्यभिः ॥ ३ ॥ आ त एतु
मनः पुनः कृत्वे दद्याय जीवमे । ष्योक च सूर्य द्यौ ॥ ४ ॥ पुनर्नः पितरो मनो
ददानु देव्यो जनः । जीवं व्रातं सचेमहि ॥ ५ ॥ वयं सोम मते तव मनस्तनूषु
विभ्रतः । प्रजावन्तः सचेमहि ॥ ६ ॥ १६ ॥

॥ ५८ ॥ ऋषिः—१—१२ बन्धवादयो गोपायनाः ॥ देवता—मनसावर्तनम् ॥ नि-
चृदनुष्टुप् छन्दः ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ ५८ ॥ यत्ते यमं वैवस्वतं मनो जगाम दूरकम् । तत्त आ वर्तयामसीह
क्षयाय जीवसे ॥ १ ॥ यत्ते दिवं यन्पृथिवी मनो जगाम दूरकम् । तत्त आ वर्तया-
मसीह क्षयाय जीवसे ॥ २ ॥ यत्ते भूमिं चतुर्भृष्टि मनो जगाम दूरकम् । तत्त आ
वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ॥ ३ ॥ यत्ते चतस्रः प्रदिशो मनो जगाम दूरकम् ।
तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवमे ॥ ४ ॥ यत्ते समुद्रमशीवं मनो जगाम दूरकम् ।
तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवमे ॥ ५ ॥ यत्ते मरीचीः प्रवतो मनो जगाम
दूरकम् । तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवमे ॥ ६ ॥ २० ॥ यत्ते अपो यदोपश्रीर्मनो
जगाम दूरकम् । तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ॥ ७ ॥ यत्ते सूर्य यदुपसं मनो जगाम
दूरकम् । तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ॥ ८ ॥ यत्ते पर्वतान्वृद्धतो मनो ज-
गाम दूरकम् । तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवमे ॥ ९ ॥ यत्ते विश्वमिदं ज-
जगन्ननो जगाम दूरकम् । तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ॥ १० ॥ यत्ते
पराः परावतो मनो जगाम दूरकम् । तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ॥ ११ ॥
यत्ते भूतं च भव्यं च मनो जगाम दूरकम् । तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जी-
वसे ॥ १२ ॥ २१ ॥

॥ ५९ ॥ ऋषिः—१—१२ बन्धवादयो गोपायनाः ॥ देवता—१—३ निचृदितिः ।

अ० ८ । अ० १ । व० ३४] ५८१ [म० १० । अ० ४ । सू० ६० ।

४ निर्ऋतिः सोमश्च । ५, ६ असुनीतिः । ७ लिङ्गोक्ताः । ८, ९, १० द्यावापृथिव्यौ ।
१० द्यावापृथिव्याविन्द्रश्च ॥ छन्दः—१ त्रिराद् त्रिष्टुप् । २, ४—६ निचृत्त्रिष्टुप् । ३,
७ आर्चो स्वराद् त्रिष्टुप् । ८ भुरिक् पङ्क्तिः । ९ जगती । १० त्रिराड् जगती ॥ स्वरः—
१—७ धैवतः । ८ पञ्चमः । ९, १० निषादः ॥

॥ ५६ ॥ प्र तार्यायुः प्रतुरं नवीयः स्थानिरेव क्रतुमता रथस्य । अथ च्यवा-
न उज्ज्वीत्यर्थं परातुरं सु निर्ऋतिर्जिहीताम् ॥ १ ॥ सामन्तु राये निधिमन्वञ्चं
करामहे सु पुरुष अवांसि । ता नो विश्वानि जग्निता ममन्तु परातुरं सु निर्ऋति-
र्जिहीताम् ॥ २ ॥ अमी ज्वयेः पौंस्यैर्भवेम द्यौर्न भूमिं गिर्यो नाज्जान् । ता नो
विश्वानि जग्निता चिकेत परातुरं सु निर्ऋतिर्जिहीताम् ॥ ३ ॥ मोषणः सोम
मृन्यवं परा द्याः पश्येम नु सूर्यमुच्चरन्तम् । द्युर्भिर्हितो जग्निमा स नो अस्तु
परातुरं सु निर्ऋतिर्जिहीताम् ॥ ४ ॥ असुनीते मनो अस्मासु धारय जीवातवे
सु म तिरान आयुः । शरान्धि नः सूर्यस्य सन्दर्शि घृतेन त्वं तन्वं वधयस्व ॥ ५ ॥
॥ २२ ॥ असुनीते पुनरस्मासु चक्षुः पुनः शणमिह नो धेहि भोगम् । ऋक्
पश्येम सूर्यमुच्चरन्तमनुमते मृळया नः स्वस्ति ॥ ६ ॥ पुनर्नो असुं पृथिवी ददातु
पुनर्द्यौर्देवी पुनरन्तरिक्षम् । पुनर्नः सोमस्तन्वं ददातु पुनः पृषा पथ्याश्चो स्वरितः
॥ ७ ॥ शं रोदसी मुबन्धवे यही अतस्य मातरा । भरतामप यद्रपो द्यौः पृथि-
वि क्षमा रपो मो पु ते किं चनाममत् ॥ ८ ॥ अर्बुके अर्बुके त्रिका दिवश्चरान्त
भेषजा । क्षमा चरिष्येवैकं भरतामप यद्रपो द्यौः पृथिवि क्षमा रपो मो पु ते किं
चनाममत् ॥ ९ ॥ मर्मिन्द्रेय गार्मन्हाडं य आवहदशीनराण्या अनः । भरतामप
यद्रपो द्यौः पृथिवि क्षमा रपो मां पु ते किं चनाममत् ॥ १० ॥ २३ ॥

॥ ६० ॥ ऋषिः—१—४, ७—१२ बन्धवादयो गौपायनाः । ६ अगस्त्यस्य स्वसैषां
माता ॥ देवता—१—४, ६ असुनीतो राजा । ५ इन्द्रः । ७—११ सुबन्धोर्जीविताह्वा-
नम् । १२ हस्मः ॥ छन्दः—१—३ गायत्री । ४, ५ निचृदुगायत्री । ६ पादनिचृदनुष्टुप् ।
७, १०, १२ निचृदनुष्टुप् । ११ आन्यनुष्टुप् । ८, ९ निचृत् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—५
पङ्क्तिः । ६, ७, १०—१२ गान्धारः । ८, ९ पञ्चमः ॥

॥ ६० ॥ आ जनं त्वेषसन्दर्शं माहीनानामुपस्तुतम् अगन्म विभ्रतो नमः ॥ १ ॥
असमातिं नितोशनं त्वेषं निययिनं रथम् । अजेरथस्य सत्पतिम् ॥ २ ॥ यो ज-
नान्महिषीं इवातितस्थौ पवीरवान् । उतापवीरवान्पुधा ॥ ३ ॥ यस्यैश्वराकुलं

अ० ८ । अ० १ । व० २७] ५८२ [अ० १० । अ० ५ । सू० ६१ ।

अते मेघान्मग्नयेर्धते दिवीव पञ्च कृष्टयः ॥ ४ ॥ इन्द्रं ज्ञासमातिषु रथप्रोष्ठेषु
धारय । दिवीव सूर्यं दृशे ॥ ५ ॥ अगस्त्यस्य नवम्यः सतीं युनष्टि रोहिता ।
पृथ्वीन्यां कभीरुभि विश्वात्त्राजवराधसः ॥ ६ ॥ २४ ॥ अयं प्रातायं पितायं जी-
वातुरागमत् । इदं तव प्रसर्पणं सुबन्धवेदि निरिंहि ॥ ७ ॥ यथा युगं वरत्रया
नक्षन्ति धरुषोय कम् । एवा दाधार ते मनो जीवातवे न मृत्यवेऽथो अरिष्टता-
तये ॥ ८ ॥ यथेयं पृथिवी मही दाधारेमान्वनरपतीन् । एवा दाधार ते मनो जी-
वातवे न मृत्यवेऽथो अरिष्टतातये ॥ ९ ॥ यमावहं वैवस्वतान्सुबन्धोर्मन आभरम् ।
जीवातवे न मृत्यवेऽथो अरिष्टतातये ॥ १० ॥ न्यग्वातोऽववाति न्यक्पति
सूर्यः । नीचीनमध्या दुहे न्यग्भवतु ते रपः ॥ ११ ॥ अयं मे इस्तां भगवानयं मे
भगवत्तरः । अयं मे विश्वमेवजोऽयं शिवाभिर्मर्शनः ॥ १२ ॥ २५ ॥ ४ ॥

॥ ६१ ॥ ऋषिः—१—२७ नाभानेदिष्टो मानयः ॥ विश्वेदेवा देवताः ॥ छन्दः—१,
८—१०, १५, १६, १८, १९, २१ निचृत्त्रिष्टुप् । २, ७, ११, १२, २० विराट् त्रिष्टुप् ।
३, २६ आर्ची स्वरान् त्रिष्टुप् । ४, १४, १७, २२, २३, २५ पादानचृत्त्रिष्टुप् । ५, ६,
१३ त्रिष्टुप् । २४, २७ आर्चीभुरिक् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६१ ॥ इदमित्या रौद्रं गूर्तवचा ब्रह्म कृत्वा शर्यामन्तराजौ । क्रावा व-
हस्व पितरां मंहनेष्टाः पर्षत्पथे अहसा सप्त होतृन् ॥ १ ॥ स इहानाय दध्याय
वन्वज्यवानः सूरैरमिमीत वेदिषु । तूर्वायाणो गूर्तवचस्तमः सोऽो न रेत इ-
तज्जति सिञ्चत् ॥ २ ॥ मनो न येषु हवनेषु तिग्मं विपः शर्या वनुथो द्रवन्ता ।
आ वः शर्याभिस्तुविनुग्मो अस्याश्रीणीतादिशं गर्मस्तौ ॥ ३ ॥ कृष्णा व-
होर्बहुषीषु सीदद्विजो नपाताश्विना दुवे वाम् । वीतं मे यज्ञमार्गतं मे अयं व-
वन्वासा नेषमस्मृतधु ॥ ४ ॥ प्रार्थय यस्य वीरकर्ममिष्यदनुष्ठितं नु नयो
अपौहत् । पुनस्तदा वृहति यन्काया दुहितुम् अनुभूतमनर्वा ॥ ५ ॥ २६ ॥
अध्या वत्कर्त्तव्यमवदुभीकं कामं कृण्वाने पितरि युवत्याम् । मनान्प्रेतो जहतुर्वि-
यन्ता सानां निषिक्तं सुकृतस्य योनौ ॥ ६ ॥ पिता वस्वो दुहितरं वीर्यव-
वासेः सङ्गमनो निषिञ्चत् । स्वध्याऽमनसममका देवा वासतोऽपि वत्त-
निषिञ्चन् ॥ ७ ॥ स ई इषा न फेनेमस्यराजौ स्मदा परेदप इअवेताः । सर-
त्पदा न दक्षिणा परावृह न ता नु मे पृथ्व्यो जगृभे ॥ ८ ॥ मत्तु न वहिः
प्रजाया उपन्द्रिराग्नि न नय उप सीदुद्वः । सनितेध्मं सनितोत वाजं स घर्ता
जो सहसा यवीयुत् ॥ ९ ॥ मच्च कृतायाः सख्यं नवम्वा अतं वदन्त अतर्पु-

अ० ८ । अ० २ । व० १] ५८३ [म० १० । अ० ५ । सू० ६२ ।

किमगमन् । द्विर्वर्द्धो य उर्ष गोपमागुरदक्षिणासो अच्युता ददुचन् ॥ १० ॥
 ॥ १७ ॥ प्रक्षू कनायाः सख्यं नवीयो राधो न रते अतमिष्टुगयन् । शुचिबले
 रेकण आर्यजन्त सवर्द्धायाः पर्य उस्त्रियायाः ॥ ११ ॥ पश्चा यत्पश्चा विमुता
 बुधन्तेति ब्रवीति ब्रह्मरी रराणः । वसोर्वसुत्वा कारवोऽनेहा विश्वं विवेष्टि द्रवि-
 णमुष च्छु ॥ १२ ॥ तदिन्त्यस्य परिषद्दानो अगमन्पुरु सदर्न्तो नार्षदं विभित्सन् ।
 वि शुष्मस्य सहप्रथितमनुर्वा विदत्युरुप्रजातस्य गुहा यत् ॥ १३ ॥ मर्गो ह ना-
 मोत यस्य देवाः स्वर्ग्ये त्रिषधस्य निषेदुः । अग्निर्ह नामोत जातवेदाः भुषी
 नो होत र्तस्य होताधुक् ॥ १४ ॥ उत स्या मे रौद्रावर्चि मन्ता नासत्पाविन्द्र
 गूर्तये यजध्वै । मनुष्वक्कवर्हिणे रराणा मन्द हितप्रयसा विष्णु बज्र्यु ॥ १५ ॥
 ॥ २८ ॥ अयं स्नुता राजा वन्दि वेधा अपरच्च विप्रस्तगति स्वसेतुः । स कक्षी-
 वन्तं रेजयत्सो अग्नि नेमिं न चक्रमर्वतो रघुद्रु । १६ ॥ स द्विवन्धुर्वैतरणो यष्टी
 सवर्धु धेनुमस्वै दृढध्वै । सं यन्मित्रावरुणा वृञ्ज उक्थैज्यैष्टैभिर्यमणं वरुथैः
 ॥ १७ ॥ तद्वन्धुः सूरिर्विवि ते धियन्धा नाभानेदिष्टो रपति प्र वेनन् । सा
 नो नामिः परमा य वा घाहं तत्पश्चा कतिथश्चिदास ॥ १८ ॥ इयं मे
 नामिर्विह मे सधस्यमिमे मे देवा अयमग्नि सर्वैः । द्विजा अहं प्रथमजा
 अतस्येदं धेनुर्दुहज्जार्यमाना ॥ १९ ॥ अधासु मन्द्रो अरतिर्विमावाव स्याति
 द्विवर्तनिर्विषाद् । ऊर्वा यच्छेणिर्न शिशुर्दन्धू भिरं शैवुधं संत माता ॥ २० ॥
 ॥ २९ ॥ अधा गाव उर्षमाति कनाया अनु श्वान्तस्य कस्य चित्परेणुः । भ्रात्रे
 त्वं सुद्रविष्णो नत्वं याज्जश्वन्नस्य वाहधे मनुनाभिः ॥ २१ ॥ अथ त्वमिन्द्र वि-
 द्यथामान्महो राये नृपते वज्रबाहुः । रक्षा च नो मघोनेः पाहि सूरिर्नेहसस्ते
 हरिषो अमिष्टा ॥ २२ ॥ अथ यद्राजाना गविष्टा सरत्सरण्युः कारवै जरण्युः ।
 विप्रः प्रेष्टः स होषा बभूव परा च वषट्पन पषेदेनान् ॥ २३ ॥ अधा न्वस्य जे-
 न्वस्य पुष्टी पृथा रेमन्त ईमहे तद् नु । सरण्युरस्य सुनुरश्चो विप्रआमि अवं-
 सथ सातो ॥ २४ ॥ युवोयदि सख्याशस्त्रो शर्षाय स्तोमं जुजुषे नमस्वान् ।
 विश्वत्र यस्मिन्ना गिरः समीचीः पूर्वीव गातुर्दशन्मूनतायै ॥ २५ ॥ स धृष्टानो
 अग्निर्देवषानिति सुबन्धुर्नमसा सूर्यः । वर्धदुक्थैर्वचाभिरा हि नूनं व्यध्वैति पर्य-
 स उस्त्रियायाः ॥ २६ ॥ त ऊपुषो महो वज्रत्रा भूत देवास ऊतयै सजोषाः ।
 ये वाज्रा अनयता वियन्तो ये स्या निचेतारो अमूराः ॥ २७ ॥ ३० ॥ १ ॥

॥ ६२ ॥ अविः—१—११ नाभानेदिष्टो मानवः ॥ देवता—१—६ विश्वेदेवा-

अ० ८ । अ० २ । व० ३] ५८४ [म० १० । अ० ५ । सू० ६३]

अङ्गिरसो वा । ७ विश्वेदेवाः । ८—११ स्वावर्णदानस्तुतिः ॥ छन्दः—१, २ विराड् जगती । ३ पादनिचृजगती । ४ निचृजगती । ५ अनुष्टुप् । ६, ७ निचृवनुष्टुप् । ८ वृहती । ९ विराट् पङ्क्तिः । १० गायत्री । ११ भुक्त्विष्टुप् ॥ स्वरः—१—४ निषादः । ५, ६, ७ गोमहारः । ८ मध्यमः । ९ पञ्चमः । १० पङ्कजः । ११ धैवतः ॥

॥ ६२ ॥ ये यज्ञेन दक्षिणया समक्ता इन्द्रस्य सख्यममृतत्वमानुषा । तेभ्यो भद्रमङ्गिरसो वो अस्तु प्रति गृभ्णीत मानवं सुमेधसः ॥ १ ॥ य उदाजन्पितरो गोमय व वृतेनाभिन्दन्परिवत्सरे बलम् । दीर्घायुत्वमङ्गिरसो वो अस्तु प्रति गृभ्णीत मानवं सुमेधसः ॥ २ ॥ य ऋतेन सूर्यमारोहयन् दिव्यप्रथयन्पृथिवीं मातरं वि । सुप्रजास्त्वमङ्गिरसो वो अस्तु प्रति गृभ्णीत मानवं सुमेधसः ॥ ३ ॥ अयं नाथा वदति बलु वो गृहे देवपुत्रा ऋषयस्तच्छृणोतन । सुप्रहयमङ्गिरसो वो अस्तु प्रति गृभ्णीत मानवं सुमेधसः ॥ ४ ॥ विरूपास इदमयस्त इद्रमग्नीरवेपसः । ते अङ्गिरसः सूनवस्ते अग्नेः परि जङ्गिरे ॥ ५ ॥ १ ॥ ये अग्नेः परि जङ्गिरे विरूपासो दिवस्परि । नवग्रो नुदशग्रो अङ्गिरस्तमः सचा देवेषु मंहते । ६ ॥ इन्द्रं य युजा निः संजन्त वाघनो ब्रज गोमन्तमश्विनम् । सहस्रं मे ददतो अष्टकृण्यः । अघो देवेषु क्रतु ॥ ७ ॥ म नूनं जायामयं मनुस्तोक्मैव रोदतु । यः सहस्रं शताथं सद्यो दानाय मंहते ॥ ८ ॥ न तमश्नोति कश्चन दिव इव सान्वारमम् । सावयस्य दक्षिणा वि सिन्धुराव पथे ॥ ९ ॥ उत दासा पंगिविपे स्मर्द्धिटी गोपरीणसा । यदुस्तुर्वश्च मामहे ॥ १० ॥ सहस्रदा ग्रामणीर्मा रिपुन्मनुः सूर्यस्यास्य यतमानेतु दक्षिणा । सायणेदेवाः प्र तिग्न्वायुर्यस्मिन्जश्रान्ता असनाम वाजम् ॥ ११ ॥ २ ॥

॥ ६३ ॥ ऋग्निः—१—१७ गयः प्लानः ॥ देवता—१—१४, १७ विश्वेदेवाः । १५, १६ पद्यास्वस्तिः ॥ छन्दः—१, ६, ८, ११—१३ विराड् जगती । २, ३, १०, १४ पादनिचृत्विष्टुप् । ४, ५, ७ निचृजगती । ६ आर्चीस्वराड् जगती । १५ जगती त्रिष्टुप् वा । १६ आर्चीस्वराड् त्रिष्टुप् । १७ पादनिचृत्विष्टुप् ॥ स्वरः—१—१४ निषादः । १५ निषादो धैवतो वा । १६, १७ धैवतः ॥

॥ ६३ ॥ एरावतो ये दिर्घिषन्त आप्यं मनुप्रीतासौ जनिमा विवस्वतः । ययातेर्षे नहुष्यस्य बहिर्षि द्वा आसनेने अर्धिं ब्रुवन्तु नः ॥ १ ॥ विश्वा हि वो न सस्यानि वन्था नामानि देवा उत यज्ञियानि वा । ये स्थज्जाता अर्धितैरङ्गयस्परि ये पृथिव्यास्ते म इह श्रुता हवम् ॥ २ ॥ वेभ्यो माता मधुमत्पिबन्ते पशुः पीयूषं

अ० ८१ अ० २ । व० ६] ५८५ [म० १० । अ० ५ । सू० ६४ ।

धौरदिनिरिर्वर्हाः । उक्थशुष्मान्द्रुपधरास्त्वप्नसस्तौ आदित्यौ अनु मदा स्वस्तये
॥ ३ ॥ नृचक्षसां अनिमिषन्तो अर्हणां बृहदेवामो अमृतन्वमानशुः । ज्योती-
रजा आर्हिमाणा अनागसो दिवो वर्ष्माणं वसते स्वस्तये ॥ ४ ॥ मन्त्राजो ये सु-
वृधौ यज्ञमायुरपरिहृता दधिरे दिवि क्षयम् । तौ आ विवाम नमसा सुवृक्किमि-
र्द्यहो आदित्यौ अदिति स्वस्तये ॥ ५ ॥ ३ ॥ को वः स्तोमं राघति यं जुजोष्य
विश्वे देव सो मनुषो यति पुन । को वोऽध्वरं तुषिजाता अरं करघो नः पर्षद-
स्यंहः स्वस्तये ॥ ६ ॥ येभ्यो होत्रां प्रथमामागजे मनुः समिद्धाग्निर्मनसा मम
होवमिः । त आदित्या अमयं शर्म यच्छत मुगा नः कर्त सुपथा स्वस्तये ॥ ७ ॥
व ईशिरे भुवनस्य प्रचेतमो विश्वस्य स्थातुर्गगनरच मन्तवः । ते नः कृतादकृतादे-
नमःपरिपा देवासः विवृता स्वस्तये ॥ ८ ॥ भरोषिन्द्रं सुहवं हवामहेऽहोमुचं सु-
कृतं दैव्यं जनम् । अग्निं पित्रं वरुणं सातये मगं द्यावापृथिवी मरुतः स्वस्तये ॥ ९ ॥
सुवर्मस्य पृथिवीं क्षामनेहसं सुशमीणमदिनि सुप्रणीतिम् । देवीं नावं स्वस्त्रिणम-
नीगसमस्त्रन्तीमा रुहेमा स्वस्तये ॥ १० ॥ ४ ॥ विश्वे यजत्रा आधि वोचमोतये आर्यध्वं
नो दुरेवाया अभिदुतः । सत्यया वो देवदन्त्या दुवेम शण्वतो देवा अवसे स्व-
स्तये ॥ ११ ॥ अपामीवामय विश्वामनाहुतिमपारातिं हविद्रामपायतः । आरे
देवा द्वेषो अम्ययोननोरु णः शर्म यच्छता स्वस्तये ॥ १२ ॥ अग्निष्टुः स मतो विश्व
एषते प्र प्रजामिर्जायत धर्मणस्पर्हि । यमादित्यासो नयथा सुनीतिभिरति विश्वानि
दुरिता स्वस्तये ॥ १३ ॥ यं देवासोऽव्यथ वाजसातो यं शूरमाता मरुतो हिते धने ।
आतर्षावाणं रथमिन्द्र सानमिमस्त्रियन्तमा रुहेमा स्वस्तये ॥ १४ ॥ स्वस्ति नः
एवमसु धन्वंसु स्वस्त्यःसु वृजने स्वर्वनि । स्वस्ति नः पुत्रकुथेषु यानिषु स्वस्ति
शये मरुतो दधानन ॥ १५ ॥ स्वस्तिरिद्वि प्रषथे श्रेष्ठा रेवणस्वस्त्यमि वा वाम-
मेति । सा नो अमा सो अरणे नि पातु स्वावेशा भवतु देवमोषा ॥ १६ ॥ एवा
प्रतेः सुनुरवीवृधहो विश्व आदित्या अदिते मनीषी । इजानासो नरो अमर्त्ये-
वास्तावि जनों दिव्यो गयेन ॥ १७ ॥ ५ ॥

॥ ६४ ॥ अग्निः—१—१७ गयः प्लातः ॥ विश्वेदेवा देवताः ॥ अश्वः—१, ४, ५,
६, १०, १३, १५ निचृजगती । २, ३, ७, ८, ११ विराड् जगती । ६, १४ जगती । १२
जिह्वुप् । १६ निचृत्रिष्टुप् । १७ पादनिचृत्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—११, १३—१५ नि-
चादः । १२, १६, १७ धैवतः ॥

॥ ६४ ॥ कथा देवानां कृतमस्य यामनि सुमन्तु नाम भूयवतां मनामहे ।
 को मृच्छति कृतमो नो मयस्करकृतम ऊर्ता अस्या वर्ततेति ॥ १ ॥ कृतवन्ति
 कृतवो इत्सु धीतयो वेनन्ति वेनाः पतयन्त्या दिशः । न मर्दिता विद्यते अम्भ
 एम्भो देवेषु मे अधि कामा अयंसत ॥ २ ॥ नरा वा शंसं पूषस्रमगोक्षमग्नि दे-
 वेदमभ्यर्चसे गिरा । सूर्यामासा चन्द्रमसा यमं दिवि त्रितं वार्तमुपसमकुम्भिन्या
 ॥ ३ ॥ कथा कविस्तुवीरवान्कथा गिरा बृहस्पतिर्वावृषते सुवृक्षिभिः । अण
 कपात्सुहवेभिर्भक्षकभिरहिः शृणोतु बुध्न्योऽहवीमनि ॥ ४ ॥ दक्षस्य वादिते ज-
 न्मानि अते राजाना मिश्रावरुणा विवासासि । अतूर्तपन्थाः पुरुरथो अयमा सुह-
 होता विषुरूपेषु जन्मसु ॥ ५ ॥ ६ ॥ ते नो अर्वन्तो हवन्भृतो हवं विष्वे भू-
 यवन्तु शाजिनो मितद्रवः । सहस्रसा मेघसाताविव त्मना महो वे धनं समिवेषु
 जग्निरे ॥ ६ ॥ प्र वो वायुं रथयुजं पुरन्धि स्तोमैः कृण्वन् सख्याय पूषयम् । वे
 हि देवस्य सवितुः सवीमन्ति कृतुं सचन्ते सचितुः सचेतसः ॥ ७ ॥ त्रिः स्रष्ट
 स्रष्टा तृषो महीरपो वनस्पतीन्पर्वतां अग्निमुतये । कुशानुमस्तान्तिष्व सधरु-
 णा रुद्रं रुद्रेषु रुद्रिषं हवामहे ॥ ८ ॥ सरस्वती सरयुः सिन्धुर्कर्मिर्महो मही-
 रस्रसा यन्तु वचसीः । देवीगणो मातरः सदणित्वो घृतवत्पयो मधुमको अर्चत
 ॥ ९ ॥ उत माता बृहद्विवा शृणोतु नस्वष्टा देवेभिर्जनिभिः पिता वचः । कु-
 भ्रुवा वाजो रथस्पतिर्भगो रथवः शंसः शशमनस्य पातु नः ॥ १० ॥ ७ ॥ इ-
 यचः सन्दष्टौ पितुमौ इव चर्यो भद्रा रुद्राणां मरुतामुपस्तुतिः । गोभिः व्याम य-
 शसो जनेष्वा सदा देवास इज्या सचेमहि ॥ ११ ॥ यां मे चियं मरुत इन्द्र देवा
 अर्देदात वरुण मित्र यूयम् । ता पीपयत पयसेव धेनुं कुविद्रिरो अधि रथे बर्हाष
 ॥ १२ ॥ कुविद्रु प्रति यथा चिदुच्य नः सज्जात्यस्य मरुतो बुवौधय । नामां
 यत्र प्रथमं सज्जमानमहे तत्र जामिवमर्दितिर्दधातु नः ॥ १३ ॥ ते हि यावापृथिवी
 मातरा मही देवी देवाज्जन्मना युजिषे इतः । उमे विभृत उभयं मरीमभिः पुरु
 रेवोसि पितृभिश्च सिञ्चतः ॥ १४ ॥ वि वा होत्रा विश्वमरनोति वार्यं बृहदा-
 तिरमन्तिः पनीयसी । आश यत्र मधुषुदच्यते बृहदवीवशन्त मतिर्मिर्मनीषिषा ॥ १५ ॥
 एवा कविस्तुवीरवा अतश्चा द्रविणायुर्द्रविणसञ्चकानः । उच्येभिरत्र इतिभिश्च
 विप्रोऽपीपयद्रयो दिव्यानि जन्म ॥ १६ ॥ एवा प्लतेः सूनुरवीवृषहो विश्वं आदिस्था
 आदिते मनीषी । ईशानासो नरो अमर्त्येनास्तावि जनो दिव्यो गयेन ॥ १७ ॥ ८ ॥

॥ ६५ ॥ अविः—१—१५ वसुकर्णो वासुकः ॥ विश्वेदेवा देवताः ॥ अणुः—१,

अ० २० । अ० ३ । व० ११] ४८७ [म० १०७ । अ० ४ । व० ११]

४, ६, १०, १२, १३ निचुजगती । २ पादनिचुजगती । ३, ७, ९ विराड् जगती । ४, ५, ११ जगती । १४ त्रिष्टुप् । १५ विराट् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—१३ निषादः । १४, १६ औषधः ॥

॥ ६५ ॥ अग्निरिन्द्रो बरुणो मित्रो अर्यमा वायुः पूषा सर्वस्वतो सजो-
षसः । अदित्या विष्णुर्मरुतः सर्वहस्सोमो रुद्रो अदितिर्वज्रजस्वतिः ॥ १ ॥
इन्द्राग्नी वृत्रहस्वेषु सर्पती मिथो हिंन्वाना तन्वांसमोकसा । अन्तरिक्षं मखा
वृषरोजसा सोमो घृतधर्मिद्विमानमीरयन् ॥ २ ॥ तेषां हि मूढा मंढतामनर्वक्षा
स्तोत्रा इयमृतज्ञा ऋतावधाम् । ये अप्सवर्मज्वं चित्रराधसस्ते नो रासन्तां म-
हर्षं सुप्रियाः ॥ ३ ॥ सर्वेष्वमन्तरिक्षाणि रोचना यागधर्मी पृथिवी स्कम्भुरो-
जसा । पूषा इव महयन्तः सुगतयो देवाः स्तवन्ते मनुषाश्च मूरवः ॥ ४ ॥ मित्राव-
शिख बरुणाय वायुषे या मम्राजा मनसा न मयुच्छतः । यशोधाम धर्मज्ञा रोचते
बृहद्योरोमे रोदमी नाधसी वृता ॥ ५ ॥ ६ ॥ या गौर्वर्तनि पुर्वेति निष्कृतं वयो
दुहाना वननीरवातः । सा प्रवृत्ताया बरुणाय दाशुषे देवेभ्यो दाशकाविषा वि-
वस्वते ॥ ६ ॥ दिवस्वसो अग्निजिह्वा ऋतावध अतस्य योनिं विप्रशन्त आसते ।
या स्कंधित्पथेप या चक्रुरोजसा यज्ञं जनिस्वीतन्वी नि मयुजुः ॥ ७ ॥
पृथिवितां पितरां पूर्वजावरी अतस्य योनां वयतः समोकसा । यावोपृथिवी व-
रुणाय सजते घृतवत्पयो मद्विषाय गिन्वतः ॥ ८ ॥ पुर्जनवाताता वृषमा वृरीषि-
वैन्वतः पू बरुणा मित्रो अर्यमा । देवा अदित्या अदितिं हवामहे ये पार्थिवासो दि-
व्यासो अप्सु ये ॥ ९ ॥ स्वष्टारं वायुर्मभवो य ओहते दैव्या होतारा उवाच स्व-
स्तये । बृहस्पतिं वृत्रहृदं सुमेधमग्निन्द्रियं सोमं धनमा उ ईमहे ॥ १० ॥ १० ॥
अथ गामर्धं जनयन्त ओषधीर्वनस्पतान्पृथिवीं पर्वतां अरः । सूर्यं दिवि रोहयन्तः
सुहानव आर्या व्रता विमृतन्तो अधि क्षमि ॥ ११ ॥ भुज्युमंहसः विप्रो निर-
क्षिता इयानं पुत्रं वधिमत्स्या अजिन्वतम् । कस्युवं विप्रदायो हयुर्वुवं विष्णाध्वं-
विष्वाकाषाव सृजथः ॥ १२ ॥ पावीरिवी तन्यतुरेकपादजो दिवो धृता सिन्धरावः
समुद्रिवः । विधे देवासः शृण्वन्वचांसि मे सर्व्वती मह प्रीभिः पुरन्ध्या ॥ १३ ॥
विधे देवाः सह प्रीभिः पुरन्ध्या मनोयजत्र अमृतां ऋतज्ञाः । गतिपाचो अभिषावः
स्तुर्विदुः स्वर्गिरो ब्रह्म सूक्तं जुषेरत ॥ १४ ॥ देवान्वसिष्ठो अमृतान्वचन्ते ये विष्वा
क्षन्ताभि मंतस्सुः । ते नो रासन्तामुरुगायमथ यूयं पात स्वस्तिभिः सदानः ॥ १५ ॥ १५ ॥

अ० ८ । अ० २ । व० १४] ५८८ [अ० १० । अ० ५ । सू० ६६]

॥ ६६ ॥ ऋषिः—१—१५ वसुकर्षा वासुक्रः ॥ विश्वदेवता देवताः ॥ अक्षः—१,
२, ५—७ उगती । २, १०, १२, १३ निचुजगती । ४, ८, ११ विराट् उगती । ६ प्राद-
निचुजगती । १४ आर्क्षस्वराट् उगती । १५ विराट् निष्टुप् ॥ २६४—१—१४ नि-
ष्टुप् । १५ धैवतः ॥

॥ ६६ ॥ देवान्हुवे बृहच्छ्वसः स्वस्तये ज्योतिष्कृतो अध्वरस्य प्रचेतसः ।
ये वावृधुः प्रतरं विश्वेदेस इन्द्रज्येष्ठसो अमृता ऋतावृधः ॥ १ ॥ इन्द्रप्रसूता
वरुणप्राशष्टा ये सूर्यस्य ज्योतिषो धागमानशुः । मरुद्गणो वृज्जे मन्म धामहि मा-
घोने यज्ञं जनयन्त सूर्यः ॥ २ ॥ इन्द्रो वसुभिः परि पातु नो गयमादित्यैर्नो
आदितिः शर्म यच्छतु । रुद्रो रुद्रमिदेवो मृळयाति नस्त्वष्टा नो ग्नाभिः सुधितार्य
जिन्नतु ॥ ३ ॥ अतिर्यावापृथिवी अतं महदिन्द्राविष्णू एकतः स्वर्षुहत् । देवाँ
आदित्याँ अवसे हवामहे वसुवृद्रान्सवितारं सुदंससम् ॥ ४ ॥ सरस्वान्धाभिर्व-
रुणो धृतव्रतः पूषा विष्णुर्महिमा वायुरग्निना । ब्रह्मकुतो अमृता विश्वेदेसः शर्म
नो वसन् त्रिवरुणमंहसः ॥ ५ ॥ १२ ॥ वृषा यज्ञो वृषणः सन्तु यज्ञिया वृषणो
देवा वृषणो हविष्कृतः । वृषणा यावापृथिवी ऋतावरी वृषा वृज्यो वृषणो वृ-
षस्तुमः ॥ ६ ॥ अग्नीषोमा वृषणा वाजसातये पुरुप्रशस्ता वृषणा उपं ब्रुवे ।
यावीजिरे वृषणो देवयज्मया ता नः शर्म त्रिवरुणं वि वसतः ॥ ७ ॥ धृतव्रताः
क्षत्रिया ब्रह्मनिष्कृतो बृहद्वा अध्वराणामभिधियः । अग्निहोतार अतसापो
अब्रुहोऽपो असृजन्तु वृज्जतूर्ये ॥ ८ ॥ यावापृथिवी जनयन्ममि व्रताप ओषधीर्वि-
जिनान यज्ञिया । अन्तरिक्षं स्वरा पप्रकृतये वशं देवासस्तन्वीर्नि मायुजुः ॥ ९ ॥
धर्तारो दिव अधवः सुहस्ता वानापर्जन्या महिषस्य तन्यतोः । आप ओषधीः
मतिरन्तु नो गिरा भगो गतिर्वाजिनो यन्तु मे हवम् ॥ १० ॥ १३ ॥ समुद्रः
सिन्धु रजो अन्तरिक्षं ज एकपात्तनयिजुर्णवः । अहिर्बुध्नयः शृणवद्वर्चासि मे
विश्वे देवास उत सूर्यो मम ॥ ११ ॥ स्याम वो मनवा देववीतये प्राञ्चै नो यज्ञं
प्रवेयत स ध्रुवा । आदित्या रुद्रा वसवः सुदानव इमा ब्रह्म शस्यमानानि जिन्वत
॥ १२ ॥ देवा होतारा प्रथमा पुरोहित अतस्य पन्थामन्वेमि साधुया । वेत्रस्य
पमि प्रतिवरामीमहे विश्वान्वेवाँ अमृताँ अप्रयुञ्जतः ॥ १३ ॥ वसिष्ठासः पितृव-
द्वाचमकत देवाँ इक्ष्वा ऋषिवत्सराये । प्रीता इव जातयः काममेत्यास्मे देवा-
सोऽव घृनुता वसु ॥ १४ ॥ देवान्वसिष्ठो अमृतान्ववन्वे ये विश्वा भवन्नाभि फ्र-
तस्थुः । ते नो रासन्तामुरुग यमय यूयं पात स्वस्तिभिः सदानः ॥ १५ ॥ १४ ॥

॥ ६८ ॥ उद्वृत्तो न वयो रक्षमाणा वावदतो अभ्रियस्येव घोषाः । मि-
रिभ्रजो नोर्मयो मदन्तो बृहस्पतिमभ्यर्च्य अनावन् ॥ १ ॥ सं गोमिराङ्गि-
रसो नक्षमाद्यो मन इवेर्दयमसं निनाय । जने मित्रो न दम्यती अनङ्गि बृहस्पते
वाज्याशैरिवाजौ ॥ २ ॥ साध्वर्या अतिथिनोरिधिराः स्पर्धाः सुवर्णा अनव-
रूपाः । बृहस्पतिः पर्वतेभ्यो विनूर्यो निर्गा ऊयं यवमिव स्थिविभ्यः ॥ ३ ॥ आ-

अ० २ । अ० २ । अ० २०] ५१० [अ० १० । अ० ६ । अ० ५१०]

कुत्तायन्यधुन कृतस्य योर्निवसविषयकं तुष्कामिह योः । बृहस्पतिर्बृहस्पतिरमनो
 ग्ना भूम्ना उद्देव वि त्वचं विभेद ॥ ४ ॥ अप ज्योतिषा तमो अन्तरिक्षादुक्ता
 श्रीगन्धामिह वात आजन् । बृहस्पतिरनुमुरया वलस्याभ्रमिह वात आ चक्र आ
 क्तः ॥ ५ ॥ यदा वलस्य पीयतो जसुं भेदबृहस्पतिरग्नितापोभिरुहैः । दृष्टिर्व
 जिह्वा परिबिष्टमार्ददावनिधिरकृणोदुक्षियाणां ॥ ६ ॥ १७ ॥ बृहस्पतिर-
 मेत हि त्वदासां नाम स्वरीणां सदेने गुहा यत् । आयदेव भिक्षा शकुनस्य न-
 भेदुक्षियाः पर्वतस्य त्वनाजन् ॥ ७ ॥ अन्नापिनसं मधु पर्यपर्यन्मत्स्यं न दान
 उदानि विनन्तम् । निष्टज्ज्वार चमसं न वृक्षाद्बृहस्पतिर्विरवेणा विकृत्य ॥ ८ ॥
 तोषामविन्दतसः स्वः । सो अग्निं सो अर्केण वि ववाधे तमांसि । बृहस्पतिर्गोवपुषो
 वलस्य विमज्जानं न पर्वतो जभार ॥ ९ ॥ हिमेव पक्षां वृष्टिता वनानि बृहस्पति-
 नाकृष्यदलो गाः । अनानुकृत्यमपुनश्चकार यात्यर्गमासां मिथ उच्चरतः ॥ १० ॥
 अभि रयावं न कुशनेभिरश्वं न चत्रेभिः पितरो यामपिशन् । रात्र्या तमो अ-
 वधुर्वोतिरबृहस्पतिर्धिनदद्रिं विदहाः ॥ ११ ॥ इदमकपे नमो अभियाय यः
 पूर्वीरन्वानोनेवीति । बृहस्पतिः स हि गोभिः सां अश्वैः स वीरेभिः स नृभिर्नो वयो-
 धात् ॥ १२ ॥ १८ ॥ ५ ॥

॥ ६१ ॥ अचि.—१—१२ सुमित्रो वाधयज्ञः ॥ अग्निदेवता ॥ अन्धः—१ निवृ-
 जगती । २ विराट् जगती । ३, ७ त्रिष्टुप् । ४, ५, १२ निवृत्तित्रिष्टुप् । ६ आर्चीस्वराट्
 त्रिष्टुप् । ८, १० पादनिवृत्तित्रिष्टुप् । ९, ११ विराट् त्रिष्टुप् ॥ अथैतः स्वरः ॥

॥ ६६ ॥ भद्रा अग्नेर्वैधृषस्य सन्देशो जामी प्रणीतिः सुरणा उपेतवः
 बर्धो सुमित्रा विशो अग्र इन्धते घृतेनाहुतो जग्ने दविद्युतत् ॥ १ ॥ घृतमग्नेर्वै-
 धृषस्य बर्धेन घृतमन्नं घृतमग्न्य मेदेनम् । घृतेनाहुत उर्विया वि पंप्रये सूर्ये इ-
 व रोचते सर्पिरासुनिः ॥ २ ॥ यत्ने मनुयदनीकं सुमित्रः समीधे अग्ने तदिदं न-
 वीयः । स रेवच्छोच स गिरा जुषस्व स वाजं दधि स इह श्रवो धाः ॥ ३ ॥
 वं त्वा पूर्वमीकितो वैधृषवः समीधे अग्ने स इदं जुषस्व । स नः स्तिषा उत
 भक्षा तन्मम दात्रं रक्षस्व यद्विदं ते अस्मे ॥ ४ ॥ भवा पुम्नी वाधयज्ञोत गो-
 वा वा त्वा सारीदृ मिर्मानिजनानाम् । शूर इव धृष्णुरप्यवनः सुमित्रः प्र जु वो-
 चं वाधयज्ञस्य नाम ॥ ५ ॥ सः अर्ग्यं पर्वत्याः कसूनिदासां वृत्राख्यात्री जिगेषः ।
 शूर इव धृष्णुरन्धर्वमे जनानां त्वनग्ने घृतमग्न्यैरभि रमाः ॥ ६ ॥ १९ ॥ इति-

म० ३० ॥ अ० २० ॥ अ० ३० ॥ ॥ २१ ॥ [म० १० ॥ अ० १० ॥ अ० ३० ॥

मन्त्रैर्दुर्दृष्टावधनिः सहस्रस्तरीः शतनीय आम्बा । सुमान पुमस्तु नृभिर्दुष्कृतान्
सुमित्रेषु दीदयो देववत्सु ॥ ७ ॥ त्वे धेनुः सुदुषा जातवेदोऽसरत्वेन सप्तमः
सर्धुर्दुः । त्वं नृभिर्दुर्विद्यावाक्त्रिगने सुमित्रेभिरिध्यसे देववत्तिः ॥ ८ ॥ देवार्चि-
ये अमृता जातवेदो महिमानं वाध्यश्च प्र बोधन् । वत्सम्युच्छं मानुषीर्विशु आ-
यन्त्वं नृभिरजयन्त्वावृषेभिः ॥ ९ ॥ पितेव पुत्रमविभक्त्यस्थं त्वामग्ने वध्युधः
संपर्षन् । जुषावो अस्य समिधं यविष्ठोत पूर्वा अरनोर्वाधतचित् ॥ १० ॥ शर्व-
हृदिर्वध्युधस्य शत्रुभिरिर्जिगाय सुतसोमवाक्त्रिः । समनं विददद्वाधित्रभानोऽव-
वाधन्तमभिनववर्धित् ॥ ११ ॥ अयमग्निर्वध्युधस्य वृत्रहा सनकात्प्रेक्ष्यो नमसो-
पवाक्यः । स नो अजोमीकृत वा विजामीनामि तिष्ठ शर्धतो वाध्यश्च ॥ १२ ॥ २० ॥

॥ ७० ॥ अग्निः—१—११ सुमित्रो वाक्त्रिगवः ॥ आग्र देवता ॥ इन्द्रः—१, २,
४, १० निवृत्तिपुष्ट् । ३ पावनिवृत्तिपुष्ट् । ४—७, ९, ११ निवृष्ट् । ८ विराट् नि-
वृष्ट् ॥ धेवतः स्वरः ॥

॥ ७० ॥ इमा मे अग्ने समिधं जुषस्वेळस्पदे प्रति इया घृताचीम् । रथ्य-
नृथिव्याः सुदिनत्वे अदनापुष्पे भव सुक्रनो देवयज्या ॥ १ ॥ आ देवानाम-
ग्रयावह यातु नराशंसो विश्वरूपेभिरथैः । अतस्य पथा नमसा विवेधो देवेभ्यो
देवतमः सुषूदत् ॥ २ ॥ शश्वत्तममीकरो दून्याय हविष्मन्तो मनुष्यासो अग्निम् ।
वर्हिष्ठैरथैः सुव्रता रथेना देवान्वाक्त्रि नि वदह होता ॥ ३ ॥ वि प्रथमा देवजुष्टं
तिरश्वा दीर्घं प्राध्मा सुगभि भून्वस्ने । अहेळता मनसा देव वर्हिष्ठैर्द्रव्येष्टो उ-
शतो वसि देशान् ॥ ४ ॥ दिवो वा सानु स्पृशता वरीषः पृथिव्या वा मात्रया
वि श्रेयध्वम् । उशतीर्द्वीरो महिना महर्द्धिर्देवं रथं रथयुधीरयध्वम् ॥ ५ ॥ २१ ॥
देवी दिवो दृष्टितरा सुशिन्ये उषास्मानक्ता सदता नि बोनौ । आ वा देवास्त उ-
शती उशन्त उरी सीदन्तु सुमगे उष्ये ॥ ६ ॥ ऊर्ध्वो आवा बृहदग्निः समिद्धः
प्रिया घापान्वादितेरुपस्थे । पुरोहितावृत्तिजा यज्ञे अस्मिन् विदुष्टरा द्रविणामा व-
जेयाम् ॥ ७ ॥ तिस्रो देवीर्गर्हिर्दिदं वरीय आ सीदत चक्रमा वः स्योन्म् । म-
नुष्यं सुविता वरीषीक्य देवी घृतपदी जुषन्त ॥ ८ ॥ देवत्वर्धदं वाक्यमानव्यद-
विरसाममवः सत्ताभूः । स देवानां पाथ उप प्र विद्वानशन्वधि द्रविणोदः सूरन्तः
॥ ९ ॥ आ वरन्वस्ते रथमया निवृषा देवानां पाथ उप वसि विद्वान् । स्वदाति देवः
कृषाम्द्वीष्यवतां यावापुष्टिवी हवं मे ॥ १० ॥ आग्ने वद वरन्वमिष्ट्ये न रथ्ये

अ० ८ । अ० ३ । व० १] ५६२ [म० १० । अ० ६ । सू० ७२ ।

विषो मूलो अन्तरिक्षात् । सीदन्तु बृहद्विराट् आ यजत्राः स्वाहा देवा अमृता
वाद्यन्ताम् ॥ ११ ॥ २२ ॥

॥ ७१ ॥ ऋचिः—१—११ बृहस्पतिः ॥ वेवता—कानम् ॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप् ।
२ भुरिक् त्रिष्टुप् । ३, ७ निचृत्तिष्टुप् । ४ पादनिचृत्तिष्टुप् । ५, ६, ८, १०, ११ वि-
राट् त्रिष्टुप् । ९ विराट् जगती ॥ स्वरः—१—८, १०, ११ धैवतः । ९ निषादः ॥

॥ ७१ ॥ बृहस्पते प्रथमं वाचो अग्रं यत्प्रैरत नामधेयं दधानाः । वेदेषां अष्ट-
वदरेप्रमासीन्प्रेषा तदेषां निर्हितं गुहाभिः ॥ १ ॥ सकुमिव तितउना पुनन्तो बभू-
वीरा मनसा वाचमकृत । अत्रा सखायः सख्यानि जनते भद्रैषां लक्ष्मीर्निष्ठिः
तार्क्षि वाचि ॥ २ ॥ यज्ञेन वाचः पदवीर्यमायन्तामन्वविन्वृषिषु प्रविष्टासु । ता-
माभुत्या ब्रह्मधुः पुत्रातां सुत रेभा अमि सं नवन्ते ॥ ३ ॥ उत त्वः परयुष्म द-
दसे वाचमुत त्वः शुश्रूवन् शृणोत्येनान् । उतो त्वस्मै तन्त्रं वि सखे ज्ञायेव पत्यं
वज्रतो सुवासाः ॥ ४ ॥ उत त्वं मरुये स्थिरपीतमाहुर्नै हिन्वन्त्यपि वाजिनेषु ।
अघेन्वा चरति प्राययेष वाचं शुश्रूवो अफुलामपुष्पासु ॥ ५ ॥ २३ ॥ अस्ति-
त्वाजं सचिविदं सखाय न तस्य वाच्यपि भागो अस्ति । यदीं शृणोत्यलकं शृ-
णोति नहि प्रवेदं मुकृतम्य पन्थाम् ॥ ६ ॥ अजयवन्तः कर्षवन्तः सखायो म-
नोज्ञेषुसमा बभूवुः । आदुष्मास उपकृत्वास उ त्वे हृदा इव स्नात्वा उ त्वे ददुमे
॥ ७ ॥ हृदा तृष्टु मनसो ज्ञेषु यद्वाङ्मया संयजन्ते सखायः । अत्राह त्वं
वि जह्वेषाभिरोहप्रमाणो वि चान्त्यु त्वे ॥ ८ ॥ इमे ये नार्वाङ् परचरन्ति न
आङ्मयासो न मुतेकरासः । त एते वाचमभिपश्य पापसा सिरीस्तन्त्रं तन्वते अ-
ग्रजङ्गयः ॥ ९ ॥ सर्वे अन्वन्ति यशसार्गतेन समामाहेन सख्या सखायः । कि-
ञ्चिद्वसृत्तिषुषणिषीपामरं हितो भवन्ति वाजिनाय ॥ १० ॥ अत्रा त्वः पोषमास्ते
पुष्पान्मायत्रं त्वो गावति शकरीषु । ब्रह्मा त्वो वदति जातविद्या यज्ञस्य मात्रां
वि वितीत उ त्वः ॥ ११ ॥ २४ ॥ २ ॥

॥ ७२ ॥ ऋचिः—१—६ बृहस्पतिर्बृहस्पतिर्वा लोक्य अदितिर्वा वाचावली ॥
देवा देवतः ॥ छन्दः—१, ४, ६ अनुष्टुप् । २ पादनिचृदनुष्टुप् । ३, ५, ७ निचृदनुष्टुप् ।
८, ९ विराट् अनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ ७२ ॥ देवानां जुषं जाना त्र वोचाम विपन्ववा । उक्येषु अस्पमा-
नेषु चः पस्यादुधरे युगे ॥ १ ॥ अहोऽस्पतिरेता सं कर्मारं श्वायमद् । देवाः

अ० ८ । अ० ३ । व० ४] ५६३ [म० १० । अ० ६ । सू० ७३ ।

पूर्वे युगेऽसतः सदेजायत ॥ २ ॥ देवनां युगे प्रथमेऽसतः सदेजायत । तदाशा
अन्वजायन्त तदुत्तानपदस्परि ॥ ३ ॥ भूर्जो उत्तानपदो भुव आशा अजायन्त ।
अदितेर्देवा अजायत दक्षाददितिः परि ॥ ४ ॥ अदितिर्हर्जनिष्ठ दक्ष या दृष्टिता
सर्व । तां देवा अन्वजायन्त भद्रा अमृतबन्धवः ॥ ५ ॥ १ ॥ यदेवा अदः सलिले
सुमेरुस्था अतिष्ठत । अत्रा वो नृत्यतामिव तीव्रो रेणुरपायत ॥ ६ ॥ यदेवा य-
तयो वथा भुवनान्यपिन्वत । अत्रा समुद्र आ गूळहमा सूर्यमजमर्तन ॥ ७ ॥
अष्टौ पुत्रासो अदितेयै जातास्त्वंस्परि । देवा उप प्रैत्सप्तभिः परा मातृण्ड-
मास्थत् ॥ ८ ॥ सप्तभिः पुत्रैरादितिरुप प्रैत्पूर्य्य युगम् । प्रजायै मृत्यवे त्वत्पुन-
र्मातृण्डमाभरत् ॥ ९ ॥ २ ॥

॥ ७३ ॥ ऋषिः—१—११ गौर्धितिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २ ५ त्रिष्टुप् ।
३, ४, ८, १० पादनिचृत्त्रिष्टुप् । ६ विगाट् त्रिष्टुप् । ७ आर्चिस्वगाट् त्रिष्टुप् । ८ आ-
र्चिभुरिक् त्रिष्टुप् । ११ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ७३ ॥ जनिष्ठा उग्रः महर्षे तुरार्ये मन्द्र ओजिष्ठो बहुनाभिमानः । अर्वा-
धमिन्द्रं मरुतरिचदत्र माता यद्वारं दधनद्वनिष्ठा ॥ १ ॥ ब्रह्मो निषत्ता पृथानी
चिदेवैः पुरु शंसन वावृधुष्ट इन्द्रम् । अर्भातृतेव ता महापदेन ध्वाग्तात्पित्वाद्-
दरन्त गर्भाः ॥ २ ॥ ऋष्या ते पादा प्र यज्जिगास्यवध्वाजा उत ये चिदत्र ।
त्वमिन्द्र सालावृकान्महस्रमासन्दधिषे अश्विना ववृन्याः ॥ ३ ॥ समना तृणि
रुप य सि युज्जमा नास-या सरुषाय ववि । वसावामिन्द्र धारयः सहआश्विना
शूर ददतुष्टानि ॥ ४ ॥ मन्दमान ऋतादधि प्रजायै सखिभिरिन्द्र इपिरेभिरथम् ।
अभिर्हि माया उप दय्युमागन्मिहः प्र तन्ना अवपणमोसि ॥ ५ ॥ ३ ॥ मना-
माना चिदमयो न्यस्मा अवाहमिन्द्र उपमो यथानः । ऋष्वैरगच्छः सखिभि
निकामैः साकं प्रतिष्ठा ह्या जघन्य ॥ ६ ॥ त्वं जघन्य नमृचि मस्त्र्यु दासै
कृषवान् अर्षये निमायम् । त्वं चकथे मनवे स्योनान्पथा देवत्रज्जसन्त यानान्
॥ ७ ॥ त्वमेत नि पप्रिषे वि नामेशान इन्द्र दधिषे गर्भस्तौ । अनु त्वा देवा श-
र्वसा मदन्त्युपरिवृष्टान्वनिनःकर्य ॥ ८ ॥ चक्रं यदस्याप्त्वा निषत्तमुता तदस्मै
मध्विचञ्चयात् । पृथिव्यामनिषितं यदूधः पयो गोष्वदधा ओषधीषु ॥ ९ ॥ अ-
थादिय येति यद्वन्तधोजसो जातमुत मन्य एनम् । मन्योरियाय हर्म्येषु तस्यो
वतः प्रजह इन्द्रो अस्य वेद ॥ १० ॥ वयः सुपर्णा उप सेदुरिन्द्रं प्रियमेषा ऋ-
र्वयो नावपाताः । अप ध्वान्तमूर्खहि पृथि चतुर्मुग्ध्यस्मान्निधयेव वृद्धान् ॥ ११ ॥

अ० ८ । अ० ३ । व० ७] ५६४ [अ० १० । अ० ६ । मू० ७५ ।

॥ ७४ ॥ ऋषिः—१—६ गौत्मीतिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ४ पादनिवृत्ति-
ष्टुप् । २, ५ निवृत्तिष्टुप् । ३ आर्चीभुरिक् ऋष्टुप् । ६ चिराद् ऋष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ७४ ॥ बसूनां वा चर्कष इयद्वन्धिया वा यज्ञैर्वा रोदस्योः । अर्वन्तो वा ये
रयिमन्तः सातौ वनुं वा ये सुश्रुणं सुश्रुतो धुः ॥ १ ॥ हव एषामसुरो नक्षत मा
भवस्यता मनसा निसत् क्षाम् । चक्षाणा यत्र सुविताय देवा यौर्न वारिमिः कु-
क्षवन्त स्वैः ॥ २ ॥ इयमेषामपृतानां गीः सर्वताता ये कृपणन्त रत्नम् । धिर्व च
यज्ञं च सार्धन्तस्ते नो धान्तु वसव्यमसामि ॥ ३ ॥ आ तत्त इन्द्रायवः पनन्ताभि
व ऊर्व गोमन्तं तितृत्सान् । सकृन्स्वये पुरुपुत्रा मही सहस्रधारां वृष्टीं दुर्दृचन्
॥ ४ ॥ शचीव इन्द्रमवसे कणुध्वमनानतं हमेयन्तं पृतन्यून । अभुचक्षं मधवानं
सुवृक्षं मतां यो वज्रं नयं पुरुक्षुः ॥ ५ ॥ यद्वावानं पुरुतमं पुराणाम्यवृत्रहेन्द्रो ना-
मान्यमाः । अचेति मासहस्पतिस्तुर्विष्मान्यदीप्शमसि कर्तव्यं कुरुत ॥ ६ ॥ ५ ॥

॥ ७५ ॥ ऋषिः—१—६ सिन्धुविश्वेयमेधः ॥ नद्यो देवताः ॥ छन्दः—१ निवृज-
गती । २, ३ चिराद्जगती । ४ जगती । ५, ७ आर्चीस्वराद् जगती । ६ आर्चीभुरिग्
जगती । ८, ९ पादनिवृजगती ॥ निषादः स्वरः ॥

॥ ७५ ॥ प्र सुर्व आपो महिमानमुत्तमं कारुर्वोचाति सदर्शे शिवस्वतः । प्र
सप्तमस त्रेधा हि चक्रमुः प्र मृत्वंरीणामति सिन्धुरोजसा ॥ १ ॥ प्र तैःरद्वरुणो
यातवे पथः सिन्धो यद्वाजो अभ्यद्रवस्वम् । भूम्या अर्धं प्रवतां यामि सानुना
वदेषामग्रं जगतामिरज्यसि ॥ २ ॥ दिवि स्वनो यतते भूम्योपर्यनन्तं शुष्मष्टादि-
यति भानुना । अभ्रादिन् प्र स्तनयन्ति वृष्टयः सिन्धुर्यदेति वृषमो न रोक्षत्
॥ ३ ॥ अमि त्वा सिन्धो शिशुमिज मातरो वाश्वा अर्धन्ति पयसेव धेनवः । रा-
जैव युध्वा नयसि त्वमित्सिञ्चो यदात्तामग्रं प्रवतामिनेक्षसि ॥ ४ ॥ इमं
मे गङ्गे यमुने सरस्वति शुतुद्रि स्तोमं सचता परुष्यथा । अमिषन्या मरुद्वे
वितन्वाजीकीये शृणुष्वामुषोमया ॥ ५ ॥ ६ ॥ तृष्टामेवा प्रथमं यातवे सज्जः
सुसत्त्वा इमया श्वेत्या त्वा । त्वं सिन्धो कुर्भया गोमतीं कुर्म मेहत्वा सरथं वा-
भिरियसे ॥ ६ ॥ ऋजीत्येनी रुशती महित्वा परि जयांसि भरते रजांसि । अर्द-
व्या सिन्धुपसापस्तमाश्वा न चित्रा वपुषीव दर्शता ॥ ७ ॥ स्वरवा सिन्धुः सुरया
मुवासा हिरण्यवयी मुकुता राजिनीवती । ऊर्षीवती युवतिः सीतामावत्युताभि

अ० ८ । अ० ३ । व० १०] ५६५ [म० १० । अ० ६ । अ० ७७ ।

वस्ते सुमर्गा मधुवृधम् ॥ ८ ॥ सुखं रथं युयुजे सिन्धुरभिनं तेन वार्जं सनिषद-
स्मिन्नागौ । महान्द्यस्य मदिमा पनस्वतेऽर्द्धस्य स्वयंशतो विरप्तिनः ॥ ९ ॥ ७ ॥

७६ ॥ अर्थः—१—८ जरत्कर्षं पेगावतः सर्वः ॥ प्रावाणो देवताः ॥ अन्वः—१,
६, ८ पादनिचृजगती । २, ३ आर्चीस्वराह जगती । ४, ७ निचृजगती । ५ आसुरी स्व-
राहार्ची निचृजगती ॥ निषादः स्वरः ॥

॥ ७६ ॥ आ वं अञ्जस ऊर्जा व्युधिविन्द्रं मरुतो रोदसी अनङ्गन ।
उमे यथा नो अहनी सचाष्टवा सर्वः सदो वरिवस्यात उज्जिदा ॥ १ ॥ तदु
भेष्टं सर्वनं सुनोतनात्यो न हस्तयतो अद्रिः सोतरि । विदद्यथ्यो अभिभूति पौ-
स्यं महो रावे चित्तस्ते यदर्वतः ॥ २ ॥ तदिदद्यस्य सर्वनं विवेरपो यथा पुरा
मनवे ग तुमभेद । गोमर्षसि त्वाष्ट्रे अथनिर्णिजि प्रेमध्वरेष्वध्वरो अशिभयुः
॥ ३ ॥ अथ इत रचसो मरुगुरावतः स्कभायत निश्च्यति सेधतामतिम् । आ नो
रवि सर्ववीरं सुनोतन देवाव्यं मरत र्लोकमद्रयः ॥ ४ ॥ दिवश्चिदा वोऽर्मव-
सरेभ्यो विभ्वना चिदाश्चपस्तरेभ्यः । वायोश्चिदा सोमरमस्तरेभ्योऽनेभिर्दर्व
पितुकृत्तरेभ्यः ॥ ५ ॥ ८ ॥ भुरन्तु नो यशमः सोत्वन्धंसो प्रावाणो वाचा वि-
विता दिवित्मता । नरो यत्र दुहते काम्यं मध्वागोषयन्तो अभितो मियस्तुरः ॥ ६ ॥
सुवन्ति सोमं रथिरासो अद्रयो निरस्य रमं गविषो दुहन्ति ते । दुहन्त्यूर्ध्वरुपे-
षनाय कं नरो हव्या न मर्जयन्त आसमिः ॥ ७ ॥ एते नरः स्वर्पसो अभूतन
व इन्द्राय सुनृथ सोममद्रयः । वामंवांम वो दिव्याय धाम्ने वसुवसु वः पार्थिवाय
सुन्वते ॥ ८ ॥ ६ ॥

॥ ७७ ॥ अर्थः—१—८ इयमरश्मिर्भागवः ॥ मरुतो देवता ॥ अन्वः—१, ३ नि-
चृत्त्रिष्टुप् । २, ४ त्रिष्टुप् । ६—८ विराट् त्रिष्टुप् । ५ पादनिचृजगती ॥ स्वरः—१-४,
६-८ छेवतः । ५ निषादः ॥

॥ ७६ ॥ अञ्जसो न वाचा प्रुषा वसु हविष्मन्तो न वाचा विजानुषः । सु-
मार्क्तं न अङ्गाणामर्हसं गन्धमस्तोष्येषां न शोभसं ॥ १ ॥ श्रिये मर्यासो अञ्जी-
रकुपवत सुमार्क्तं न पूर्वीरति क्षपः । दिवस्पुत्रास एता न यैतिर आदित्यामस्ते
अङ्गा न वावुषुः ॥ २ ॥ अ वे दिवः पृथिव्या न अर्हणा तमनां रिरिजे अङ्गा

अ० ८ । अ० ३ । अ० १४] ५६६ [अ० १० । अ० ६ । सू० ७६ ।

सूर्यः । पार्जस्वन्तो न वीराः पनस्ववो रिशादसो न मर्षा अभिर्धवः ॥ ३ ॥
युष्माकं बुधे अपा न यामेनि विधर्यति न मही अर्थर्यति । विश्वप्सुर्यज्ञो अर्धा-
गवं सु वः प्रयस्वन्तो न सत्राच आ गत ॥ ४ ॥ यूयं धूर्ध्वं मयुजो न रश्मिभि-
र्व्योतिष्मन्तो न भासा ध्याष्टु । रयेनामो न स्वयंशसो रिशादसः प्रवासो न
प्रसितासः परिमुषः ॥ ५ ॥ १० ॥ प्र यडहध्वे मरुतः पगकापूयं महः संवरस्य
वर्चः । विद्वानासो वसवो राध्यस्यागाधिदेवः सनुतर्धुयो न ॥ ६ ॥ य उदाचिं युजे
अध्वरेष्टा मरुद्भ्यां न मानेषो ददात् । रेवम वयो दधते सुवीरं स देवानाम-
पि गार्पाथे अस्तु ॥ ७ ॥ ते हि रजेपु यज्ञियं उमा आश्रित्येन नाम्ना शम्भ-
विष्टाः । ते नोऽवन्तु रथतूर्मेनषा रहरच यागध्वरे चक्षुनाः ॥ ८ ॥ ११ ॥

॥ ७८ ॥ ऋषिः—१—८ स्युमरश्मिर्जगत् । मरुतो देवता ॥ छन्दः—१ आर्षा-
त्रिष्टुप् । ३, ४ विगाट्त्रिष्टुप् । ८ त्रिष्टुप् । २, ५, ६ विगाड् उगती । ७ पादनिबृज-
गती ॥ स्वरः—१, ३, ४, ८ ध्रैवतः । २, ५—७ निषादः ॥

॥ ७८ ॥ विप्रसो न मन्मभिः स्वाध्यां देवाव्योऽन यज्ञः स्वप्नसः । राजा-
नो न चित्राः सुमन्दशः क्षीनां न मर्षा अर्यपः ॥ १ ॥ अग्निर्न य आजसा रु-
क्मवक्षसो वातासो न रघुजः रुद्रजनयः । मज्जानासो न ज्येष्ठाः सुनीतयः सु-
शर्मणा न सोमा अतं यते ॥ २ ॥ वतसो न ये धुनयो जिगन्तवोऽग्नीनां न
जिह्वा विरोकिणः । वमैरवन्तो न योधाः शिभीवन्तः पितृणां न शंसाः सुगतयः
॥ ३ ॥ रथेनां न येराः मनमयो जिगीवांसो न शूरा अभिर्धवः । वरेयवो
न मर्षा वृत्प्रुषां भिस्वर्तागे अकं न मुष्टुभः ॥ ४ ॥ अङ्गसो न ये ज्येष्ठोमः आ-
शवो दिधिषवो न रथ्यः सुदानवः । आसो न निम्नैरुदभिर्जगन्तवो विश्वरू-
आङ्गिरयो न सामभिः ॥ ५ ॥ १२ ॥ प्रवाणो न सूरयः सिन्धुमातर आदृ-
गसो अद्रयो न विश्वहा । शिशुला न कीळगः सुमानरो महाप्रामो न यामेकृत
त्वया ॥ ६ ॥ उपमां न केतवोऽध्वरः श्रियः शुभं यवो नाभिधिर्व्यंशिवतन् ।
मिन्ध्वेनो न रथियो आजदृष्टयः पगवतो न योजनानि ममिरे ॥ ७ ॥ सुधागावो
देवा कृणुता मरुन्नानि मान्स्ते तृन्मरुतो वावृथानाः । अर्धि स्तोत्रस्य मुख्यस्य
गान मनादि वो रत्नधेयानि सन्ति ॥ ८ ॥ १३ ॥

॥ ७९ ॥ ऋषिः—१—७ अग्निः सौवीको वैश्वानरो वा सप्तिको वाङ्मनसः ॥

अ० ८ । अ० ३ । व० १६] ५६७ [अ० १० । अ० ६ । व० ८१ ।

अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ पादनिवृत्तिष्टुप् । २, ४, ६ त्रिष्टुप् । ३ निवृत्ति-
ष्टुप् । ५ आर्चीस्वराट् त्रिष्टुप् । ७ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ७६ ॥ अपर्णयमस्य महतो महिन्वममन्यस्य मन्थीसु त्रिष्टु । नाना हनू वि-
भृते सं भरेते अदिन्वती वप्सती भूधतः ॥ १ ॥ गुहा शिवा निहितमधगवी अ-
सिन्वअसि जिह्वा वनानि । अत्रायस्य पशुभिः सम् भग्न्युत्पन्नानहस्ता
नमसाधि त्रिष्टु ॥ २ ॥ प्र मातुः प्रतरं गुह्यिच्छन्कुमारो न वारुधः सपदवीः ।
ससं न पक्षमविदच्छचन्तं रिग्हायं रिप उपस्थं अन्तः ॥ ३ ॥ तदामृतं राद-
मी प्र बवीमि जायमानो घातया गमां असि । नाहं देस्य मर्त्यश्चकताग्निगृह्य
विचेताः स प्रचेताः ॥ ४ ॥ यो अस्मा अर्च्यतेपादधात्याज्यैर्धृतं हुहोति पुष्यति । तस्यै
सहस्रप्रक्षभिर्वि चक्षेऽनेन विश्वतः प्रत्यङ्ममि त्वम् ॥ ५ ॥ किं वेष्टुं त्यज एनश्च-
कृत्याने पृच्छामि तु त्वामविद्वान् । अर्कीऽनू क्रीलन्हगिरिस्तेऽदन्वि पर्वशश्चकते
गामिवांसिः ॥ ६ ॥ विष्टो अश्वा युगुजे वनेजा अर्जीतिमी रक्षनाभिर्गुभातान् ।
चक्षद मित्रो वसभिः सुजातः समानुधे पर्वभिर्वाहृधानः ॥ ७ ॥ १४ ॥

॥ ८० ॥ ऋषिः—१—७ अग्निः सौवीरो वैश्वानरो वा ॥ अग्नि देवता ॥ छन्दः—
१, ५, ६ त्रिष्टुप् । २, ४ पादनिवृत्तिष्टुप् । ३, ७ चित्तिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ८० ॥ अग्निः सप्तिं वाजम्भरं देदान्यग्निर्वीरं भुव्यै कर्मणष्टाम् । अग्नी
रोदमी वि चक्षस्ममृजअग्निर्नारी वीरकुञ्जि पुगन्धिम् ॥ १ ॥ अग्नेरन्तः सः सभि-
दस्तु भद्राग्निर्मही रोदमी आ विवेग । अग्निरेदं चोदयस्मस्त्राग्निर्वृत्राणि द-
यते पुरुषि ॥ २ ॥ अग्निर्ह न्यं जरेतः कर्षमावाग्निगृह्ये निरदहज्जखम् ।
अग्निरत्रिं घृमे देव्यदन्तरं गिनन्मेधे प्रजगामृजस्मम् ॥ ३ ॥ अग्निर्वाहविशं वी-
रपेशा अग्निश्चै यः सहस्रा मनानि । अग्निर्दिवि हव्यमा नेतानाग्नेधोमनि वि-
भृतः पुरुषा ॥ ४ ॥ अग्निमवर्धश्चैषयां वि ह्वयन्तेऽग्नि नरो यामेन बाधितासः
अग्निं वयो अन्तरिक्षे पतन्तोऽग्निः सहस्रा परं याति गोनाम् ॥ ५ ॥ अग्निं विश-
ईकते मानुषीर्या अग्निं मनुषो नदृषो वि ज्ञाताः । अग्निर्गान्धर्वा पृथ्वापुतस्याग्नेर्ग-
व्युतिपुत आ निर्षता ॥ ६ ॥ अग्नये ब्रह्म अमवस्ततस्तुग्निं दह सर्वं चापा सुवृ-
क्षिम् । अग्ने प्रावं अग्नितारं यविष्ठाम्ने महि द्रविण्णा यजस्व ॥ ७ ॥ १५ ॥

॥ ८१ ॥ ऋषिः—१—७ विश्वकर्मा भोवनः ॥ विश्वकर्मा देवता ॥ छन्दः—१, ५,
६ त्रिष्टुप् । २, ४ पादनिवृत्तिष्टुप् । ३, ७ निवृत्तिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

अ० ८ । अ० ९ । १० १८] ५६८ [अ० १० । अ० ६ । अ० ८३ ।

॥ ८१ ॥ य इमा विश्वा भुव्नानि जुह्वदधिर्होता न्यसीदत्पिता नः । स आ-
शिषा द्रविष्ममिच्छमानः प्रथमच्छदवरौ आ दिविश ॥ १ ॥ किं रिषदासीदधि-
ष्ठानमारम्भेण कतमस्त्विक्कथासीत् । यतो भूमिं जनयन्विश्वकर्मा विद्यामौर्ध्वो-
न्महिना विश्वधाः ॥ २ ॥ विश्वतश्चक्षुत विश्वतोमुखो विश्वतोबाहुस्त विश्व-
वर्तस्पात् । सं बाहुभ्यां धर्मति सं पतत्रैर्वावाभूमी जनयन्नेव एकः ॥ ३ ॥ किं
स्विद्वनं क उ स वृक्ष आस यतो यावापृथिवी निष्टुः । मनीषिणो मनसा
पृच्छतेतु तद्यदध्यतिष्ठन्नृव्नानि धारयन् ॥ ४ ॥ या ते धामानि परमाणि याव-
मा या मध्यमा विश्वकर्मास्तुतेमा । शिखा सखिभ्यो हविषि स्वधावः स्वयं यजस्व
तन्वं वृधानः ॥ ५ ॥ विश्वकर्मन्वविषा वावृधानः स्वयं यजस्व पृथिवीमुत द्याम् ।
हृद्यन्त्वन्वे अमितो जनास इहास्माकं प्रववा सुरिरस्तु ॥ ६ ॥ वाचस्पति विश्वक-
र्मास्तुतये मनोजुवं वाजे अद्या हुवेम । स नो विश्वानि हव्नानि जोषद्विश्वशम्भू-
रवसे साधुकर्मा ॥ ७ ॥ १६ ॥

॥ ८२ ॥ ऋषिः—१—७ विश्वकर्मा भौवनः ॥ विश्वकर्मा देवता ॥ छन्दः—१,
५, ६ त्रिष्टुप् । २, ४ जुगिक् त्रिष्टुप् । ३ निचृत्तित्रिष्टुप् । ७ पादनिचृत्तित्रिष्टुप् ॥ धैवतः
स्वरः ॥

॥ ८२ ॥ चक्षुषः पिता मनसा हि भीरो घृतमेने अजनममनमाने । यदेद-
न्ता अर्दद्वहन्त पूर्व आदिद्यावापृथिवी अप्रथेताम् ॥ १ ॥ विश्वकर्मा विमना आ-
दिहाया धाता विधाता परमात सन्दक । तेषामिष्टानि समिषा मदन्ति यत्रा सप्त-
ऋषीन्पर एकमाहुः ॥ २ ॥ यो नः पिता जनिता यो विधाता धामानि वेद भुव-
नानि विश्वा । यो देवानां नामधा एक एव तं संप्रभं भुवना यन्न्यन्या ॥ ३ ॥
त आर्यजन्त द्रविणं समस्मा ऋषयः पूर्वे जगितारो न भूना । अमृतं सते रजसि
निषुप्ते ये भूतानि समकुण्वन्निमानि ॥ ४ ॥ परो दिवा पर एना पृथिव्या परो
देवेभिरसुरैर्यदस्ति । कं स्विद्वर्मं प्रथमं दध्न आपो यत्र देवाः समपश्यन्त विश्वे
॥ ५ ॥ तमिद्वर्मं प्रथमं दध्न आपो यत्र देवाः समगच्छन्त विश्वे । अजस्य नाभा-
वध्येकमर्पितं यस्मिन्विश्वानि भुव्नानि तस्थुः ॥ ६ ॥ न तं विदाय य इमा ज-
जानान्यद्युष्माकमन्तरं बभूव । नीहारेण प्रावृता जल्प्या आमुत्प उक्थशासंश्च-
रन्ति ॥ ७ ॥ १७ ॥

॥ ८३ ॥ ऋषिः—१—७ मन्युस्तापसः ॥ मन्युदेवता ॥ छन्दः—१, विराड्

अ० ८ । अ० ३ । व० १६] ५६६ [म० १० । अ० ७ । सू० ८४ ।

जगती । २ त्रिष्टुप् । ३, ६ विराट् त्रिष्टुप् । ४ पादनिचृत्त्रिष्टुप् । ५, ७ निचृत्त्रिष्टुप् ॥
स्वरः—१ निषादः । २—७ धेवतः ॥

॥ ८३ ॥ यस्ते मन्योऽविभद्वज्ज सायक सह ओजः पुष्यति विश्वमानुषक ।
साक्षाम् दासमार्यं त्वया युजा सहस्कृतेन सहसा सहस्रता ॥ १ ॥ मन्युरिन्द्रो
मन्युरेवाम वेवो मन्युरोता वरुणो जातवेदाः । मन्युं विश इलेते मानुषीर्याः पाहि नो
मन्यो तपसा सजोषाः ॥ २ ॥ अभिहि मन्यो तवमस्तवीयान्पसा युजा वि जहि
शत्रून् । अभिग्रहा वृत्रहा दस्युहा च विश्वा वसुन्वा मंगत्वं नः ॥ ३ ॥ त्वं हि मन्यो
अभिर्भ्योजाः स्वयम्भूर्भामो अभिमातिपाहः । विश्वचर्षणिः सहुरिः सहावानस्मा-
स्वोजः पृतनासु धेहि ॥ ४ ॥ अभागः सक्षप परेतो अस्मि तव क्रन्वा तविषस्य प्रचेतः ।
तं त्वा मन्यो अकतुर्जिह्वाहं स्वा तनूर्बलदेयाय मेहि ॥ ५ ॥ अयं ते अस्म्युप
मेष्टवार्ह प्रतीचीनः सहुरे विश्वधायः । मन्यो वज्रिष्मि मामा बह्वस्व इनाव द-
स्युक्त बोध्यापेः ॥ ६ ॥ अभि मेहि दक्षिणतो भवा मेऽघा वृत्राणि जरुधनाह
भूरि । जुहोमि ते धरुणं मध्वो अग्रमुभा उपांशु प्रथमा पिबाव ॥ ७ ॥ १८ ॥

॥ ८४ ॥ अष्टिः—१—७ मन्युस्तापसः ॥ मन्युर्देवता ॥ छन्दः—१, ३ त्रिष्टुप् ।
२ भुरिक् त्रिष्टुप् । ४, ५ पादनिचृजगती । ६ आर्चीस्वगाह जगती । ७ विराह जगती ॥
स्वरः—१—३ धेवतः । ४—७ निषादः ॥

॥ ८४ ॥ त्वया मन्यो सरथमारुजन्तो हर्षमाणासो वृषिता मरुत्वः । ति-
ग्मेष्व आयुधा संशिशाना अभि य यन्तु नगे अग्निरूपाः ॥ १ ॥ अग्निरिब मन्यो
न्विषितः सहस्व सेनानीर्नः सहुरे दूत एध । इत्वाय शत्रून्विभजस्व वेद ओजो
मिमनो वि मृधो नुदस्व ॥ २ ॥ सहस्व मन्यो अभिमातिमुस्मे रुजन्मुण्णप्रमुण्ण्रेहि
शत्रून् । उग्रं ते पार्जो नन्वा रुरुधे वशी वशं नयस एकज त्वम् ॥ ३ ॥ एको
बहूनामसि मन्यवीलितो विशोविशं युधये सं शिशाधि । अकृत्तकृत् या युजा वयं
युमन्तं घोषं विज्जघाय कृणुमे ॥ ४ ॥ विजेपकुदिन्द्र इवानवज्जवोऽस्माकं मन्यो
अधिपा भवेह । प्रियं ते नाम सहुरे गृणीमि विद्या तमुत्तं यत् आवभूय ॥ ५ ॥
आभूत्या सहजा वज्र सायक सहो विभर्ष्यमिभूत उत्तरम् । क्रत्वा नो मन्यो सह
मेधेहि महाधनस्व पुरुहूत संमृजि ॥ ६ ॥ संमृष्टं धनमुमयं समाकृतमस्यभ्यं दत्तां
वरुणस्य मन्युः । मियं दधाना हृदयेषु शत्रवः पराजितासो अप नि लयन्ताम्
॥ ७ ॥ १६ ॥ ६ ॥

अ० ८ । अ० ३ । व० २२] ६०० [म० १० । अ० ७ । सू० ८५ ।

॥ ८५ ॥ ऋषिः—१—४७ सूर्यासर्विकी ॥ देवता—१—५ सोमः । ६—१६ सूर्य-
विनाहः । १७ देवाः । १८ सोमार्कः । १९ चन्द्रमाः । २०—२८ नृणां विवाहमन्त्रा आशी-
प्रायाः । २९, ३० वधूवास.संस्पृशंनिन्दा । ३१ यक्षमनाशिनीदम्पत्योः । ३२—४७ सूर्या ॥
छन्दः—१, ३, ८, ११, २५, २८ ३२, ३३, ३८, ४१, ४५ निचृदनुष्टुप् । २, ४, ५, ६, ३०,
३१, ३५, ३६, ४६, ४७ अनुष्टुप् । ६, १०, १३, १६, १७, २६, ४२ विराडनुष्टुप् । ७,
१२, १५, २२ पादनिचृदनुष्टुप् । ६० भुगिनुष्टुप् । १८, २०, २४, २६, ३७ निचृत्त्रिष्टुप् ।
१९ पादनिचृत्त्रिष्टुप् । २१, ४४ विराट् त्रिष्टुप् । २३, २७, ३६ त्रिष्टुप् । १८ पादनिचृ-
जगती । ४३ निचृजगती । ३४ उरोवृद्धती ॥ स्वर—१—१३, १५—१७, २२, २५,
२८—३३, ३५, ३८—४२, ४५—४७ गान्धारः । १४, १६—२१, २३, २४, २६, ३६, ३७,
४४ धैवतः । १८, २७, ४३ निषादः । ३४ मध्यमः ॥

॥ ८५ ॥ सत्येनोत्तमिना भूमिः सूर्येणोत्तमिना द्याः । ऋतेनादित्यास्त-
ष्टुन्ति देवि सोमं अर्धं श्रितः ॥ १ ॥ सोमेनादित्या वलिनः सोमेन पृथिवी
मदी । अथो नक्षत्रेणामेषामुपस्थे सोम आर्हितः ॥ २ ॥ से मे मन्यते पवित्रा-
त्संस्पृशन्त्यांषधिम् । सोमं यं ब्रह्माणां हिदुर्न तस्याभाति कश्चन ॥ ३ ॥ आ-
च्छद्विधानैर्गुणितो बर्हितः सोम रक्षितः । प्राव्णामिच्छुणवन्तिष्ठसि न ते अश्नाति
पार्थिवः ॥ ४ ॥ यत्त्वा देव प्रथिवन्ति तत् आप्ययमे पुनः । वायुः सोमस्य
रक्षिता समाना माम आकुतिः ॥ ५ ॥ २० ॥ रैम्यासीदनुदेयी नागशंसी न्यो-
चनी । मूषाया भद्रमिहामो गार्थयति पण्डितम् ॥ ६ ॥ चित्तिरा उपवर्हेण
चक्षुरा अभ्यञ्जनम् । रार्थमिः कोशं आसीद्यदात्सूर्या पतिम् ॥ ७ ॥ स्तोमो
आसन्नप्रतिधरः कुरीर छन्द ओपयः । सूर्याया अश्विना वराप्रिगीसीन्पुरोगवः ॥ ८ ॥
सोनो वधूयुर्भवदश्विनास्तामुमा वरा । सूर्या यत्पत्ये शंसन्ती मनसा सविनाद-
दात् ॥ ९ ॥ मनो अस्या अन आसीद्यौरासीदुत छुदिः । शुक्रावन्दाहावास्तां
वदयाः सूर्या गृहम् ॥ १० ॥ २१ ॥ ऋक्सामाभ्यामभिर्हिती गावो ते सामनावि-
तः । श्रोत्रं ते चक्रे आस्तां त्रिवि पन्थाभराचरः ॥ ११ ॥ शुची ते चक्रे यात्या
व्यानो अष्ट आर्हतः । अनो मनस्मयं सूर्यागोहत्प्रयुती पतिम् ॥ १२ ॥ सूर्याया
वदयाः आसीन्सविता कश्चाद्विद्वत् । अयमु ह्यवन्ते नावोऽर्जुनोऽप्युदते ॥ १३ ॥
वदश्विना पृच्छानावयातं त्रिचनेन वदतु सूर्यायाः । विश्वे देवा अनु तद्वा-
जानपुत्रः पितरावब्रवीत पूषा ॥ १४ ॥ वदयातं शुमस्पती वरेयं सूर्यायुषं । ऊर्ध्वं

अ० ८ । अ० ३ । व० २७] ६०१ [म० १० । अ० ७ । सू० ८५ ।

चक्रं बामाभीत्कं देष्टव्यं तस्थयुः ॥ १५ ॥ २२ ॥ द्वे तं चक्रं धृत्य ब्रह्मार्ण्यं श्रु-
तुथा विदुः । अथैकं चक्रं यद्गुहा तदेकातय इद्विदुः ॥ १६ ॥ सूर्यायै देवेभ्यो मि-
त्राय वरुणाय च । ये भूतस्य प्रचेतस इदं तेभ्योऽकरं नमः ॥ १७ ॥ पूर्वापरं च-
रतो माययंतौ शिशुः क्रीळन्तौ परि यातो अध्वरम् । विश्वान्यन्यो भुवनाभिचष्ट क्र-
तून्त्यो विदधे जायते पुनः ॥ १८ ॥ नवोनवा भवति जायमानोऽर्द्धो केतुरुषसा-
मेष्टप्रम् । भागं देवेभ्यो विदधात्यायन्म चन्द्रमास्तिरते दीर्घमार्युः ॥ १९ ॥ सुकिंशुकं
शङ्खमलिं विधरूपं हिरण्यवर्यं सुवर्णं सुवक्रम् । आ रोह धृत्यं अमृतस्य लोकेऽस्योनं
पत्यं वहतुं कृणुष्व ॥ २० ॥ २३ ॥ उदीर्ष्वान्तः पतिवतीं ह्येषा विधातुं नमसा गीर्भि-
रीळे । अन्यामिच्छ पिनुष्वं व्यक्तां स तं भागो जनुषा तस्य विद्धि ॥ २१ ॥ उ-
दीर्ष्वान्तो विश्वावसो नमोऽयामहे त्वा । अन्यामिच्छ प्रफुल्लं सज्जायां पत्यामृज
॥ २२ ॥ अनुक्षरा अजवः सन्तु पन्था येभिः सर्वाणो यन्ति नो वरेषम् । स-
मर्थमा मम्मर्गो नो निनीयात्सं जास्पत्यं सुयममस्तु देवाः ॥ २३ ॥ प्र त्वां मु-
ष्मसि वरुणस्य पाशाभेन न्वावधनात्सविना सुशेवः । अतस्य योनीं सुकृतस्य
लोकेऽरिष्टां त्वा सह पत्या दधामि ॥ २४ ॥ प्रेनो मुञ्चामि नामुतः सुबद्धामुत-
स्करम् । यथेयमिन्द्र मीढुः सपत्रा सुभगामिति ॥ २५ ॥ २४ ॥ पूषा त्वेतां नयतु
हस्तगृहश्रिना त्वा प्र वेदतां रथेन । गृहान्नाच्छ गृहपन्ती यथासौ वशिनी त्वं
विदधमा वेदासि ॥ २६ ॥ इह प्रियं प्रजया ते समृध्यतामस्मिन्गृहे गार्हपत्याय
जागृहि । एना पत्या तन्वमं सृजस्वाधाजित्रीं विदधमा वेदाथः ॥ २७ ॥ नीललो हितं
भवति कृत्यासां कर्तव्यं ज्यते । एधन्ते अस्या ज्ञातयः पतिर्वन्धेषु बध्यते ॥ २८ ॥
परां देहि शामृत्यं ब्रह्मश्रो वि भेजा वसु । कृत्येपा पृथ्वीं भूत्या जाया विशते
पतिम् ॥ २९ ॥ अश्वीरा तनूर्भवति रुशनी पापयोमुया । पतिर्यद्वध्वा वाससा
स्वमङ्गमभिधत्सते ॥ ३० ॥ २५ ॥ ये बध्वश्चन्द्रं वेदतुं यच्चा यन्ति जना-
दनु । पुनस्तान्यज्ञिया देवा नयेन्तु यत आगताः ॥ ३१ ॥ मा विदन्परिपन्थिनो
य आसीदन्ति दम्पती । सुगेभिर्दुर्गमतीतामपं द्रान् वरानयः ॥ ३२ ॥ सुयद्ग-
र्त्तागिर्यं बध्नु रीमां समेत पश्यत । साभाग्यमस्य दत्वायाथास्तं वि परेतन ॥ ३३ ॥
तुष्टेभ्यस्तत्कटुकमेतदपावृष्विपवञ्जतदत्तवे । सूर्या यो ब्रह्मा विशात्म इद्वधूयम-
हीति ॥ ३४ ॥ आशसंनं विशसंनमर्थो अधिवर्त्तनम् । सूर्यायाः पश्ये रूपाणि
तानि ब्रह्मा तु शुन्वति ॥ ३५ ॥ २६ ॥ गुण्यामि ते सौमगत्वाय हस्तं मया पत्या
ज्वरदधिर्यथासः । भर्गो अर्धमा सोविता पुरन्धिर्द्धौ त्वादुर्गाहपत्याय देवाः ॥ ३६ ॥

अ० ८ । अ० ४ । व० २] ६०२ [म० १० । अ० ७ । सू० ८६ ।

तां पूषन्निवर्तमानेरेयस्व यस्यां बीजं मनुष्यावपन्ति । या न ऊरू उवाती वि-
अयति यस्यामुशन्तः प्रहराम शेपम् ॥ ३७ ॥ तुभ्यमग्रे पर्यवहन्त्सूर्या वहतुना सह ।
पुनः पतिभ्यो जायां दा अग्ने प्रजया सह ॥ ३८ ॥ पुनः पत्नीमग्निरेवादायुषा
सह वर्चसा । दीर्घायुरस्या यः पतिर्जीवाति श्रद्धः शतम् ॥ ३९ ॥ सोमः प्रथमो
विविदे गन्धर्वो विविद उत्तरः । तृतीयो अग्निष्टे पतिस्तुरीयस्ते मनुष्यजाः ॥ ४० ॥
॥ २७ ॥ सोमो ददद्रन्धर्वाय गन्धर्वो ददद्रग्रे । रयिं च पुत्रांश्चादादग्निर्मह्यमथो
इमाम् ॥ ४१ ॥ इहैव स्तं मा वि यौष्टं विश्वमायुर्व्यश्रुतम् । क्रीळन्तौ पुत्रैर्नतृभि-
र्मोदमानौ स्वे गृहे ॥ ४२ ॥ आ नः प्रजां जनयतु प्रजापतिराजरसाय समनक्व-
र्यमा । अर्दुमङ्गलीः पतिलोकमा विशशं नो भव द्विपदे शं चतुष्पदे ॥ ४३ ॥ अचौ-
रचक्षुरपतिघ्नोधि शिवा पशुभ्यः सुमनाः सुवर्चाः । वीरघट्टेवृकामा स्योना शं
नो भव द्विपदे शं चतुष्पदे ॥ ४४ ॥ इमां त्वभिन्द्र मीद्वः सुपुत्रा सुभगां कृणु ।
दशास्यां पुत्राना वैहि पतिमेवादशं कृधि ॥ ४५ ॥ सम्राज्ञी अशुरे भव सम्राज्ञी
अश्वी भव । ननान्दरि सम्राज्ञी भव सम्राज्ञी अर्धि देवेषु ॥ ४६ ॥ समं जनतु
विश्वे देवाः समापो हृदयानि नो । सं मानरिश्वा सं धाता समु देधीं दधातु नो
॥ ४७ ॥ २८ ॥ ३ ॥

॥ ८६ ॥ अग्निः—१—२३ वृषाकपिरैन्द्र इन्द्राणीन्द्र ॥ वरुणो देवता ॥
इन्द्रः—१, ७, ११, १३, १४, १८, २३ पङ्क्तिः । २, ५ पादनिचुत्पङ्क्तिः । ३, ६, ९, १०,
१२, १५, २०—२२ निचुत्पङ्क्तिः । ४, ८, १६, १७, १९ विराट् पङ्क्तिः ॥ पञ्चमः स्वरः ॥

॥ ८६ ॥ वि हि सोतोऽसृजत नेन्द्रं देवममंसत । यत्रामदवृषाकपिर्यः पु-
ष्टेषु मत्सखा विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १ ॥ परा हीन्द्र धावसि वृषाकपेरति व्य-
थिः । नो अहः प्र विन्दस्यन्यत्र सोमपीतये विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ २ ॥ कि-
मयं त्वां वृषाकपिश्चकार हरितो युगः । यस्मा हरस्यसीदु न्वःयो वा पुष्टिमदसु
विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ३ ॥ यमिमं त्वं वृषाकपिं प्रियभिन्द्राभिरक्षसि । रवा-
न्स्य जग्मिषदपि कर्णे वराह्युर्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ४ ॥ प्रिया तष्टानि मे
कपिर्व्यज्ञा व्यदूदपत् । शिरो न्वस्य राविषं न मुगं दुष्कृते भुवं विश्वस्मादिन्द्र
उत्तरः ॥ ५ ॥ १ ॥ न मत्स्त्री सुभसत्तरा न मुयाशुतरा भवत् । न मत्प्रतिव्य-
वीवसी न सक्थ्युयमीयसी विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ६ ॥ उवे अम्व मुलाभिडे

अ० ८ । अ० ४ । व० ५] ६०३ [म० १० । अ० ७ । सू० ८७ ।

वर्धेवाङ्ग मविष्यति । भ्रसन्ने अस्व सविथ मे शिरो मे वीव ह्वयति विश्वस्मा-
दिन्द्र उत्तरः ॥ ७ ॥ किं सुबाहो स्वर्गुरे पृथुष्टो पृथुत्राघने । किं शूरपन्नि नस्त्वग्रभ्य-
मीषि वृषाकपि विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ८ ॥ अवीरमित्र मामयं शरारुमि म-
न्यते । उताहमस्मि वीरिणीन्द्रपत्नी मरुत्सखा विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ९ ॥ सं-
होत्रं स्मं पुरा नारी समनं वाचं गच्छति । वेधा अतस्य वीरिणीन्द्रपत्नी मेही-
यते विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १० ॥ २ ॥ इन्द्राक्षीमासु नारिषु सुमगा-
महमभवम् । नक्षसा अपरं च न जरमा मते पतिर्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ११ ॥
नाहमिन्द्राणि रारण सख्युवृषाकपेभ्यते । यस्येदमप्यं हविः प्रियं देवेषु गच्छति
विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १२ ॥ वृषाकपायि रेवंति सुपुत्र आदुमुस्तुपे । घमत्त इन्द्र उ-
च्छाः प्रियं काचित्करं हविर्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १३ ॥ उच्छो हि मे प-
ञ्चदश साकं पचन्ति विंशतिम् । उताहमग्नि पीत्र इदुमा कुक्षी पृथन्ति मे वि-
श्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १४ ॥ वृषमो न निग्मशङ्कोऽन्यथेपुरोर्वत् । मन्यस्त इन्द्र
शं हृदे यं ते सुनोति मावयुर्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १५ ॥ ३ ॥ न सेशे यस्य
रम्बतेऽन्तरा सख्युवृषाकपेभ्यते । सेदीशे यस्य रोमशं निषेदुषो विजृम्भते विश्वस्मा-
दिन्द्र उत्तरः ॥ १६ ॥ न सेशे यस्य रोमशं निषेदुषो विजृम्भते । सेदीशे यस्य
रम्बतेऽन्तरा सख्युवृषाकपेभ्यते विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १७ ॥ अयमिन्द्र वृषाकपिः प-
रस्वन्तं तं विदत् । अमिं सुनो नवं चरुमादेयस्यान आचिन्तं विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः
॥ १८ ॥ अयममि विचारकशद्विचिन्वन्दासमार्थम् । पिबामि पाकमुत्वनोऽभि धी-
रमवाकशं विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १९ ॥ धन्वं च यन्कृन्तत्रं च कर्ति स्विता
वि योजना । नेदीयसो वृषाकपेस्तपेहिं गृह्णो उष विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ २० ॥
पुनरोहिं वृषाकपे सुविता कल्पयावह । य एषः स्वप्ननशनोऽस्तमेवि पथा पुनर्वि-
श्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ २१ ॥ यदुदञ्चो वृषाकपे गृहमिन्द्राजगन्तन । कस्य पु-
ञ्चो मृगः कर्मगज्जनयोपनो विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ २२ ॥ पशुर्हि नाम मान-
वी साकं समूत्र विंशतिम् । भद्रं भलं त्यस्या अभूयस्या उदरमामयद्विश्वस्मा-
दिन्द्र उत्तरः ॥ २३ ॥ ४ ॥

॥ ८७ ॥ ऋषिः—१—२५ पायुः ॥ देवता—अग्नी रक्षोहा ॥ छन्दः—१, ८, १२,
१७ त्रिष्टुप् । २, ३, २० विगट् त्रिष्टुप् । ४—७, ९—११, १८, १९ निचृत्तिष्टुप् ।
१३—१६ भुरिक् त्रिष्टुप् । २१ पावनिचृत्तिष्टुप् । २२, २३ अनुष्टुप् । २४, २५ निचृ-
त्तिष्टुप् ॥ स्वरः—१—२५ धैवतः । २२—२५ गान्धारः ॥

अ० ८ । अ० ४ । व० ८] ६०४ [म० १० । अ० ७ । सू० ८७ ।

॥ ८७ ॥ रचोदणं वाजिनमाजिघर्षि मित्रं प्रथिष्ठमुप यापि शर्म । शिशो-
नो अभिः कर्तुभिः समिद्धः स नो दिवा स रिपः पातु नक्रम ॥ १ ॥ अयोदंष्ट्रो अ-
र्चिषा यातुधानानुप स्पृश जातवेदः समिद्धः । आ जिह्वया मूरदेवात्रभव कव्यादौ
बृहथपि धत्स्वासन् ॥ २ ॥ उभोर्भयाविष्णुर्धेहि दंष्ट्रा हिंस्रः शिशानोऽवरं परं च ।
उतान्तरिक्षे परि याहि राज्ञज्जम्भः सन्धेह्यभि यातुधानान् ॥ ३ ॥ यज्ञरिषूः
सज्जमानो अग्ने वाचा शक्यो अशनिमिर्दिहानः । तार्भिविध्य हृदये यातुधाना-
न्प्रतीचो बाह्व्यति मद्ध्येषाम् ॥ ४ ॥ अग्ने त्वचं यातुधानस्य भिन्धि हिंसाशनिर्हर-
सा इन्वेनम् । प्र पर्वाणि जातवेदः शृणीहि कव्यात्क्रविष्णुर्वि चिनोत वृक्षम्
॥ ५ ॥ ५ ॥ यज्ञेदानीं पश्यसि जातवेदस्तिष्ठन्तमग्न उत वा चरन्तम् । यज्ञान्त-
रिक्षे पृथिभिः पतन्तं तमस्ता विध्य शर्वा शिशानः ॥ ६ ॥ उतालब्धं स्पृगुहि
जातवेद आलेभानादृष्टिभिर्यातुधानान् । अग्ने पूर्वा नि जहि शोशुचान आ-
मादः चिब्रकास्तमन्वेनीः ॥ ७ ॥ इह प्र दृहि यतमः सो अग्ने यो यातुधानो
य इदं कृणोति । तमा रभव समिधा यविष्ठ नृचक्षसश्चक्षुषे रन्धयनम् ॥ ८ ॥
तीक्ष्णेनाग्ने चक्षुषा रक्ष यज्ञं प्राञ्चं वसुभ्यः प्रणय प्रचेतः । हिंस्रं रक्षाभ्यभि
शोशुचानं मा त्वा दभन्यातुधाना नृचक्षः ॥ ९ ॥ नृचक्षा रक्षः परि पश्य
विह्व तस्य त्रिणि प्रति शृणीह्यश्रा । तप्याग्ने पृष्टीर्हरसा शृणीहि त्रेधा
मूलं यातुधानस्य वृक्ष ॥ १० ॥ ६ ॥ त्रिर्यातुधानः प्रमितिं त एन्वृतं यो अग्ने
अनृतेन हन्ति । तमर्चिषा स्फुर्जयज्जातवेदः समक्षमेनं गृणते नि वृद्धि ॥ ११ ॥
तदग्ने चक्षुः प्रति धेहि रेमे शफारुजं येन पश्यसि यातुधानम् । अथर्ववज्ज्योनिषा
दैव्येन मृत्यं धूर्वन्तमचितं न्योष ॥ १२ ॥ यदग्ने अथ मिथुना शपातो यज्ञाच-
स्तुष्टं जनयन्त रेमाः । मन्धोमिनेसः शक्यो जायते या तया विध्य हृदये यातुधानान्
॥ १३ ॥ परा शृणीहि तपसा यातुधानान्पराग्ने रक्षो हरसा शृणीहि । परार्चिषा
मूरदेवान्शृणीहि परामुत्पों अभि शोशुचानः ॥ १४ ॥ पराच देवा वृजिनं शृ-
णन्तु प्रत्यगेनं शपथा यन्तु तृषाः । वाचास्तेनं शरव अचक्षन्तु मघनिश्वस्येतु
प्रसितिं यातुधानः ॥ १५ ॥ ७ ॥ यः पौरुषेयेण कविषा समक्षे यो अश्व्येत प-
शुना यातुधानः । यो अग्न्याया मरति क्षीमग्ने तेषां शीर्षाणि हरसापि वृक्ष ॥ १६ ॥
संवत्सरीणं पय उस्त्रियांस्तस्य माशीयातुधानो नृचक्षः । पीयूषमग्ने यतमस्ति-
रुत्प्राप्तं प्रत्यक्षमर्चिषा विध्य ममेन ॥ १७ ॥ विषं गवां यातुधानाः पिबन्तवा वृश्च्य-
न्तामदितये दुरेवाः । पौनान्देवः संविता ददातु परा भागप्रोषधीनां जयन्ताम् ॥ १८ ॥

अ० ८ । अ० ४ । व० ११] ६०५ [म० १० । अ० ७ । सू० ८८ ।

सानादग्ने मृषासि यातुधानाञ्च त्वा रक्षांसि पृतनासु जिग्युः । अर्नु दह सहस्रमूरा-
न्क्रव्यादो मा ते हेत्या मृचत दैव्यायाः ॥ १६ ॥ त्वं नो अग्ने अघरादुदक्तात्त्वं पश्चा-
दुत रक्षा पुरस्तात् । प्रति ते ते अजरांस्तपिष्ठा अघशंसं शोशुचतो दहन्तु ॥ २० ॥
॥ ८ ॥ पश्चात्पुरस्तादधरादुदक्तात्क्रविः काव्येन परि पाहि राजन् । सखे सखाय-
मजरो जरिम्णेऽग्ने मतो अमत्यस्त्वं नः ॥ २१ ॥ परि त्वाने पुरं वयं विप्रं स-
हस्य धीमहि । धुषद्वर्णं दिवेदिवं हन्तारं भद्रगुरावताम् ॥ २२ ॥ विप्रेणं मजुरावतः
प्रति ष्व रक्षसो दह । अग्ने निग्मेन शोचिषा तपुरग्रामिर्ऋष्टिभिः ॥ २३ ॥ प्रत्यग्ने
मिथुना दह यातुधानां किपीदिना । सं त्वां शिशामि जागृह्यदन्धं विप्र मन्मभिः
॥ २४ ॥ प्रत्यग्ने हरसा हरः शृणीहि विश्वतः प्रति । यातुधानस्य रक्षसो बलं
वि रुज वीर्यम् ॥ २५ ॥ ६ ॥

॥ ८ ॥ ऋषिः—१—१६ मूर्धन्वानाङ्गिरसो वामदेव्यो वा ॥ देवता—सूर्यदैव्या-
नरो ॥ छन्दः—१—४, ७, १५, १६ विराट् त्रिष्टुप् । ४, ८ त्रिष्टुप् । ६, १—१५, १६,
१७ निवृत्तिष्टुप् । १८ आर्चिस्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ८ ॥ हविष्पान्तपजरो र्वविदि दिविस्पृश्याहुतं जुष्टमग्नौ । तस्य भर्मणे
भुवनाय देवा धर्मणे कं साधया पप्रथन्त ॥ १ ॥ गार्ग्यं भुवनं तमसापगूह्यहपाविः
स्वर्गमवज्जाते अग्रा । तस्य देवाः पृथिवी गौरुतापोऽग्नयन्नापधीः मरुये अस्य
॥ २ ॥ देवेभिर्विपितो यज्ञियैर्भरिग्नं स्तोपाएजरो बृहन्तम् । यो भानुना पृथिवीं
द्यामुतेमामातान रोदसी अन्नरितम् ॥ ३ ॥ यो होतासीं प्रथमो देवजुष्टो यं
समाज्ज्वाज्येना वृणानाः । स पतन्नीन्वरं स्था जगद्यज्ञात्रमग्निरकृणो ज्ञातवेदाः
॥ ४ ॥ यज्ञातवेदो भुवनस्य मूर्धक्कनिष्ठो अग्ने सह रोचनेन । तं त्वारेम मतिर्मि-
र्गामिरुक्थैः स यज्ञियो अभवो रोदसिप्राः ॥ ५ ॥ १० ॥ मूर्धा भुवो भवति न-
क्रमग्निस्ततः सूर्यो जायते प्रातरुद्यन् । प्रायामूत यज्ञिषानामेतामणं यत्तूष्णिश्चरति
प्रजानन् ॥ ६ ॥ दृशेन्यो यो महिना समिद्धोऽरोचत दिवियो निर्विभावा । तस्मिन्कानौ
संक्रवाकेन देवा हविर्विस्व आजुहवुस्तनुपाः ॥ ७ ॥ सूक्तवाकं प्रथममादिदग्निमादिज-
विरजनयन्त देवाः । स एषा यज्ञो अभवत्तनुपास्तं द्यौर्वेदं तं पृथिवी तमापः ॥ ८ ॥ यं दे-
वासोऽज्जनयन्ताग्निं यस्मिन्नाजुहवुर्भुवनानि विश्वा । सो आर्चिषा पृथिवीं द्यामु-
तेमामृज्यमानो अतपन्मदित्वा ॥ ९ ॥ स्तोमेन हि दिवि देवासो अग्नि-
मजीजनुर्ऋक्षिभी रोदसिप्राः । तम् अकुरवन् त्रेधा भुवे कं स ओषधीः पचति

अ० ८ । अ० ४ । व० १५] ६०६ [म० १० । अ० ७ । सू० ८६ ।

विश्वरूपाः ॥ १० ॥ ११ ॥ यदेदेनमदधुर्यज्ञियांसो द्विवि वेवाः सूर्यमादितेयम् ।
यदा चरिष्णू मिथुनावभूतामादित्प्रापश्यन्धुवनानि विश्वा ॥ ११ ॥ विश्वस्मा
अग्निं भुवनाय देवा वैश्वानरं केतुमन्मामकृण्वन् । आ यस्तनानांषसो विभातीरपो
ऊर्णोति तमो अर्चिषा यन् ॥ १२ ॥ वैश्वानरं कवयो यज्ञियांसोऽग्निं देवा अ-
जनयन्नुज्युर्म ॥ नक्षत्रं प्रन्नममिनचरिष्णु यच्चस्थार्ध्यं तविषं बृहन्तेम् ॥ १३ ॥
वैश्वानरं विश्वहा दीदिवामं मन्त्रैरग्निं कविमच्छा वदामः । यो महिम्ना परि-
बभूवोर्वी उतावस्तादुत देवः परस्तात् ॥ १४ ॥ द्वे स्तुती अमृण्वं पितृणामहं दे-
वानामुत मर्त्यानाम् । ताभ्यामिदं विश्वमेजत्समेति यदेन्तरा पितरं मातरं च ॥ १५ ॥
॥ १२ ॥ द्वे संपीची बिभृतश्चरन्तं शीर्षितो जातं मनसा विमृष्टम् । स मत्यश्चिन्वा
भुवनानि तस्थावप्रयुच्छन्तगणिभ्राजमानः ॥ १६ ॥ यत्रा वेदेते अवंगः परश्च
यज्ञन्योः कतरा नौ वि वेद । आ शेकुगिंसधमादं सखायो नक्षन्त यज्ञं
क इदं वि वोचत् ॥ १७ ॥ कत्यग्रयः कति सूर्यासः कयुपासः कन्युं स्विदापः ।
नोपस्पिजं वः पितरो वदामि पृच्छामि वः कवयो विष्मने कम् ॥ १८ ॥ यावन्मात्र-
मुषसो न प्रतीकं सुपण्योऽवसन्ते मातरिश्वाः । तादृधान्युप यज्ञमायन्मघ्नो होतु-
स्वरो निषीदन् ॥ १९ ॥ १३ ॥

॥ ८६ ॥ ऋषिः—१—१८ रेणुः ॥ देवता—१—४, ६—१८ इन्द्रः । ५ इन्द्रासो-
मौ ॥ छन्दः—१, ४, ६, ७, ११, १२, १५, १८ त्रिष्टुप् । २ आर्चीत्रिष्टुप् । ३, ५, ६, १०,
१४, १६, १७ निवृत्तित्रिष्टुप् । ८ पादनिवृत्तित्रिष्टुप् । १३ आर्चीस्वराट् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः
स्वरः ॥

॥ ८६ ॥ इन्द्रं स्तवा नृत्यं यस्य मद्धा विवत्राधे रीचिना वि उमो अन्तान् ।
आ यः पुमौ चर्षणीधृद्वरोभिः प्र सिन्धुभ्यो गिरिचानो महित्वा ॥ १ ॥ स स-
र्यः पर्युक्तं वरास्येन्द्रो बवत्याद्रध्येव चक्रा । अतिष्ठन्तमपस्येन सर्गं कृष्णा तमो-
सि त्विषा जघान ॥ २ ॥ समानमस्मा अनपावृदच क्षमया दिवो असमं ब्रह्म
नव्यम् । वि यः पृष्ठेव जनिमान्यर्य इन्द्रश्चिन्वाय न सखायमीषे ॥ ३ ॥ इन्द्राय
गिरो अनिशितसर्गा अपः प्रेरयं सगरस्य बुधात् । यो अक्षेक्षेव चक्रिया शची-
भिर्विष्वक्स्तम्मं पृथिवीपुत याम् ॥ ४ ॥ आपान्तमन्युस्तृपलप्रमर्मा धुनिः शिमी-
वाम्बर्हमौ अजीवी । सोमो विश्वान्यतसा वनानि नार्वागिन्द्रं प्रतिमानानि
देभुः ॥ ५ ॥ १४ ॥ न यस्य धावापृथिवी न धन्व नान्तरिक्षं नाद्रयः

अ० ८ । अ० ४ । व० १७] ६०७ [म० १० । अ० ७ । सू० ६० ।

सोमो अक्षाः । यदस्य मन्युरधिनीयमानः शृणाति वीळु कजति स्थिराणि
॥ ६ ॥ जघान वृत्रं स्वधितिर्वनेव रुरोज्ज पुरो अरुदक्ष सिन्धुन् । विभेदं गिरिं
नवमिन्न कुम्भमा गा इन्द्रो अकणुत स्वयुग्मिः ॥ ७ ॥ त्वं ह त्यहंया इन्द्र
धीरोऽसिर्न पर्वं वृजिना शृणासि । प्र ये मित्रस्य वरुणस्य धाम युजं न जना
मिनन्ति मित्रम् ॥ ८ ॥ प्र ये मित्रं प्रार्थयन्तं दुर्वाः प्र सङ्गिरः प्र वरुणं मिनन्ति ।
न्यमित्रेषु वधमिन्द्र तुभ्रं वृषन्वृषाणामरुषं शिशीहि ॥ ९ ॥ इन्द्रो दिव इन्द्र ईशो
पृथिव्या इन्द्रो अपामिन्द्र इत्यर्वातानाम् । इन्द्रो वृधामिन्द्र इमेधिराणामिन्द्रः से-
मे योगे हव्य इन्द्रः ॥ १० ॥ १५ ॥ प्राकृभ्य इन्द्रः प्र वृषो अहभ्यः प्रान्तरिचा-
त्प्र संपुद्रस्य चासेः । प्र वातस्य प्रथसः प्रथमो अन्तात्प्र सिन्धुम्यो रिरिचे प्र
क्षितिभ्यः ॥ ११ ॥ प्र शोशुचत्या उपमो न केतुरसिन्वा तं वर्ततामिन्द्र हेतिः । अश्मे-
व विध्य दिव आ सृजानभतर्पिष्ठेन हेषसा द्रंघमित्रान् ॥ १२ ॥ अन्वह मामा
अन्विद्वान्वन्वोषधिरनु पर्वतामः । अन्विन्तं रोदसी वावशाने अन्वापो अजि-
हत जायमानम् ॥ १३ ॥ कर्हिं स्त्रित्सा त इन्द्र चेत्यामदघस्य यजिनदो रज्ज
एषत् । मित्रकृत्रो यच्छमने न गावः पृथिव्या आपृगमुया शयन्ते ॥ १४ ॥ श-
ब्रूयन्तो अमि ये न स्ततसे महि व्राधन्त आगणासं इन्द्र । अन्धेनामित्रास्तमसा
सचन्तां सुश्रयोतिषो अरुवस्तां अमि प्युः ॥ १५ ॥ पुरुणि हि त्वा सर्वना
जनानां ब्रह्माणि मन्देन्गृणतामृषीणाम् । इमामाघोषअवसा सहति तिरो वि-
श्वो अर्चतो याण्वीङ् ॥ १६ ॥ एवा तै वयमिन्द्र भृञ्जतीनां विद्यामं सुमतीनां
नवानाम् । विद्यामं वस्तोरवसा गृणन्तो विश्वामित्रा उत त इन्द्र नूनम् ॥ १७ ॥
शुनं हुवंस मघवानमिन्द्रमस्मिन्मरे नृतपं वाजसातौ । शृण्वन्तमुग्रयुतये समत्सु घनन्तं
वृत्राणि सङ्गिजन्तं धनानाम् ॥ १८ ॥ १६ ॥

॥ ६० ॥ ऋषि — १—१६ नारायणः ॥ पुरुषो देवता ॥ छन्दः—१—३, ७, १०,
१२, १३ मित्रवृषुष्टु । ४—६, ९, १४, १५ अनुष्टुप् । ८, ११ विराडनुष्टुप् । १६ वि-
राट् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—१५ गान्धारः । १६ धैवतः ॥

॥ ६० ॥ महर्षीणां पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् । स मूर्ध्नि विश्वतो ब्रुत्वा-
त्पतिष्ठदभ्याङ्गुलम् ॥ १ ॥ पुरुष एवेदं सर्वं यद्भुतं यच्च भाव्यम् । उतापतत्त्वस्येशां
नो यदर्जनातिरोहति ॥ २ ॥ एतावानस्य महिमातो व्यापार्थं पुरुषः । पादोऽ-
स्य विश्वा भूवर्गानि त्रिपादस्यामृतं दिवि ॥ ३ ॥ त्रिपादूर्ध्व उदैत्पुरुषः पादोऽ-

अ० ८ । अ० ४ । व० २०] ६०८ [म० १० । अ० ८ । सू० ६१ ।

स्थेहामवपुनः । ततो विष्वद्वर्धकामत्साशनानशने अभि ॥ ४ ॥ तस्माद्विराज्जा-
यत विराजो अधि पूरुषः । स जातो अत्यरिच्यत परचाद्रूमिमथो पुरः ॥ ५ ॥
॥ १७ ॥ यत्पुरुषेण हविषा देवा यज्ञमर्तन्वत । वसन्तो अस्यासीदाज्यं श्रीध-
मः शरद्विः ॥ ६ ॥ तं यज्ञं बर्हिषि प्रौक्षन्पुरुषं जातमग्रतः । तेन देवा अय-
जन्त साध्या अर्षयश्च ये ॥ ७ ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः सम्भूतं पृथगान्यम् । प-
शून्तांश्चक्रे वायव्या नारण्यान्ग्राम्याश्च ये ॥ ८ ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतं अचः स्वा-
मानि जज्ञिरे । छन्दांसि जज्ञिरे तस्माद्यजुस्तस्मादजायत ॥ ९ ॥ तस्मादश्वा अ-
जायन्त ये के चौभयादतः । गावो ह जज्ञिरे तस्मात्तस्माज्जाता अजावयः ॥ १० ॥
॥ १८ ॥ यत्पुरुषं व्यदधुः कतिधा व्यकल्पयन् । मुखं किमस्य कौ ब्राह्म का ऊरु
पादा उच्येते ॥ ११ ॥ ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीद्ब्राह्म राजन्यः कुतः । ऊरु तद-
स्य यद्वैश्यः पद्भ्यां शूद्रो अजायत ॥ १२ ॥ चन्द्रमा मनसो जातश्चक्षुः स-
र्षो अजायत । भुवः दिन्द्रश्चाग्निश्च प्राणाद्यादुरजायत ॥ १३ ॥ नाभ्यां आसी-
दन्तरिक्षं शीर्ष्णो द्यौः समवर्तत । पद्भ्यां भूमिर्दिशः श्रोत्रात्तथा लोका अक-
लयन् ॥ १४ ॥ सप्तास्यामन्परिधयस्त्रिः सप्त समिधः कृताः । देवा यद्यज्ञं तन्वा-
ना अबध्नन्पुरुषं पशुम् ॥ १५ ॥ यजेन् यज्ञमयजन्त देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यामन् ।
ते ह नाकं महिमानः सचन्त यत्र पूर्वं साध्याः सन्ति देवाः ॥ १६ ॥ १६ ॥ ७ ॥

॥ ६१ ॥ अग्निः—१—१५ अरुणो वनहव्यः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ३, ६
निचृज्जगती । २, ४, ५, ७, ८, १०, १३ विराड् जगती । ८, ११ पादनिचृज्जगती । १२,
१४ जगती । १५ पादनिचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—१४ निराद्यः । १५ अद्यतः ॥

॥ ६१ ॥ सं जागृवाद्भिर्जरमाण इध्यते दप्ते दर्पना इपर्यञ्जिजापदे । विश्व-
स्य होता हविषो वरययो विबुविमावा मुपखा सखीयने ॥ १ ॥ स दर्श-
तुश्रीरतिरिगृहेगृहे वनेवने शिश्रिये तक्षीरिव । जनंजनं जन्मो नाति मन्य-
ते विश आ क्षति विशो विशां विशम् ॥ २ ॥ सुदक्षो दक्षः क्रतुनासि
सुक्तनुरगने कविः कार्व्येनासि विश्ववित् । वसुर्वक्ष्णा क्षयसि त्वमेकं इथावा
क्ष्वानि पृथिवी च पुण्यतः ॥ ३ ॥ प्रजानकमे तव योनिमृत्विगमिर्वायास्पदे घृ-
तवन्तमांसदः । आ ते विकित्र उषसांमिवेतयोऽरेपसः सूर्यस्येव रश्मयः ॥ ४ ॥
तव भिर्यो वर्षस्येव विष्टुतश्चित्रार्थिकित्र उषसां न केतवः । यदोषधीरभिमृक्षो

अ० ८ । अ० ४ । व० २४] ६०६ [म० १० । अ० ८ । सू० ६२ ।

वनानि च परि स्वयं चिनुपे अक्षप्रस्थे ॥ ५ ॥ २० ॥ तमोर्ध्वीर्दधिरे गर्भमृत्विषं
तमापो अग्निं जनयन्त मातरः । तमित्समानं अग्निनेश्च वीरुधोऽन्तर्वतीश्च सुवते च
विश्वहा ॥ ६ ॥ वातोपधून इषितो वशां अनु तृषु यदक्षा वेनिषद्विष्टे । आ ते
यतन्ते रथ्यो यथा पृथक्शर्धीस्थग्ने अजराणि धत्ततः ॥ ७ ॥ मेघाकारं विदथेस्य
प्रसाधनमग्निं होतारं परिभूतमं मतिम् । तमिदमे हविष्या समानमित्तमिन्महे वृणते
नान्यं त्वत् ॥ ८ ॥ त्वामिदत्र वृणते त्वायवां होतारमग्ने विदथेषु वेधमः । यदे-
ष्यन्तो दधति प्रयांसि ते हविष्मन्तो मनेवो वृक्रवर्हिषः ॥ ९ ॥ तवाग्ने होत्रं तव
पोत्रमृत्विषं तव नेष्टं त्वमग्निर्हतायनः । तव प्रशास्त्रं स्वध्वरीयसि अक्षा चांसि
गृहपतिश्च तो दम ॥ १० ॥ २१ ॥ यस्तुभ्यमग्ने अमृताय मर्यः समिधा दाश-
दुत वा हविष्कृति । तस्य होता भवसि यांसि द्रव्येषु वृषे यजस्यध्वरीयसि
॥ ११ ॥ इमा अस्मै प्रतयो वाचो अस्मदौ ऋचो गिरः सुष्टुतयः समग्रत । वधू-
यवो वसवे ज्ञानवेदमे वृद्धास्तु चिद्वर्धतो यामु जाकनत् ॥ १२ ॥ इमा प्रतया
सुष्टुतिं नवीयसी वाचयमस्मा उज्ञते शृणोतु नः । भया अन्तरा हृद्यस्य निस्पृशं
जायेव पर्य उजती गुणमा ॥ १३ ॥ यस्मिन्नास ऋषमाम उदसो वक्षा मेया
अवसृष्टम आहुताः । कलालुपे समपष्टाय वेधमं हृदा मतिं जनये चारुमभ्य
॥ १४ ॥ अहोव्यग्ने हविगस्ये ते स्वीचो वृत्तं चम्येष्ट सोमः । वाजमनि रयि-
मस्मे सुवीरं प्रशस्ते धेहि यशमे वृन्तम् ॥ १५ ॥ २२ ॥

॥ ६२ ॥ ऋषिः—१—१५ शार्यानी मानवः ॥ विदथेदेवा देवताः ॥ छन्दः—१, १,
१२, १४ निचृजगती । २, ४, ८, १०, ११, १५ जगती । ३, ५, ६, १३ विराड् जगती ।
७ पादनिचृजगती ॥ तिपादः स्वयः ॥

॥ ६२ ॥ यज्ञस्य वो रथ्यं विश्वनिं विशां होतारमृक्रोर्गतिं विशावमुम् ।
शोचच्छुक्तां दुर्हिण्यि जर्भरुद्रां कर्तुयेजो यामशायन ॥ १ ॥ इममज्जगामु-
भये अकृण्वन् धर्माणमग्निं विदथेस्य साधनम् । अक्ते न गृह्यमपमः पुरोहितं तनुन-
पातमरुस्य निसने ॥ २ ॥ बळस्य नीथा वि पणोव मन्महे न्या अस्य प्रहुता
आसुरत्तवे । यदा घोरासो अमृतत्वमाश्रुतादिजनस्य देव्याय चर्हिन् ॥ ३ ॥
अनस्य हि प्रसितिर्द्यौरु वचो नगो मद्यारमतिः पनीयसी । इन्द्रो मित्रो वरुणः
सं चिकित्रिरेऽथो भगः सविता पूतदक्षसः ॥ ४ ॥ प्ररुद्रां ययिनां यन्ति मि-
न्धवस्तिरो महीमरमतिं दधन्विरे । येभिः परिष्मा परियन्नरु जगो वि रेकाज्ज-
ठरे विश्वमुचते ॥ ५ ॥ २३ ॥ कात्या रुद्रा मरुतो विश्वकृष्यो दिवः श्येनासो

अ० ८ । अ० ४ । व० २६] ६१० [अ० १० । अ० ८ । सू० ६३ ।

असुरस्य नील्यः । तेभिश्चष्टे वरुणो मित्रो अर्यमेन्द्रो देवेभिरर्वशेभिरर्वशः ॥ ६ ॥
इन्द्रे युजं शशमानासं आशत सरो दशीके वृषणश्च पौंस्यं । प्र ये न्वस्यार्हणा
तताक्षिरे युजं वज्रं नुषदनेषु कारवः ॥ ७ ॥ सूरश्चिदा हारितो अस्य रीरम-
दिन्द्रादा कर्षिज्जयते तवीयसः । भीमस्य वृष्णो जठरादभिन्वसो दिवे-
दिवे सहरिः स्तम्भबाधितः ॥ ८ ॥ स्तोमं वो अथ रुद्राय शिकुसे जयदीराय
नर्मसा दिदिष्टन । येभिः शिवः स्वर्वा एवयावभिर्विवः सिषाकि स्वयंशा निक-
मभिः ॥ ९ ॥ ते हि प्रजाया अभरन्त वि श्रवो बृहस्पतिर्वृषमः सोमजामयः ।
यज्ञैर्यर्वा प्रथमो वि धारयद्देवा दत्तैर्भृगवः सं चिकित्रिरे ॥ १० ॥ २४ ॥ ते हि
द्यावापृथिवी भूरिरेतसा नराशंसश्चतुरङ्गो यमोऽदितिः । देवस्त्वष्टा द्रविणोदा
अभुवणः प्र रोदसी मरुतो विष्णुरहिरे ॥ ११ ॥ उत स्य न उशिजापुत्रिया
कविरहिः शृणोतु बुभयोऽद्वीमनि । सूर्यामासा विचरन्ता दिविचिता धिया श-
मीनदुषी अस्य बाधतम् ॥ १२ ॥ प्र नः पूषा चरथं विश्वदेव्योऽपां नपादवतु
वायुरिष्टये । आत्मानं वस्यो अभि वार्तमर्चत तदभिना सुहवा यामनि श्रुतम्
॥ १३ ॥ विशामासामभयानामधिवितं गीर्भिरुस्वयंशसं गृणामि । ज्ञाभिर्विन्वा-
भिरदितिमनर्वणमक्रोर्युवानं नृमणा अधा पतिम् ॥ १४ ॥ रेभद्रं जनुषा पूर्वं
अङ्गिरा प्रावाण ऊर्वा अभि चंचुरध्वरम् । येभिर्विहाया अमवद्विचक्षणः पार्थः
गुमेकं स्वर्धितिर्वनन्वति ॥ १५ ॥ २५ ॥

॥ ६३ ॥ ऋषिः—१—१५ तान्वः पार्थः । विश्वदेवा देवताः ॥ छन्दः—१ वि-
राट् पङ्क्तिः । ४ पादनिचृत्पङ्क्तिः । ५ आर्चीभुगिक् पङ्क्तिः । ६, ७, १०, १४ निचृत्पङ्क्तिः ।
८ आस्तारपङ्क्तिः । ९ अक्षरैः पङ्क्तिः । १२ आर्ची पङ्क्तिः । २, १३ आर्चीभुगिगनुदुप् ।
३ पादनिचृदनुदुप् । ११ व्यङ्कुसागिर्णा बृहती । १५ पादनिचृद्बृहती ॥ स्वरः—१,
४—१०, १२, १४ षष्ठमः । २, ३, १३ गान्धारः । ११, १५ मध्यमः ॥

॥ ६३ ॥ महि द्यावापृथिवी भूतपूर्वी नारी यद्ही न रोदसी सदै नः । ते-
भिर्नः पातं सशंस एभिर्नः पातं शूपाणि ॥ १ ॥ यज्ञेयं स मर्त्यो देवान्तसंपर्यति ।
यः सुस्नैर्दीर्घश्रुतम आविवासान्धेनान् ॥ २ ॥ विश्वेषामिरज्यवो देवानां वामहेः ।
विश्वेहि विश्वमहसो विश्वे यज्ञेषु यज्ञियाः ॥ ३ ॥ ते या राजानो अमृतस्य मन्द्रा
अर्यमा मित्रो वरुणः परिक्षमा । कद्रुद्रो नृणां स्तुतो मरुतः पूषणो भगः ॥ ४ ॥

अ० ८ । अ० ४ । क० ३०] ६११ [म० १० । अ० ८ । सू० ६४ ।

उत नो नरुमपां वृषेयसु सूर्यामासा सदेनाय सधन्या । सचा यत्सायैषामहि-
र्बुधेषु बुध्न्यः ॥ ५ ॥ २६ ॥ उत नो देवावश्विना शुभस्वनी धामभिर्मित्रावरु-
णा उरुण्यताम् । महः स राय एषनेऽति धन्वेव दुरिता ॥ ६ ॥ उत नो रुद्रा
विन्मृळतामश्विना विश्वे देवासो रयस्पतिर्मगः । ऋधुर्वाजं ऋधुचक्षुः परिष्मा
विश्ववेदसः ॥ ७ ॥ ऋधुर्धुर्वाजा ऋधुर्विधतो मद आ ते हरीं जूजुवानस्य वा-
जिना । दुष्टं यस्य सामं चिदध्वग्यज्ञो न मानुषः ॥ ८ ॥ कृधी नो अर्धयो देव सवितुः
स च स्तुपे मघोनाम् । सहो न इन्द्रो वह्निभिर्न्येपां चर्षणीनां चक्रं रश्मि न योयुवे
॥ ९ ॥ ऐषु यावापृथिवी धानं महस्मे वीरेषु विश्वचर्षणि श्रवः । पृचं वाजस्व सातये
पृचं रायोत तुर्वणे ॥ १० ॥ २७ ॥ एनं शंसमिन्द्रास्मयुष्टं कूचित्सन्तं सहसावभमि-
ष्टये सदा पाहाभिष्टये । मेदतां वेदतां वसो ॥ ११ ॥ एतं मे स्तोमं तुना न सूर्ये
पुनर्यामानं वल्लभन्त नृणां । संवननं नारव्यं तष्टेवानपच्युतम् ॥ १२ ॥ वावर्ते
येषां राया युक्तेषां हिण्ययी । नेमधिता न पौंस्या वृथेव विष्टान्ता ॥ १३ ॥ प्र
तदुःशीमे पृथवाने वेने प्र रामे वाचमसुरे मघवत्सु । ये युक्ताय पञ्च शतास्मयु
पया विश्वान्येषाम् ॥ १४ ॥ अधीश्वत्रं समतिं च सप्त च । सद्यो दिदिष्ट तान्वः
मयो दिदिष्ट पार्थ्यः सद्यो दिदिष्ट मायवः ॥ १५ ॥ २८ ॥

॥ ६४ ॥ ऋषिः—१—१४ ऋबुदः काद्रवेयः सर्पः ॥ आवाणो देवता ॥ छन्दः—१,
३, ४, १०, ११, १२ विराड् जगती । २, ६, १२ जगती । ८, ९ आर्चीस्वराड् जगती ।
३, ७ निचृत्त्रिष्टुप् । १५ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—४, ६, ८—१३ निपादः । ५, ७, १४
धैवतः ॥

॥ ६४ ॥ प्रते वदन्तु प्र वयं वदाम प्रावश्यो वाचं वदता वदद्भयः । व-
दद्भयः पर्वताः साकप्राशवः श्लोकं घोषं भयेन्द्राय मोमिनः ॥ १ ॥ एते वदन्ति
शतवत्सहस्रवामि क्रन्दन्ति हरितेमिरासभिः । विष्टी श्रावाणः सुकृतः सुकुन्यया
होतुश्चित्पूर्वं हविरणमाशत ॥ २ ॥ एते वदन्त्यविदन्नना मधु न्यङ्कयन्ते अर्धि-
पृक्त आमिषि । वृत्तस्य शास्त्रामरुणस्य बप्सतस्ते सूभवा वृषभाः प्रमराविष्टुः ॥ ३ ॥
बृहद्वदन्ति मदिरणे मन्दिनेन्द्रं क्रोशन्तोऽविदन्नना मधु । संरभ्या धीराः स्वमृमि-
रन्तिपुराग्रोपयन्तः पृथिवीमुपदिभिः ॥ ४ ॥ सृण्या वाचमकतोप यव्यास्त्रे-
कृष्णा इषिरा अनर्तिपुः । न्यङ्कि यन्त्युपरस्य निष्कृतं पुरु रेतो दधिरे सूर्यश्वितः
॥ ५ ॥ २९ ॥ उग्रा इव प्रवहन्तः समावमुः साकं युक्ता वृषणो विभ्रतो धुरः ।

अ० ८ । अ० ५ । व० २] ६१२ [म० १० । अ० ८ । सू० ६५ ।

यन्कुमन्तो जग्रमाना अराविषुः शृण्व एषां प्रोथग्यो अर्बतामिव ॥ ६ ॥ दशा-
वनिभ्यो दशकन्त्येभ्यो दशयोक्तेभ्यो दशयोजनेभ्यः । दशाभीशुभ्यो अर्चताज-
रेभ्यो दश धुरो दश युक्ता वट्दभ्यः ॥ ७ ॥ ते अद्रो दशयन्त्र स
शाशवस्तेषां पाधानं पर्येति द्युतम् । ते ऊं सुतस्य सोम्यस्वान्धसोऽंशोः पीयूषं
प्रथमस्य मेरिरे ॥ ८ ॥ ते सोमाद्रो हरी इन्द्रस्य निसतेऽंशं दुहन्तो अध्यासते गविं ।
तेर्मिदग्ध पविशन्तसोम्यं मध्विन्द्रो वर्धते प्रयते वृषायते ॥ ९ ॥ वृषां वो अंशुर्न
किला रिषाथनेलावन्तः सन्मिदस्थनाशिताः । ईत्येव महसा चारवः स्थन यरथ
ग्रावाणो अर्जुषश्चक्षुरम् ॥ १० ॥ ३० ॥ तदिला अर्तदिलासो अद्रयोऽश्र-
मणा अमृथिता असृत्स्वः । अनातरा अजराः स्थामविष्णवः सुपीवसो अर्तृषिता
अर्तृष्णजः ॥ ११ ॥ ध्रुवा एव वः पितरो युगेयुगे चर्मकामासः सदेसो न युजते ।
अजुयोसो हरिषाचो हरिद्रव आ द्यां रवेण पृथिवीर्मशुश्रुवुः ॥ १२ ॥ तदिदं द-
न्त्यद्रयो विमोचने यामेकजस्पा इव घेदुण्विदिभिः । वपन्तो बीजमिव धान्याकृतः
पृश्चन्ति सांसं न मिनन्ति वपसतः ॥ १३ ॥ मृते अध्वरे अधि वाचमकृता क्री-
ळ्यो न मातरं तुदन्तः । वि पूं यृश्वा सुपुत्रो मनीषां वि वर्तन्तामद्रेगश्वायमा-
नाः ॥ १४ ॥ ३१ ॥ ४ ॥

॥ ६५ ॥ ऋषिः—१, ३, ६, ८—१०, १२, १४, १७ पुरुरवा वेळः । २, ४, ५, ७,
११, १३, १५, १६, १८ उर्वशी ॥ देवता—१, ३, ६, ८—१०, १२, १४, १७ उर्वशी । २,
४, ५, ७, ११, १३, १५, १६, १८ पुरुरवा वेळः ॥ छन्दः—१, २, १२ त्रिष्टुप् । ३, ४, १३,
१६ गदनिचृत्त्रिष्टुप् । ५, १० आर्ची भुक्ति त्रिष्टुप् । ६—८, १५ विराट् त्रिष्टुप् । ९,
११, १४, १७, १८ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६५ ॥ ह्ये जाये मनसा तिष्ठ घोरे वचांसि मिथ्रा कृणवावहं नु । न नो
गन्त्रा अनुदितास एते मयस्करन्परतरं चनाहन् ॥ १ ॥ किमेता वाचा कृणवा
तवाहं शक्रमिषपुषसामप्रियेव । पुरुरवः पुनरस्तं परंहि दुरापना वातं इवाहम-
स्मि ॥ २ ॥ इपुने श्रिय इपुधेरमना गोषाः शतसा न रंहिः । अवीरे क्रतौ वि द-
विद्युतश्चाग न मायुं चितयन्त धुनयः ॥ ३ ॥ सा वसु दधती श्वशुराय वयजषो
यदि वष्टयन्तिगृहात् । अस्तं ननक्षे यस्मिञ्चा कन्दिवा नक्तं रनथिता वैतसेनं ॥ ४ ॥
त्रिः स्प माह्वं इनधयो वैतसेनोत स्प मेऽव्यत्यै पृणाभि । पुरुरवोऽनु ते केत-
मायं राजां म वीर तन्वस्तदासीः ॥ ५ ॥ १ ॥ या सुतर्षिः श्रेष्ठिः सुमन्त्रावि-

अ० ८ । अ० ५ । व० ५] ६१३ [ग० १० । अ० ८ । सू० ६६ ।

हृदेचभुर्न ग्रन्थिनीं चरणयुः । ता अञ्जयोऽष्टाण्यो न संस्तुः श्रिये मावो न धेन
वोऽनवन्तः ॥ ६ ॥ समस्मिञ्जयमान अ सन ग्ना उतेभवर्धनघ्नः स्वर्गतीः । मह
यत्वा पुरुर्यो रणायावर्धयन्दस्युहत्याय देवाः ॥ ७ ॥ सत्त्वा यदामु जट्टाष्व-
रुममानुपीषु मानुषो त्रिपर्व । अप स्म मत्तमन्ती न भुज्युस्ता अत्रमन्त्रधृष्टो
नाथाः ॥ ८ ॥ यदामु मतीं अमृतासु निस्पृक्सं ओषधीभिः क्रतुभिर्न पृक्के । ता आ-
तयो न तन्वंः शुभ्रम स्या अश्वासो न क्रीड्यो दन्दशानाः ॥ ९ ॥ द्विचक्र या पतन्ती
द्विचक्राङ्गरन्ता मे अष्टा काम्यानि । जनिष्टो अपा नरुः सृजातः प्रोवशीं तिरत
दीर्घमार्युः ॥ १० ॥ २ ॥ जज्ञिष इत्या गोपीध्याय द्वि दधाथ तत्पुरुषो म
अञ्जः । अशांसं त्वा विदूषी सस्मिन्नहन्नय आशृणाः किमभुग्वेदामि ॥ ११ ॥
कदा सृनुः पितरं जात इच्छाञ्जकआश्रुं वर्तयद्विजानन् । को दम्पती सभेनया वि
युयोदध यन्मिः श्वधुरेण दीदयत् ॥ १२ ॥ प्रतिं ब्रवाणि वर्तयते अश्रुं चक्रन
क्रन्ददाभ्ये शिवायै । म तत्ते दिनवा यत्ते अस्मं परेद्यस्तं नहि मूर मापः ॥ १३ ॥
सुरेवो अथ प्रपतेदनाद्वन्यरावतं परमां गन्तुया उ । अध्या शशीत निर्मृतेरुपस्थे-
धेनं वृका रभसासो अयुः ॥ १४ ॥ पुरुर्यो मा मृथा मा प्र पमां मा त्वा वृका-
सो अशिवास उ तन् । न वै स्त्र्यानि मुख्यानि सन्ति सल्लावृकाणां हृदया-
न्यता ॥ १५ ॥ ३ ॥ यद्विरूपाचरं मर्त्येपुषं रात्रीः शरद्व्यतंसः । घृतस्य स्तो-
कं सङ्गदद् आभ्रां ताद्वेदं तातृपाणा चरामि ॥ १६ ॥ अन्तरिक्षप्रां रजसो
दिमानीषुषं शित्ताम्युर्वशीं वसिष्ठः । उप स्वा गानिः सुकृतग्य तिष्ठाणि वर्तस्व
हृदय तप्यते मे ॥ १७ ॥ इति त्वा देवा इम आहुर्वै यथेतद्व्यसि मृगुबन्धुः ।
प्रजा तं देवान्द्विपां यजाति र्वर्ग उ त्वमपि मादयासे ॥ १८ ॥ ४ ॥

॥ ६६ ॥ ऋषिः—१—१३ वरु सर्वद्विर्द्येन्द्रः ॥ देवता—हरिभुक्तिः ॥ हृद—१,
७, ८ जगती । २—४, ६, १० जगती । ५ आर्चिस्वगाङ्ग जगती । ६ विराङ्गजगती ।
११ आर्चिभुरिङ्गजगती । १२, १३ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—११ निषादः । १२, १३ धेदतः ॥

॥ ६६ ॥ प्र ते गृहे विदथं शंसिषं हरी प्र ते वन्वे वनुषां हयंतं रुदम ।
घृतं न यो हरिभिश्चारु सेचत आ त्वा विशन्तु हरिर्वपसं गिरः ॥ १ ॥ हरिं हि
यानिममि ये समस्वर्गहिन्वन्तो हरीं दिव्यं यथा सदाः । आ यं पृणन्ति हरिभिर्न
धेनव इन्द्राय शुभं हरिर्वन्तमर्चत ॥ २ ॥ सो अस्य वज्रो हरितो य आयसो

अ० ८ । अ० ५ । व० ६] ६१४ [म० १० । अ० ८ । सू० ६७ ।

हरिर्निकाग्रो हरिरा गर्भस्थोः । पुत्री सुनिग्रो हरिमन्युसायक इन्ने नि रुपा हरिता
मिमिचिरे ॥ ३ ॥ दिवि न केतुगर्भे धावि हर्षता विध्य चद्रजो हरितो न रक्षा । तुददहिं
हरिशिग्रो य आयसः सहस्रशोका अमवदरिग्रः ॥ ४ ॥ त्वन्त्वमहर्षथा उपस्तुतः
पूर्वमिन्द्र हरिकेश षष्पभिः । त्वं हर्षसि तव विश्वपुत्रध्वमसाभि राधो हरि-
जात हर्षतम् ॥ ५ ॥ ५ ॥ ता वज्रिणो मन्दिनं स्तोम्यं मट इन्द्रं रथे वहतो हर्ष-
ता हरी । पुरुषयस्मै सर्वनामि हर्षत इन्द्राय सोमा हरयो दधन्विरे ॥ ६ ॥ अरं
कामाय हरयो दधन्विरे स्थिराय हिन्वन्हरयो हरी तुरा । अर्वज्रियो हरिभिर्जोषमी-
यते सो अस्य कामं हरिवन्तमानशे ॥ ७ ॥ हरिश्मशारुहरिकेश आगुसस्तुरस्पेये
यो हरिषा अवर्धत । अर्वज्रियो हरिभिर्वाजिनीवसुरति विश्वा दुग्िता पारिद्धरी
॥ ८ ॥ सुर्वेव यस्य हरिर्षी विपेततुः शिमे वाजाय हरिणी दर्विध्वतः । प्र
यत्कृते चमसे मर्मुजदरी पीत्वा मदस्य हर्षतस्थान्धसः ॥ ९ ॥ उत स्म स्रग् हर्ष-
तस्य प्रस्त्योऽस्यो न वाजं हरिवो अचिक्रदत् । मही चिद्धि पिषणाहर्षदोर्जसः
बृहदयो दधिषे हर्षतश्चिदा ॥ १० ॥ ६ ॥ आ रोदमी हर्षमाशो महित्वा नव्य-
नव्यं हर्षसि मन्म नु प्रियम् । प्र परत्यमसुर हर्षतं मोराविष्कृष्टि हर्षे सूर्याय
॥ ११ ॥ आ त्वा ह्यन्तं प्रयुजो जनानां रथे वहन्तु हरिशिप्रमिन्द्र । पित्रा यथ
प्रतिभृतस्य मध्वो हर्षन्यन्नं संधमादे दशोणिम् ॥ १२ ॥ अपरः पूर्वेषां हस्विः
सुतसन्ममर्षो हर्षं सर्वान् केवलं ते । ममदि सोमं मधुमन्तमिन्द्र मन्त्रा वृषजटह अह
वृषस्व ॥ १३ ॥ ७ ॥

॥ ६७ ॥ ऋषिः—१—२३ भिषगाथर्वणः । देवता—ओषधी स्तुतिः ॥ छन्दः—१,
२, ४—७, ११, १७ अनुष्टुप् । ३, ६, १२, २२, २३ निचृवनुष्टुप् । ८, १०, १२—१६,
१८—२१ विराडनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ ६७ ॥ या ओषधीः पूर्वा जाता देवेभ्यस्त्रियुगं पुरा । मते नु बभूवुः सह
शतं धामानि मम च ॥ १ ॥ शतं वो अम्ब धामानि सहस्रयुत वो रुहः । अथा शत-
क्रत्वो यूयमिमं मे अगदं कृत ॥ २ ॥ ओषधीः प्रति मोदध्वं पुष्पवतीः प्रम्वरीः ।
अरवा इव साजित्वरीर्वरुधः पारयिष्णवः ॥ ३ ॥ ओषधीरिति मातरस्तद्वो दे-
वीरुषं ब्रुवे । सनेयमध्वं गां वासं आत्मानं तव पुरुष ॥ ४ ॥ अरवन्थे वो निष-
दंनं पुण्यं वो वसतिष्कृता । गोमाज इतिकलासथ यत्स नवथ पुरुषम् ॥ ५ ॥ ८ ॥
यत्रौषधीः समग्रत राजानः सर्भिताविव । विप्रः स उच्यते भिषगोहाभिषा-

अ० ८ । अ० १ । व० १२] ६१५ [म० १० । अ० ८ । व० ६८ ।

तनः ॥ ६ ॥ अश्वावती सोमावतीमूर्जयन्तीमुदोजसम् । आवित्सि सर्वा ओषधी-
रस्मा अश्विस्तये ॥ ७ ॥ उच्छुष्मा ओषधीनां गावो गोष्ठादिवेस्ते । धनं सनि-
प्यन्तीनामात्मानं तव पूरु ॥ ८ ॥ इष्कुतिर्नाम वो माताथो यूयं स्थ निष्कुतीः ।
सीराः पतत्रिणीः स्थन् यशमयति निष्कुथ ॥ ९ ॥ अति विश्वाः परिष्ठाः स्तेन
इव अजमेकमुः । ओषधीः प्राचुच्यवृष्यत्किं च तन्त्रोरपः ॥ १० ॥ ६ ॥ यदिमा
वाजयन्महमोषधीर्हस्त आध्वे । आत्मा यक्ष्मस्य नश्यति पुरा जीविषुभो यथा
॥ ११ ॥ यद्यौषधीः प्रसर्थाङ्गमङ्गं परुपरुः । ततो यक्ष्मं वि बाधध्व उग्रो म-
ध्यपशीरिव ॥ १२ ॥ साक यक्ष्म प्र पत चापेण किकिरीविना । ग्राकं वातस्य
ध्राज्या साकं नश्य निहाकया ॥ १३ ॥ अन्या वो अन्यामवत्वन्यान्यस्या उपा-
वत । ताः सर्वाः संविद्वाना इदं मे प्रावता वचः ॥ १४ ॥ याः फलिनीर्या अ-
फला अपुष्पा याश्च पुष्पिणीः । बृहस्पतिप्रसूतास्ता नो बृहन्त्वंहसः ॥ १५ ॥ १० ॥
मुञ्चतु मा शपथ्यादयो वरुणयादुत । अथो यमस्य पदवीशात्सर्वस्मादेवकिञ्चि-
चात् ॥ १६ ॥ अवपतन्तीरवदन्तिव ओषधयस्परि । यं जीवमश्नवामहे न स
रिष्याति पूरुषः ॥ १७ ॥ या ओषधीः सोमराज्ञीर्बह्वीः शतविचक्षणाः । तामां
त्वमस्युत्तमारुं कामाय शं हृदे ॥ १८ ॥ या ओषधीः सोमराज्ञीर्विष्टिताः पृथिवी-
मनु । बृहस्पतिप्रसूता अस्यै सं दक्ष वीर्यम् ॥ १९ ॥ मा वो रिषत्स्वनिता यस्मै
चाहं खनामि वः । विषवतुष्यदस्माकं सर्वमस्त्वनातुरम् ॥ २० ॥ याश्चेदध्व-
पशुयवन्ति याश्च दूरं परागताः । सर्वाः सङ्गत्य वीरुधोऽस्यै सं दक्ष वीर्यम्
॥ २१ ॥ ओषधयः सं वदन्ते सोमेन सह राज्ञा । यस्मै कृणोति ब्राह्मणस्तं रा-
जन्वारयामसि ॥ २२ ॥ त्वमस्यमास्योषधे तव वृक्षा उपस्तयः । उपस्तिरस्तु
सोऽस्माकं यो अस्मां अभिदासति ॥ २३ ॥ ११ ॥

॥ ६८ ॥ ऋषिः—१—१२ देवाफिरादिषेणः ॥ देवा देवताः ॥ छन्दः—१, ७ भु-
क्ति त्रिष्टुप् । २, ६, ८, ११, १२ निचृत्तित्रिष्टुप् । ३, ५ त्रिष्टुप् । ६ पावनिचृत्तित्रिष्टुप् ।
७, १० विराट् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ६८ ॥ बृहस्पते प्रति मे देवतामिहि मित्रो वा यद्रहणो वासि पूषा ।
आदित्वैर्वा यदसुर्मिर्गुरुत्वात्स पर्जन्यं शन्तनवे वृषाय ॥ १ ॥ आ देवो वृत्तो अजिर-
धिकित्वान्बर्हस्पते अभि मामगच्छत । प्रतीचीनः प्रति मामा ववृत्स्व दधामि ते
पुमती वाचमासन् ॥ २ ॥ अस्मे धीह पुमती वाचमासन्बृहस्पते अनमीवामिषिराम् ।

यथा वृष्टि शान्तनयेन व दिवो द्रप्सो मधुमा आ विवेश ॥ १॥ आ नो द्रप्सा मधुमन्तो
विशन्ति चन्द्रं देवाधिरथं सहस्रम् । नि र्वाद् होत्रमृताया रजस्व देवान् देवापे हविषा स-
पर्य ॥ ४ ॥ अस्मिन्सुते देवाधिनिर्दिष्टं देवसुमतिं विचिन्तमान् । स-
वत्सदधं समुद्रयो विन्ता सृजन्त्या आमि ॥ ५ ॥ अस्मिन्सुते अध्येतर-
स्मिन्नापो देवभिर्निर्दिष्टा अतिष्ठन् । ता द्रव्याणि हिषेणेन सृष्टा देवाभिना प्रेषिता
मुचिषीषु ॥ ६ ॥ १२ ॥ देवाधिः शान्तनवे सुरभिर्नो देवाधिः सुरभिः सुरभिः
देवसुते देवाधिः सन्तो देवाधिः देवाधिः देवाधिः ॥ ७ ॥ यत्वा दे-
वाधिः शुशुच नो अग्न अष्टिषणो मनुष्यः समीधि । विश्वेभिर्देवेभ्यः प्र-
पञ्चन्यमीरया वृष्टिमन्तम् ॥ ८ ॥ त्वा पूर्व अक्षयो र्भिर्गुणस्त्व मन्त्रेषु पुरुहूत
विधे । सहस्राण्यधिरथान्यग्मे आ नो यज्ञं रेंद्रिद्वेषो यहि ॥ ९ ॥ एतान्यग्मे
नवतिर्नव त्वे आहुतान्यधिरथा सहस्र । तेभिर्वधस्व तन्वः शूर पूर्व दिवो नो वृ-
ष्टिभिर्पितो रिरिहि ॥ १० ॥ एतान्यग्मे नवति सहस्रा सं प्र यच्छ दृष्टान्द्राय
मागम् । विद्वान्पथ अतुशो देवयानान्पथान् विवि देवेषु धिहि ॥ ११ ॥ अग्ने-
वाधस्व वि मृधो वि दुर्गहापाभीगमपरचांसि सेध । अस्मान्समुद्राववृहता दिवो नोऽपां
भूमानमृष नः सृजेह ॥ १२ ॥ १३ ॥

॥ ६६ ॥ कं नेष्टि च त्रिंशत्पण्यसि चित्रित्वा न्ययुग्मानं वाश्रं वा दृधधै । वस-
स्य दातु शर्वभो व्युष्टां तच्छब्दं दृष्टतु गमपिन्वत् ॥ १ ॥ स हि श्रुता विभुता धेति
सामं पृथुं योनिं सुरत्वा ससाद । स सन्निहितः प्रहृष्टो भोग्य आतुने क्रते
सप्तत्यस्य प्रादाः ॥ २ ॥ स वाजं यातापदुष्पदा यन्वदपाता परि पदत्तु नियन् ।
अनर्वा यच्छतदुरस्य वेदो मञ्जिष्ठश्रदेवां अमि वर्षमा भूत् ॥ ३ ॥ स रुद्रो व-
नीर्गोषवा जुहोति प्रधन्यासु सन्निः । अपादो यत्र युज्यासोऽथा द्रोण्यश्वास
ईरते घृतं वाः ॥ ४ ॥ स रुद्रेभिर्गशस्तवार ऋत्वा द्वितीया गयमरेभ्यश्च आगा-
त् । अस्मिन् अन्ये मिथुना चित्रा अक्षमसीत्याशिदयन्मुपायन् ॥ ५ ॥ स इह सै-
तुवीरवं पतिर्दण्डं त्रिंशोपायं दमयत् । अस्य त्रितो न्वोजसा वृधानां द्रिपा
वंग्रहमर्षोऽग्रवा इन् ॥ ६ ॥ १४ ॥ स द्रुक्षो मनुष ऊर्ध्वमान आ साविषदक्ष-

अ० ८ । अ० ५ । व० १७] ११७ [अ० १० । अ० ६ । सू० १०० ।

सानाय शरुम् । स नृतेमो नहुषोऽम्भस्मजानः पुरोऽभिनृदहेन्दस्युहत्वे ॥ ७ ॥
 सो अभियो न यवस उदन्यन्वयाय गातुं विदमो अस्मे । उप यत्सीददिन्दुं श-
 रीरैः श्येनोऽणोपादिहन्ति दस्यून् ॥ ८ ॥ स प्राघतः शवसानेभिरस्य कुत्साय
 शुष्णं कृपणे परादात् । अयं कविर्भनयच्छस्यमानमत्कं यो अस्य सन्तितो नृणां
 ॥ ९ ॥ अयं देशस्यन्नैर्मिरस्य द्रुस्मो देवेभिर्वरुणो न माधी । अयं कनीनं
 अतुपा अवेद्यमिमीतारुं यश्चतुष्पात् ॥ १० ॥ अय्य स्तोमैर्भिरांशिज ऋजिर्वा
 ब्रजं दस्यद्रुपमेण पिप्रांः । सुत्वा यद्यजतो दीदयद्दीः पूरं इयानो अभि वर्षेसा
 भूत् ॥ ११ ॥ एवा मुहो असुर वृक्षथाय वज्रकः पदिमरुपं सर्पदिन्द्रम् । स इयानः
 करति स्वस्तिभस्मा इयमूर्जं मुत्तिरिति विश्वमाभाः ॥ १२ ॥ १५ ॥ ८ ॥

॥ १०० ॥ अ० पि.—१—१२ दुवस्युपान्विनः ॥ विश्वदेवा ददताः ॥ छन्दः—१—३
 जगती । ४, ५, ७, ११ निवृजगती । ६, ८, १० विगाङ्ग जगती । ९ पादनिवृजगती ।
 १२ विराट् चिड्ग ॥ स्वः—१—११ निपादः । १२ यैवत् ॥

॥ १०० ॥ इन्द्र इह मयवन्वात् दिङ्मज इह स्तुतः सुतपा बोधि नो वृधे ।
 देवेभिर्नः सविता प्रावतु श्रुतमा सवेतातिमदिति वृणीमहे ॥ १ ॥ भराय सु भरव
 भागमुत्थियं भ वायवं शुचिपे कन्ददिष्टये । गौरस्य यः पर्यसः प्रीतिमानश आ
 सर्वतातिमदिति वृणीमहे ॥ २ ॥ आ नो देवः सविता साविषदयं अजयते
 यजमानाय मुन्वते । यथा देवान्प्रतिभूयैम पाकवदा सर्वतातिमदिति वृणीमहे
 ॥ ३ ॥ इन्द्रो अस्मे सुमना अस्तु विश्वहा राजा सोमः सुवितस्याध्वेतु नः । यथा-
 यथा मित्राधितानि सन्दधुरा सर्वतातिमदिति वृणीमहे ॥ ४ ॥ इन्द्र उक्थेन शव-
 सा परुदधे बृहस्पतेपतरीतास्यायुपः । यज्ञो मनुः प्रमतिनः पिता हि क्रमा सर्वता-
 तिमदिति वृणीमहे ॥ ५ ॥ इन्द्रस्य तु सुकृतं देव्यं सहोऽग्निर्गृहे । जरिता मेधिरः
 कृषिः । यज्ञश्च भूविदये चाकुरन्तम आ सर्वतातिमदिति वृणीमहे ॥ ६ ॥ १६ ॥
 न वो गुहा चकृष भूतिं दुष्कृतं नाविष्टयं वसवो देवहेळनम् । माकिनो देवा अनृ-
 तस्य वर्षेस आ सर्वतातिमदिति वृणीमहे ॥ ७ ॥ अषामीवां सविता साविषन्व्य-
 ग्वरीय इदपं सेधन्वद्रयः । प्रावा यत्र मधुषुदच्यते बृहदा सर्वतातिमदिति वृ-
 णीमहे ॥ ८ ॥ ऊर्ध्वो प्रावा वसवोऽस्तु सोतरि विश्वा देवांसि सनुतयुयेत ।
 स नो देवः सविता प्रापुरीडय आ सर्वतातिमदिति वृणीमहे ॥ ९ ॥ ऊर्जे गात्रो
 वर्षेसे पीवो अक्षन अतस्य याः सदनं कोशं अरुध्वे । तनूरव तन्वो अस्तु मेष-
 वया सर्वतातिमदिति वृणीमहे ॥ १० ॥ कतुप्रावां जरित्वा शश्वतामव इन्द्र इह-

अ० ४ । अ० ५ । अ० २०] ६१८ [अ० १० । अ० ६ । अ० १०२ ।

प्रा प्रमतिः सुतार्वताम् । पूर्वमूर्धदिष्वं वस्य सिक्कय आ सर्वतातिमदिति वृषी-
महे ॥ ११ ॥ चित्रस्ते भानुः क्रतुप्रा अभिष्टिः सन्ति स्पृधो जः सि प्रा अपृष्टाः ।
रजिह्वया रव्या पृथ्व आ गोस्तूर्वेति पर्वत्रै दुवस्युः ॥ १२ ॥ १७ ॥

॥ १०१ ॥ ऋषिः—१—१२ बुधः सौम्यः ॥ देवता—विश्वेदेवा ऋत्विजो वा ॥
चण्डः—१, ११ निचृत्त्रिण्डुप् । २, ८ त्रिण्डुप् । ३, १० विराट् त्रिण्डुप् । ७ पादनिचृत्त्रि-
ण्डुप् । ४, ६ गायत्री । ५ बृहती । ६ विराट् जगती । १२ निचृत्त्रिण्डुप् ॥ स्वरः—१—३,
७, ८, १०, ११ जैवतः । ४, ६ चङ्गः । ५ मध्यमः । ६, १२ निषादः ॥

॥ १०१ ॥ उर्ध्वध्वं समनसः सखायः समग्निभिर्ध्वं बहवः सनीकाः । इ-
धिकामग्निमुषसं च देवीभिन्द्रावतोऽवसे नि ह्वये वः ॥ १ ॥ मन्द्रा कृणुध्वं धिय
आ तनुध्वं नावमरित्रपर्याणी कृणुध्वम् । इष्कृणुध्वमायुध्वारं कृणुध्वं प्राञ्चं यज्ञं प्र-
क्षयता सखायः ॥ २ ॥ युनक्त सीरा वि युगा तनुध्वं कृते योनौ वतेह बीज-
म् । गिरा च श्रुष्टिः समरा असन्नो नेदीय इत्सुययः एकमेयात् ॥ ३ ॥ सीरा
बुञ्जन्ति कवयो युगा वि तन्वते पृथक् । धीरा देवेषु सुमनया ॥ ४ ॥ निरा-
हावान्कृषातन सं वरत्रा दधातन । सिञ्चामहा अवत मुद्रिणं वयं सुषेकमनुपचितम्
॥ ५ ॥ इष्कृताहावमवतं सुवत्रं सुषेचनम् । उद्रिथ्य सिञ्चे आर्चितम् ॥ ६ ॥ १८ ॥
ग्रीष्मिताभान्द्रितं जशाय स्वमित्राहं रथमिष्कृणुध्वम् । द्रोणाहावमवतमरमचक्र-
मंसत्रकोशं सिञ्चता नृपायम् ॥ ७ ॥ यज्ञं कृणुध्वं स हि वो नृपायो वमं सी-
वध्वं बहुला पृथुनि । पुरः कृणुध्वमायसीरृष्टा मा वः सुसोक्तमसो हंता तम्
॥ ८ ॥ आ वो धियं यज्ञिया वत ऊतये देवा देवी यज्ञता यज्ञियाभिह । सा नो
बुहीयथर्वसेव गृत्वी महस्रधारा पर्यसा मही गाः ॥ ९ ॥ आ तू विञ्च हरिमी
द्रोरुपस्ये वाशीभिस्तज्जताश्मन्मयीमिः । परि षुजध्वं दशं कक्ष्यामिरुभे धुरी प्र-
ति वह्निं युनक्त ॥ १० ॥ उभे धुरी वह्निगपिन्दमानोऽन्तर्येनेव चरति छिजानिः ।
वनस्पति वन आस्थापयध्वं नि षु दधिध्वमस्वनन्त उन्सम् ॥ ११ ॥ कर्पणरः
कपृथमुदधातन चोदयत खदत वाजसातये । निष्टिग्रथः पुत्रमा च्यावयोतय इन्द्रं
सुवाधं इह सोमपीतये ॥ १२ ॥ १६ ॥

॥ १०२ ॥ ऋषिः—१—१२ मुद्गलो भार्गवः ॥ देवता—द्रघन इन्द्रो वा ॥ च-
ण्डः—१ पादनिचृत्त्रिण्डुप् । ३, १२ निचृत्त्रिण्डुप् । २, ४, ५, ६ निचृत्त्रिण्डुप् । ६ भुरिक्

अ० ८ । अ० ५ । व० २२] ६१६ [म० १० । अ० ६ । सू० १०३ ।

त्रिष्टुप् । ७, ८, १० त्रिष्टुप् । ११ पादनिष्ठुत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३, १२ ऋ-
४१मः । २, ४—११ जेयतः ॥

॥ १०२ ॥ प्र ते रथं मिथुकृतमिन्द्रो वत धृष्णुया । अग्निमजो पुरुहूत
अवाय्ये धनभक्षेषु नोऽव ॥ १ ॥ उत्स्य वार्तो वहति वासो अस्या अधिरथं
यदजवत्सहस्रम् । रथीरभून्मुदगलानी गविष्टौ भेरं कृतं व्यषेदिन्द्रसेना ॥ २ ॥ अ-
न्तर्यच्छ जिघांसतो वज्रमिन्द्राप्रदासतः । दामस्य वा मघवकार्यस्य वा सनुतर्य-
वया वधम् ॥ ३ ॥ उदनो बृद्धमपिबज्जह्मणः कटं स्म तुहदुभिमातिमेति । प्र मु-
ष्कमारुः भव इच्छमानोऽजिरं बाहू अभरत्सिपासन् ॥ ४ ॥ न्यकन्दयन्नुपयन्त
एनममैहयन्वृषभं मय्य आजेः । तेन स्रमवै शतवत्सहस्रं गवां मुद्गलः मघने जिगाय
॥ ५ ॥ कुरुदेवे वृषभो युक्त आसीदवावचीत्सारथिरस्य केशी । दुर्धेयुक्कस्य द्रवतः
सहानस ऋक्षन्ति स्मा निष्पदो मुदगलानीम् ॥ ६ ॥ २० ॥ उत प्रविष्टुदहमस्य
विद्वानुपायुनग्वंसगमश्च शिवन् । इन्द्र उदावत्पतिमघ्न्यानामरहत पथाभिः कुरु-
षान् ॥ ७ ॥ शुनमपृषाव्यचरत्कण्दीं वरथायां दार्वा नष्टमानः । नृम्यानि कुरव-
न्बहवे जनाय गाः परशानस्तविर्षारधम् ॥ ८ ॥ इमं तं परव वृषमस्य युञ्जं का-
ह्या मध्ये द्रुयुणं शयानम् । येन जिगाय शतवत्सहस्रं गवां मुद्गलः पृतनाज्येषु
॥ ९ ॥ आरे अथा को विन्था ददशं यं युञ्जन्ति तम्वा स्थापयन्ति । नास्मै
वृषं नोदकमा मरन्त्युत्सरो ध्रुगे वहति प्रदेदिशत् ॥ १० ॥ परिवृक्तेव पतिवि-
र्यमानद् पीप्सना कृचक्रेणेव सिञ्चन् । पृषेष्वा चिद्रथ्या जयेम सुमङ्गलं सिन-
वदस्तु सातम् ॥ ११ ॥ त्वं विश्वस्य जगेतश्चतुरिन्द्रासि चतुषः । वृषा यदाजि
वृषणा सिपाससि त्र्योदयन्वाघ्रिणा युजा ॥ १२ ॥ २१ ॥

॥ १०३ ॥ अग्निः—१—१३ अमतिरथ ऐन्द्रः ॥ देवता—१—३, ५—११ इन्द्रः ।
४ बृहस्पतिः । १२ अथा । १३ इन्द्रो मगतो वा । अन्वः—१, ३—५, ६ त्रिष्टुप् ।
२ स्वराट् त्रिष्टुप् । ६ भुक्तिः त्रिष्टुप् । ७, ११ त्रिष्टुप् । ८, १०, १२ त्रिष्टुप् ।
१३ विषावनुष्टुप् ॥ स्वरः—१—१२ जेयतः । १३ सामधारः ॥

॥ १०३ ॥ आशुः शिशानो वृषभो न भीमो घनाग्रः सोमशर्षणी-
नाम् । स्रक्कन्दनोऽनिमिष एकवीरः शतं सेना अजयत्स कमिन्द्रः ॥ १ ॥ स्र-
क्कन्दनेनानिमिषेण जिघृणुना युक्कारणं दुश्च्यवनेन धृष्णुना । तदिन्द्रेण जयत्
स्रक्कन्दः युक्तो नृ इषुहस्तेन वृष्या ॥ २ ॥ स इषुहस्तैः स निषङ्गिभिर्वशी सं-

अ० ८ । अ० ५ । व० २४] ६२० [म० १० । अ० ६ । व० १०४ ।

संष्टा स युध इन्द्रो गणेन । संसृष्टभित्तोमया बाहुशर्प्युर्ग्रधन्वा प्रतिहिताभिर-
स्ता ॥३॥ बृहस्पते परि दीया रथेन रत्नोहामिश्रा अपवाधमानः । प्रभञ्जन्तेनाः
प्रपृथो युधा जपस्माकमेध्वविता रथानाम् ॥ ४ ॥ बलघिजायः स्थर्विरः प्रवीरः
सहस्रान्वाजी सहमान उग्रः । अभिर्वीरो अभिसेत्वा सहोजा जत्रमिन्द्र रथमा तिष्ठ
गोवित् ॥ ५ ॥ गोत्रमिदं गोविदं वज्रबाहुं जयन्तमजम प्रशान्तमोजसा । इमं स-
जाता अनु वीर्यधमिन्द्रं सखायो अनु सं रमध्वम् ॥६॥ २२ ॥ अभि गोत्राणि
सहसा गार्हमानोऽवयो वीरः शतमङ्गुरिन्द्रः । दुश्च्यवनः पृतनापल्लयुध्योऽस्माकं
सेना अवतु प्र युष्म ॥ ७ ॥ इन्द्र आमां नेता बृहस्पतिर्दक्षिणा यज्ञः पुर एतु
सोमः । देवमेनानामभिमञ्जतीनां जयेन्तीनां द्रुतां यन्वग्रम् ॥८॥ इन्द्रस्य बृष्णो
वरुणस्य राज्ञ आदित्यानां द्रुतां शर्धे उग्रम् । महामनसा भुवनच्यवानां घोषो
देवानां जयतामुदस्थात् ॥ ९ ॥ उदेषय मघवन्नायुधान्युन्मत्वेना मामकानां म-
नोसि । उदृग्रहन्वाजिनां वाजिनान्युदथानां जयेतां यन्तु घोषाः ॥ १० ॥ अ-
स्माकभिन्द्रः समृतेषु ध्वजेष्वस्माकं या इपवस्ता जयन्तु । अस्माकं वीरा उत्तरे ज-
वन्त्वस्मां उ देवा अवता हवेषु ॥ ११ ॥ रुमीपां जिनं प्रतिलोमयेन्ती रुहाणा-
ज्ञान्यप्ये परेहि । अभि मेहि निर्दिह दृष्टु शोकरन्धेनामित्रास्तममा सचन्ताम् ॥१२॥
मेता जयता नर इन्द्रो वः शमे यच्छतु । उग्र वः सन्तु बाहवोऽनाधुष्या यथासथ
॥ १३ ॥ २३ ॥

॥ १०४ ॥ अष्टाभिः—१—११ अष्टकी देवमित्रः ॥ इन्द्रो देवता ॥ अन्धः—१, २,
७, ८, ११ अष्टाभिः । ३, ४ अष्टाभिः । ५, ६, १० अष्टाभिः । ६ पादनिचुचि-
ष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १०४ ॥ अस्मावि सोमः पूरुहूत तुभ्यं हरिष्यां यज्ञमुप याहि तूयम् ।
तुभ्यं गिरो विप्रवीरा इष्टाना दधन्तिर इन्द्र पिवां मुनस्य ॥ १ ॥ अस्म घृतस्य
हरिवः पिबेह नृभिः मुनस्य जठरे पृणस्व । मिमृक्षुमेमद्रय इन्द्र तुभ्यं तेभिर्वधस्व
मदमुक्थवाहः ॥ २ ॥ प्रोग्रां गीति वृष्णा रयमि मन्या प्रये मुतस्य हयश्च तुभ्यम् ।
इन्द्र धेनामिहि मादयस्व धीभिर्विश्वाभिः शच्या गृणानः ॥ ३ ॥ ऊती शची-
वस्तव वीर्येण वयो दधाना उशिजं अन्वाः । प्रजायदिन्द्र मनुषो दुरोये तस्यु-
र्गुणन्तः सप्रमार्गामः ॥ ४ ॥ प्रणीतिमिष्टे हयश्च सुष्टोः सुपुमस्व पुहुरुषो ज-
नांसः । मर्दिष्टामृति चित्तिरे दधानाः स्तोतार इन्द्र तव सुनुवाभिः ॥ ५ ॥ २४ ॥

अ० ८ । अ० ६ । व० १] ६२१ [अ० १० । अ० ३ । सू० १०६ ।

उप ब्रह्माणि हरिषो हरिभ्यां सोमस्य बाहि पीतये सुतस्य । इन्द्र त्वा यज्ञः
 क्षमयावमानद् दास्यो अस्यध्वरस्य प्रकृतः ॥ ६ ॥ सहस्रवाजमभिमातिषाहं
 सुतेरथं मघवानं सुवृक्षिम् । उप भूषन्ति गिरो अप्रतीतमिन्द्रं नमस्या जर्जितः
 पनन्त ॥ ७ ॥ सप्तारो देवीः सुरक्षा अमृता याभिः सिन्धुमतर इन्द्र पूरितम् ।
 नवतिं श्रोत्या नव च सवन्तीर्देवेभ्यो गातुं मनुषं च विन्दः ॥ ८ ॥ अपो महीर-
 भिशस्तेरमुष्णोऽजगत्स्वाध देव एकः । इन्द्र यास्त्वं वृत्रतूये चकर्थ तामिर्विश्वा-
 युस्तन्वं पुपुष्या ॥ ९ ॥ वीरेण्यः क्रतुरिन्द्रः सुशस्तिरुतापि धेनां वुरुदूतमीहे ।
 अर्दियद्वृत्रमकुशोऽनु लोकं समाहे शक्रः पृतना अभिष्टिः ॥ १० ॥ शु हुवेम
 मघवानमिन्द्रमस्मिन्नरे नृतमं वाजसातो । शृण्वन्तेमुग्रमुतये समस्तु मन्तं वृत्राणि
 सुञ्जितं धनानाम् ॥ ११ ॥ २५ ॥

॥ १०५ ॥ अष्टपिः—१—११ कौत्सः सुमित्रो दुर्मित्रो वा ॥ इन्द्रो देवता ॥ छ-
 न्दः—१ पिपीलिकामध्या उष्णिक् । ३ भुविशुष्णिक् । ४, १० निष्पुटुष्णिक् । ५, ६, ८, ९
 विराडुष्णिक् । २ आर्या स्वराडनुष्टुप् । ७ विराडनुष्टुप् । ११ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१,
 ३—६, ८—१० ऋषभः । २, ७ गान्धारः । ११ धैवतः ॥

॥ १०५ ॥ कदा वसो म्लोत्रं हर्षत आर्व इमशा रुध्रदाः । दीर्घं सुतं वा-
 ताप्याय ॥ १ ॥ हरी यस्य सुयुजा विव्रता वेष्टन्तानु शेषा । उमा रजी न के-
 श्मिना पतिर्दन् ॥ २ ॥ अप यारिन्द्रः पापंज आ मतो न शश्रमायो बिभीवान् ।
 शुमे यष्टुपुजे तविषीवान् ॥ ३ ॥ सचायोरिन्द्रबर्कष आ उपातसः सपर्यन् ।
 नदयोर्विव्रतयोः शूर इन्द्रः ॥ ४ ॥ अधि यस्तस्थौ केशवन्ता व्यचस्वन्ता न पु-
 ण्यै । वनोति शिराभ्यां शिप्रिणीवान् ॥ ५ ॥ २६ ॥ प्रास्तौहृवौजा ऋध्वे-
 मिस्ततश्च शूरः शर्वसा । ऋध्वर्न क्रतुमिर्मातरिश्वा ॥ ६ ॥ वज्रं यश्चक्रे सुहनाय
 दस्यवे हिरीमशो हिरीमन् । अरुतहनुरद्वुतं न रजः ॥ ७ ॥ अर्व नो वृजिना
 शिशिष्टुवा वनेमानृचः । नाब्रह्मा यच्च ऋध्वर्जोषति त्वे ॥ ८ ॥ ऊर्ध्वा यत्ने प्रे-
 तिनी भूषणस्य ध्रुवं सधन् । सज्जर्वावं स्वयंशमं सचायोः ॥ ९ ॥ श्रिये ते पृथिरु-
 पसेवनी भूषिष्ठुवे दर्विरेपाः । यथा स्वे पात्रे मिश्रस उत ॥ १० ॥ शतं वा
 यदसुर्य प्रति त्वा सुमित्र इत्यास्तौदुर्मित्र इत्यास्तौत् । आवो यदस्युदत्ये कुत्स-
 पुत्रं प्रावो यदस्युदत्ये कुत्सवत्सम् ॥ ११ ॥ २७ ॥ ५ ॥

॥ १०६ ॥ अष्टपिः—१—११ भूतांशः काश्यपः ॥ अश्विनौ देवते ॥ छन्दः—१—३,
 ७ निष्पुटुप् । २, ४, ८—११ निष्पुटुत्त्रिष्टुप् । ५, ६ विराट् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

अ० ८ । अ० ६ । व० ३] ६२२ [म० १० । अ० ६ । सू० १०७ ।

॥ १०६ ॥ उभा उ नूनं तदिदर्थयेये नितन्वाये धियो वस्त्रापसेव । सधीचीना
 यातेवे प्रेमजीगः मुदिनेव पृष्ठ आ तंसयेये ॥ १ ॥ उष्टारेव फर्वरेषु भयेये प्रायोगेव
 शान्त्या शासुरेयः । द्रुतेव हिमो यशसा जनेषु मापं स्थातं महिषेवावपानात् ॥ २ ॥
 साकंयुजा शकुनस्येव पृष्ठा पक्षेव चित्रा यजुरा गमिष्टम् । अग्निरिव देवयोदी-
 विवासा परिज्मानेव यजयः पृष्ठत्रा ॥ ३ ॥ आपी वा अस्मे पितरेव पुत्रोमेव
 रुचा नृपतीव तुर्ये । इयैव पुष्ट्यै किरणैव भुज्यै श्रुष्टीवानेव हवमा गमिष्टम् ॥ ४ ॥
 वंसगेव पूष्यौ शम्भवाता मित्रेव अना शतरा शापन्ता । वज्रिवोष्ठा वयंसा व-
 स्येष्ठा मेघेवैषा संपर्यापुरीषा ॥ ५ ॥ १ ॥ मृणयेव जर्भरी तुर्फीतू नैतशेव तु-
 र्फी पफीरीका । उदन्यजेव जेमना मदेरु ता मै जराय्वजरे मरायु ॥ ६ ॥ पक्षेव
 चर्वरे जारं मरायु चक्षेवाथैषु तर्तगीथ उग्रा । अभू नापन्स्वरमजा स्वरसुर्वायुर्न
 पर्फरत्त्वयद्रयीषाम् ॥ ७ ॥ घर्मेव मधु जठरे सनेरु भगेविता तुर्फी फागिवारम् ।
 पतरेव चचुरा चन्द्रनिर्गिह्मनश्चक्रा मनन्यन जग्मी ॥ ८ ॥ बृहन्तेव गम्भरेषु
 प्रतिष्ठा पादेव गाधं तरते विदायः । कर्षेव शामुस्तु हि स्मरायोऽशेव नो भजतं
 चित्रमपनः ॥ ९ ॥ आरङ्गरेव मध्वरेयेये सारवेव गवि जीवीनवारि । कीनारेव
 स्वेदमासिष्विद्वाना क्षमेवाजी स्रग्वसान्सचेथे ॥ १० ॥ अध्याम स्तोम सनुयाम
 वाज्रमा नो मन्त्रं सरेयोप यातम् । यशो न पकं मधु गोष्वन्तरा भूताशो आशे-
 नोः काममप्राः ॥ ११ ॥ २ ॥

॥ १०७ ॥ अयिः—१—११ दिव्यो वक्षिणाया प्र जापरा ॥ वेयता—वक्षिणा त-
 दासारी वा ॥ छन्दः—१, ५, ७ त्रिष्टुप् । २, ३, ६, ८, ११ निचृत्त्रिष्टुप् । ८, १० पाद-
 निचृत्त्रिष्टुप् । ४ निचृजगती ॥ स्वरः— १—३, ५—११ भैयतः । ४ निषादः ॥

॥ १०७ ॥ आनिरभुन्महि मार्घानमेण विश्वं जीवं तमसो निरमोषि । महि
 न्योनिः पितृभिर्देवमागादुरुः पन्था दक्षिणाया अदर्शि ॥ १ ॥ उवा द्विवि द-
 क्षिणावन्तो अस्थुर्बे अश्रुदाः सह ते सूर्येण । दिरययदा अमृतत्वं मजन्ते वासोदाः
 सोम प्र तिरन्त आयुः ॥ २ ॥ देवी पूर्तिर्दक्षिणा देवयज्या न कवारिभ्यो नहि ते
 पृथान्ति । अथा नरः प्रवतदक्षिणासोऽवधमिया बहवः पृथान्ति ॥ ३ ॥ शत-
 धारं वायुमर्की स्तुर्विदं नृपवमस्ते आभि चक्षते इविः । ये पृथान्ति प्र च यन्व-
 न्ति सकृदमे ते दक्षिणां दुरते मत्स्यमातरम् ॥ ४ ॥ दक्षिणावाग्रधूमो ब्रूय पति

अ० ६ । अ० ६ । व० ६] ६२३ [म० १० । अ० ६ । व० १०८ ।

दक्षिणावान्प्राप्त्यधीरप्रमेति । तमेव मन्ये नृपतिं जनानां यः प्रथमो दक्षिणामाविवायं
॥ ५ ॥ ३ । तमेव ऋषिं तमुं ब्रह्माणमाहुर्यज्ञं सामगामुक्थशामम् । स शुक्रस्य
तन्वी वेद तिस्रो यः प्रथमो दक्षिणया रराध ॥ ६ ॥ दक्षिणां दक्षिणां ददाति
दक्षिणा चन्द्रमुत यद्विरपयम् । दक्षिणां वनुते यो न आत्मा दक्षिणां वर्म
कृणुते विज्ञानम् ॥ ७ ॥ न भोजा मन्त्रं मृग्यमीयुर्न विष्यन्ति न व्यथन्ते इ भो-
जाः । इदं यद्विरवं भुवन् स्वैतत्सर्वं दक्षिणेभ्यो ददाति ॥ ७ ॥ भोजा जिग्युः
सुरभिं योनिमग्रे भोजा जिग्युर्वध्वंषा मुवासाः । भोजा जिग्युन्तः पेयं सुराया
भोजा जिग्युर्ध्वं अहताः प्रवर्तन्ते ॥ ८ ॥ भोजायारवं सं मृजन्त्याशुं भोजयास्ते
कन्याः शुभ्रममाना । भोजस्येदं पुष्करिणीं वेश्म परिकृतं देवमानेवं चित्रम्
॥ १० ॥ भोजमक्षाः सुष्ठुवादीं वहन्ति सुवृद्धो वर्तते दक्षिणायाः । भोजं देवा-
सोज्ज्वता भरेण भोजः शत्रून्त्वमनीकेषु जेता ॥ ११ ॥ ४ ॥

॥ १०८ ॥ अष्टिः—१, ३, ५, ७, ९ पण्योऽमुगः । २, ४, ६, ८, १०, ११ स्वरमा
देवस्तुमी ॥ देवता—१, ३, ५, ७, ९ स्वरमा । २, ४, ६, ८, १०, ११ पण्यः ॥ कृत्वः—१
विगाट् त्रिष्टुप् । २, १० त्रिष्टुप् । ३—५, ७—९, ११ निचृत्त्रिष्टुप् । ६ पादनिचृत्त्रि-
ष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १०८ ॥ किमिच्छन्तीं सरमा प्रेदमानं दूरे ब्रह्मा जगुरिः पराचैः । का-
स्मेहितिः का परितक्म्यासीत्कथं समायां अतरः पयांसि ॥ १ ॥ इन्द्रस्य दूती-
रिषिना चराभि मह इच्छन्तीं पण्यो निधीन्वः । अतिष्कदो भियमा तन्न भाव-
तथा रसायां अतरं पयांसि ॥ २ ॥ क्रोहइन्द्रः सरमे का दृशीका यस्येदं दू-
तीरसरः पराकात् । आ च गच्छान्नित्रमेना दधामाथा गवां गोपतिर्नो मवाति
॥ ३ ॥ नाहं तं वेदुं दध्यं दधत्स यस्येदं दूतीरसरं पराकात् । न तं गृहन्ति स-
वतो गभीरा हता इन्द्रेण पण्यः शयध्वे ॥ ४ ॥ इमा गावः सरमे या ऐच्छः
परि दिवो अन्तान्सुमगे पतन्ती । कस्त एना अवं मृजादयुंभ्युतास्माकमायुधा स-
न्ति तिग्मा ॥ ५ ॥ ५ ॥ अमन्या वः पण्यो वचांस्यानिषव्यास्तन्वः सन्तु पापीः ।
अधृष्टो व एतवा अस्तु पन्था बृहस्पतिर्व उभया न मृळात् ॥ ६ ॥ अयं निधिः
सरमे अद्रिबुध्नो गोभिरश्वैर्भिर्वसुभिर्न्यष्टः । रक्षन्ति तं पण्यो ये सुगोपा रेकु प-
दमक्षकमा जगन्थ ॥ ७ ॥ एह गमक्षयः सोमशिता अयास्यो अङ्गिरमो नवगवाः ।
व एतयुर्वे वि मजन्त मोनामयेतद्वर्चः पण्यो वमसित् ॥ ८ ॥ एवा च त्वं सरम

अ० ८ । अ० ६ । व० ८] ६२४ [म० १० । अ० ६ । अ० ११० ।

आजगम्य प्रवाधिता सहसा देव्येन । स्वसारं त्वा कुरुष्व मा पुनर्गा अप ते वर्षा
सुभगे भजाम ॥ ६ ॥ नाहं वेद आतृत्वं नो स्वमृत्वमिन्द्रो विदुराङ्गिरसश्च घोराः ।
गाक्रीमा मे अच्छदयन्त्यदायमपातं हत पण्यो वरीयः ॥ १० ॥ दुर्मित पण्यो
वरीय उद्गावो यन्तु मिनतीर्कृतेन । बृहस्पतिर्या अविन्दुभिर्गूळहाः सोमो मावीष्णु
श्रवणश्च विप्राः ॥ ११ ॥ ६ ॥

॥ १०६ ॥ ऋषिः—१—७ जुह्वं ब्रह्मजायोर्ध्वनाभा वा प्राक्चः ॥ विश्वेदेवा देवताः ॥
छन्दः—१ निचृत्त्रिष्टुप् । २, ४, ५ त्रिष्टुप् । ३ विराट् । अष्टुप् । ६, ७ अष्टुष्टुप् ॥
स्वरः—१—५ धैवतः । ६, ७ गान्धारः ॥

॥ १०६ ॥ तैजदन्प्रथमा ब्रह्मकिन्विषेः कृगारः सलिलो मातृगिर्वा । वीळुहंरास्वपे
उग्रोमंयोभूरपो देवीः प्रथमजा ऋतेन ॥ १ ॥ से मा राजा प्रथमो ब्रह्मजायां पुनः
प्रायच्छदहंशायमानः । अन्वर्तिना वरुणो मित्र आसीदग्निर्होता इत्यगृह्णा निनाय
॥ २ ॥ इत्येतेनैव प्राक्च आभिरस्या ब्रह्मजायेषमिति चेदवोचन् । न दूनाय प्रक्षे तस्य एषा
तथा राष्टं गुपितं अत्रियस्य ॥ ३ ॥ देवा एतस्यामवदन् पूर्वं सप्तऋषयस्तर्पसे
ये निषेदुः । भीमा जाया ब्राह्मणस्थोपनीना दुर्ध्वा दधाति परमे व्योमन् ॥ ४ ॥
ब्रह्मचारी चरति वै वैषद्विषः स देवानां भवन्त्येकमङ्गम् । तेन जायामन्वविन्दुर्बृहस्पतिः
सोमेन तीतां जुह्वं न देवाः ॥ ५ ॥ पुनर्वै देवा अददुः पुनर्मेनुष्या उत । राजा-
नः सत्यं कृण्वाना ब्रह्मजायां पुनर्ददुः ॥ ६ ॥ पुनर्दायं ब्रह्मजायां कृत्वा देवैर्नि-
किन्विषम् । ऊर्जे पृथिव्या भङ्गायोरुगायमुपासते ॥ ७ ॥ ७ ॥

॥ ११० ॥ ऋषिः—१—११ जमदग्नी रामो वा ॥ देवता आप्रियः ॥ छन्दः—१, २,
५, १०, ११ निचृत्त्रिष्टुप् । ३ अर्चोत्रिष्टुप् । ४, ८ पादनिचृत्त्रिष्टुप् ॥ ६, ७, ९
त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ११० ॥ सभिहो अथ मनुषो कुरोष्वे देवो देवाभ्यजसि जातवेदः । आ
च वह मित्रमहरिचक्रित्वान्त्वं दूतः काविरसि प्रचेताः ॥ १ ॥ तर्जूनवासण्य ऋ-
तस्य धानान्मध्वा समञ्जन्त्स्वदया मुजिह्व । मन्मानि धीमिहूत यङ्मृन्धन्दैवत्रा
च कृष्णध्वरं नः ॥ २ ॥ आजुह्वान ईदृथो वन्द्यथा वाहमे वसुभिः सजोषाः ।
त्वं देवानामसि यद् होता स एनान्यचीषितो यजीयान् ॥ ३ ॥ प्राचीनं बर्हिः
प्रदिशा पृथिव्या वस्तोरस्या हव्यते अग्ने अह्नाम् । व्युप्रथसे वितरं वरीयो देवेभ्यो-

अ० ८ । अ० ६ । व० ११] ६२५ [म० १० । अ० ६ । सू० १११ ।

आदितये स्थोनम् ॥ ४ ॥ व्यचस्वतीरुर्विया वि भ्रयन्तां पतिभ्यो न जनयः
शुभ्रमानाः । देवीर्द्वारो बृहतीर्विश्वमिन्वा देवेभ्यो भवत सुपाययाः ॥ ५ ॥ ८ ॥
आ सुष्वर्यन्ती यजते उपाके उपासानक्ता सदतां नि योनौ । दिव्ये योषणे बृ-
हती शुक्रपमे अपि भिर्यं शुक्रपिशं दधानि ॥ ६ ॥ दैव्या होतारा प्रथमा सुवाचा
मिमाना यज्ञं मनुषो यजथै । प्रजोदयन्ता विदयेषु कारू प्राचीनं ज्योतिः प्रदिशा
पिशन्ता ॥ ७ ॥ आ नो यज्ञं भारती तृपमेत्विष्ठा मनुष्वदिह चेतयन्ती । तिस्रो
देवीर्बहिरेदं स्थोनं सरस्वती स्वपसः सदन्तु ॥ ८ ॥ य इमे द्यावापृथिवी जनित्री
रूपैरपिशुभ्रवनानि विश्वा । तमद्य होतरिपितो यजीयान्देवं त्वष्टारमिह यद्वि वि-
हान् ॥ ९ ॥ उपावसृज त्मन्यां सप्तजन्दवानां पार्थ ऋतुथा हवीर्पि । वनस्पतिः
क्षमिता देवो अग्निः स्वदन्तु हव्यं मधुना घृतेन ॥ १० ॥ सद्यो जातो व्यमिमीत
यज्ञमग्निर्देवानामभवत्पुरोगाः । अस्य हातुः प्रदिश्यतस्य वाचि स्वाहाकृतं हवि-
रदन्तु देवाः ॥ ११ ॥ ६ ॥

॥ १११ ॥ ऋषिः—१—१० अष्टादण्डो बरुपः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २, ४
त्रिष्टुप् । ३, ६, १० विराट् त्रिष्टुप् । ५, ७, ९ निचृत्त्रिष्टुप् । ८ पादनिचृत्त्रिष्टुप् ॥
धैवतः रुचरः ॥

॥ १११ ॥ मनीषिणः प्र भरध्वं मनीषां यथायथा मत्तयः सन्ति नृणां ।
इन्द्रं सत्यैरेरयामा कृतेभिः स हि वीरो गिर्वणस्युर्विदातः ॥ १ ॥ ऋतस्य हि स-
दसो धीतिरष्टौत्सं गार्धयो वृषभो गोभिरानत् । उदतिष्ठत्तविषेणा रवेण महान्ति
चित्संविग्याचा रजांसि ॥ २ ॥ इन्द्रः किल श्रुत्या अस्य वेद स हि जिष्णुः
पणिकृत्स्वर्षा । आन्मेनो कृणवन्नच्युतो भुव्नोः पतिर्दिवः सन्तजा अप्रतीतः ॥ ३ ॥
इन्द्रो मृद्धा महतो अर्णवस्य वृतार्मिनादङ्गिरोमिर्गृणान् । पुरुशि चिभि तताना
रजांसि दाधार यो धरुणं सत्यताता ॥ ४ ॥ इन्द्रो दिवः प्रतिमानं पृथिव्या विश्वा
वेद सर्वना हन्ति शुष्णम् । महीं चिद्यामातनोत्समूर्धेण चास्कर्म चित्कर्मनेन
स्कमीयान् ॥ ५ ॥ १० ॥ वज्रेण हि वृत्रहा वृत्रमस्तरदेवस्य शूशुवानस्य मायाः ।
वि धृष्णो अत्र धृपता जघन्थाथामवो मघवन्वाङ्मोजाः ॥ ६ ॥ सचन्त यदुषसः
सूर्येण चिद्यामस्य केतवो रामविन्दन् । आ यच्चक्षं ददृशे दिवो न पुनर्धृतो न-
किरद्वा नु वेद ॥ ७ ॥ दूरं किल प्रथमा जग्मुरामामिन्द्रस्य याः प्रसवे सञ्चुरापः ।
कं सिद्धयं कं बुध आसामापो मध्यं कं वो नूनमन्तः ॥ ८ ॥ सुजः सिन्धुः हिना
अग्रसानो आदिदेताः प्र विविजे ज्वनं । सुमुच्यमाणा उत या सुमुच्येऽधेदेता न र-

अ० ८ । अ० ६ । व० १४] ६२६ [म० १० । अ० १० । अ० ११३ ।

मन्ते निर्विक्रान्तः ॥ ६ ॥ सध्रीचीः सिन्धुमुशतीरिवायन्तसनाञ्जार आरितः ॥ मि-
दासाम् । अस्तमा ते पार्थिवा वसून्त्यस्मे जग्मुः सुनुता इन्द्र पूर्वीः ॥ १० ॥ ११ ॥

॥ ११२ ॥ ऋषिः—१—१० नञः प्रभेदो वैरूपः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१,
३, ७, ८ विराट् त्रिष्टुप् । २, ४—६, ९, १० निचृत्तिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ११२ ॥ इन्द्र पिब प्रतिक्रामं सुतस्य प्रातः सावस्तव हि पूर्वपीतिः । ह-
र्षस्व इन्तवे शूर शत्रून्कथेभिष्टे वीर्याप्र ब्रवाम ॥ १ ॥ यस्ते रथो मनसो जवी-
यानेन्द्र तेन सोमपेयाय याहि । तूयमा ते हरयः प्र द्रवन्तु येभिर्यासि वृषभिर्मन्द-
मानः ॥ २ ॥ हरिचता वर्चसा सूर्यस्य श्रेष्ठै रूपास्तन्व स्पर्शयस्व । अस्मामिन्द्र
सखिभिर्दुवानः सध्रीचीनो मादयस्वा निषद्य ॥ ३ ॥ यस्य त्यक्तं महिमानं मदेष्टिमे
मही रोदसी ना विविक्राम् । तदोक्त आ हरिमिन्द्र युक्तैः प्रियेभिर्याहि प्रियमञ्ज-
मच्छ ॥ ४ ॥ यस्य शश्वत्पिबो इन्द्र शत्रूनानुकुप्या रथा चकथे । स ते पुंश्चि-
तविषीमियति स ते मदाय सुत इन्द्र सोमः ॥ ५ ॥ १२ ॥ इदं ते पात्रं सनवि-
चमिन्द्र पिबा सोममेना शतक्रतो । पुण्य आहावो मंदिरस्य मन्त्रो यं विश्व इदं-
भिर्हर्यन्ति देवाः ॥ ६ ॥ वि हि त्वामिन्द्र पुरुधा जनासां हिनप्रयसो वृषभ ह्वयन्ते
अस्माकं ते मधुमत्तमानीमा भुवन्सर्वना तेषु हर्य ॥ ७ ॥ प्र ते इन्द्र पूर्याणि प्र
नूनं वीर्या वोचं प्रथमा कुतानि । सतीनमन्युरश्रथायो अद्रिं सुवेदनामकृणोर्ब्रह्मणे
गाम् ॥ ८ ॥ नि पु सीद गणपते गणेषु त्वामाहुर्विप्रतमं कवीनाम् । न ऋते च-
त्क्रियते किञ्चनारे महामकं मधवच्चित्रमच ॥ ९ ॥ अभिरुपा नो मधवभाध-
मानान्सखे बोधि वसुपते सखीनाम् । रथं कुधि रथकृन्मन्यशुष्माभक्ते चिदा
भजा राये अस्मान् ॥ १० ॥ १३ ॥ ६ ॥

॥ ११३ ॥ ऋषिः—१—१० शतप्रभेदो वैरूपः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१,
५ जगती । ३, ६, ९ विराट् जगती । ३ निचृजगती । ४ पादनिचृजगती । ७, ८ आर्ची-
स्वराट् जगती । १० पादनिचृत्तिष्टुप् ॥ स्वरः—१—६ निषादः । १० धैवतः ॥

॥ ११३ ॥ तमस्य द्यावापृथिवी सचेतसा विभ्रमिर्देवैरनु शुष्ममावताम् । व-
देत्कुण्वानो महिमानमिन्द्रियं पीत्वी सोमस्य क्रतुर्मा अवर्धत ॥ १ ॥ तमस्य वि-

अ० ८ । अ० ६ । व० १७] ६२७ [म० १० । अ० १० । सू० ११४ ।

व्युर्महिमानमोजसांशुं दधन्वान्मधुनो वि रंषाते । देवेभिरिन्द्रो मघवां सयावभि-
 बृत्रं जघन्वां अभवद्वरेण्यः ॥ २ ॥ वृत्रेण यदर्हिना बिभ्रदायुधा समास्थिता यु-
 धये शंसमाविदे । विश्वे ते अत्र मरुतः मह त्मनावर्धन्नुग्र महिमानमिन्द्रियम्
 ॥ ३ ॥ जज्ञान एव व्यबाधत स्पृधः प्रापश्यहीरो अभि पौंस्यं रणम् । अर्तृश्चद-
 द्विमव सस्यदः सृजदस्तन्नाजाकं स्वपस्यया पृथुम् ॥ ४ ॥ आदिन्द्रः सत्रा त-
 विषीरपन्यत वरीयो यावापृथिवी अबाधत । अवाभरदृषितो वज्रमायसं शेवं मि-
 त्राय वरुणाय दाशुषे ॥ ५ ॥ १४ ॥ इन्द्रस्यात्र तविषीभ्यो विरिणिर्न ऋषा-
 यतो अरंहयन्त मन्यवे । वृत्रं यदुग्रो व्यवृश्चदोजसापो बिभ्रतं तमसा परीवृतम्
 ॥ ६ ॥ या वीर्याणि प्रथमानि कर्त्वा महित्वेभिर्यतमानो समीयतुः । ध्वाभं त-
 मोऽव दधसे हत इन्द्रो मृद्धा पूर्वहृताव पत्यत ॥ ७ ॥ विश्वे देवासो अध ह-
 ष्यानि तेऽवधेयन्तमोमत्या वचस्यया । रद्धं वृत्रमहिमिन्द्रस्य इन्मनाग्निर्न ज-
 म्मैस्तृम्वक्मावयत् ॥ ८ ॥ भूरि पचोमर्वचनेभिर्ज्वलमिः सख्येभिः सख्यानि
 प्र बोधत । इन्द्रो धुनि च चुपुंरि च दम्भयञ्छुदामनस्या मृणुते दमीतये ॥ ९ ॥
 त्वं पुरुषया मगा स्वश्या योभर्मसंनिवचनानि शंसन् । सुगेभिर्विश्वा दुरिता
 तरेम विदो षु खं उर्विया गाधमद्य ॥ १० ॥ १५ ॥

॥ ११४ ॥ अग्निः—१—१० सधिवैरूपो घर्मो वा तापस्तः ॥ विश्वेदेवा देवताः ॥
 छन्दः—१, ५, ७ त्रिष्टुप् । २, ३, ६ भुक्तिक त्रिष्टुप् । ८, ९ निचृत्तित्रिष्टुप् । १० पादनि-
 चृत्तित्रिष्टुप् । ४ जगती ॥ स्वरः—१—३, ५—१० धैवतः । ४ निषादः ॥

॥ ११४ ॥ यर्मा समन्ता त्रिवृतं व्यापतुस्तयोर्दुष्टिं मातरिश्वां जगाम । दि-
 वस्पयो दिधिपाशा अवेषन्विदुर्देवाः महसामानमर्कम् ॥ १ ॥ तिस्रो देष्य नि-
 श्रुतीरुपासते दीर्घं श्रुतो वि हि जानन्ति बह्वपः । तासां नि चिक्पुः कत्रयो नि-
 दानं परेषु या गुह्येषु व्रतेषु ॥ २ ॥ चतुष्कपर्दा युवतिः सुवेशां वृतप्रतीका वयु-
 नानि वस्ते । तस्यां सुपर्णा वृषणा नि वेदतुर्यत्र देवा दधिरे भागधेवम् ॥ ३ ॥
 एकः सुपर्णः स संप्रदमा विवेश स इदं विश्वं ध्रुवनं वि चष्टे । तं पाकेन मनसा
 पशमन्तितस्तं माता रेव्हि स उ रेव्हि मातरम् ॥ ४ ॥ सुपर्णं विप्राः कवयो
 बर्वाभिरैकं सन्तं बहुधा कल्पयन्ति । छन्दांसि च दधतो अध्वरेषु ग्रहान्तसोम-
 स्व मिमते द्वादश ॥ ५ ॥ १६ ॥ पदविंशत्यं चतुरः कल्पयन्तश्छन्दांसि च

अ० ८ । अ० ६ । अ० १६] ६२८ [म० १० । अ० १० । अ० ११५ ।

दधत आद्वादशम् । अङ्गं विमाय कवयो मनीष ऋक्सामाभ्यां प्ररयं वर्तवन्ति ॥ ६ ॥ अतुर्दशान्ये मदिमानो अस्य तं धीरा वाचा प्रणयन्ति सप्त । आर्षानं तीर्थं क इह म धौचयेन पथा प्रपिबन्ते सुतस्य ॥ ७ ॥ मह्यथा पञ्चदशमन्व-
कथा वावद्व्यावापृथिवी तावदित्तत् । मह्यथा मदिमानः सहस्रं वावद्वज्रं विहितं तावती वाक् ॥ ८ ॥ कश्छन्दसां योगमा वेद धीरः को विष्वयां प्रति वाचं व-
पाद । कमृत्विजामष्टमं शूरेमाहुर्हरी इन्द्रस्य नि चिकाय कः स्वित् ॥ ९ ॥ अ-
भ्या अन्तं पर्येके चरन्ति रथस्य धुर्यु युक्तासो अस्युः । अमस्य दायं वि मज-
न्त्येभ्यो यदा यमो भवति हर्म्ये हितः ॥ १० ॥ १७ ॥

॥ ११५ ॥ ऋषिः—१—६ उपस्तुनो वाप्तिष्ठकः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, २, ४, ७ विराड् उगती । ३ उगती । ५ आर्चामुगि उगती । ६ निचृजगती । ८ पादनि-
चृत्विष्टम् । ९ पादनिचृच्छकरी ॥ स्वरः—१—७ निपादः । ८, ९ धैवतः ॥

॥ ११५ ॥ चित्र इन्द्रिणोस्तर्कणस्य वन्द्यो न यो मातरोवप्येति धातवे ।
अनुधा यदि जीजन्तदधा च नु ववच स्यो महि दृन्यां चरन् ॥ १ ॥ अग्निर्ह नाम
धायि दन्तपस्तमः सं यो वनो युवते भर्मना दना । अभिप्रपुरा जुहा स्वध्वर इनो
न प्रोथमानो यवसे वृषा ॥ २ ॥ तं वो वि न वृषदं देवमन्धम इन्द्रं प्रोथन्बं प्र-
वर्पन्तमर्णवम् । आसा वहि न शोचिषा विरप्शिनं महिप्रतं न सरजन्तमभ्वनः
॥ ३ ॥ वि यस्य ते जयमानस्योजर धन्तो वाताः परि सन्त्यच्युताः । आ
रयवामो युयुधयो न तत्त्वनं त्रितं नेशन्त प्र शिषन्त इष्टये ॥ ४ ॥ स इहग्निः
कयवतमः कण्वसस्वार्यः परस्यान्तरस्य तरुषः । अग्निः पातु वृणातो अग्निः सूरि
नग्निर्ददातु तेषामर्षो नः ॥ ५ ॥ १८ ॥ वाजिन्तमाय सहसे सुपित्र्य तृषु च्यवानो
अनु जातवन्दसे । अनुद्रे त्रियो धृपता वरं मते महिन्तमाय धन्वनेदविष्मते ॥ ६ ॥
एवाग्निर्मर्तैः सह सूरिभिर्वसुः एव सहसः सूनरो वृभिः । मित्रासो न ये सुर्धिता
अतायवो द्यावो न धुम्नेरभि सन्ति मानुषान् ॥ ७ ॥ ऊर्जो नपास्तहसावभिति
त्वीपस्तुतस्य वन्दते वृषा वाक् । त्वां स्तोषाम त्वया सुवीरा द्राक्षीय आयुः
प्रतर् दधानाः ॥ ८ ॥ इति त्वामे वृष्टिर्व्यस्य पुत्रा उपस्तुताम ऋषयोजो-
षन् । तांश्च णहि गृणतम सूरिन्ववद्वज्रकित्युर्ध्वासो अनञ्जमो नम इत्युर्ध्वासो
अनञ्जन् ॥ ९ ॥ १६ ॥

अ० ८ । अ० ६ । व० २२] ६२६ [म० १० । अ० १० । सू० ११७ ।

॥ ११६ ॥ ऋषिः—१—६ अग्नियुतः स्थीरोऽग्नियूपो वा स्थीरः ॥ इन्द्रो देवता ।
छन्दः—१, ८, ६ त्रिष्टुप् । २ पादनिचृत्त्रिष्टुप् । ३, ४ निचृत्त्रिष्टुप् । ५, ७ विराट्
त्रिष्टुप् । ६ आर्चीस्वराट् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ११६ ॥ पिब सोमं महत इन्द्रियाय पिबो वृत्राय इन्धवे शविष्ठ । पिब राये
शर्वसे ह्यमानः पिब मध्वस्तपदिन्द्रा वृषस्व ॥ १ ॥ अस्य पिब कुमतः प्रस्थितस्वेन्द्र
सोमस्य वरमा सुतस्य । स्वस्तिदा मनसा मादयस्वार्वाचीनो रवते सोमगाय ॥ २ ॥
ममस्तु त्वा क्षिप्यः सोम इन्द्र ममस्तु यः सुयते पथिवेषु । ममस्तु येन वरिबश्चकथं
ममस्तु येन निरिणासि शत्रून् ॥ ३ ॥ आ क्षिपहीं अमिनो यात्विन्द्रो वृषा हरि-
भ्यां परिपिबमन्धः । गव्या सुतस्य प्रभृतस्य मध्वः सत्रा खेदांमरुहा वृषस्व
॥ ४ ॥ नि तिग्मानि आशयन्भ्राश्यान्वयं स्थिरा तनुहि यातुजूनाम् । उग्राय
ते सहो वलं ददामि प्रतीन्या शत्रून्विगदेषु वृश्च ॥ ५ ॥ २० ॥ व्ययं इन्द्र त-
नुहि श्रवांस्योजः स्थिरेव धन्वेनोऽमिमीतीः । अस्मद्रथगवावृथानः सहोभिरनि-
भृष्टस्तन्वै वावृधस्व ॥ ६ ॥ इदं हविर्मध्वन्तुभ्यं शतं प्रति सम्राज्जह्णानो शुभाय ।
तुभ्यं सुतो मध्वन्तुभ्यं एकोऽदीन्द्र पिब च प्रस्थितस्य ॥ ७ ॥ अर्द्धादिन्द्र प्र-
स्थितेमा हवींषि चनो दधिष्व पचतोत सोमम् । प्रयश्चन्तः प्रति हर्यामसि त्वा
सत्याः संस्तु यजमानस्य कामाः ॥ ८ ॥ प्रेन्द्राग्निभ्यां सुवचस्यामियमि
सिन्धाविव प्रेरय नावप्रकः । अया इव परि चरन्ति देवा ये अस्मभ्यं धनदा उ-
द्भिदश्च ॥ ९ ॥ २१ ॥

॥ ११७ ॥ ऋषिः—१—६ भिक्षुः ॥ इन्द्रो देवता—धनाश्व दानप्रशंसक ॥ छन्दः—१
निचृज्जगती । २ पादनिचृज्जगती । ३, ७, ६ तिचृत्त्रिष्टुप् । ४, ६ त्रिष्टुप् । ५ विराट्
त्रिष्टुप् । ८ भुरिक् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ११७ ॥ न वा उ देवाः भुधमिद्धं ददुरुताशितमुप गच्छन्ति मृत्यवः ।
उतोरयिः पृणतो नाप दस्पत्युतापृणन्मर्हितारं न विन्दते ॥ १ ॥ य आधाय चक-
मानाषं पिबोऽभ्यन्तस्त्रेफितायोपजग्मुषे । स्थिरं मनः कृणुते सेवते पुरोतो
चित्स मर्हितारं न विन्दते ॥ २ ॥ स इन्द्रो जो यो गृहवे ददात्यभ्यामाय चरते
कृशाय । अरमस्मै यवति यामहता उतापरीषु कृणुते सखायम् ॥ ३ ॥ न स
सखा यो न ददाति सख्यं सचाभुवे सख्यमानाय पित्वः । अपास्यात्वेयाज त-
दोक्तो अस्ति पूषन्मन्वयरवं विदिष्येत् ॥ ४ ॥ पूषीयादिभार्धमावाय क-

अ० ८ । अ० ६ । व० २६] ६३० [म० १० । अ० १० । सू० ११६ ।

व्यान्द्राघीर्वासुमनु पश्येत् पन्थाय । ओ हि वर्तन्ते रथ्येव चक्रान्यमन्यमुप ति-
ष्ठन्त रायः ॥ ५ ॥ २२ ॥ मोघमर्षं विन्दते अप्रचेताः सत्त्वं ब्रवीमि वध इत्स
तस्य । नार्यमणं पुष्यति नो सखायं केवलाघो भवति केवलादी ॥ ६ ॥ कुषणि-
त्फाल आशिनं कृणाति यमध्वानमप वृक्षे चरित्रैः । वदन्ब्रह्मावदतो वनीयान्पु-
ष्पापिगपृणन्तमभि ध्यात ॥ ७ ॥ एकगद्गयो द्विपदो वि चक्रमे द्विपासिपा-
दयभ्येति पश्चात् । चतुष्पादेति द्विपदामभिस्त्रे सम्पश्यन्पङ्कीरुपतिष्ठमानः ॥ ८ ॥
समी चिद्धस्ता न समं विविष्टः सम्मातरा चिन्म समं दुहाते । यमयोश्चिन्म समा
वीर्याणि ज्ञाती चित्सन्ता न समं पृणीतः ॥ ९ ॥ २३ ॥

॥ ११८ ॥ ऋषिः—१—६ उरुक्षय आमहीयवः ॥ देवता—अग्नी रक्षाहा ॥ छ-
न्दः—१ पिपीलिकामध्या गायत्री । २, ५ निचृदगायत्री । ३, ८ विराड् गायत्री । ६, ७
पादनिचृदगायत्री । ४, ९ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ११८ ॥ अग्ने हंसि न्यत्रिणं दीद्यन्मर्त्येषा । स्वं चर्ये शुचित्रत ॥ १ ॥
उत्तिष्ठसि स्वाहुतो घृतानि प्रति मोदसे । यत्त्वा क्षुचः समास्थिरन ॥ २ ॥ स आहुतो
वि रोचतेऽग्निराळ्मन्यो गिरा । क्षुचा प्रतीकमज्यते ॥ ३ ॥ घृतेनाग्निः समज्यते
मधुप्रतीक आहुतः । गोचमानो विभावसुः ॥ ४ ॥ जरमाणः समिध्यसे देवेभ्यो
हव्यवाहन । तं त्वा हवन्त मर्त्याः ॥ ५ ॥ २४ ॥ तं मर्ता अमर्त्यं घृतेनाग्निं संपर्य-
त । अदाभ्यं गृह्णाति ॥ ६ ॥ अदाभ्येन शोचिपात्रं रत्नस्त्वं दद । गोपा ऋ-
तस्त्वं दीदिहि ॥ ७ ॥ स न्वमग्ने प्रमीकित प्रत्योष यातुधान्यः । उरुवर्षेषु दीयत्
॥ ८ ॥ तं त्वा गीर्भिरुक्षया हव्यवाहं समीधिर । यजिष्ठं मानुषं जनैः ॥ ९ ॥ २५ ॥

॥ ११९ ॥ ऋषिः—१—१३ लव ऐन्द्रः ॥ देवता—आरमस्तुनिः ॥ छन्दः—१—४,
७—१० गायत्री । ६, १२, १३ निचृदगायत्री ॥ ११ विराड् गायत्री । षड्जः स्वरः ॥

॥ ११९ ॥ इति वा इति मे मनो गामर्षं सनुयामिति कुवित्सोमस्यापा-
मिति ॥ १ ॥ प्र वाता इव दोषत उन्मा पीता अयं सत । कुवित्सोमस्यापामिति
॥ २ ॥ उन्मा पीता अयंमत रथमश्वा इवाश्वः । कुवित्सोमस्यापामिति ॥ ३ ॥ उन्मा
मतिरस्थित वाथा पुत्रमिव प्रियस्य । कुवित्सोमस्यापामिति ॥ ४ ॥ अहं तष्टेव
बन्धुरं पश्येयामि वृद्धा मतिम् । कुवित्सोमस्यापामिति ॥ ५ ॥ नहि मे अक्षिप-

अ० ८ । अ० ७ । व० ३] ६३१ [म० १० । अ० १० । घ० १२१ ।

नाथ्वान्तसुः पञ्च कुष्टयः । कुवित्सोमस्याणामिति ॥ ६ ॥ २६ ॥ नहि मे रोदसी
उभे अन्यं पञ्च चन प्रति । कुवित्सोमस्याणामिति ॥ ७ ॥ अमि चा मडिना भुवम-
भीमां पृथिवीमहीम् । कुवित्सोमस्याणामिति ॥ ८ ॥ हन्ताहं पृथिवीमिम
नि दधानीह वेह वा । कुवित्सोमस्याणामिति ॥ ९ ॥ ओपमित्पृथिवीमहं जड्व-
नानीह वेह वा । कुवित्सोमस्याणामिति ॥ १० ॥ दिवि मे अन्यः पक्षोऽधो अ-
न्यमचीकृषम् । कुवित्सोमस्याणामिति ॥ ११ ॥ अहममिम महामहोऽमिनभ्यमुदी-
षितः । कुवित्सोमस्याणामिति ॥ १२ ॥ गृहो याम्यरहंकृतो देवभ्यो हव्यवाहनः ।
कुवित्सोमस्याणामिति ॥ १३ ॥ २७ ॥ ६ ॥

॥ १२० ॥ ऋषिः—१—६ बृहद्वि आथर्वणः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ आर्ची-
स्वराट् त्रिष्टुप् । २, ३, ६ पादनिचृत्तिष्टुप् । ४, ५, ६ निचृत्तिष्टुप् । ७, ८ विराट्
त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १२० ॥ तदिदास भुवनेषु ज्येष्ठं यतो जज्ञ उग्रस्त्येषनृमणः । सद्यो ज-
ज्ञानो नि रिणाति शत्रुननु यं विश्वे मदन्त्युमाः ॥ १ ॥ अतुधानः शर्वसा भूयोजाः श-
त्रुर्दासाय प्रियसं दधाति । अव्यनञ्च व्यनञ्च सग्निं मे ते नवन्त मभृता मदेषु ॥ २ ॥ त्वे
कृतुमपि वृजन्ति विश्वे द्विर्यदेते त्रिमवन्त्युमाः । स्वादाः स्वादीयः स्वादुनां सृजा
समदः सु मधु मधुनामि योधीः ॥ ३ ॥ इति चिद्धि त्वा घना जयन्ते मदमदे अ-
नुमदन्ति विप्राः । ओजीयो धृष्णो स्थिरमा तनुष्व मा त्वा दमन्यातुधाना दु-
रेवाः ॥ ४ ॥ त्वया वयं शाशमहे रणेषु प्रपश्यन्तो युधेन्यानि भूरि । चोदवामि
त आयुधा वचोभिः सं ते शिशामि ब्रह्मणा वयोसि ॥ ५ ॥ १ ॥ स्तुपेथ्यं पुरुवपंसमृभ्व-
मिनतमप्राप्त्यमाप्त्यानाम् । आ दर्पते शर्वसा मस दानुन्प्र सांचते प्रतिमानानि भूरि
॥ ६ ॥ नि तदधिषेऽवरं परं च यस्मिन्नाविधावसा दुराणे । आ मातरां स्थापयसे जि-
गत्सू अत इनोषि कर्वरा पुरुषि ॥ ७ ॥ इमा ब्रह्म बृहद्विबो विवक्तीन्द्राय शुषम-
प्रियः स्वर्षाः । महो गोत्रस्य क्षयति स्वराजो दुरश्च विश्वा अवृणोदप स्वाः
॥ ८ ॥ एवा महान्बृहद्विबो अथर्वावोचत्स्वां तन्वमिन्द्रमेव । स्वसारो मातरिभ्व-
रीरिप्रा द्विन्वन्ति च शर्वसा वर्धयन्ति च ॥ ९ ॥ २ ॥

॥ १२१ ॥ ऋषिः—१—१० हिरण्यगर्भः प्राजापत्यः ॥ को देवता ॥ छन्दः—१,
३, ६, ८, ९ त्रिष्टुप् । २, ५ निचृत्तिष्टुप् । ४, १० विराट् त्रिष्टुप् । ७ स्वराट् त्रिष्टुप् ॥
धैवतः स्वरः ॥

अ० ८ । अ० ७ । व० ६] ६३२ [म० १० । अ० १० । सू० १६२ ।

॥ १२१ ॥ हिरण्यगर्भः समवर्तताञ्च भूतस्य ज्ञातः पतिरेक आसीत् । स दाधार पृथिवीं यामतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ १ ॥ य आत्मदा बलदा यस्य विश्वं उपासते प्रशिषं यस्य देवाः । यस्यच्छासामृतं यस्य मृत्युः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ २ ॥ यः प्रासतो निमिषतो महित्वैक इद्राज्ञा अमतो बभूव । य ईशो अस्थ विपदश्चतुष्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ ३ ॥ यस्येमे हिमवन्तो महित्वा यस्य समुद्रं रसया महाहुः । यस्येमाः प्रदिशो यस्य वाद् कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ ४ ॥ येन द्यौरुग्रा पृथिवी च दृढा येन स्वः स्तभितं येन नाकः । यो अन्तरिक्षे रजसो विमानः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ ५ ॥ ३ ॥ यक्कन्दमी अवसा तस्तभाने अभ्यर्चितां मनसा रेजमाने । यत्राधिष्ठ उदितो विभाति कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ ६ ॥ आपो ह यद्वहनीर्विश्रमायन्गर्भं दधाना जनयन्तीरग्निम् । ततो देवानां समवर्ततामुरेकः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ ७ ॥ यश्चिदापो महिना पर्यपर्यहृत्तं दधाना जनयन्तीर्यज्ञम् । यो देवेष्वधि देव एक आसीत्कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ ८ ॥ मा नो हिंसीज्जनिता यः पृथिव्या यो वा दिव्यं सत्यधर्मा जजान । यश्चापश्चन्द्रा बृहर्ताज्जजान कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ ९ ॥ प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वा जानानि परि ता बभूव । यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु वयं स्याम पतयो रयीणाम् ॥ १० ॥ ४ ॥

॥ १२२ ॥ ऋषिः—१—८ चित्रमहा यासिष्ठः ॥ अग्निर्वेधता ॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप् । ५ निचृत्त्रिष्टुप् । २ जगती । ३, ८ पादनिचृज्जगती । ४, ६ निचृज्जगती । ७ आर्चास्वराङ्ग जगती ॥ स्वरः—१, ५ धैवतः । २—४, ६—८ निपादः ॥

॥ १२२ ॥ वसुं न चित्रमहसं गृणीषे वामं शेवमर्तिथिमद्विषेयम् । स रासते शुरुर्धोविश्वधायमोऽग्निर्होता गृहपतिः सुवीर्यम् ॥ १ ॥ जुषाणो अग्ने प्रति हव्य मे वचो विश्वानि विद्वान्वयुनानि सुक्रतो । घृतनिर्णिग्ब्रह्मणे गातुमेरय तव देवा अजयन्नु व्रतम् ॥ २ ॥ सप्त धामानि परियन्नमन्यो दाशेहाशुषं सुकृतं मामहस्व । सुवीरेण रयिण्ये वाञ्छवा यस्त आनन्दममिधा तं जुषस्व ॥ ३ ॥ यज्ञस्य कृतं प्रथमं पुरोहितं हविष्मन्त ईळते सप्त वाजिनम् । शृण्वन्तमग्निं घृतपृष्ठमुक्ष्यं पुण्यन्तं देवं पूणते सुवीर्यम् ॥ ४ ॥ त्वं द्रुतः प्रथमो वरेण्यः स ह्ययमानो अमृताय मत्स्व । त्वां मर्जयन्मरुतो द्राशुषो गृहेत्वा स्तोमैर्भिर्भृगवो वि रुरुधुः ॥ ५ ॥ ५ ॥ इषं दुरन्तमुदुषो विश्वधायसं यज्ञप्रिये यजमानाय सुक्रतो । अग्ने घृतस्नुस्निर्हृतानि

अ० ८ । अ० ७ । व० ६] ६३३ [म० १० । अ० १० । सू० १२४ ।

दीर्घवर्तिर्यज्ञं परिचिन्त्युक्तयसे ॥ ६ ॥ त्वामिदस्या उषसो व्युष्टिषु दूतं कृषवाना
अयजन्त मानुषाः । त्वां देवा महयायथाय वावृधुराज्यमग्ने निमुजन्तां अध्वरे ॥ ७ ॥
नि त्वा वसिष्ठा अदन्त वा जिनं गुणन्तां अग्ने विदधेषु वेधसः । रायस्पोषं यज-
मानेषु धारय यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ८ ॥ ६ ॥

॥ १२३ ॥ ऋषिः—१—८ वेनः ॥ वेनो देवता ॥ छन्दः—१, ५, ७ निचृत्त्रिष्टुप् ।
२—४, ६, ८ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १२३ ॥ अयं वेनश्चोदस्यपृथिव्या ज्योतिर्जरायु रजसो विमाने । इ-
ममपां संहग्मे सूर्यस्य शिशुं न विप्रां मृतिभीं रिहन्ति ॥ १ ॥ समुद्रादुर्मिहृद्विचर्ति
वेन्ने न भोजाः पृष्ठं ह्येतस्य दर्शि । अतस्य सानावधिं विष्टपि आद् समानं यो-
निमभ्यनूषत ब्राह्मणः ॥ २ ॥ समानं पूर्वोरभि वावशानास्तिष्ठन्वत्सयं मातरः स-
नीलाः । अतस्य सानावधिं चक्रमाणा रिहन्ति मध्वो अमृतस्य वाणीः ॥ ३ ॥
जानन्तो रूपमकूपन्त विप्रां मृगस्य घोषं महिषस्य हि गमन् । अतेन यन्तो अधि
सिन्धुमस्युर्विदङ्मध्वो अमृतानि नाम ॥ ४ ॥ अप्सरा जारमुपमिमियाणा योषां
विभर्ति परमे व्योमन् । चरत्प्रियस्य योनिषु प्रियः सन्तर्स् दत्पत्ने हिरेण्यये स वेनः
॥ ५ ॥ ७ ॥ नाकं सुपर्णस्य यत्पमन्तं दृष्ट्वा वेनन्तो अभ्यचक्षत त्वा । हिरेण्य-
पत्नं वरुणस्य दूतं यमस्य योनीं शक्रं भगवतुम् । ६ ॥ ऊर्ध्वो गन्धर्वो अधि नाकं
अस्थान्मत्यङ् वित्रा विभ्रदस्यागुधानि । वसानां अन्तं सुरभिं दृशे कं स्वर्णं नाम
जनत प्रियाणि ॥ ७ ॥ इप्सः समुद्रमभि यजिर्भाति परयन्मृधस्य चक्षमा विध-
मन् । भानुः शुक्रेण शोचिषा चक्रानस्तृतीयं चक्रे रजसि प्रियाणि ॥ ८ ॥ ८ ॥

॥ १२४ ॥ ऋषिः—१, ५—६ अग्निवरुणसोमानां निहवः । २—४ अग्निः ॥ देव-
ता—१—४ अग्निः । ५—८ यथानिपातम् । ६ इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ३, ८ त्रिष्टुप् । २,
४, ६ निचृत्त्रिष्टुप् । ५ विराट् त्रिष्टुप् । ६ पादनिचृत्त्रिष्टुप् । ७ ऊगती ॥ स्वरः—
१—६, ८, ६ धैवतः । ७ निपादः ॥

॥ १२४ ॥ इमं नो अग्न उषं यज्ञमेहि पञ्चयामं त्रिवृतं सप्ततन्तुम् । असौ
हव्यवाकृत नः पुरोगा व्योमेव दीर्घं तम् आशीयिष्ठाः ॥ १ ॥ अदेवादेवः प्रचता
गुहा यन्मपश्यमानो अमृतत्वमेमि । शिवं यत्सन्तमर्शितो जहामि स्वात्सरूपादरणीं
नार्भिमिमि ॥ २ ॥ पर्यञ्जन्यस्या अतिथिं ववायां अतस्य धाम वि मिमे पुरुषि ।
शंसांमि पित्रे असुराय शैवंमयज्ञियाद्यज्ञियं प्रागमेमि ॥ ३ ॥ बह्वोः समा अवर-

अ० ८ । अ० ७ । व० १३] ६३४ [म० १० । अ० १० । सू० १२६ ।

अन्तरस्त्रिभिर्नृ वृणानः पितरं जहामि । अग्निः सोमो वरुणस्ते स्वयन्ते पयसि-
र्ह्यष्टं तदवाम्यायन् ॥ ४ ॥ निर्माया उ त्वे अमुंरा अभूवन्त्वं च मा वरुण का-
मवासे । अतेन राजानृतं विविच्यन्मम राष्ट्रस्याधिपत्यमेहि ॥ ५ ॥ ६ ॥ इदं स्व-
रिदमिदास वाममयं प्रकाश उर्ध्वान्तरिक्षम् । इनाव वृत्रं निरेहि सोम इविभ्वा सन्तं
इविषा वज्राम ॥ ६ ॥ कविः कवित्वा विवि रूपमासजदप्रभूती वरुणो निरुषः
संजह । येमै कृपवाना जनयो न सिन्धवस्ता अस्य वर्णं शुचयो भरिभति ॥ ७ ॥
ता अस्य ज्येष्ठमिन्द्रिचं संचन्ते ता इमा वेति स्वधया मदन्तीः । ता ई विशो न
राजानं वृणाना बीभत्सुवो अप्य वृत्रादतिष्ठन् ॥ ८ ॥ बीभत्सूनां सयुजं वसमा-
हुरपां दिव्यानां सख्ये चरन्तम् । अनुष्टुपमनु चर्चुर्यमाणमिन्द्रं नि चिक्युः कवयो
मनीषा ॥ ६ ॥ १० ॥

॥ १२५ ॥ अग्निः—१—८ वागाभृको ॥ देवता—वागाभृको ॥ छन्दः—१, ३,
७, ८ विराट् त्रिष्टुप् । ४, ५ त्रिष्टुप् । ६ निचृत्विष्टुप् । २ पादनिचृजगती ॥ स्वरः—
१, ३—८ जैवतः । २ निषादः ॥

॥ १२५ ॥ अहं रुद्रेभिर्वसुमिश्रचराम्यहमादित्यैरुत विश्वदैवैः । अहं मित्रा-
वरुणोमा विमर्श्यहमिन्द्राग्नी अहमश्विनोमा ॥ १ ॥ अहं सोममाहनसं विम-
र्श्यहं त्वष्टारमुत पुषणं भगम् । अहं दधामि द्रविष्यं इविष्मते सुमान्येयजमानाय
मुन्वते ॥ २ ॥ अहं राष्ट्रीं सङ्गमनी वसूनां चिकितुषीं मथमा यज्ञियानाम् । तां
मा देवा व्यदधुः पुरुषा भरिभ्यानां भूर्योवेशयन्तीम् ॥ ३ ॥ मया सो अकमन्ति
यो विपश्यन्ति यः प्राश्निति य ईं शूशोत्युक्त्वा । अमन्तवो मां त उप क्षियन्ति
भुवि श्रुत भद्रिवं ते वदामि ॥ ४ ॥ अहमेव स्वयमिदं वदामि जुष्टं देवेभिर्कृत
मानुषेभिः । यं कामये तंतमुग्र कृष्णामि तं अघ्राणं तमृषिं तं सुमेधाम् ॥ ५ ॥ १॥
अहं रुद्राय धनुरातनोमि अघ्राणि शरवे हन्तवा उ । अहं जनाय समदं कुयो-
म्यहं यावापृथिवी आ विवेश ॥ ६ ॥ अहं सुवे पितरमस्य मूर्धन्मम योनिरुप्स्वन्तः
संपुद्रे । ततो वि तिष्ठे सुवनानु विश्वोतामं धां वर्मशोषं स्पृशामि ॥ ७ ॥ अह-
मेव वाते इव प्र वाग्यारममाणा सुवनानि विश्वा । परो दिवा पर एना पृथिव्यै-
सार्वती मदिना सम्भूव ॥ ८ ॥ १२ ॥

॥ १२६ ॥ अग्निः—१—८ कुलमकवर्हिचः कौलूचिर्होमुग्वा वामदेव्यः ॥ वि-
श्वदेवा देवताः ॥ छन्दः—१, ५, ६ निचृद् बृहती । २—४ विराट् बृहती । ७ बृहती ।
८ आर्चीत्यराट् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—७ मध्यमः । ८ जैवतः ॥

अ० ८ । अ० ७ । व० १५] ६३५ [म० १० । अ० १० । सू० १२८ ।

॥ १२६ ॥ न तमं हो न दुरितं देवासो अष्ट मर्त्यम् । मजोर्वसो वमर्त्यमा
मित्रो नवन्ति वरुणो अति द्विषः ॥ १ ॥ तद्धि वयं वृक्षीमहे वरुण मित्रार्थ-
मन् । येना निरंहसो यूयं पाथ नेया च मर्त्यमति द्विषः ॥ २ ॥ ते नूनं नोऽयमु-
त्तमे वरुणो मित्रो अर्यमा । नार्थिष्ठा उ नो नेषणि पर्षिष्ठा उ नः पर्षयमति द्विषः
॥ ३ ॥ यूयं विरवं परि पाथ वरुणो मित्रो अर्यमा । युष्माकं शर्मणि मित्रे स्था-
व सुप्रसीतयोऽति द्विषः ॥ ४ ॥ आदित्यासो अति सिधो वरुणो मित्रो अर्यमा । उग्रं
मरुद्ग्री रुद्रं दुवेमेन्द्रमग्निं स्वस्तयेऽति द्विषः ॥ ५ ॥ नेतार ऊ पु शंभितरो वरुणो
मित्रो अर्यमा । अति विश्वानि दुरिता राजानश्चर्षणीनामति द्विषः ॥ ६ ॥ शुनम-
स्मभ्यमतये वरुणो मित्रो अर्यमा । शर्म यच्छन्तु सप्रथं आदित्यासो यदीमहे अ-
ति द्विषः ॥ ७ ॥ यथा ह त्यद्वसवो गौर्यं चित्पादि शिताममुञ्चता यजत्राः । एवो
कुःस्मन्मुञ्चता व्यहः प्रतार्यग्ने प्रतरं न आपुः ॥ ८ ॥ १३ ॥

॥ १२७ ॥ ऋषिः—१—८ कुशिकः सौभरो राजिर्वा भारद्वाजी ॥ देवता—रा व-
स्तवः ॥ छन्दः—१, ३, ६ विराड् गायत्री । २ पादनिचुद् गायत्री । ४, ५, ८ गायत्री ।
७ निचुद्गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १२७ ॥ रात्री व्यस्यदायती पुरुत्रा देव्यश्चभिः । विरवा अधि भिर्वाऽ-
धित ॥ १ ॥ ओर्वेया अमर्त्या निवतो देव्युद्धतः । ऋषोर्तिषा वाचते तमः ॥ २ ॥
निकु स्वसारमरुक्तोपतं देव्यायनी । अपेर्दु हासते तमः ॥ ३ ॥ सा नो अय
वस्था वयं नि ते यामन्नविन्दमहि । वृद्धे न वसति वर्षः ॥ ४ ॥ नि ग्रामासो अ-
विद्यत नि पदन्तो नि पक्षिणः । नि श्येनामरिचदुर्थिनः ॥ ५ ॥ यावया वृक्ष्यं वृ-
क्षं यववं स्तेनमूर्ध्वे । अथा नः सुतरां भव ॥ ६ ॥ उप मा पेपिंशतमः कृष्णं
अक्षमस्थित । उप ऋशेवं यातय ॥ ७ ॥ उप ते गा ह्वाकरं वृक्षीषु दुरितदि-
वः । रात्रि स्तोमं न जिग्युषे ॥ ८ ॥ १४ ॥

॥ १२८ ॥ ऋषिः—१—६ विहव्यः ॥ विश्वेदेवा देवताः ॥ छन्दः—१, ३ विराड्
त्रिष्टुप् । २, ४, ८ त्रिष्टुप् । ३, ६ निचुत्त्रिष्टुप् । ७ भुरिक् त्रिष्टुप् । ६ पादनिचुत्त्रिष्टु-
प् । स्वरः—१—८ धैवतः । ६ निषादः ॥

॥ १२८ ॥ ममाग्ने वचो विहवेष्वस्तु वयं त्वेन्धानास्तन्वं पुषेम । मर्षं न-
वन्तां अदिशुश्चतस्तस्वयाध्वचेण पृतना जवेम ॥ १ ॥ मर्षं देवा विहवे संन्तु
सर्व इन्द्रवन्तो मरुतो विष्णुर्गग्निः । मग्नान्तरिक्षमुत्तोरुमस्तु मर्षं वतः पवतां कर्म

अ० ८ । अ० ७ । व० १८] ६३६ [म० १० । अ० ११ । सू० १३० ।

अस्मिन् ॥ २ ॥ मयि देवा द्रविणमा यजन्तां मय्याशीरस्तु मयि देवहृतिः । दैव्या हो-
तारो वनुषन्तं पूर्वैरिष्टाः स्याम तन्वा सुवीराः ॥ ३ ॥ मह्यं यजन्तु मम यानि हव्याकृतिः
सत्या मनसो मे अस्तु । एतो मा नि गां कतमचुनाहं विश्वे देवासो अथि वाचता नः
॥ ४ ॥ देवीः षडुर्वारुनः कृणोत विश्वे देवास इह वीरयध्वम् । मा हास्महि
प्रजया मा तनूभिर्मा रधाम द्विपते सोम राजन् ॥ ५ ॥ १५ ॥ अग्ने मनुं प्रति-
नुदन्प्रेषामदब्धो गोषाः परि पाहि नस्त्वम् । प्रत्यञ्चो यन्तु निगुतः पुनस्तेऽपैषां
चित्तं प्रवृथा वि नैशत् ॥ ६ ॥ धाता धातुणां भुवनस्य यस्पतिर्देवं त्रातारमभि-
मातिषाहम् । इमं यज्ञमश्विनोभा बृहस्पतिर्देवाः पान्तु यजमानं न्यर्थात् ॥ ७ ॥
उरुव्यर्चा नो महिषः शर्म यंसदस्मिन्हवे पुरुहुतः पुरुषुः । स नः प्रजायै ह्येष
बृलयेन्द्र मा नो रीरिषो मा परा दाः ॥ ८ ॥ ये नः सपत्ना अप ते भवन्निव-
म्नाग्निभ्यामव वाधामहे तान् । वसवो रुद्रा अकित्या उपरिस्पृशो मोघं चेत्तार-
मधिराजमक्रन् ॥ ९ ॥ १६ ॥ १० ॥

॥ १२६ ॥ ऋषिः—१—७ प्रजापतिः परमेष्ठी ॥ देवता—जाववृक्षम् ॥ कुन्द्ः—
१—३ निचृत्त्रिष्टुप् । ४—६ त्रिष्टुप् । ७ पादनिचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १२६ ॥ नमसदामीसो सदासीत्तदानीं नामीज्जो नो ऋषीमा यो वत् ।
किमावरीचः कुह कस्य शर्मभम्भः किमासीद्गहनं गभीरम् ॥ १ ॥ न मृग्युरासी-
दमृतं न तर्हि न रात्र्या अह्नं आसीत्प्रकेतः । आनीदवानं स्वधया तदेकं तस्मा-
ज्जान्यन्न परः किं चनाम ॥ २ ॥ तम आसीत्तमसा गूळहमग्रे प्रकेतं सलिलं स-
र्वमा इदम् । तुच्छजन्ताभ्यां हितं यदामीत्तमस्तन्महिना जीयतेकम् ॥ ३ ॥ का-
मस्तदग्रे समवेतताधि मनसो रेतः प्रथमं यदामीन् । यतो बन्धमसति निरविन्द-
न्दुदि प्रतीप्या कवयो मनीषा ॥ ४ ॥ तिरश्चीनो विततो रश्मिरपामुषः स्वि-
दासीरदुपरि स्विदासीत् । ऐतोधा आमन्महिमानं आमन्स्त्रधा अवस्तात्प्रयतिः
परस्तात् ॥ ५ ॥ को अद्धा वेदं क इह प्र वाचत्कुत आजीता कुत इयं विमृष्टिः ।
अर्वाग्देवा अस्य विमर्जनेनाथा को वेदं यते आश्रूय ॥ ६ ॥ इयं विमृष्टिर्यत
आवधूव यदि वा दुर्ध यदि वा न । यो अस्यार्घ्यक्षः परमे व्योमन्त्सो अङ्ग वेद
यदि वा न वेद ॥ ७ ॥ १७ ॥

॥ १३० ॥ ऋषिः—१—७ यज्ञः प्रजापत्यः ॥ देवता—जाववृक्षम् ॥ कुन्द्ः—१
विराट् जगती । २ भुक् त्रिष्टुप् । ३ निचृत्त्रिष्टुप् । ४ विराट् त्रिष्टुप् । ५ निचृ-
त्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१ निषादः । २—७ धैवतः ॥

अ० ८ । अ० ७ । व० २०] ६३७ [म० १० । अ० ११ । सू० १३२ ।

॥ १३० ॥ यो यज्ञो विश्वतस्तन्तुमिस्तत एकशतं देवकर्मभिरायतः । इमे
वयन्ति पितरो य आययुः प्र वयापं वयेत्यासते तृते ॥ १ ॥ पुमा एनं तनुत उ-
त्कृणाति पुमान्नि तंते अधि नार्हे अस्मिन् । इमे मयूखा उरं सेदुः सद्ः सा-
मान चकुस्तसंरायतोर्वे ॥ २ ॥ कासीत्प्रमा प्रतिमा किं निदानमाज्यं किमा-
सीत्परिधिः क आसीत् । छन्दः किमासीत्प्रउगं किमुक्तं यदेवा देवमयजन्त विधे
॥ ३ ॥ अग्नेगीयज्यमवन्मयुगोष्णिहया सविता सम्बभूव । अनुपुषा सोम उक्थैर्मह-
स्वान्वृहस्पतेर्वृहती वाचमावत् ॥ ४ ॥ विराणित्रा रुणये रंभश्रीरिन्द्रस्य त्रिष्टुबिह
भ गो अहः । विश्वान्देवाञ्जगत्या विंश तेन चाक्रु प्र अर्पयो मनुष्याः ॥ ५ ॥
चाक्रु तेन अर्पयो मनुष्या यज्ञे जाते पितरो नः पुराणे । पश्यन्मन्ये मनसा
चक्षुषा तान्य इयं यज्ञमयजन्त पूर्वे ॥ ६ ॥ सहस्रोमाः सहस्रान्स आवृतः स-
हस्रमा अर्पयः सप्त दैव्याः । पूर्वेषां पन्थामनुदृश्य धीरा अन्वालेभिरे रथ्यो न
रश्मीन् ॥ ७ ॥ १८ ॥

॥ १३१ ॥ अग्निः—१—७ सुकीर्तिः काकीवतः ॥ देवता—१—३, ६, ७ इन्द्रः । ४,
५ अश्विनो ॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप् । २ निचृत्त्रिष्टुप् । ३ विराट् त्रिष्टुप् । ४, ६, ७ पाद-
निचृत्त्रिष्टुप् । ४ निचृत्त्रिष्टुप् । स्वरः—१—३, ४—७ ध्रुवतः । ४ गान्धारः ॥

॥ १३१ ॥ अप्र प्राच इन्द्र विश्वो अमित्रानपापाचो अमिभूते नुदस्व ।
अपोदीचो अपं शूराधराच उरौ यथा तत्र शर्मन्मदैम ॥ १ ॥ कुविद्वग् यत्रम-
न्तो यत्र चिद्यथा दान्तर्यनुपूर्वं वियुयं । इहदैवा कृणुहि मोजनानि ये बर्हिषो न-
मोवृजि न जग्मुः ॥ २ ॥ नहि स्थूयंतुथा यानमस्मि नोन श्रवो विविदे सङ्गमेष्टु ।
गव्यन्त इन्द्रो सख्याय विप्रा अश्वायन्तो वृषणं वाजयन्तः ॥ ३ ॥ युवं सुराम-
मश्विता नमुवावामो सचा । विधिपाना शुमप्पती इन्द्रं कर्मस्वावतम् ॥ ४ ॥ पुत्र-
मिव पितरावश्विनोमेन्द्रावयुः काव्यैर्द्वपनाभिः । यत्सुराभं व्यपिबः शचीभिः स-
रस्वती न्वा मघवअभिष्णक् ॥ ५ ॥ इन्द्रः सुत्रामा स्वर्वा अवीभिः सुमृलीको म-
वतु विश्ववेदाः । बाधता देषो अमयं कृणोतु सुवीर्यस्य पत्नयः स्याम ॥ ६ ॥ तस्य
वयं सुमती यज्ञियभ्यापि भद्रे सौजसे स्याम । स सुत्रामा स्वर्वा इन्द्रो अस्मे
आराच्छिब्रेषः सनुतर्गुयोतु ॥ ७ ॥ १६ ॥

॥ १३२ ॥ अग्निः—१—७ शकपूतो नामधः ॥ देवता—१ लिङ्गोक्ताः । २—७ मित्रा-
वरुणी ॥ छन्दः—१ बृहती । २, ४ पादनिचृत्त्रिष्टुप् । ३ पङ्क्तिः । ४, ६ विराट् पङ्क्तिः । ७
महास्तवी बृहती ॥ स्वरः—१, २—६ पञ्चमः ॥

अ० ८। अ० ७। व० २२] ६३८ [अ० १०। अ० ११। सू० १३४।

॥ १३२ ॥ ईजानमिषौर्गतावसुरीजानं भूमिरमि प्रभूषास्मि । ईजानं देवाव-
शिवनाममि सुमैरवर्धताम् ॥ १ ॥ ता वा मिश्रावरुणा धारयशिवती सुपुष्नेषि-
तत्त्वता यजामसि । युवोः क्राव्याय सुरुषैरमि प्याम इक्षसः ॥ २ ॥ अघा विष्णु
यद्विधिषामहे वामभि मिश्रं रेकणः पत्यमानाः । दृष्टौ वा यन्पुष्यति रेवणः स-
म्वारुभाकिरस्य मघानि ॥ ३ ॥ असावन्धो असुर स्यत घोरस्त्वं विश्वेषां वरुणा-
सि राजा । मूर्ध्ना रयस्य चाकृञ्जैतावतैनसान्तकधुक् ॥ ४ ॥ अस्मिन्स्वेतच्छ-
कपूत एनो हिते मित्रे निर्गतान्हन्ति वीरान् । अवोर्वा यद्वातनूष्ववः प्रियासु य-
क्षियास्ववी ॥ ५ ॥ युवोर्हि मतादितिर्विचेतसा घौर्न भूमिः पर्यसा पुपूतनि ।
अव प्रिया दिदिष्टुन सरो निनिक्त रश्मिभिः ॥ ६ ॥ युवं शम्भराजावसीदतं ति-
ष्ठद्रथं न धूर्षद वनर्षदम् । ता नः कणुक्यन्तीर्नृमेधस्तत्रे अहंसः सुमेधस्तत्रे अ-
हंसः ॥ ७ ॥ २० ॥

॥ १३३ ॥ ऋषिः—१—७ सुषाः पैजवनः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१—३ शक्वरी ।
४—६ महापङ्क्तिः । ७ विराट् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१—३, ७ धेवतः । ४—६ पञ्चमः ॥

॥ १३३ ॥ मोर्षस्मै पुरोयमिन्द्राय शूषमर्चत । अभीके विदु लोककुत्स-
क्यो समत्सु वृहास्माकं बोधि चोदिता नमन्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु
॥ १ ॥ त्वं सिन्धूरवामजोऽधराच्चो अहमहिम् । अशत्रुरिन्द्र जज्ञिषे विश्वं पुष्यसि
वार्यं तं त्वा परि स्वजामहे नमन्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु ॥ २ ॥ वि पु
विश्वाम अरातयोऽयो नेशन्ता नो धियः । अस्तामि शत्रवे वधं यो न इन्द्र जिघा-
सति या तै रातिर्दिदिर्वसु नमन्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु ॥ ३ ॥ यो न
इन्द्रामितो जनो वृकायुरादिदेशति । अधस्पदं तमी कृचि विवाधो असि साह-
हिर्नमन्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु ॥ ४ ॥ यो न इन्द्राभिदासति सन्नि-
धौ निष्ठयः । अव तस्य बलं तिर महीव घोरघ त्मना नमन्तामन्यकेषां ज्याका
अधि धन्वसु ॥ ५ ॥ वयमिन्द्र त्वायवः सस्त्रित्वमारभामहे । अतस्य नः पथा नकाति
विश्वानि दुरिता नमन्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु ॥ ६ ॥ अस्मभ्यं सु त-
मिन्द्र तां शिक्ष या दोहते प्रति वरं जनित्रे । अस्त्रिद्रोघ्नी पीपयथा नः सु-
धारा पर्यसा मही गौः ॥ ७ ॥ २१ ॥

॥ १३४ ॥ ऋषिः—१—६ माध्वाता यौवनाश्वः । ६, ७ गो रा ॥ इन्द्रो देवता ॥
छन्दः—१—६ महापङ्क्तिः । ७ पङ्क्तिः ॥ पञ्चमः स्वरः ॥

अ० ८ । अ० ७ । व० २४] ६३६ [म० १० । अ० ११ । सू० १३६ ।

॥ १३४ ॥ अमे वदिन्त रोदसी आप्रपाथोषा इव । महान्तं त्वा महीनां
स्रज्जालं वर्षणीनां देवी जनित्र्यजीजनद्रा जनित्र्यजीजनत् ॥ १ ॥ अर्च स्म दुर्हृषा-
यतो मर्त्यस्य तनुहि स्थिरम् । अध्वर्युदं तर्मा कृषि यो अस्माँ आदिदेशति देवी जनि-
त्र्यजीजनद्रा जनित्र्यजीजनत् ॥ २ ॥ अत्र त्या वृद्धीरिषो विश्वमेन्द्रा अमित्रहन् ।
शर्षाभिः शक्र धनुरीन्द्र विश्वाभिकृतिभिर्देवी जनित्र्यजीजनद्रा जनित्र्यजीजनत्
॥ ३ ॥ अत्र यत् शतक्रतुविन्द्र विश्वानि धनुषे । रयि न सुन्वते सचा सहस्रि-
षीभिरुतिभिर्देवी जनित्र्यजीजनद्रा जनित्र्यजीजनत् ॥ ४ ॥ अत्र स्वदा इवा-
भितो विष्वक्पतन्तु दिव्यवः । दूर्वाया इव तन्तवो व्यस्मदेतु दुर्मतिर्देवी जनित्र्य-
जीजनद्रा जनित्र्यजीजनत् ॥ ५ ॥ दीर्घं ह्यङ्कुशं यथा शक्तिं विभर्षि मन्तुमः ।
पूर्वेण मधवन्पदाजो यथा यथा यमो देवी जनित्र्यजीजनद्रा जनित्र्यजीजनत्
॥ ६ ॥ नर्किर्देवा मिनीमसि नकिरा योपयामसि मन्त्रश्रुत्यं चरामसि । पृथ्विभिर-
पिकृथ्वेभिरश्रुभि संरभामहे ॥ ७ ॥ २२ ॥

॥ १३५ ॥ ऋषिः—१—७ कुमारो वामादनः ॥ देवता—यमः ॥ छन्दः—१—३
५, ६ अनुष्टुप् । ४ विराडनुष्टुप् । ७ भुरिगनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ १३५ ॥ यस्मिन्वृक्षे सुपलाशे देवैः सन्निवर्तते यमः । अत्रा नो विरपतिः
पिता पुत्राश्चो अन्तु वेनति ॥ १ ॥ पुराणो अन्तुवेनन्तं चरन्तं पापयामया । असूयन्त्य
चाकशं तस्मा अस्पृश्यं पुनः ॥ २ ॥ यं कुमारं नवं रथमचक्रं मनसाकृषोः ।
एकेषं विश्वतः प्राञ्जमर्ष्यमधि तिष्ठसि ॥ ३ ॥ यं कुमारं प्रावर्तयो रथं विप्रेभ्य-
स्परि । तं सामानु प्रावर्तत सभितो नाच्यार्हितम् ॥ ४ ॥ कः कुमारमजनयद्रथं को
विर्वर्तयत् । कः स्विचदृष्ट नो भूयादनुदेयीयचार्यवत् ॥ ५ ॥ ययामवदनुदेयी
अत्र अग्रमजायत । पुरस्ताद्वुध्न आततः पृथ्वाभिरयं कृतम् ॥ ६ ॥ इदं यमस्य सा-
नो देवमानं यदुच्यते । इयमस्य धम्यते नाळीरथं गीर्भिः परिष्कृतः ॥ ७ ॥ २३ ॥

॥ १३६ ॥ ऋषिः—१—७ मुनयो वातरचनाः । देवता—१ जूतिः । २ वातजूतिः ।
३ विमज्जूतिः । ४ वृषाचक्रः । ५ करिकतः । ६ पतशः । ७ आप्यष्टकः ॥ कंशिनः ॥
छन्दः—१ विराडनुष्टुप् । २—४, ७ अनुष्टुप् । ५, ६ निचृदनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ १३६ ॥ केरवर्गि केशी विषं केशी विभर्ति रोदसी । केशी विश्वं स्वर्देशे के-
रवोर्विचक्षते ॥ १ ॥ दुर्जये वातरचनाः पिशङ्गा वसते मला । वातस्या-

अ० ८ । अ० ७ । व० २६] ६४० [म० १० । अ० ११ । सू० १३८ ।

नु धार्जिं यन्ति यहेवासो अविंक्षत ॥ २ ॥ उन्मादिता मौर्नयेन वातौ आ तस्मि-
मा वयम् । शरीरेवस्माकं यूयं मर्तासो अमि पश्यथ ॥ ३ ॥ अन्तरिक्षेण पतति
विश्वो रूपावचाकशत् । मुनिर्देवस्य देवस्यै सौकुत्याय सखा हितः ॥ ४ ॥ वातस्याश्वो
वायोः सखाथ देवेषिणो मुनिः । उमौ समुद्रावा चोति यश्च पूर्वं उतापरः ॥ ५ ॥
अप्सरसां गन्धर्वाणां मुगाणां चरणे चरन् । केशी केतस्य विद्वान्सखा स्वादुर्मदि-
न्तमः ॥ ६ ॥ वायुरस्मा उपामन्थत्पिनष्टि स्मा कुनकुमा । केशी विषस्य पात्रेण
यमुद्रेणापिबत्सह ॥ ७ ॥ २४ ॥

॥ १३७ ॥ ऋषिः—१—७ सप्त ऋषय एकर्वाः ॥ विश्वेदेवा देवताः ॥ छन्दः—१,
४, ६ अनुष्टुप् । २, ३, ५, ७ निचृदनुष्टुप् । गान्धारः स्वरः ॥

॥ १३७ ॥ उत देवा अवहितं देवा उक्लयथा पुनः । उतागच्छक्रुषं देवा देवा
जीवयथा पुनः ॥ १ ॥ द्वाविमौ वातौ वात आ सिन्धोरा पंगवतः । दक्षं ते अन्य
आ वातु पगान्यो वातु यद्रपः ॥ २ ॥ आ वात वाहि भेषजं वि वात वाहि य-
द्रपः । त्वं हि विश्वभेषजो देवानां दूत इयसे ॥ ३ ॥ आ त्वागमं शन्तातिभिरथो
अरिष्ठतातिभिः । दक्षं ते भद्रमाभाषं परा यक्ष्मं सुवामि ते ॥ ४ ॥ त्रायन्तामिह
देवास्त्रायतां मरुतां गणः । त्रायन्तां विश्वा भूतानि यथायमरुषा असत् ॥ ५ ॥
आण इद्राः मेषजीरापो अनीवृचातनीः । आः सर्वस्य भेषजीस्तास्ते कृण्वन्तु
भेषजम् ॥ ६ ॥ इस्ताभ्यां दशशाखाभ्यां जिह्वा वाचः पुंगी । अनामदिस्तु-
भ्यां त्वा ताभ्यां त्वोप स्पृशामसि ॥ ७ ॥ २५ ॥

॥ १३८ ॥ ऋषिः—१—६ अङ्ग आरवः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ४, ६ पाद-
निचृजगती । २ निचृजगती । ३, ५ विराट् जगती । निपादः स्वरः ॥

॥ १३८ ॥ तव स्य इन्द्र सख्येषु वद्वय अतं मन्त्राना व्यददिरुर्वलम् । यत्रा
दशस्यनुषसो रिणञ्जरः कुन्साय मन्मन्त्राश्च दंसयः ॥ १ ॥ अवासृजः प्रस्वः श्व-
अथो गिरीनुदाज उस्ता अपिबो मधु प्रियम् । अवर्धयो वनिनो अस्य दंसता
शुशोच सूर्यो अतज्जातया गिरा ॥ २ ॥ वि सूर्यो मध्ये अमुचद्रथं दिवो विदडा-
साय प्रतिमानुमार्यः । इज्जहानि पिशोरसुस्य मायित इन्द्रो व्यास्यच्चक्रुवौ
अजिरवना ॥ ३ ॥ अनाधृष्टानि धृषितो व्यास्यजिधीरदेवौ ममृणदयास्यः ।
मासेव सूर्यो वसु पुर्यमा ददे गृणानः शत्रैर्मृणाद्विरुक्मता ॥ ४ ॥ अयुद्धसेनो
विम्वा विभिन्दुता दाशङ्गुहा तुज्यानि तेजते । इन्द्रस्य वज्रादविमेदभिश्नथः

अ० ८ । अ० ७ । व० २८] ६४१ [म० १० । अ० ११ । सू० १४० ।

प्राक्रामच्छुन्धूरजहादुषा अनः ॥ ५ ॥ एता स्या ते श्रुत्यानि केवला यदेक ए-
कमकुशोरयम् । मासा विधानमदधा अपि द्यवि स्वया विभिन्नं मरति मधि
पिता ॥ ६ ॥ २६ ॥

॥ १३६ ॥ ऋषिः—१—६ विश्वावसुदेवगन्धर्वः ॥ देवता—१—३ सविता ।
४—६ विश्वावसुः ॥ छन्दः—१, २, ४—६ त्रिष्टुप् । ३ विराट् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १३६ ॥ सूर्यरश्मिर्हरिकेशः पुरस्तात्सविता ज्योतिरुदयौ अजस्रम् । तस्य
पुषा प्रसवे याति विद्वान्सम्पश्यन्विश्वं भुवनानि गोपाः ॥ १ ॥ नृचक्षुष
दिवो मध्यं आस्त आपश्चित्रात्रोदसी अन्तरिक्षम् । स विश्वाचीरमि चक्षे घृता-
चीरन्नरा पूर्वमपरं च केनुम् ॥ १ ॥ रायो बुध्नः सङ्गमनो वधूनां विश्वा रूपाणि
चक्षे शचीभिः । देव इव सविता सन्धुर्मेन्द्रो न तभ्यौ सपरे धनानाम् ॥ ३ ॥
विश्वावसुं सोम गन्धर्वमार्तो ददृशुपीस्तद्वतेना व्यापन् । तदन्वैदिन्द्रो रारहाण
आसां परि सूर्यस्य परिधीरपश्यत् ॥ ४ ॥ विश्वावसुमि तन्नो गृणानु दिव्यो
गन्धर्वो रजसो विमानः । यद्वा द्या सन्धुमुत यन्न विश्व धियो हिन्वानो धिय इन्नो
अव्याः ॥ ५ ॥ सदिनमविन्दुचरणे नदीनामगावृणोदुरो अश्मत्रजानाम् । मासां
गन्धर्वो अपृतानि वाचदिन्द्रो दक्षं परि जानादहीनाम् ॥ ६ ॥ २७ ॥

॥ १४० ॥ ऋषिः—१—६ अग्निः पावकः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ३, ४ नि-
चृत्पङ्क्तिः । २ भुरिक् पङ्क्तिः । ५ संस्तारपङ्क्तिः ॥ ६ विराट् त्रिष्टुप् । स्वरः—१—४
पञ्चमः । ६ धैवतः ॥

॥ १४० ॥ अग्ने तव श्रवो वयो महि आजन्ते अर्चयो विभावसो । बृहद्भानो
शर्वसा वाजमुक्थ्यं दधासि दाशुषे कवे ॥ १ ॥ पावकवर्चाः शुक्रवर्चा अनूनवर्चा
सर्दिषर्षि भानुना । पुत्रो मातरौ विचरन्नुपावसि पुष्पाक्षि रोदसी उमे ॥ २ ॥ ऊर्जो
मयाज्जातवेदः सुशस्तिभिर्मन्दस्व धीतिभिर्दितः । त्वे इषः सन्दधुर्भूरिवर्षसश्चिशो-
सयो वामजाताः ॥ ३ ॥ इरज्यर्गने प्रययस्व जन्तुभिर्स्मे रायो अमर्त्य । स द-
र्शतस्य वपुषो वि राजसि पुष्पाक्षि सानसि क्रतुम् ॥ ४ ॥ इत्कर्तारमध्वरस्य म-
धैतमं त्वयमं राधसो महः । गानि वामस्य समगौ महीमिषं दधासि सानसि र-
यिम् ॥ ५ ॥ कृतावानि महिषं विश्वदर्शतमग्निं सानाथं दधिरे पुरो जनाः । श्र-
त्कर्षं सप्रथस्तमं त्वा गिरा देव्यं मानुषा मुगा ॥ ६ ॥ २८ ॥

अ० ८। अ० ८। व० १] १४२ [म० १०। अ० ११। सू० १४३।

॥ १४१ ॥ ऋषिः—१—६ अग्निस्तापसः ॥ विश्वेदेवा देवताः ॥ छन्दः—१, २ निचवजुष्टुप् । ३, ६ विराजुष्टुप् । ४, ५ अजुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ १४१ ॥ अग्ने अच्छा वदेह नः प्रत्वरुः सुमना भव । प्र नो यच्छ विशस्पते धनदा अग्नि नस्त्वसु ॥ १ ॥ प्र नो यच्छत्वर्गमा प्र भगः प्र वृहस्पतिः । प्र देवाः प्रोत सूनृता रायो वेवी ददातु नः ॥ २ ॥ सोमं राजानमवसेऽग्निं गीर्भिर्द्वामहे । आदित्यान्विष्णुं सूर्यं अक्षायं च वृहस्पतिम् ॥ ३ ॥ इन्द्रवायू वृहस्पतिं सुहवेह इवामहे । यथा नः सर्व इज्जनः सङ्गत्यां सुमना असत् ॥ ४ ॥ अर्यमणं वृहस्पतिमिन्द्रं दानाय चोदय । वातं विष्णुं सरस्वतीं सवितारं च वाजिनम् ॥ ५ ॥ त्वं नो अग्ने अग्निभिर्जस्रं यज्ञं च वर्धय । त्वं नो देवतातये रायो दानाय चोदय ॥ ६ ॥ २६ ॥

॥ १४२ ॥ ऋषिः—१—८ शाक्ताः । १, २ जरिता । ३, ४ द्रोणः । ५, ६ सारि-
सुक्तः । ७, ८ स्तम्भमित्रः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, २ निचजगखी । ३, ४, ६ जि-
ष्टुप् । ५ आर्चीस्वराट्त्रिष्टुप् । ७ निचवजुष्टुप् । ८ अजुष्टुप् ॥ स्वरः—१, २ निषादः ।
३—६ धैवतः । ७, ८ गान्धारः ॥

॥ १४२ ॥ अयमग्ने जरिता त्वे अभूदपि सहस्रः सूनो नृणां न्यदस्याप्यसु । भद्रं हि शर्म त्रिवर्यमस्ति त आरे हिसानामप दिद्युमा कृधि ॥ १ ॥ प्रवर्षे अग्ने जनिमा पितृयतः साचीव विश्वा भुवना न्यृञ्जसे । प्र सप्तयः प्र सानिक्त नो धियः पुरश्चरन्ति पशुपा इव त्मना ॥ २ ॥ उत वा उ परि वृणासि बर्षस्रहोरग्न उ-
लेपस्य स्वधावः । उत स्विन्या उर्वराणां भवन्ति मा ते हेति तविषीं चुक्रुधाम ॥ ३ ॥ यदुद्धतो निवतो यामि बसत्पृथगेपि प्रगर्धिनीव सेना । यदा ते वातो अनुवर्ति शोचिर्वेमेव रमश्च वपमि प्र भूम ॥ ४ ॥ प्रत्यस्य श्रेण्या ददध्र एकं नि-
वानं बहवो रथासः । शूद्र यदग्ने अनुमर्जानो न्यदहुसानामन्वेपि भूमिम् ॥ ५ ॥ उते शुष्मा जिहतामुत्ते अचिरुत्ते अग्ने शशपानस्य वाजाः । उच्छ्रजस्व नि नम वर्धमान आ त्वाथ विश्वे वसवः सदन्तु ॥ ६ ॥ अप मिदं न्ययनं समुद्रस्य निवे-
शनम् । अन्यं कृणुष्वेनः पन्थां ते-याहि वशं अजु ॥ ७ ॥ आर्ये ते परायणे वृवी रोहन्तु पुष्पिणीः । हृदारचं पुण्डरीकाणि समुद्रस्य गुहा इमे ॥ ८ ॥ ३० ॥ ७ ॥

॥ १४३ ॥ ऋषिः—१—६ अग्निः अमृतकः ॥ अश्विनो देवता ॥ छन्दः—१—५ अजुष्टुप् । ६ निचवजुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

अ० ८ । अ० ८ । व० ३] ६४३ [म० १० । अ० ११ । सू० १४५ ।

॥ १४३ ॥ त्वं चिदत्रिमृतजुग्ममश्नं न यातवे । कवीवन्तं यदी पुनारथं
न कुङ्कुथो नर्वम् ॥ १ ॥ त्वं चिदश्नं न वाजिनमरेणवो यमत्नत । दृढं ग्रन्थि
न वि स्यत्तमर्षिं यविष्ठमा रजः ॥ २ ॥ नरा दंसिष्ठावत्रये शुभ्रा सिर्षासतं धिर्यः ।
अथा हि वां द्विवो नरा पुनः स्तोमो न विशसे ॥ ३ ॥ चित्ते तद्रां सुराधस्ता रातिः
सुमतिरश्विना । आ यज्ञः सदाने पृथो समने पर्वथो नरा ॥ ४ ॥ युवं भुज्युं सं-
मुद्र आ रजसः पार ईक्षितम् । यातमच्छा पतत्रिभिर्नासंत्या सातये कृतम् ॥ ५ ॥
आ वां सुमैः शंषु ईव मंहिष्ठा विश्ववेदसा । समस्मे भूषतं नरोत्सं न पिप्यु-
षीरिषः ॥ ६ ॥ १ ॥

॥ १४४ ॥ ऋषिः—१—६ सुपर्णस्तावर्ष्यपुत्र ऊर्ष्वं कशनो वा यामायनः ॥ इन्द्रो
देवता ॥ छन्दः—१, ३ निचृद्गायत्री । ४ भुरिगायत्री । २ आर्चीस्वराङ् बृहती । ५ सती
बृहती । ६ निचृद् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ४ पङ्क्तः । २, ५ मध्यमः । ६ पञ्चमः ॥

॥ १४४ ॥ अयं हि ते अमर्त्य इन्दुरत्यो न पत्यते । दक्षो विश्वार्थवेधसे
॥ १ ॥ अयमस्मासु काव्यं अथर्वजो दास्वते । अयं बिभर्ग्यूर्ध्वकृशानं मदमृधुर्न कु-
त्स्यं मदम् ॥ २ ॥ पृषुः श्येनाय कृत्वेन आसु स्वासु वंसगः । अत्र दीधेदहीशुर्वः
॥ ३ ॥ यं सुपर्णः परावतः श्येनस्य पुत्र आभरत् । शतचक्रं योऽशो वर्तनिः ॥ ४ ॥
यं ते श्येनआसेमवृकं एदामरदकृणं मानमन्धसः । एना वयो वितार्यायुजर्विस एना
जागार बन्धुता ॥ ५ ॥ एवातदिन्द्र इन्दुना देवेषु चिद्वारयाते मद्भि त्यजः । क्रत्वा
वयो वि तार्यायुः सुक्रतो क्रत्वायस्मदा सुतः ॥ ६ ॥ २ ॥

॥ १४५ ॥ ऋषिः—१—६ इन्द्राणी ॥ देवता—उपनिषत्सपरनी वाधनम् । छन्दः—
१, ५ निचृदनुष्टुप् । २, ४ अनुष्टुप् । ३ आर्चीस्वराङ् अनुष्टुप् । ६ निचृद् पङ्क्तिः ॥ स्वरः—
१—५ गान्धारः । ६ पञ्चमः ॥

॥ १४५ ॥ इमां खनाम्भोर्षधिं वीरुधं बलवत्तमासु । यथा सपत्नीं बाधते
यथा संविन्दते पतिषु ॥ १ ॥ उत्तानपर्णे सुभगे देवजुते सहस्वति । सपत्नीं मे
परा धम पतिं मे केवलं कुरु ॥ २ ॥ उत्तराहस्तसु उत्तरेदुत्तराभ्यः । अथा स-
पत्नी वा समाधरा साधराभ्यः ॥ ३ ॥ तस्यैषा नाम गृभ्णापि नो आरिभनू-
मते जने । परामेव परावर्तं सपत्नीं गमयामसि ॥ ४ ॥ अहमस्मि सहमानाय स्व-

अ० ८ । अ० ८ । व० ६] ६४४ [म० १० । अ० ११ । सू० १४८ ।

मोक्षे सासहिः । उमे सहस्वती भूत्वा सपत्नी मे सहावहै ॥ ५ ॥ उर्ध्वं तेऽर्धां स-
हमानामभि त्वाध्या सहीयसा । मामन अ ते मनो वत्सं गौरिव धावतु पथा वा-
रिव धावतु ॥ ६ ॥ ३ ॥

॥ १४६ ॥ ऋषिः—१—६ देवमुनिरैरस्मदः ॥ देवता—अरण्यानी ॥ छन्दः—१
विराडनुष्टुप् । २ भुरिगनुष्टुप् । ३, ५ निचृदनुष्टुप् । ४, ६ क्रतुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ १४६ ॥ अरण्यान्यरण्यान्यसौ या मेव नश्यसि । कथा ग्रामं न पृच्छसि
न त्वा भीरिव विन्दती ॥ १ ॥ वृषारवाय वदते यदुपावति चिच्छिकः । आया-
दिभिरिव धावयन्नरण्यानिर्महीयते ॥ २ ॥ उत गार्वा इवादन्त्युत वेशमेव दृश्यते
उतो अरण्यानिः सायं ईकृष्टं रिव सर्जति ॥ ३ ॥ गाण्डेप आ ह्वयति दार्ढ्यपो
अपावधीत् । वसन्नरण्यान्यां सायमकुट्टिनि मन्यते ॥ ४ ॥ न वा अरण्यानिर्ह-
न्यन्यरचेन्नाभिगच्छति । स्वादोः फलस्य जग्ध्वाय यथाकामं नि पद्यते ॥ ५ ॥
अज्जनगन्धिं सुरभिं वक्त्रामकुपीवलाम् । प्राहं मृगायां प्रातरमरण्यानिर्मशं-
सिषम् ॥ ६ ॥ ४ ॥

॥ १४७ ॥ ऋषिः—१—५ सुवेदाः शैरोशिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ विराट्
जगती । २ आर्चीभुरिगजगती । ३ जगती । ४ पादनिचृदजगती । ५ विराट्जिष्टुप् ॥
स्वरः—१—४ निषादः । ५ धैवतः ॥

॥ १४७ ॥ अक्षे दधामि प्रणमाय मन्येव हृन्मृद्वं नदीविवेरुपः । उमे यत्त्वा
मघतो रोदसी अनु रेजते शुष्मान्पृथिवी चिदद्विवः ॥ १ ॥ त्वं प्रायाभिरनवद्य
प्रायिनं अवस्यता मनसा वृत्रमदयः । त्वामिकरो हृणते गार्विष्ठिषु त्वां विश्वासु
हृयास्विष्ठिषु ॥ २ ॥ ऐषु चाकन्धिं पुरुहूतं सुरिषु वृधामो ये मघवन्नाजर्मघम् ।
अर्चन्ति तं के तनये परिष्ठिषु मेघसाता वाजिनमर्धये धने ॥ ३ ॥ स इक्षु रायः
सुभृतस्य चाकन्धमर्धं यो अस्थं रक्षं चिकेतति । त्वावृधो मघवन्वाध्वरो मधू
स वाजं भगते धना नृभिः ॥ ४ ॥ त्वं शर्धाय महिना गृह्णान उरु कृधि मघव-
इक्षुभि रायः । त्वं नो षिप्रो वरुणो न प्रायी पित्वो न दस्म दयसे विभक्ता ॥ ५ ॥ ५ ॥

॥ १४८ ॥ ऋषिः—१—५ पृथुर्वैवः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ विराट् जिष्टुप् । २
आर्चीभुरिग जिष्टुप् । ३, ५ पादनिचृदजिष्टुप् । ४ आर्चीस्वराट् जिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

अ० ८ । अ० ८ । व० ८] ६४५ [म० १० । अ० ११ । सू० १५० ।

॥ १४८ ॥ सुखाणां स इन्द्र स्तुमसि त्वा सप्तवांसश्च तुविनृम्ण वाजम् ।
आ नो मर सुवितं यस्य चाकन्तमना तनां सनुयाप्त त्वांताः ॥ १ ॥ ऋष्वस्त्व-
मिन्द्र शूर जातो दामीर्विशः सूर्येण सहाः । गुहां हितं गुह्यं गुल्हमप्सु बिभ्रुमसि
प्रस्रवणे न सोमम् ॥ २ ॥ अर्यो वा गिरौ अम्यर्च विद्वानृषीणां विप्रः सुमति
चकानः । ते स्याम ये रणयन्त सोमै रेनोत तुभ्यं रथोळह भवैः ॥ ३ ॥ इमा
महोन्त्र तुभ्यं शंसि दा नृभ्यो नृणां शूर शवः । तेमिर्मव सक्तुर्येषु चाकल्लुत त्रा-
यस्व गृणत उत स्तीन् ॥ ४ ॥ श्रुधी हवमिन्द्र शूर पृथ्या उत स्तवसे वेन्यस्याकैः ।
आ यस्ते योनिं घृतवन्तमस्वारुमिर्ननिर्झैर्द्रवयन्त वकाः ॥ ५ ॥ ६ ॥

॥ १४९ ॥ ऋषिः—१—५ अर्चन्तैरग्यस्तूपः ॥ सविता देवता ॥ छन्दः—१, ४
भुक्तिः त्रिष्टुप् । २, ५ विराट् त्रिष्टुप् । ३ निचृत्तिष्टुप् ॥ धैयतः स्वरः ॥

॥ १४९ ॥ सविता यन्त्रैः पृथिवीर्मरम्णादस्कम्भने सविताद्यामदंहन् ।
अश्वमिवाधुल्लुनिमन्तर्च्चिमन्तूतं वद्धं सविता संपुद्रम् ॥ १ ॥ यत्रा समुद्रः
स्काभिनो व्यानदपां नपात्सावता तस्य वेद । अतो भरत आ उत्थितं रजोऽतो-
द्यावापृथिवी अप्रथेताम् ॥ २ ॥ पश्वेदमन्यदृभवृजत्रममर्त्यस्य भुवनस्य भुना ।
सुपर्णो अत्र सवितुर्गुरुम्यान्पूर्वो जातः स उ अस्यानु धर्म ॥ ३ ॥ गाव इव ग्रा-
मं यूयधिगिवाश्वाश्वाश्वे वृत्सं सुमना दुहाना । पतिरिव जायामभिनोर्न्येतु ध-
र्ता देवः सविता विश्ववारः ॥ ४ ॥ हिरण्यस्तूपः सवितर्यथा त्वाङ्गिरमो जुहे वा-
जं अस्मिन् । एवा त्वार्चनवसे वन्दमानः सोमस्येवांशुं प्रति जागराहम् ॥ ५ ॥ ७ ॥

॥ १५० ॥ ऋषिः—१—५ मृद्धोको वासिष्ठः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, २ वृ-
हती । ३ निचृद्वृहती । ४ उपरिष्टाज्ज्योतिर्नाम जगती वा । ५ उपरिष्टाज्ज्योतिः ॥ स्वरः—१—३ मध्यमः । ४, ५ निषादः ॥

॥ १५० ॥ समिद्धश्चित्समिध्यसे देवेभ्यो हव्यवाहन । आदिः यै रुद्रैर्वसुभिर्न
आ गहि मृल्लीकाय न आ गहि ॥ १ ॥ इमं यज्ञमिदं वचो जुजुषाण उपागहि ।
मतीमस्त्वा समिधान हवामहे मृल्लीकाय इवामहे ॥ २ ॥ त्वाम् जातवेदसं त्रि-
श्वारं गृणो धिया । अग्ने देवो आ वह नः प्रियव्रतान्मृल्लीकायं प्रियव्रतान् ॥ ३ ॥
अग्निर्देवो देवानाममवत्पुरोहितोऽग्निं मनुष्याः श्रपयः समीधरे । अग्निं महो

अ० ८ । अ० ८ । व० ११] ६४६ [म० १० । अ० १२ । सू० १५३ ।

घनसातावृहं हुवे मृलीकं घनसातवे ॥ ४ ॥ अग्निरग्निं भरद्वाजं गर्विष्ठं प्रावृक्षः
कथं तस्य दस्युमाहवे । अग्निं वसिष्ठो हवते पुरोहितो मृलीकार्यं पुरोहितः ॥ ५ ॥ ८ ॥

॥ १५१ ॥ ऋषिः—१—५ अक्षा कामायनी ॥ देवता—अक्षा ॥ छन्दः—१, ४,
५ अनुष्टुप् । २ विराडनुष्टुप् । ३ निचृदनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ १५१ ॥ अद्वयाग्निः सर्पिर्ध्वते अद्वया हवते हविः । अद्वा भर्गस्य मूर्धनि
वचसा वैदयामसि ॥ १ ॥ प्रियं भञ्जे ददतः प्रियं भञ्जे दिदासतः । प्रियं भो-
जेषु यज्वस्विदं मे जदितं कृधि ॥ २ ॥ यथा देवा असुरेषु अद्वामुपेषु चक्रिरे ।
एवं भोजेषु यज्वस्वस्माकमुक्त्रिं कृधि ॥ ३ ॥ अद्वा देवा यजमाना वायुगोषा
चपासते । अद्वा हृदय्याकृत्या अद्वया विन्दते वसु ॥ ४ ॥ अद्वा प्रातर्हवामहे
अद्वा मृष्यन्दितं परि । अद्वा सूर्यस्य निष्ठुचि भञ्जे अद्वापयेह नः ॥ ५ ॥ ६ ॥ ११ ॥

॥ १५२ ॥ ऋषिः—१—५ शास्तो आग्नाजः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २, ४ नि-
चृदनुष्टुप् । ३ अनुष्टुप् । ५ विराडनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ १५२ ॥ शास इत्या महौ अस्य भित्रस्वादो अर्कृतः । न यस्य हव्यते सखा
न जीयते कदा चन ॥ १ ॥ स्वस्तिदा विशस्पतिर्बृत्रहा विमृधो वशी । वृषेर्द्रः
पुर एतु नः सोमपा अभयदकरः ॥ २ ॥ वि रक्षो वि मृधो जहि वि वृत्रस्य हनू
कज । वि मनुमिन्द्र वृत्रहन्मित्रस्याभिदासतः ॥ ३ ॥ वि न इन्द्र मृधो जहि नीचा
यच्छ पृतन्यतः । यो अस्मौ अभिदासत्यधरं गमया तमः ॥ ४ ॥ अपेन्द्र द्विपतो
मनोऽप जिज्यासतो वधम् । वि मन्याः शर्म यच्छ वरीयो यववा वधम् ॥ ५ ॥ १० ॥

॥ १५३ ॥ ऋषिः—१—५ इन्द्र मातरो देवजामयः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१,
निचृद गायत्री । २—५ विराट् गायत्री ॥ पङ्कजः स्वरः ॥

॥ १५३ ॥ ईहस्वयन्तीरपस्युव इन्द्रं ज्ञातमृषासते । भोजानासः सुवीर्यम् ॥ १ ॥
त्वमिन्द्र बलादधि सहसो ज्ञात भोजसः । त्वं वृषन्वृषेदसि ॥ २ ॥ त्वमिन्द्रासि
वृत्रहा व्यन्तारिषमतिरः । उद्यापस्तन्ना भोजसा ॥ ३ ॥ त्वमिन्द्र सजोषसमर्क
विमर्षि बाहोः । वज्रं शिशान् भोजसा ॥ ४ ॥ त्वमिन्द्राभिधूरसि विशा ज्ञाता-
न्यभोजसा । स विशा श्रुव आर्भवः ॥ ५ ॥ ११ ॥

अ० ८ । अ० ८ । व० १५] ६४७ [म० १० । अ० १२ । सू० १५७ ।

॥ १५४ ॥ ऋषिः—१—५ यमी ॥ देवता—भाववृत्तम् ॥ छन्दः—१, ३, ४ अनु-
ष्टुप् । ३, ५ निचृदनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ १५४ ॥ सोम एकैभ्यः पवते घृतमेकं उपासते । येभ्यो मधुं प्रधावति
तांभिर्देवापि गच्छतात् ॥ १ ॥ तर्पसा ये अनाधुष्यास्तर्पसा ये स्वर्ययुः । तपो
ये चक्रिरे महस्तांभिर्देवापि गच्छतात् ॥ २ ॥ ये युध्यन्ते प्रधनेषु शर्मासो ये
तनुत्यजः । ये वा सहस्रदक्षिणास्तांभिर्देवापि गच्छतात् ॥ ३ ॥ ये चित्पूर्वं श्रु-
तसार्पं श्रुतावान् श्रुतावृधः । पितृन्तर्पस्वतो यम तांभिर्देवापि गच्छतात् ॥ ४ ॥
सहस्रणीथाः कवयो ये गोपायन्ति सूर्यम् । श्रुषीन्तर्पस्वतो यम तपोजो अपि
गच्छतात् ॥ ५ ॥ १२ ॥

॥ १५५ ॥ ऋषिः—१—५ शिरिम्बिठो भारद्वाजः ॥ देवता—१, ४ अलक्ष्मीजम् ।
२, ३ ब्रह्मणस्पतिः । ५ विश्वेदेवाः ॥ छन्दः—१, २, ४ निचृदनुष्टुप् । ३ अनुष्टुप् । ५
बिराडनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ १५५ ॥ अरायि काणे विकटे गिरिं गच्छ सदान्वे । शिरिम्बिठस्य
सत्त्वाभिस्तेर्मिष्टा चातयामसि ॥ १ ॥ चत्तो इतश्चत्तामुतः सर्वा भुणान्यावधी ।
अरार्यं ब्रह्मणस्पते तीक्ष्णशृङ्गो दृषन्निहि ॥ २ ॥ अदो यहाकृ प्रवते सिन्धोः
पारे अपूरुषम् । तदा रमस्व दुर्हणो तेन गच्छ परस्तरम् ॥ ३ ॥ यच्च प्राचीरज-
गन्तोरौ मण्डूरधाणिकीः । इना इन्द्रस्य शत्रवः सर्वे बुद्बुदयाशवः ॥ ४ ॥ परिमे
गार्मनेषत् पर्यग्निमदृपत् । देवेष्वेकत् श्रवः क हमा आ दधर्षति ॥ ५ ॥ १३ ॥

॥ १५६ ॥ ऋषिः—१—५ केतुराग्नेयः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१, ३, ५ गाय-
त्री । २, ४ निचृदगायत्री ॥ पङ्कजः स्वरः ॥

॥ १५६ ॥ अग्निं हिन्वन्तु नो धियः सप्तिमाशुर्मित्राजिषु । तेन जेष्म धन-
न्धनम् ॥ १ ॥ यया गा आकारामहे सेनयाग्ने तवोत्या । तां नो हिन्व मधत्तये
॥ २ ॥ आग्ने स्युरं रयिं मरं पृथुं गोमन्तमश्विनम् । अहग्निं खं वर्तया पणिम्
॥ ३ ॥ अग्ने नक्षत्रमजरमा सूर्यं रोहयो द्विवि । दधुज्योनिर्जनेभ्यः ॥ ४ ॥ अग्ने
केतुर्विशामसि मेषः श्रेष्ठ उपस्थसत् । बोधां स्तोत्रे वयो दधत् ॥ ५ ॥ १४ ॥

॥ १५७ ॥ ऋषिः—१—५ भुवन आप्तय. साधनी क भौवनः विश्वेदेवा देवताः ॥
त्रिपदाजिष्टुप् छन्दः ॥ धैवतः स्वरः ॥

अ० ८ । अ० ८ । व० १८] ६४८ [म० १० । अ० १२ । व० १६० ।

॥ १५७ ॥ इमा नु क ध्रुवना सीषधामेन्द्रश्च विद्ये च देवाः ॥ १ ॥ यक्षं
च नस्तन्वं च प्रजां चादित्यैरिन्द्रः सह चीन्धुति ॥ २ ॥ आदित्यैरिन्द्रः सर्ग-
णो मरुद्भिर्स्माकं भूत्वविता तनूनाम् ॥ ३ ॥ इत्वाय देवा असुरान्यदायन्तेवा
देवत्वमपिरक्षमाणाः ॥ ४ ॥ मृत्यञ्चमर्कमनयञ्चक्षीभिरादिस्वधाभिधिरा प-
र्यपश्यन् ॥ ५ ॥ १५ ॥

॥ १५८ ॥ ऋषिः—१—५ चक्षुः सौर्यः ॥ सूर्यो देवता ॥ छन्दः—१ आर्चीस्वराङ्ग
गायत्री । २ स्वराङ्ग गायत्री । ३ गायत्री । ४ निचृद्गायत्री । ५ विराङ्ग गायत्री ॥
षड्जः स्वरः ॥

॥ १५९ ॥ सूर्यो नो विवस्पातु पातो अन्तरिक्षात् । आग्निर्नः पार्थिवेभ्यः
॥ १ ॥ जोषां सवितर्यस्य ते हरः शतं सुवां अर्हति । पाहि नो विद्युतः पतन्त्याः
॥ २ ॥ चक्षुर्नो देवः सविता चक्षुर्न उतपर्वतः । चक्षुर्धाता दधातु नः ॥ ३ ॥ चक्षुर्नो धेहि
चक्षुषे चक्षुर्विरूप्ये तनुभ्यः । सं सुदं वि च पश्येम ॥ ४ ॥ सुमन्दशं त्वा वयं प्रति प-
श्येम सूर्य । वि पश्येम नृचक्षसः ॥ ५ ॥ १६ ॥

॥ १६० ॥ ऋषिः—१—६ सची पीलोमी ॥ देवता—शचीपीलोमी ॥ छन्दः—१—
३ ५ निचृदनुष्टुप् । ४ पादनिचृदनुष्टुप् । ६ अनुष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १६१ ॥ उदसौ सूर्यो अगादुदयं मां प्रको भगः । अहं तद्विहृता पर्मि-
भ्यसाक्षि विपासहिः ॥ १ ॥ अहं केतुरहं मूर्ध्निमुग्रा विवाचनी । ममेदनु क्रतुं
पतिः सेहानाया उपाचरेत् ॥ २ ॥ मम पुत्राः शत्रुहणोऽर्थो मे बुद्धिता विराट् ।
उताहमस्मि सज्जया पत्यो मे श्लोक उत्तमः ॥ ३ ॥ येनेन्द्रो हविषा कृत्स्नमव-
धुम्युत्तमः । इदं तदकि देवा असपत्ना किला भुवम् ॥ ४ ॥ असपत्ना सपत्नघ्नी
जयन्त्यभिभूवरी । आवृत्तमन्यासां वर्चो राधो अम्येयसामिव ॥ ५ ॥ समर्जैषमिमा
अहं सपत्नीरभिभूवरी । यथाहमस्य वीरस्य विराजानि जनस्य च ॥ ६ ॥ १७ ॥

॥ १६० ॥ ऋषिः—१—५ पूरणो वैश्वामित्रः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, ३
त्रिष्टुप् । २ पादनिचृत्त्रिष्टुप् । ४, ५ विराट् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १६० ॥ तीव्रस्याभिवयसो अस्य पाहि सर्वथा वि हरी इह सुख । इन्द्र
मा त्वा यजमानासो अन्ये नि रीरमन्तुभ्यमिमे सुतासः ॥ १ ॥ तुभ्यं सुतास्तुभ्यमु-

अ० ८ । अ० ८ । व० ५०] ५४६ [म० १० । अ० १२ । सू० १६२ ।

सोत्वांसुत्वां गिरः श्राज्या आ दूयन्ति । ईन्द्रेदण्य सर्वनं जुषाणो विश्वस्य वि-
द्वो इह पाहि सोमम् ॥ २ ॥ य उंशता मनसा सोममस्मै सर्वददा देवकामः सु-
नोति । न गा इन्द्रस्तस्य पाद ददाति प्रशस्तमिच्छामस्मै कृणाति ॥ ३ ॥ अजु-
स्पष्टो भवत्येषो अस्थ यो अस्मै रेवाञ्च सुनोति सोमम् । निररन्तौ मघवा तं द-
धाति ब्रह्मद्विषो हन्त्यनानुदिष्टः ॥ ४ ॥ अश्वयन्तो गव्यन्तो वाजयन्तो हवामहे
त्वोपगन्तवा उ । आभूषन्तस्ते सुमतौ नवायां वयमिन्द्र त्वा शुनं हुवेम ॥ ५ ॥ १८ ॥

॥ १६१ ॥ ऋषिः—१—५ यक्ष्मनाशनः प्राजापत्यः ॥ देवता—राजयक्ष्मणम् ॥
छन्दः—१, ४ भुरिक् त्रिष्टुप् । २ त्रिष्टुप् । ३ निचृत्तिष्टुप् । ५ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—
१—४ धैवतः । ५ गान्धारः ॥

॥ १६१ ॥ मुञ्चामि त्वा हविषा जीवनाय कर्मज्ञातयक्ष्मादुत राजयक्ष्मात् ।
ग्राहिजेग्राह यदि वेतदेतं तस्या इन्द्राग्नी म मुमुक्षमेनम् ॥ १ ॥ यदि क्षितायु-
र्यदि वा परेतो यदि मृन्योरन्तिकं नीत एव । तमा हराभि निश्चिन्तेरुपस्थादपा-
र्यमेनं शतशारदाय ॥ २ ॥ सहस्राक्षेण शतशारदेन शतार्युषा हविष हार्यमेनम् ।
शतं यथेमं शरदो नयातीन्द्रो विश्वस्य दुग्निर्त्य पारम् ॥ ३ ॥ अतं जीव अग्दो
वर्धमानः शतं हेमन्ताञ्छुतमु वमन्तान् । शतमिन्द्राग्नी मविना वृहस्पतिः शता-
युषा हविषेमं पुनर्दुः ॥ ४ ॥ आहार्यं त्वाविदं त्वा पुनरागाः पुनर्नव । सर्वाङ्ग-
सर्वे ते चक्षुः सर्वमायुष्य तेऽविदम् ॥ ५ ॥ १६ ॥

॥ १६२ ॥ ऋषिः—१—६ रक्षोहा वाह्यः ॥ देवता—गर्भसंस्त्रावे प्रायश्चित्तम् ॥
छन्दः—१, २, ४ निचृदनुष्टुप् । ३, ५, ६ अनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ १६२ ॥ ब्रह्मणाग्निः संविद्वानो रक्षोहा बाधतामिन्तः । अमीवा यस्ते गर्भं
दुर्णामा योनिमाशये ॥ १ ॥ यस्ते गर्भममीवा दुर्णामा योनिमाशये । अग्निष्टं ब्रह्मणा
सह निष्कव्यादमनीनशत् ॥ २ ॥ यस्ते हन्ति पतर्यन्तं निषत्स्नं यः सरीसृपम् ।
जातं यस्ते जिघांसति तमितो नाशयामसि ॥ ३ ॥ यस्ते ऊरु विहरत्यन्तरा दम्प-
ती शये । योनिं यो अन्तररेळिह तमितो नाशयामसि ॥ ४ ॥ यस्त्वा आता प-
तिर्भूत्वा जारो भूत्वा निषद्यते । प्रजां यस्ते जिघांसति तमितो नाशयामसि ॥ ५ ॥
यस्त्वा स्वर्णेन तमसा मोहयित्वा निषद्यते । प्रजां यस्ते जिघांसति तमितो नाश-
यामसि ॥ ६ ॥ २० ॥

अ० ८ । अ० ८ । व० २३] व० १० [अ० १० । अ० ११ । अ० १६५ ।

॥ १६३ ॥ ऋषिः—१—६ विवृहा काश्यपः ॥ देवता—यक्षमन्त्रम् ॥ छन्दः—१, ६ अनुष्टुप् । २—५ निचृत्तनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ १६३ ॥ अक्षीभ्यां ते नासिकाभ्यां कर्णाभ्यां हृत्पुत्रादधि । यक्षं शी-
र्षण्यं मणित्काञ्जिह्वाया वि वृहामि ते ॥ १ ॥ ग्रीवाभ्यस्त उष्णिहाभ्यः की-
कसाभ्यो अनक्यत् । यक्षं दोषण्यमंसाभ्यां बाहुभ्यां विवृहामि ते ॥ २ ॥ आ-
म्ब्रेभ्यस्ते गुदाभ्या वनिष्ठे हृदयादधि । यक्षं मत्तरनाभ्यां यक्षः प्लाशिभ्यो वि
वृहामि ते ॥ ३ ॥ ऊरुभ्यां ते अष्टीवद्भ्यां पाणिभ्यां प्रपदाभ्याम् । यक्षं श्रोणिभ्यां
भासदाङ्गमसो वि वृहामि ते ॥ ४ ॥ मेहनादन्तर्कराण्णलोमभ्यस्ते नखेभ्यः । य-
क्षं सर्वेस्मादात्मनस्तपिदं वि वृहामि ते ॥ ५ ॥ अङ्गादङ्गान्णलोमो लोमो ज्ञातं
पर्वणि पर्वणि । यक्षं सर्वेस्मादात्मनस्तपिदं वि वृहामि ते ॥ ६ ॥ २१ ॥

॥ १६४ ॥ ऋषिः—१—५ प्रचेताः ॥ देवता—तुःस्वप्नम् ॥ छन्दः—१ निचृत्त-
नुष्टुप् । २ अनुष्टुप् । ४ विराडनुष्टुप् । ३ आर्चीभुरिक् त्रिष्टुप् । ५ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—
१, २, ४ गान्धारः । ३ धैवतः । ५ पञ्चमः ॥

॥ १६४ ॥ अपेहि मनसस्पतेऽर्षं क्राम पुरश्चर । पुरो निर्ऋत्या आ चक्ष्व
बहुधा जीवतो मनः । भद्रं वै वरं वृणते भद्रं युज्जन्ति दक्षिणम् । भद्रं वैवस्व-
ते चतुर्वहुत्रा जीवतो मनः ॥ २ ॥ यद्वाशसा निःशमाभिः शसोपारिम जाग्रतो य-
त्स्वपन्तः । अग्निर्विद्वान्यपं दुष्कृतान्यनुष्ठान्यग्रे अस्मदधातु ॥ ३ ॥ यदिन्द्र अ-
क्षणस्पतेऽभिद्रोहं चरामसि । प्रचेता न आङ्गिरसो द्विषतां पात्वहम् ॥ ४ ॥
अजैष्वाद्यामनाम चाभूपानागसो वयम् । जाम्बस्वप्नः सङ्कल्पः पापो यं द्विष्मस्तं स
अच्छतु यो नो द्वेष्टि तमृच्छतु ॥ ५ ॥ २२ ॥

॥ १६५ ॥ ऋषिः—१—५ कपोतो नैर्ऋतः ॥ देवता—कपातोपहन्ती प्राचशिक्षं
वैश्वदेवम् ॥ छन्दः—१ स्वराद् त्रिष्टुप् । २, ३ निचृत्तिष्टुप् । ४ भुरिक् त्रिष्टुप् । ५
त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १६५ ॥ देवाः कपोतं इपितो यद्विच्छन्दुतो निर्ऋत्या इदमाजगाम । त-
स्मा अर्चाम कुण्वाम निष्कृतिं शं नो अस्तु द्विषे शं चक्षुषदे ॥ १ ॥ शिबः
कपोतं इपितो नो अस्त्वनागा देवाः शकुनो गृहेषु । अग्निर्वि विप्रो जुषतां हविर्नः
परि ह्येतिः पविणी नो वृणक्तु ॥ २ ॥ हेतिः पविणी न दमास्यस्मानाध्या पदं कृणुते

अ० ८ । अ० ८ । व० २६] ६५१ [अ० १० । अ० १२ । छ० १६८ ।

अग्निधाने । शं नो गोम्यश्च पुष्पेभ्यश्चास्त मा नो हिंसीहि देवाः कपोतः ॥३॥
 बहुलूको वदति मोघमेतत्कपोतः पदपङ्क्तौ कृणोति । यस्य दूतः प्रहित एष ए-
 तत्तस्मै माय नमो अस्तु मृत्यवे ॥ ४ ॥ अत्रा कपोतं नुदत प्रणोऽभिषं महेन्तः
 परि गां नयध्वम् । संयोर्यन्तो दुर्गितानि विश्वा हिन्वा न उज्जं प्र पतात्पतिष्ठः
 ॥ ५ ॥ २३ ॥

॥ १६६ ॥ ऋषिः—१—५ ऋषभो वेगजः शाकरो वा ॥ देवता—सपञ्चमम् ॥
 छन्दः—१, २ अनुष्टुप् । ३, ४ निचृदनुष्टुप् । ५ महापङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—४ गान्धा-
 रः । ५ पञ्चमः ॥

॥ १६६ ॥ ऋषभं मा समानानां सपत्नानां विषामहिम् । इन्तारं शम्भ्यां कु-
 षि विराजं सोषति सभम् ॥ १ ॥ अहमस्मि सपत्नहेन्द्र इवारिष्ठो अक्षतः । अ-
 धः सपत्ना मे पदोग्निमे सर्वे अभिष्टिनाः ॥ २ ॥ अत्रैव वोऽपि नष्टाम्यमे अ-
 त्नी इव ज्यथा । वाचस्पते निषेधमान्यथा मदधरं वदान् ॥ ३ ॥ अभिभूरहमा-
 गमं विश्वकर्मेण धाम्ना । आ वञ्चितमा वो व्रनमा वोऽहं समितिं ददे ॥ ४ ॥
 योगक्षेमं व आदायाहं भूयासमुत्तम आ वो मूर्धनिमममीम् । अधस्पदान्म उ-
 द्ददत मण्डूका इवादकाः मण्डूका उदका दिव ॥ ५ ॥ २४ ॥

॥ १६७ ॥ ऋषिः—१—४ विश्वामित्रजमदग्नौ ॥ देवता—१, २, ४ इन्द्रः । ३ लि-
 ङ्गोकाः ॥ छन्दः—१ आर्चोस्त्रिराह जगती । २, ४ विराह जगती । ३ ऊगती ॥ निषादः
 स्वरः ॥

॥ १६७ ॥ तुभ्येदमिन्द्र परि पिच्यते मधु त्वं सुतस्य बलशस्य राजसि ।
 त्वं रयिं पुरुषीरासु नस्कृधि त्वं तपः परितप्याजयः स्वः ॥ १ ॥ स्वर्जितं महिं
 मन्दान्तमन्धसो हवामहे परि शक्रं सुतो उष । इमं नो यज्ञमिह बोध्या गेहि ऋ-
 धो जयन्त मघवानमीमहे ॥ २ ॥ सोमस्य गच्छो वर्कणस्य धर्मणि बृहस्पतेरनुम-
 स्या उ शर्मणि । तवाहमद्य मघवन्नुपस्तुतो धातु देवातः कलशौ अभक्षयम् । ३ ॥
 अशतो भक्षमकरं चरावपि स्तोमं चेपं प्रथमः स्मिरुन्यजे । मुने सातेन यथागमं
 शां प्रति विश्वामित्रजमदग्नौ दमे ॥ ४ ॥ २५ ॥

॥ १६८ ॥ ऋषिः—१—४ अन्त्रिलो वातायनः ॥ वायुदेवता ॥ छन्दः—१, ३ त्रि-
 शृत्विष्टुप् । २, ४ त्रिष्टुप् ॥ श्रैवतः स्वरः ॥

अ० ८ । अ० ८ । व० २८] ६५२ [म० १० । अ० १२ । सू० १७० ।

॥ १६८ ॥ वातस्य नु मदिमानं रथस्य रुजमेति स्तनयस्य घोषः । दि-
विस्पृग्यात्परुणानि वृषवस्ततो एति पृथिव्या रेणुमभ्यन् ॥ १ ॥ सम्प्रेरते अनु
वातस्य विष्टा ऐनं गच्छन्ति समनं न योषाः । तामिः सयुक्मरथं देव ईयतेऽस्य
विश्वस्य भुवनस्य राजा ॥ २ ॥ अन्तरिक्षे पृथिविरीर्यमानो न नि विशते कृतमक्षनाहः ।
अं सखा प्रथमजा क्रताया कं स्विज्जातः कुत आ बभूव ॥ ३ ॥ आत्मा वेवानां
भुवनस्य गर्भो यथावृशं चरति देव एषः । घोषा इदस्य मृण्वरे न रूपं तस्मै
वाताय हविषा विधेम ॥ ४ ॥ २६ ॥

॥ १६६ ॥ ऋषिः—१—४ शयरः काक्षीवतः ॥ गावो देवताः ॥ छन्दः—१ विराट्
त्रिष्टुप् । २, ४ त्रिष्टुप् । ३ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १६६ ॥ मयोभूर्वातो अभि वातुस्मा ऊर्जोवतीरोपधीरा रिशन्ताम् । पी-
वस्वतीर्जीवधन्याः पिबन्त्ववमायं पृथने रुद्र मृळ ॥ १ ॥ याः सरूपा विरूपा ए-
करूपा यासांमग्निरिष्ट्या नामानि वेदं । या अङ्गिमस्तपमेह चकुस्ताभ्यः पर्जन्य
महि शर्म यच्छ ॥ २ ॥ या देवेषु तन्वमैरयन्त यामां सोमो विश्वा रूपाणि
वेदं । ता अस्मभ्यं पयसा पिबन्मानाः प्रजावतीरिन्द्र गोष्ठे रिरिहि ॥ ३ ॥ प्र-
जापतिर्महामेता रराणो विश्वैर्दुवैः पितृभिः संविदानः । शिवाः सतीरुप नो गो-
ष्ठमाकस्तासां वयं प्रजया सं सदेम ॥ ४ ॥ २७ ॥

॥ १७० ॥ ऋषिः—१—४ विभाट् सूर्यः ॥ सूर्यो देवता ॥ छन्दः—१, ३ विराट्
अगती । २ अगती । ४ आस्तारपङ्क्तिः ॥ स्वरः—१—३ निषादः । ४ पञ्चमः ॥

॥ १७० ॥ विभाट्बृहस्पिबतु सोम्यं मध्वायुर्दधेयपतावविदुतम् । वा-
तजूनो यो अभिरक्षति मना प्रजाः पुण्ये पुरधा वि राजति ॥ १ ॥ विभा-
ट्बृहत्सुभृतं वात्समातमं धर्मेन्द्रियो धरुणो सत्यमर्पितम् । अमित्रहा वृत्रहा दस्युह-
न्तमं ज्योतिर्जङ्घे असुरहा सपन्नहा ॥ २ ॥ इदं श्रेष्ठं ज्योतिषां ज्योतिरुत्तमं वि-
श्वजिद्धं जिद्धं ज्योतिरुत्तमं बृहत् । विश्वभ्रातृभ्राजो महि सूर्यो दृश उरु पप्रथे सह भोजो
अच्युतम् ॥ ३ ॥ विभाज्ज्योतिषा स्वर्गच्छो रोचनं दिवः । येनेमा विश्वा
भुवनान्याभूता विश्वकर्मणा विश्वदेव्यावता ॥ ४ ॥ २८ ॥

अ० ८ । अ० ८ । व० ३२] ६५३ [म० १० । अ० १२ । सू० १७४ ।

॥ १७१ ॥ ऋषिः—१—४ इटो आर्गवः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ निचृदगायत्री ।
२, ४ विराड् गायत्री । ३ पादनिचृदगायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १७१ ॥ त्वं त्यमिन्द्रो रथमिन्द्र प्रावः सुनावतः । अशृणोः सोमिनो
इवम् ॥ १ ॥ त्वं मुखस्य दोधतः शिरोऽर्धं त्वचो भरः । अगच्छः सोमिनो गृहम्
॥ २ ॥ त्वं त्यमिन्द्र मर्त्यमास्त्रवुध्नाय वेन्यम् । मुहुः श्रध्ना मनस्यवे ॥ ३ ॥ त्वं
त्यमिन्द्र धर्मपश्चा सन्तं पुरस्कृधि । देवानां चित्तिरो वशम् ॥ ४ ॥ २६ ॥

॥ १७२ ॥ ऋषिः—१—४ संवर्तः ॥ उषा देवता ॥ छन्दः—पिपीलिकामध्या गा-
यत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १७२ ॥ आ याहि वनसा सह गावः सचन्त वर्तनि यदूर्धभिः ॥ १ ॥
आ याहि वस्व्या भिया महिष्ठो जायन्मखः सुदानुमिः ॥ २ ॥ पितुभृतो न
तन्तुमित्सुदानवः प्रति दध्मो यजामसि ॥ ३ ॥ उषा अप स्वसुस्तमः सं वर्तयति
वर्तनि भुजातता ॥ ४ ॥ ३० ॥

॥ १७३ ॥ ऋषिः—१—६ ध्रुवाः ॥ देवता—राक्षःस्तुतिः ॥ छन्दः—१, ३—५
अनुष्टुप् । २ भुरिगनुष्टुप् । ६ निचृदनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ १७३ ॥ आ त्वाहार्षमन्तरैधि ध्रुवस्तिष्ठार्विचाचलिः । भिशस्त्वा सर्वा
वाञ्छन्तु मा त्वद्राष्टमधि भ्रान् ॥ १ ॥ इहैधि मापं न्योष्टाः पर्वत इवार्विचा-
चलिः । इन्द्र इवेह ध्रुवसिः श्रेह राष्ट्रं धारय ॥ २ ॥ इममिन्द्रो अदीधरद्वं
ध्रुवेण हविषा । तस्मै सोमो अर्धि ब्रवत्तस्मा उ ब्रह्मणस्पतिः ॥ ३ ॥ ध्रुवा शौ-
र्ध्वा पृथिवी ध्रुवासः पर्वता इमे । ध्रुवं विश्वमिदं जगद्भुवो राजा विशामयम् ॥ ४ ॥ ध्रुवं
ते राजा वरुणो ध्रुवं देवो बृहस्पतिः । ध्रुवं तु इन्द्रश्चाग्निश्च राष्ट्रं धा-
रयता ध्रुवम् ॥ ५ ॥ ध्रुवं ध्रुवेण हविषामि सोमं पृशामसि । अथो तु इन्द्रः
केवलीर्विशो बलिहृतस्करत् ॥ ६ ॥ ३१ ॥

॥ १७४ ॥ ऋषिः—१—५ अभीवर्तः ॥ देवता—राक्षःस्तुतिः ॥ छन्दः—१, ५ नि-
चृदनुष्टुप् । २, ३ विराडनुष्टुप् । ४ पादनिचृदनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ १७४ ॥ अभीवर्तेन हविषा येनेन्द्रो अभिवावृते । तेनारमान्ब्रह्मणस्पते-
ऽभि राष्ट्राय वर्तय ॥ १ ॥ अभिवृत्य सपत्नानभि या नो अरातयः । अभि पृत-

अ० ८ । अ० ८ । व० ३५] ६५४ [म० १० । अ० १२ । सू० १७७ ।

न्यन्तं तिष्ठामि यो न इत्यति ॥ २ ॥ अग्निं त्वा देवः सवितामि सोमो अ-
वीवृतत् । अग्निं त्वा विश्वा भूतान्यभीवृत्तो यथासंसि ॥ ३ ॥ येनेन्द्रो हविषा
कृत्यभवेद्युम्युत्तमः । इदं तदकिं देवा असपत्नः किलाश्रुवम् ॥ ४ ॥ अस-
पत्नः सपत्नहामिराष्ट्रो विषासहिः । यथाहमेषां भूतानां विराजानि जनस्य
च ॥ ५ ॥ ३२ ॥

म १७५ ॥ ऋषिः—१—४ ऊर्ध्वग्राचारुदः ॥ आवाणो देवताः ॥ छन्दः—१, २, ४
गायत्री । ३ विराट् गायत्री ॥ पङ्क्तयः स्वरः ॥

॥ १७५ ॥ प्र वो ग्रावाणः सविता देवः सुवतु धर्मणा । धूर्षु युज्यध्वं
सुनुत ॥ १ ॥ ग्रावाणो अ० दुन्नुनामप० सधत दर्शितम् । उस्त्राः कर्तन मेष्टजम्
॥ २ ॥ ग्रावाण उपरपा मदीयन्ते सजोषसः । वृष्णे दधतो वृष्ययम् ॥ ३ ॥ ग्रा-
वाणः सविता नु वो देवः सुवतु धर्मणा । यजमानाय सुन्वते ॥ ४ ॥ ३३ ॥

॥ १७६ ॥ ऋषिः—१—४ सनुरामवः ॥ देवताः—१ ऋभवः । २—४ अग्निः ॥
छन्दः—१, ४ विराडनुष्टुप् । ३ अनुष्टुप् । २ निचुदुगायत्री ॥ स्वरः—१, ३, ४ गान्धा-
रः । २ पङ्क्तयः ॥

॥ १७६ ॥ प्र मुनव ऋभुणा वृहस्पन्त जना । सामा ये विश्वाणोऽ-
श्नन्धेनुं न मानसम् ॥ १ ॥ प्र देवं देव्या धिः । अरसा जामेवदसम् । हव्या नो
वचदानुषक् ॥ २ ॥ अयमुष्य प्र देवगुहोता यज्ञाय नीयते । रथो न योरमीह-
तो घृणीवाञ्जेतनि स्मना ॥ ३ ॥ अयमग्निरुत्पत्यमृतादिव जन्मनः । सहस्रि-
हस्रीयान्देवो जीवानवे कृतः ॥ ४ ॥ ३४ ॥

॥ १७७ ॥ ऋषिः—१—३ पतङ्गः प्राजात्यः ॥ देवता—मायादेवः ॥ छन्दः—१
जगती । २ विराट् त्रिष्टुप् । ३ निचुत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१ निषादः । २, ३ धैवतः ॥

॥ १७७ ॥ पतङ्गमसुरस्य मायया हृदा पश्यन्ति मनसा विपश्चितः । स-
मुद्रे अन्तः क्वयो वि चक्षते मरीचीना एदमिच्छन्ति वेधसः ॥ १ ॥ पतङ्गो वा-
चं मनसा विभर्ति तां गन्धर्वोऽवददृमे अन्तः । तां द्योतेमानां स्वर्ग्यं मनीषामृतस्य
एदे क्वयो नि पान्ति ॥ २ ॥ अथैवं मोषामभिषयमाज्जमा च परां च पृथिमिश्च-
रन्तम् । स मधीचीः स विपूश्चरिषान् आ वीरिवति भुवनेष्वन्तः ॥ ३ ॥ ३५ ॥

अ० अ० । अ० अ० । व० ३६] ६५५ [म० १० । अ० १२ । सू० १८१ ।

॥ १७८ ॥ ऋषिः—१—३ अरिष्टनेमिस्तार्यः ॥ देवता—तार्यः ॥ छन्दः—१
विराट् त्रिष्टुप् । २ निचृत्त्रिष्टुप् । ३ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १७८ ॥ त्वय्यु ब्रुवाजिनं देवजूनं सदास्वानं तनुतारं रथानाम् । अरिष्टनेमि
पृतनार्जमाशुं स्वस्तये तार्यमिहा हुवेम ॥ १ ॥ इन्द्रस्येव रातिपाजोहुवानाः स्वस्तये
नार्यमिवा रुहेम । उर्वी न पृथ्वी बहुले गभीरे मा वामेतौ मा परेतौ रिषाम ॥ २ ॥ सद्य-
रिचयः शर्वसा पञ्च कुशोः सूर्य इव ज्योतिषापस्तनान् । सद्यसाः शतसा अ-
स्य रंदिर्नि स्मा वरन्ते युवति न शर्याम् ॥ ३ ॥ ३३ ॥

॥ १७९ ॥ ऋषिः—१ शिविरीशीनरः । २ प्रतर्दनः काशिराजः । ३ वसुमना रौ-
हिदम्भः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१ निचृदनुष्टुप् । २ निचृत्त्रिष्टुप् । ३ त्रिष्टुप् ॥
स्वरः—१ गान्धारः । २, ३ धैवतः ॥

॥ १७९ ॥ उत्तिष्ठताव पश्यतेन्द्रस्य भागमृत्विषम् । यदि श्रातो जुहोतु
यद्यश्रातो ममत्तन ॥ १ ॥ श्रातं हविरो पिन्त्रं प्र याहि जगाम सरो अध्वनो वि-
मध्यम् । परि त्वासते निधिभिः सखायः कुलपा न ब्राजपतिं चरन्तम् ॥ २ ॥ श्रा-
तं मन्य ऊर्षन्ति श्रातमनौ सुश्रातं मन्ये तदृतं नवीयः । माध्यन्दिनस्य सर्वनभ्य
दधनः पिबेन्द्र वज्रिन्पुरुकुञ्जुपाणः ॥ ३ ॥ ३७ ॥

॥ १८० ॥ ऋषिः—१—३ जयः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१, २ त्रिष्टुप् । ३ वि-
राट् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १८० ॥ प्र संसाहिषे पुरुहूत शत्रुज्येष्ठस्ते शुष्म इह रातिरस्तु । इन्द्रा नर-
दाबिणेना वसूनि पनिः सिन्धूनामसि रेवतीनाम् ॥ १ ॥ मृगो न भीमः कुचरो गि-
रिष्ठाः परावत आ जगन्था परस्याः । सुकं मंशाय पविमिन्द्र तिमं वि शत्रन्ता-
लिह वि मृधो नुदस्व ॥ २ ॥ इन्द्रं सत्रमभि ग्राममोजोऽजायथा वृषभ चर्षणीनाम् ।
अपानुदो जनममित्रयन्तमुकं वेवेभ्यो अकुण्ठोरु लोकम् ॥ ३ ॥ ३८ ॥

॥ १८१ ॥ ऋषिः—१ प्रथो वासिष्ठः । २ सप्रथो भारद्वाजः ॥ ३ धर्मः सौर्यः ॥
विश्वेदेवा देवताः ॥ छन्दः—१ निचृत्त्रिष्टुप् । २ त्रिष्टुप् । ३ पादनिचृत्त्रिष्टुप् ॥ धैवतः
स्वरः ॥

अ० ८ । अ० ८ । व० ४२] ६५६ [म० १० । अ० १२ । सू० १८४ ।

॥ १८१ ॥ प्रथमं चत्वारः स्वर्गं नामानुष्ठुमस्य हविषो हविर्यत् । धातु-
र्धुतानात्सवितुश्च विष्णो रथन्तरमा जभारा वसिष्ठः ॥ १ ॥ अविन्दन्ते अति-
हितं यदासीद्यज्ञस्य धर्मं परमं गुहा यत् । धातुर्धुतानात्सवितुश्च विष्णोर्भरद्वाजो
बृहदा चक्रे अग्नेः ॥ २ ॥ तैऽविन्दन्मनसा दीध्याना यजुः क्वञ्च प्रथमं देवयानम् ।
धातुर्धुतानात्सवितुश्च विष्णोरा सूर्यादभरन्धर्ममेते ॥ ३ ॥ ३६ ॥

॥ १८२ ॥ ऋषिः—१—३ तपुर्मूर्धावार्हस्पत्यः ॥ बृहस्पतिर्देवता ॥ छन्दः—१ भु-
रिक् त्रिष्टुप् । २ विराट् त्रिष्टुप् । ३ त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १८२ ॥ बृहस्पतिर्नयतु दुर्गहा तिरः पुनर्नेषद्वयशंसाय मर्म । क्षिपदश-
स्तिमर्षं दुर्मतिं ह्यथ कथ्यजमानाय शं योः ॥ १ ॥ नराशंसो नोऽवतु प्रयाजे शं
नो अस्त्वनुयाजो हवेषु । क्षिपदशस्तिमर्षं दुर्मतिं ह्यथ कथ्यजमानाय शं योः
॥ २ ॥ तपुर्मूर्धा तपतु रक्षसो ये ब्रह्माद्विषः शरवे हन्तवा उ । क्षिपदशस्तिमर्षं दु-
र्मतिं ह्यथ कथ्यजमानाय शं योः ॥ ३ ॥ ४० ॥

॥ १८३ ॥ ऋषिः—१—३ प्रजावान्प्राजापत्यः ॥ अन्वृक्षं यजमानपत्नीहोत्राशिषो
देवताः ॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप् । २, ३ विराट् त्रिष्टुप् ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ १८३ ॥ अपश्यं त्वा मनसा चेकितानं तपसो जातं तपसो विभूतम् । इह
प्रजासिह रयि रराणः प्र जायस्व प्रजया पुत्रकाम ॥ १ ॥ अपश्यं त्वा मनसा
दीध्यानां स्वायां तनू ऋत्वे नाधमानाम् । उप मापुष्वायुर्वतिर्बभूयाः प्रजायस्व प्र-
जया पुत्रकामे ॥ २ ॥ अहं गर्भमदधामोषधीष्वहं विश्वेषु भुवनेष्वन्तः । अहं प्रजा
अजनयं पृथिव्यामहं जनिभ्यो अपरीपुं पुत्रान् ॥ ३ ॥ ४१ ॥

॥ १८४ ॥ ऋषिः—१—३ त्वष्टा गर्भकर्ता विष्णुर्वा प्राजापत्यः ॥ देवता—लिक्रो-
क्ताः । गर्भार्थाशीः ॥ छन्दः—१, २ अनुष्टुप् । ३ निचृदनुष्टुप् ॥ गांधारः स्वरः ॥

॥ १८४ ॥ विष्णुर्योनिं कल्पयतु त्वष्टा रूपाणि पिशतु । आ सिञ्चतु प्र-
जापतिर्धाता गर्भं दधातु ते ॥ १ ॥ गर्भं वेहि सिनीवालि गर्भं वेहि सरस्वति ।
गर्भं ते अश्विनौ देवावार्धनां पुंकरस्रजा ॥ २ ॥ हिरण्ययी अरणी वं निर्मन्थतो
अग्निना । तं ते गर्भं हवामहे दण्डमे मासि सूतेवे ॥ ३ ॥ ४२ ॥

अ० ८ । अ० ८ । व० ४७] ६५७ [म० १० । अ० १२ । सू० १८६ ।

॥ १८५ ॥ ऋषिः—१—३ सत्यधृतिर्वाकणिः ॥ देवता—अदितिः । स्वस्त्वधनम् ॥
छन्दः—१, ३ विराड् गायत्री । २ निचृदुगायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १८५ ॥ महिं त्रीणामवोऽस्तु युवं मित्रस्यार्यम्णाः । दुराधर्षं वरुणस्य
॥ १ ॥ नहि तेषाममा चन नाध्वसु वारुणेभु । ईशे रिपुरघशैसः ॥ २ ॥ यस्मै पु-
त्रासो अदितेः प्र जीवसे मर्त्याष । ज्योतिर्यच्छन्त्यजस्रम् ॥ ३ ॥ ४३ ॥

॥ १८६ ॥ ऋषिः—१—३ कलो वातायनः ॥ वायुदेवता ॥ छन्दः—१, २ गायत्री ।
३ निचृदुगायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १८६ ॥ वात आ वातु भेषजं शम्भु मयोभुनो हृदे । प्र ण आर्युषि तारिषत्
॥ १ ॥ उत वात पितासि न उत भ्रातोत नः सखा । स नो जीवार्तवे कृषि ॥ २ ॥
यद्दो वात ते गृहेऽमृतस्य निधिर्हितः । ततो नो देहि जीवसे ॥ ३ ॥ ४४ ॥

॥ १८७ ॥ ऋषिः—१—५ यत्स आग्नेयः ॥ अग्निदेवता ॥ छन्दः—१ निचृदुगा-
यत्री । २—५ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १८७ ॥ प्राग्नेये वार्चमीरय वृषभाय क्षितीनाम् । स नः पर्षदति द्विषः
॥ १ ॥ यः परस्याः परावतस्तिरो धन्वातिरोचते । स नः पर्षदति द्विषः ॥ २ ॥
यो रचांसि निजूर्वति वृषां श्रुकेषां शोचिषा । स नः पर्षदति द्विषः ॥ ३ ॥ यो
विश्वाभि विपश्यति भुवना सं च पश्यति । स नः पर्षदति द्विषः ॥ ४ ॥ यो
अस्य पारे रजसः श्रुक्रो अग्निरजायत । स नः पर्षदति द्विषः ॥ ५ ॥ ४५ ॥

॥ १८८ ॥ ऋषिः—१—३ श्येन आग्नेयः ॥ देवता—अग्निजातिवेदाः ॥ गायत्री
छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १८८ ॥ प्र नूनं जातवेदसमर्थं हिनोत वाजिनम् । इदं नो बर्हिगसदे
॥ १ ॥ अस्य प्र जातवेदसो विप्रवीरस्य मालहुषः महीमिषमि सुष्टुतिम् ॥ २ ॥
या रुचो जातवेदसो देवत्रा हव्यवाहनीः । तामिर्नो यज्ञमिन्वतु ॥ ३ ॥ ४६ ॥

॥ १८९ ॥ ऋषिः—१—३ सारपराक्षी ॥ देवता—सारपराक्षी सूर्यो वा ॥ छन्दः—१
निचृदुगायत्री । २ विराड् गायत्री । ३ गायत्री ॥ षड्जः स्वरः ॥

अ० ८ । अ० ८ । व० ४६] ६५८ [म० १० । अ० १२ । सू० १६१ :

॥ १८६ ॥ आशं गौः पृथ्वीरक्रीदसदन्मातरं पुरः । पितरं च प्रयन्तस्वः
॥ १ ॥ अन्तर्भरति रोचनास्य ग्राणादपानती । व्यख्यन्महिषो दिवम् ॥ २ ॥
विशद्वाम वि राजति वाक्पतङ्गाय धीयते । प्रति वस्तोरह्युभिः ॥ ३ ॥ ४७ ॥

॥ १६० ॥ ऋषिः—१—३ अघमर्षणो माधुच्छन्दसः ॥ देवता—आष्वत्तम् ॥
छन्दः—१ विराडनुष्टुप् । २ अनुष्टुप् । ३ पादनिचृदनुष्टुप् ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ १६० ॥ अतं च सत्त्वं चामीक्षात्तसोऽध्वज्यत । तमेराध्यजायतुत्तः
समुज्जोर्ध्वः ॥ १ ॥ समुद्रादग्निं वादधि संवत्सरो अजायत । अहोरात्राणि
विदधद्विश्वस्य मिषतो वशी ॥ २ ॥ सूर्याचन्द्रमसौ धाता यथापूर्वमकल्पयत् । दिवं
च पृथिवीं चान्तरिक्षमथो स्वः ॥ ३ ॥ ४८ ॥

॥ १६१ ॥ ऋषिः—१—४ संवननः ॥ देवता—१ अग्निः । २—४ संज्ञानम् ॥
छन्दः—१ विराडनुष्टुप् । २ अनुष्टुप् । ४ निचृदनुष्टुप् ॥ ३ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, २, ४
गान्धारः । ३ धैवतः ॥

॥ १६१ ॥ संममिषुवमे वृषअग्ने विश्वान्यर्य आ । इन्द्रस्पदे समिध्यसे स
नो वसुन्या भर ॥ १ ॥ सङ्गच्छध्वं सं वदध्वं सं वो मनीषि जानताम् । देवा भू गं
यथा पूर्वं सञ्जानाना उपासते ॥ २ ॥ समानो मन्त्रः समितिः समानी समानं
मनः सह चित्तमेषाम् । समानं मन्त्रमभि मन्त्रये वः समानेन वो हविषा जुहोमि
॥ ३ ॥ समानी व आकूतिः समाना हृदयानि वः । समानमस्तु वो मनो यथा वः
सुमहासति ॥ ४ ॥ ४६ ॥ ८ ॥ ८ ॥ १२ ॥ १० ॥

इति दशमस्कन्धोऽहो समाप्तम्

ऋग्वेदसंहिता समाप्ता ॥

* ओ३म् *

सामवेदसंहिता

वेदसंहिता

ऋष्यादिसंवलिता ।

वैदिकयन्त्रालस्यस्थपण्डितैर्बहुसंहितानुसारेण

संशोधिता ।

अजमेरीय वैदिक यन्त्रालये

मुद्रिता

सृष्ट्यब्दाः १९७२६४६०२५

संवत् १९८२ वि०

* ओ३म् *

सामवेदसंहितायाः

पूर्वार्चिके

प्रथमप्रपाठकस्य प्रथमोर्द्धः ॥

॥ १ ॥ ऋषिः—१, २, ४, ७, ८ भरद्वाजः । ३ मेधातिथिः । ५ उशनः ।
६ सुवीतिपुरुमीडो । ८ वत्सः । १० वामदेवः ॥ अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१,
३—१० गायत्री । २ वर्धमाना गायत्री ॥ पङ्क्तयः स्वरः ॥

॥ १ ॥ ^{२ ३ १ २} अग्न आ ^{३ १ २} याहि ^{३ २ ३ १ २} वीतये ^{१ २ २ ४} गृणानो हव्यदातये । नि ^{१ २} होता ^{३ २} सत्सि
^{१ १ २} बहिषि ॥ १ ॥ ^{१ २} त्वमग्ने ^{३ २ १ २ ३} यज्ञानां ^{१ २} होता ^{३ २} विश्वेषां ^{३ २} हितः । ^{३ २ ३ १ २ ३ १ २} देवेभिर्मानुषे जने
॥ २ ॥ ^{३ २ ३ १ २} अग्निदूतं ^{३ १ २ ३ १ २} वृणीमहे ^{३ २ ३ १ २ ३ १ २} होतारं विश्ववेदसम् । ^{३ २ ३ १ २ ३ १ २} अस्य यज्ञस्य ^{३ २ ३ १ २ ३ १ २} सुकृतम् ॥ ३ ॥
^{३ २ ३ १ २} अग्निवृत्राणि ^{३ १ २ ३ १ २} जग्धनद्द्रविणस्युर्विपन्यया । ^{३ १ २} समिद्धः ^{३ १ २ ३ १ २} शुक्र आहुतः ॥ ४ ॥ ^{३ १ २} प्रष्टुं
^{३ १ २} वो अतिरिथिं ^{३ १ २} स्तुषे ^{३ १ २} मित्रमिव ^{३ १ २} प्रियम् । ^{३ १ २} अग्ने रथं ^{३ १ २} न वेद्यम् ॥ ५ ॥ ^{३ १ २} त्वं नो ^{३ १ २} अग्ने
^{३ १ २} महोमिः ^{३ १ २} पाहि विश्वस्या ^{३ १ २} अरातेः । ^{३ १ २} उत ^{३ १ २} द्विषोमर्त्यस्य ॥ ६ ॥ ^{३ १ २} एष्टु ^{३ १ २} षु ^{३ १ २} ब्रवाणि
^{३ १ २} तेऽग्न इत्येतरा ^{३ १ २} गिरः । ^{३ १ २} एभिर्वद्वासि ^{३ १ २} इन्दुमिः ॥ ७ ॥ ^{३ १ २} आ ते ^{३ १ २} वत्सोमनोयमत्पर-
^{३ १ २} माञ्चित्सधस्थात् । ^{३ १ २} अग्ने त्वाक् ^{३ १ २} कामये ^{३ १ २} गिरा ॥ ८ ॥ ^{३ १ २} त्वमग्ने ^{३ १ २} पुष्करादध्यथवा
^{३ १ २} निरमन्यत । ^{३ १ २} मूर्द्धा विश्वस्य ^{३ १ २} बाधतः ॥ ९ ॥ ^{३ १ २} अग्ने ^{३ १ २} विवस्वदामरास्मभ्यमृतये ^{३ १ २} महे ।
^{३ १ २} देवो ^{३ १ २} हसि नो ^{३ १ २} दृशे ॥ १० ॥

॥ २ ॥ ऋषिः—१ आयुङ्त्वाहिः । २ वामदेवः । ३, ८, ९ प्रयोगः ।
४ मधुच्छन्दः । ५, ७ शुनःशेषः । ६ मेधातिथिः । १० वत्सः ॥ अग्निर्देवता ॥
गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ २ ॥ नमस्ते अग्निञ्जसे गृणन्ति देव कृष्टयः । अमैरमित्रमर्ह्य
॥ १ ॥ दूतं वो विश्ववेदसं हव्यवाहममर्त्यम् । यजिष्ठमृञ्जसे गिरा ॥ २ ॥
उष त्वाजामगिरोदिशतीर्हिविष्कृतः । वायोर्नीक अस्थिरन् ॥ ३ ॥ उप
त्वाग्ने दिवे दिवे दोषावस्तद्धिया वयम् । नमामरन्तमसि ॥ ४ ॥ जराबोध
तद्विविद्धि विशे विशे यज्ञियाय । स्तोमं रुद्राय दृशीकम् ॥ ५ ॥ प्रति त्यंचारु
मध्वरं गोपीथाय प्रहूयसे । मरुद्भिरग्ने आ गहि ॥ ६ ॥ अश्वं न त्वा वारवन्तं
वन्दध्या अग्निनमोमिः । सम्भ्राजन्तमध्वराणाम् ॥ ७ ॥ आविभृगुवच्छुचिमप्रवा-
नवदाहुवे । अग्निं समुद्रवाससम् ॥ ८ ॥ अग्निमिन्धानोमनसा धियं सचेतम-
र्त्यः । अग्निमिन्धे विवस्वमिः ॥ ९ ॥ आदित्यत्नस्य रेतसोज्योतिः पश्यन्ति
वासरम् । परोयदिध्यते दिवि ॥ १० ॥

॥ ३ ॥ ऋषिः—१ प्रयोगः । २, ५, ९ भगद्वाजः । ३, १० वामदेवः । ४,
६ वसिष्ठः । ७ विरूपः । ८ शुनःशेषः । ९ गोपवनः । १० कामदेवः । ११
कण्वः । १२ मेधातिथिः । १३ मिन्धुद्वीप अम्वगीप नृतआप्रः । १४ उशाना ॥
अग्निर्देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ३ ॥ अग्निं बोवृधन्तमध्वराणां पुरुतमम् । अच्छा नमे सहस्वते
॥ १ ॥ अग्निस्तिग्मेन शोचिषा यं सद्भिश्चन्यऽनिष्णम् । अग्निर्भो वंसते रयिम्
॥ २ ॥ अग्ने मूढ महां अस्यय आ देव युञ्जनम् । इथेय बर्हिःसदम् ॥ ३ ॥
अग्नेरच्चाणो अहसः प्रति स्म देव गीषतः । तपिष्ठैरजरोदह ॥ ४ ॥ अग्ने युङ्-
त्वा हि ये तवाश्वासः देव साधवः । अरं वहन्त्याशवः ॥ ५ ॥ नि त्वा नक्ष्य
विश्रपते घुमन्तं धीमहे वयम् । सुवीरमग्नआहुत ॥ ६ ॥ अग्निमूर्द्धा दिवः ककु-
त्पतिः पृथिव्या अयम् । अपां रेतांसि जिन्वति ॥ ७ ॥ इम मृषुत्वमस्माकंसनि

प्र० १. अर्धप्र० १. द० ५ ॥ पूर्वार्चिकः ॥

३

गायत्रं नव्यांसम् । अग्ने देवेषु प्र वोचः ॥ ८ ॥ तं त्वा गोपवनोगिरा जनि-
 ष्ठग्ने अङ्गिरः । सपावक शुधी हवम् ॥ ९ ॥ परि वाजपतिः कविरग्निर्हव्या-
 न्यकपीत् । दधद्रत्नानि दाशुषे ॥ १० ॥ उदु त्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः ।
 दशे विश्वाय सूर्यम् ॥ ११ ॥ कविमग्निमुप स्तुहि सत्यधर्माणमध्वरे । देवममी-
 वचातनम् ॥ १२ ॥ शन्नोदेवीरभिष्टये शन्नो मवन्तु पीतये । शंयोरभिस्रवन्तु नः
 ॥ १३ ॥ कस्य नूनं परीणसि धियोजिन्वसि सत्पते । गोपाता यस्य ते गिरः ॥ १४ ॥

॥ ४ ॥ ऋषिः—१, ३ शंयुः । २ भर्गः । ४ वसिष्ठः । ५ भारद्वाजः । ६
 प्रस्कलवः । ७ तृणपाणिः । ८ विल्वः । ९ शुनःशेषः । १० सोभरिः ॥ अग्निर्देवता ॥
 बृहती छन्दः ॥ मध्यमः म्वरः ॥

॥ ४ ॥ यज्ञा यज्ञा वो अग्नये गिरा गिरा च दक्षसे । प्र प्र वयममृतं
 जातवेदसं प्रियं मित्रं न शंसिषम् ॥ १ ॥ पाहि नो अग्नएकया पाह्यऽरेत द्वि-
 तीया । पाहि गीभिस्तिष्ठभिरुर्जास्पते पाहि चतसृभिर्वसो ॥ २ ॥ बृहद्भिर्गने
 अर्चिभिः शुक्रेण देव शोचिषा । भर्द्वाजे समिधानोयविष्ठ रेवत्पावक दीदिहि
 ॥ ३ ॥ त्वे अग्ने स्वाहुतः प्रियासः सन्तु सूरयः । यन्तारो ये मधवानो जनाना-
 मूर्ध्वं दयन्त गोनाम् ॥ ४ ॥ अग्ने जरितर्विशतिस्तपानोदेव रक्षसः । अप्रोपिवान्
 गृहपते महाअसि दिवस्पागुर्दुरोणयुः ॥ ५ ॥ अग्ने विवस्वदुषसश्चित्रं राधो
 अमर्त्य । आदाशुषे जातवेदोवहा त्वमद्या देवोऽपवृधः ॥ ६ ॥ त्वं नश्चित्र
 उत्था वसोराधांसि चोदय । अस्य रायस्त्वमग्ने रथारसि विदागाधन्तु च तु नः
 ॥ ७ ॥ त्वमित्सप्रथा अस्यग्ने त्रातर्चतः कविः । त्वां विप्रासः समिधानं दीदिव
 आ विवासन्ति वेधसः ॥ ८ ॥ आ नो अग्ने वयोवृधं रयिपावकशस्यम् ।
 रास्वा चन नुपमाते पुरुस्पृहं सुनीती सुयशस्तरम् ॥ ९ ॥ योविश्वादयतेवसुहोता
 मन्द्रोजनानाम् । मधोर्न पात्रा प्रथमान्यस्मै प्रस्तोमायन्त्वग्नये ॥ १० ॥

॥ ५ ॥ ऋषिः—१ वामदेवः । २ भर्गः । ३, ७ सोभरिः । ४ मनुः । ५

सुदीतिपुरुमीढक्ग्भाः । ६ प्रस्क्वः । ८ मेधातिथिर्मेध्यातिथिश्च । ९ विश्वामित्रः ।
१० कण्वः ॥ देवता—१—७, ९, १० अग्निः । ८ इन्द्रः ॥ बृहती छन्दः ॥ मध्यमः स्वरः ॥

॥ ५ ॥ एनावो^{३ १ २} अग्नि^{३ १ २}मसौ^{२ २ ३ १ २}जोनपातमा^{२ २ ३ १ २}धुवे । प्रियं^{३ १ २} चेतिष्ठ^{२ २ ३ १ २}मरतिस्व^{३ १ २}ध्वरे^{२ २ ३ १ २}
विश्वस्य^{२ २ ३ १ २} दूतम^{३ १ २}मृतम् ॥ १ ॥ शेषे^{३ १ २} वनेषु^{२ २ ३ १ २} मातृषु^{३ १ २} सन्त्वा^{२ २ ३ १ २} मत्तसि^{३ १ २} इन्धते । अतन्द्रो^{३ १ २}
इव्यं^{३ १ २} बहसि^{२ २ ३ १ २} हविष्कृत^{३ १ २} आदिदेवेषु^{२ २ ३ १ २} राजसि ॥ २ ॥ अदर्शि^{३ १ २} गातु^{२ २ ३ १ २} वित्तमो^{३ १ २}यस्मिन्^{२ २ ३ १ २}
प्रतन्या^{३ १ २}दधुः । उपोषु^{२ २ ३ १ २} जातमा^{३ १ २}यस्य^{२ २ ३ १ २} वद्धनमार्गि^{३ १ २} नक्षन्तु^{२ २ ३ १ २} नो गिरः ॥ ३ ॥ अग्निरु^{३ १ २}वथे^{२ २ ३ १ २}
पुराहि^{३ १ २}तो ग्रावाणो^{२ २ ३ १ २} बर्हि^{३ १ २}रध्वरे । अथा^{३ १ २} यामि^{२ २ ३ १ २} मरुतो^{३ १ २} ब्रह्मण^{२ २ ३ १ २}स्पतै^{३ १ २} देवा^{२ २ ३ १ २} अवा^{३ १ २} वरेण्यम् ॥ ४ ॥
अग्निमी^{३ १ २}डिष्वावसे^{२ २ ३ १ २} गाथाभिः^{३ १ २} शीरशो^{२ २ ३ १ २}चिषम् । अग्नि^{३ १ २} राये^{२ २ ३ १ २} पुरुमी^{३ १ २}डिः^{२ २ ३ १ २} श्रुतन्न^{३ १ २}रोग्निः^{२ २ ३ १ २}
सुदीतये^{३ १ २}वर्दिः ॥ ५ ॥ श्रुधि^{३ १ २} श्रुत्कर्णं^{२ २ ३ १ २} वं हृग्मि^{३ १ २}देवैरग्ने^{२ २ ३ १ २} सयावभिः । आ^{३ १ २} सीदतुव-
र्हिषि^{३ १ २} मित्रो^{२ २ ३ १ २} अयमा^{३ १ २} प्रातर्या^{२ २ ३ १ २}वभिरध्वरे ॥ ६ ॥ प्रदेवो^{३ १ २}दासो^{२ २ ३ १ २} अग्निदेव^{३ १ २} इन्द्रो^{२ २ ३ १ २}न म-
ज्मना । अनु^{३ १ २} मातरं^{२ २ ३ १ २} पृथिवीं^{३ १ २} वि वावृते^{२ २ ३ १ २} तस्थो^{३ १ २}नाकस्य^{२ २ ३ १ २} शर्मणि ॥ ७ ॥ अधा^{३ १ २}दमो^{२ २ ३ १ २}
अधवा^{३ १ २} दिवो^{२ २ ३ १ २}वृहतो^{३ १ २}रोचना^{२ २ ३ १ २}दाधि । अया^{३ १ २} वर्द्धस्व^{२ २ ३ १ २} तन्वा^{३ १ २} गिरा^{२ २ ३ १ २} ममा^{३ १ २} जाता^{२ २ ३ १ २} सुक्रतो^{३ १ २}
पूण ॥ ८ ॥ कायमानो^{३ १ २}वना^{२ २ ३ १ २} त्वं यन्मातुर^{३ १ २}जगक्षपः । न तत्ते^{३ १ २} अग्ने^{२ २ ३ १ २} प्र मृषे^{३ १ २} निवर्त्तनं^{२ २ ३ १ २}
बद्धूरे^{३ १ २} सन्निहा^{२ २ ३ १ २} भुवः ॥ ९ ॥ नि त्वा^{३ १ २}मग्ने^{२ २ ३ १ २}मनुदधे^{३ १ २} ज्योति^{२ २ ३ १ २}र्जनाय^{३ १ २} शश्वते । दीदे^{३ १ २}य क-
यवश्च^{३ १ २}तजात^{२ २ ३ १ २}उचितो^{३ १ २}यं नमस्यन्ति^{२ २ ३ १ २} कृष्टयः ॥ १० ॥

इत्यर्धः प्रपाठकः

॥ ६ ॥ ऋषिः—१, ७ वासिष्ठः । २, ३, ५ कण्वः । ४ मौभरिः । ६
आत्कीलः । ८ विश्वामित्रः ॥ देवता—१, ४—८ अग्निः । २ ब्रह्मणस्पतिः । ३
यूपः ॥ बृहती छन्दः ॥ मध्यमः स्वरः ॥

॥ ६ ॥ देवो^{३ १ २} वो^{२ २ ३ १ २} द्रविणो^{३ १ २}दाः^{२ २ ३ १ २} पूणा^{३ १ २} विवर्ण^{२ २ ३ १ २}वासिचम् । उवा^{३ १ २} सिष्च^{२ २ ३ १ २}ध्वमप^{३ १ २} वा
पूणध्वमा^{३ १ २}दिद्वो^{२ २ ३ १ २}देव^{३ १ २} ओहते ॥ १ ॥ प्रेतु^{३ १ २} ब्रह्मण^{२ २ ३ १ २}स्पतिः^{३ १ २} प्र देव्येतु^{२ २ ३ १ २} सूनृता । अच्चा^{३ १ २}
वीरं^{३ १ २} नर्यं^{२ २ ३ १ २} पङ्क्ति^{३ १ २}ग्राधसं^{२ २ ३ १ २} देवा^{३ १ २} यज्ञं^{२ २ ३ १ २} नयन्तु^{३ १ २} नः ॥ २ ॥ ऊर्ध्वं^{३ १ २} ऊषुण^{२ २ ३ १ २} उतये^{३ १ २} तिष्ठा
देवो^{३ १ २} न सविता । ऊर्ध्वो^{३ १ २} वाजस्य^{२ २ ३ १ २} सनिता^{३ १ २} यदा^{२ २ ३ १ २}भिजि^{३ १ २}मिर्वा^{२ २ ३ १ २}घमि^{३ १ २}र्वि^{२ २ ३ १ २} ह्यामहे ॥ ३ ॥
प्र^{३ १ २} योराये^{२ २ ३ १ २} निनीषति^{३ १ २} मर्षो^{२ २ ३ १ २} यस्ते^{३ १ २} वसो^{२ २ ३ १ २} दाशत् । स^{३ १ २} वीरन्ध^{२ २ ३ १ २}चे^{३ १ २} अग्न^{२ २ ३ १ २} उक्थ^{३ १ २}शंसि^{२ २ ३ १ २}न

4

^१तमना^२ सहस्रपौषिण्यम् ॥ ४ ॥ प्र^३ वीर्यहं^४ पुरूक्षां^५ विशां^६ देवयतीनाम् । अग्निं^७
^८सूक्तोभिर्वचोभिर्वृणाभिर्ह^९ संसपिदन्त्य इन्धते ॥ ५ ॥ अयमग्निः^{१०} सुवीर्यस्येशो^{११} हि
सौमगस्य^{१२} । रायईशे^{१३} स्वपत्न्यस्य गोमत ईशे^{१४} बृत्रहथानाम् ॥ ६ ॥ त्वमग्ने गृहपति-
स्त्वं होता नोअध्वरे । त्वम्पोता विश्ववार प्रचेता यद्धि यासि च वार्यम् ॥ ७ ॥
सखायस्त्वा ववृमहे देवं मर्चांस ऊतये । अपाअपातं सुमगं सुदंससं सुप्रतूत्ति-
मनेहसम् ॥ ८ ॥

॥ ७ ॥ ऋषिः—१ श्यावाश्रवामदेवौ । २ वार्ष्टहृद्यः । ३ बृहदुदयः । ४
कुत्सः । ५, ६ भारद्वाजः । ७ वामदेवः । ८, १० वसिष्ठः । ९ त्रिशिरास्त्वाष्ट्रः ॥
अग्निर्देवता ॥ छन्दः—१, ३, ५, ९ त्रिष्टुप् । २, ४ जगती । १० त्रिपाद्विराड्गायत्री ॥
स्वरः—१, ३, ५—९ धैवतः । २, ४ निषादः । १० षड्जः ॥

॥ ७ ॥ आ जुहोता हविषा मर्जयध्वं निहोतारं गृहपतिं दधिध्वम् । इहस्पदे
नमसा रातहव्यं सपर्यता यजतम्पस्त्यानाम् ॥ १ ॥ चित्र इच्छिशोस्तरुणस्य
वक्षथो न यो मातरावन्वेति धातवे । अनूधा यदजीजनदधाक्षिदा ववक्षत्सथो
महिरेदृत्यं चरन् ॥ २ ॥ इदं त एकं पर ऊत एकं तृतीयेन ष्योतिषा संविशस्व ।
संवेशनस्तन्वेरेचारैरेधि प्रियो देवानां परमे जनित्रे ॥ ३ ॥ इमं स्तोममर्हते जा-
तवेदसे रथमिव सम्महेमा मनीषया । भद्रा हि नः प्रमतिरस्य संसप्तग्ने सरथ्ये
मारिषामा वयं तव ॥ ४ ॥ मूर्दानं दिवो अरतिं पृथिव्या वैश्वानरमृत आज्ञा-
तमग्निम् । कविं सम्राजमतिथिज्ञानामासन्नः पात्रं जनयन्त देवाः ॥ ५ ॥ वि-
त्त्वदापो न पर्वतस्य पृष्ठादुक्ष्येमिरग्ने जनयन्त देवाः । तं त्वा गिरः सुपुतयो वा-
जयन्त्याजिभगिर्ववाहो जिग्युरश्वा ॥ ६ ॥ आ वो राजानमध्वरस्य रुद्रं होतारं
सत्ययजं रोदस्योः । अग्निं पुरा तनयिभोरचित्ताद्विरथयरूपमवसे कृणुध्वम् ॥ ७ ॥
इन्धे राजा समर्थो नमोभिर्धस्य प्रतीकमाहुतं घृतेन । नरोहक्ष्येमिरीडते सबाध
अभिरग्रमुषसामशोचि ॥ ८ ॥ प्र केतुना बृहता यात्यग्निरारोदसी वृषभो रोर-

वीति। दिवश्चिदन्तादुपमाद्युदानडपाद्युपस्थे महिषो ववर्द्ध ॥ ६ ॥ अग्नि नरो दी-
धितिमिररण्योर्हस्तच्युतं जनयत प्रशस्तम् । दूरेदृशं गृहपतिमथळ्युम् ॥ १० ॥

॥ ८ ॥ ऋषिः—१ बुधगविष्टिरौ । २, ५ वत्सप्रिः । ३ भारद्वाजः । ४, ७ विश्वामित्रः । ६ वसिष्ठः । ८ पायुः ॥ देवता—१, २, ४ —८ अग्निः । ३ सुरः ॥ त्रिष्टुप् छन्दः ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ८ ॥ अबोध्यग्निः समिधा जनानां प्रति धेनुमिवायतीमुषासम् । यद्वाह्व
प्रवयाद्युज्जिहानाः प्रभानवः सस्रते नाकमच्छ ॥ १ ॥ प्रभूर्जयन्तं महा विपौर्धा
मूरैरमूरं पुरादमरणम् । नयन्तं गीर्मिवनान्धियंधा हरिश्मश्रुश्रवर्मणा धनर्चिम् ॥ २ ॥
शुक्रं ते अन्यद्यजतं ते अन्यद्विषुरूपे अहनी चौरिवासि । विश्वा हि माया
अवसि स्वधावन् मद्रा ते पूषन्निह रातिरस्तु ॥ ३ ॥ इडामग्ने पुरुदसं सनिङ्गोः
शश्वत्तमं हवमानाय साध । स्यान्नः द्युस्तनयो विजावाग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वरमे
॥ ४ ॥ प्र होता जातो महाश्रमोविन्नृपश्चा सीददपां विवर्ते । दधयोधाधि सुनेव-
यांसि यन्ता वध्ननिविधते तनूपाः ॥ ५ ॥ प्र सम्राजमसुरस्य प्रशस्तं पुंसः कृष्टी-
नामनुमाद्यस्य । इन्द्रस्येव प्र तवसस्कृतानि वन्दद्वारावन्दमानाविवण्डु ॥ ६ ॥
अरण्योर्निहितो जातवेदा गर्भे इवेत्सुभृतो गर्मिणीभिः । दिवेदिव इव्यो जागृ-
वद्भिर्हविष्मद्भिर्मुण्येभिरग्निः ॥ ७ ॥ सनादग्ने मृणसि यातुधानाञ्चत्वा रचांसि
पृतनामुजिग्युः । अनुदहसहमूरान् कयादोमाते हेत्यामुक्षत दैव्यायाः ॥ ८ ॥

॥ ६ ॥ ऋषिः—१ गार्गात्रिः । २ वामदेवः । ३, ४ भरद्वाजः । ५ मृक्तवाहा-
द्वितः । ६ वसूयवआत्रेयाः । ७, ८ गोपवनः । ९ पुरुगात्रेयः । १० वामदेवः ।
कश्यपो वा मरीची मनुर्वा वैवस्वत उभौ वा ॥ अग्निर्देवता ॥ अनुष्टुप् छन्दः ॥
गान्धारः स्वरः ॥

॥ ६ ॥ अग्र ओजिष्ठमामर शुम्भमस्मभ्यमाघ्रिगो । प्र नो राये पर्नीयसे रत्सि
वाजायपन्थाम् ॥ १ ॥ यदि वीरो अनुष्यादग्निमिन्धीत मर्त्यः । आजुह्वद्व्यमानुषक

प्र० १. अर्धप्र० २. द० १० ॥ पूर्वार्चिकः ॥

७

शर्म भक्षीत दैव्यम् ॥ २ ॥ त्वेपस्ते धूम ऋणवति दिवि सञ्चुक्र आततः । सूर्यो
नहि द्युता त्वं कृपा पावक रोचसे ॥ ३ ॥ त्वं हि चैतव्यशोग्ने मित्रो न पत्यसे ।
त्वं विचर्षणे श्रवो वसो पुष्टिञ्च पुष्पसि ॥ ४ ॥ प्रातरग्निः पुरुषियो विशस्तवे-
तातिथिः । विश्वे यस्मिन्नमर्त्ये हव्यं मर्त्तसि इन्धते ॥ ५ ॥ यद्वाहिष्ठ तदग्नये बृ-
हदर्चविभावसो । महिषीव त्वद्रयिस्त्वद्वाजा उदीरते ॥ ६ ॥ विशो विशो वो अ-
तिथिं वाजयन्तः पुरुप्रियम् । अग्निं वो हुय वचः स्तुपे शूषस्यमन्ममिः ॥ ७ ॥
बृहद्वयो हि मानवेचादेवायाग्नये । यं मित्रं न प्रशस्तये मर्त्तसो दधिरे पुरः ॥ ८ ॥
अग्नम् बृत्रहन्तमज्येष्ठमग्निमानवम् । यः स्म भुतर्वन्वाचं बृहदनीक इध्यते ॥ ९ ॥
जातः परं धर्मणा यत्सद्वद्भिः सहाभुवः । पिता यत्करयपस्याग्निः श्रद्धा माता
मनुः कविः ॥ १० ॥

॥ १० ॥ ऋषिः—१ अग्निस्तापमः । २ वामदेवः । ३ वामदेवः कश्यपः ।
आसता देवतो वा । ४ भार्गवतः सोमो वा । ५ पायुः । ६ प्रस्कण्वः ॥ देवता—१
विश्वेदेवाः । २ अङ्गिरः । ३-६ अग्निः ॥ अनुष्टुप् छन्दः ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ १० ॥ सोमं राजानं वरुणमग्निमन्वारमामहे । आदित्यं विष्णुं सूर्यं ब्र-
ह्माणं च बृहस्पतिम् ॥ १ ॥ इत एत उदारुहन्दिवः पृष्टान्यारुहन् । प्रभूर्जयो य-
थापथो वामङ्गिरसो ययुः ॥ २ ॥ राये अग्ने महे त्वा दानाय समिधीमहि । ईडि-
ष्वाहि महे वृषन् द्यावा होत्राय पृथिवी ॥ ३ ॥ दधन्वे वा यदीमनुवोचद्ब्रह्मेतिवे-
रुतत् । परि विश्वानि काव्या नेमिश्चक्रमिवाभुवत् ॥ ४ ॥ प्रत्यग्ने हरसा हरः
शृणाहि विश्वतस्परि यातुधानस्य रक्षसो बलं न्युञ्जवीर्यम् ॥ ५ ॥ त्वमग्ने
वसं रिहुरुद्रा आदित्या उत । यजा स्वध्वरं जनं मनुजातं घृतशुषम् ॥ ६ ॥

इति द्वितीयोर्धः प्रपाठकः प्रथमश्च

प्रपाठकः समाप्तः ॥

॥ १ ॥ ऋषिः—१ दीर्घतमा । २, ४ विश्वामित्रः । ३ गोतमः । ५ त्रितः ।
६ इरिमिठिः । ७, ८ विश्वमना वैयन्धः । ९ भारद्वाजः । १० विश्वमनाः ॥ देवता—१-४,
७-१० अग्निः । ५ पवमानः । ६ आदितिः ॥ उष्णिक् छन्दः ॥ ऋषभः स्वरः ॥

॥ १ ॥ ^{३१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १} पुरु त्वा दाशिवां वोचेऽरिग्ने तव स्विदा । ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १} तोदस्येव शरण आ
महस्य ॥ १ ॥ ^{१ २ ३ २ ३ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १} प्रहोत्रे पूर्वं वचोग्नये भरता बृहत् । ^{३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १} विपां ज्योतीषि बिभ्रते न
वेधसे ॥ २ ॥ ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १} अग्ने वाजस्य गोमत ईशानः सहसो यदो । ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १} अस्मे देहि जातवेदो
महिश्रवः ॥ ३ ॥ ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १} अग्ने यजिष्ठो अध्वरे देवान् देवयते यज । ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १} होता मन्द्रो विरा-
जस्यतिसिधः ॥ ४ ॥ ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १} जज्ञानः सप्त मातृमिर्मधामाशासत श्रिये । ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १} अयं ध्रुवो र-
यीणां चिकेतदा ॥ ५ ॥ ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १} उतस्यानो दिवा मतिरदितिरुत्यागमत् । ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १} सा शन्ताता
मयस्करदपत्तिधः ॥ ६ ॥ ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १} ईडिष्वाहि प्रतीव्यारेयजस्व जातवेदसम् । ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १} चरिष्णुधूम-
मगृभीतशोचिषम् ॥ ७ ॥ ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १} न तस्य मायया च न रिपुरीशीत मर्त्यः । ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १} यो अग्नये
ददाश हव्यदातये ॥ ८ ॥ ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १} अपत्यं वृजिनं रिपुं स्तेनमग्ने दुराध्यम् । ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १} दक्षिष्ठमस्य
सत्पते कृधी सुगम् ॥ ९ ॥ ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १} श्रुष्ट्यग्ने नवस्य मे स्तोमस्य वीगविशपते । ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १} नि मा-
यिनस्तपसा रक्षसो दह ॥ १० ॥

॥ २ ॥ ऋषिः—१ प्रयोगोभार्गवः । ४ प्रयोगोभार्गवः सौभरिः काण्वो वा । २, ३,
५, ६, ७ सौभरिः । ८ विश्वमनाः ॥ अग्निर्देवता ॥ ककुप् छन्दः ॥ ऋषभः स्वरः ॥

॥ २ ॥ ^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १} प्रमं हिष्टाय गायत ऋतावने बृहते शुक्रशाचिषे । ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १} उपस्तुतासो
अग्नये ॥ १ ॥ ^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १} प्रसो अग्ने तवोतिमिः सुवीरामिस्तरति वाजकर्मभिः । ^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १} यस्य त्वं
सख्यमाविथ ॥ २ ॥ ^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १} तं गूर्दशास्वर्णं देवासो देवमरातिं दधन्विरे । ^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १} देवत्रा ह-
व्यमहिषे ॥ ३ ॥ ^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १} मा नो हृणीथा अतिथिं वसुराग्निः पुरुप्रशस्त एषः । ^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १} यः सु-
होता स्वध्वरः ॥ ४ ॥ ^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १} मद्रो नो अग्निराहुतो भद्रारातिः सुमगा भद्रो अध्वरः ।
भद्रा उत प्रशस्तयः ॥ ५ ॥ ^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १} यजिष्ठं त्वा वष्टमहे देवं देवत्रा होतारममर्त्यम् ।
अस्य यज्ञस्य सुक्रतुम् ॥ ६ ॥ ^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १} तदग्ने धुम्नमामर यत्सासाहा सद्ने कश्चिदत्रिणम् ।
मन्युं जनस्य द्रव्यम् ॥ ७ ॥

प्र० २. अर्धप्र० १. द० ४ ॥ पूर्वार्चिकः ॥

६

॥ ३ ॥ ऋषिः—१ शंयुर्गर्हस्वत्यः । २ सूभकक्षः । ३ हर्यतः प्रगाथः ।
४, ५ श्रुतकक्षः । ६ इन्द्रमातरादेवजामय ऋषिकाः । ७, ८ गोपकिअश्वसक्तिनौ ।
९ मेधातिथिराङ्गिरसः । १० काण्वः प्रियमेधः ॥ इन्द्रो देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥
षड्जः स्वरः ॥

॥ ३ ॥ तद्वो गायं सुते सचा पुरुहूताय सत्वने । शंयद्व न शाकिने ॥ १ ॥
यस्ते नूनंशतक्रतविन्द्र धुम्नितमो मदः । तेन नूनं मदेमदेः ॥ २ ॥ गाव उपवदा-
वते मही यज्ञस्य रप्सुदा । उभा कर्णा हिरण्यया ॥ ३ ॥ अरमश्वाय गायत
श्रुतकक्षारं गवे । अरमिन्द्रस्य धाम्ने ॥ ४ ॥ तामिन्द्रं वाजयामसि महे वृत्राय
हन्तवे । स वृषा वृषमो ध्रुवत् ॥ ५ ॥ त्वमिन्द्रं बलादधि सहसो जात ओजसः ।
त्वं सन् वृषन् वृषदसि ॥ ६ ॥ यज्ञ इन्द्रमवर्षयद्यज्ञमि व्यवर्त्तयत् चक्राण ओ-
पशं दिवि ॥ ७ ॥ यदिन्द्राहं यथा त्वमीर्षायवस्व एक इत् । स्तोता मे गोसखां
स्यात् ॥ ८ ॥ पन्यपन्यमिस्तोतार आधावत मघाय । सोमं वीराय शूराय ॥ ९ ॥
इदं वसो सुतमन्धः पिबा सुपूर्णमुदरम् । अनाभयिन् ररिमा ते ॥ १० ॥

॥ ४ ॥ ऋषिः—१, २ सूतकक्ष श्रुतकक्षौ । ३ भारद्वाजः । ४ श्रुतकक्षः । ५, ६
मधुच्छन्दाः । ७, ८, १० त्रिशोकः । ९ वसिष्ठः ॥ इन्द्रो देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥
षड्जः स्वरः ॥

॥ ४ ॥ उद्धेदमिश्रुतामघं वृषभनयापसम् । अस्तारमेवि सूर्य ॥ १ ॥ अद-
द्य कच्च वृत्रहन्नुदगा अभिसूर्य । सर्वं तदिन्द्र ते वशे ॥ २ ॥ य आनयत्परावतः
सुनीती तुर्वशं यदुम् । इन्द्रः स नो युवा सखा ॥ ३ ॥ मा न इन्द्राभ्यारेदिशः
सूरो अक्रुवायमत् । त्वा युजा वनेम तत् ॥ ४ ॥ एन्द्रं सानसि रयिं सजित्वानं
सदासहम् । वर्षिष्ठयूतये मर ॥ ५ ॥ इन्द्रं वयं महाधन इन्द्रमर्मे हवामहे । युजं
वृत्रेषु वज्रिणम् ॥ ६ ॥ अपिबत्कद्रुवः सुतमिन्द्रः सहस्रबाहे । तत्राददिष्टास्यम्
॥ ७ ॥ वयमिन्द्र त्वायवोऽमिप्रनोलुमो वृषन् । विद्धीत्वारेस्य नो वसो ॥ ८ ॥

१०

सामवेदसंहिता ॥ प्र० २. अर्धप्र० २. द० ६ ॥

आ धा ये अग्निमिन्धते स्तृणन्ति बहिरानुपक् । येषामिन्द्रो युवा सखा ॥ ६ ॥
मिन्धि विश्वा अपद्विषः परिबाधो जही मृधः । वसु स्पाई तदामर ॥ १० ॥

॥ ५ ॥ ऋषिः—१ कण्वो घौरः । २ त्रिशोकः । ३ वत्सः काण्वः । ४ कुसीदी
काण्वः । ५ मेधातिथिः । ६ श्रुतकक्षः । ७ श्यावाश्वः । ८ प्रागाथः काण्वः । ९
वत्सः । १० इरिमिठः ॥ इन्द्रो देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ५ ॥ इहेव शृण्व एषा कशा हस्तेषु यद्वदान् । नियामं चित्रमृञ्जते ॥ १ ॥
इम उ त्वा विचक्षते सखाय इन्द्र सोमिनः । पुष्टावन्तो यथा पशुम् ॥ २ ॥
समस्य मन्यवे विशो विश्वा नमन्त कृष्टयः । समुद्रायैव सिन्धवः ॥ ३ ॥ देवा-
नामिदवो महत्तदावृणीमहे वयम् । वृष्णामस्मभ्यमृतये ॥ ४ ॥ सोमानां स्वरणं
कृणुहि ब्रह्मणस्पते । कक्षीवन्तं य औशिजः ॥ ५ ॥ बोधन्मना इदस्तुनो वृत्रहा
भूर्यासुतिः । शृणोतु शक्र आशिपम् ॥ ६ ॥ अथ नो देवसवितः प्रजावासा-
वीः सोमगम् । परा दुष्वप्यं सुव ॥ ७ ॥ काश्यपस्यो युवा तुविग्रीवो अ-
नानतः । ब्रह्मा कस्तं सपर्य्यति ॥ ८ ॥ उपह्वरे गिरीणां सङ्गमे च नदीनाम् ।
धिषां विप्रो अजायत ॥ ९ ॥ प्रसम्राजं वर्षशीनामिन्द्रं स्तोता नव्यं गीमिः । नरं
नृपाहं महिष्ठम् ॥ १० ॥

इति प्रथमोर्धः प्रपाठकः

॥ ६ ॥ ऋषिः—श्रुतकक्षः । २ मेधातिथिः । ३ गोतमः । ४ भरद्वाजः । ५
विन्दुः पृतदक्षो वा । ६, ७ श्रुतकक्षः रुक्लो वा । ८ वत्सः काण्वः । ९ शुनःशेषः ।
१० शुनःशेषो वामदेवो वा ॥ इन्द्रो देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ६ ॥ अपादुशिप्रत्यन्धसः सुदक्षस्य प्रहोषिषः । इन्द्रोऽरिन्द्रो यवाशिरः ॥ १ ॥
इमा उ त्वा शुरुवसोमि प्रनोनवृगिरः । गावो वत्सं न धेनवः ॥ २ ॥ अत्रा इ गो-
रमन्वत नाम त्वष्टुरपीच्यम् । इत्या चन्द्रमसो गृहे ॥ ३ ॥ यदिन्द्रो अनयद्रितो
मक्षरपोवृषन्तमः । तत्र पूषा शुवत्सवा ॥ ४ ॥ गौर्धवति मरुता अवस्युमाता म-

प्र० २. अर्धप्र० २. द० ८ ॥ पूर्वार्चिकः ॥

११

^{१ २}घोनाम् । ^{३ २ ४}युक्ता ^{२ १ २}बह्वी ^{१ २ ३}रथानाम् ॥ ५ ॥ ^{३ २}उप नो ^{३ १}हरिभिः ^२सुतं ^{३ २}याहि ^{३ १}मदानांपते ।
^{१ २ ३}उप नो ^{३ २}हरिभिः ^{३ १ २}सुतम् ॥ ६ ॥ ^{३ १ २}इष्टा ^{२ २}होत्रा ^{३ १ २}असृक्षतेन्द्रं ^{३ २}वृधन्तो ^{३ १}अध्वरे । ^{१ २}अच्छाव-
^{३ १ २}भृथमोजसा ॥ ७ ॥ ^{३ २ ४}अहमिद्धि ^{३ १ २}पितुः ^{२ २ ३}परिमवामृतस्य ^{३ १ २}जग्रह । ^{३ १ २}अहं ^{३ १ २}सूर्ये ^{२ २}इवाजनि
॥ ८ ॥ ^{३ १ २}रेवतीर्षः ^{३ १ २}सधमाद ^{३ १ २}इन्द्रे ^{३ १ २}सन्तु ^{३ १ २}तुविवाजाः । ^{३ १ २}क्षुमन्तो ^{३ १ २}याभिर्मदेम ॥ ९ ॥
^{१ २}सोमः ^{३ १}पूषा ^{३ १}च ^{३ १}चेतनुर्विश्वासां ^{३ १}सुक्षितीनाम् । ^{३ १}देवत्रा ^{३ १}रथ्योहिता ॥ १० ॥

॥ ७ ॥ ऋषिः—१, ४ श्रुतकक्षः । २ वसिष्ठः । ३ मेधातिथिप्रियमेधौ । ५
हरिमिठः । ६, १० मधुच्छन्दाः । ७ त्रिशोकः । ८ कुसीदः । ९ शुनःशेषः ॥
इन्द्रो देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ७ ॥ ^{२ ३ २ ३}पान्तमावो ^{५ २ ३}अन्धस ^{१ २ ५ २}इन्द्रम ^{२ २}मेपगायत । ^{३ १ २}विश्वासां ^{३ १ २}शतक्रतुं ^{३ १ २}महिष्ठं
^{२ ३ १}चर्षणीनाम् ॥ १ ॥ ^{२ ३ १}प्रव ^{१ २ ३}इन्द्राय ^{१ २ ३}मादनं ^{१ २}हयश्वाय ^{१ २}गायत । ^{१ २}सखायः ^{३ १ २}सोमपावने
॥ २ ॥ ^{३ १ २}वयमुत्था ^{३ १ २}तदिदया ^{३ १ २}इन्द्र ^{३ १ २}त्वायन्तः ^{३ १ २}सखायः । ^{३ १ २}कण्वा ^{३ १ २}उक्त्योमेर्जरन्ते ॥ ३ ॥
^{१ २ ३}इन्द्राय ^{३ १ २}मदने ^{३ १ २}सुतं ^{३ १ २}परिष्टोमन्तु ^{३ १ २}नो ^{३ १ २}गिरः । ^{३ १ २}अकर्मर्चन्तु ^{३ १ २}कारवः । ४ ॥ ^{३ १ २}अयं ^{३ १ २}क
^{३ १ २}इन्द्र ^{३ १ २}सोमो ^{३ १ २}निपूतो ^{३ १ २}अधिर्वाहिभिः । ^{३ १ २}एहीमस्य ^{३ १ २}द्रवा ^{३ १ २}पिव ॥ ५ ॥ ^{३ १ २}सुरूपकृतुमृतये
^{३ १ २}सुदुषामिव ^{३ १ २}गौदुहे । ^{३ १ २}जुहूमसि ^{३ १ २}यविद्यवि ॥ ६ ॥ ^{३ १ २}अभित्वा ^{३ १ २}वृषासुते ^{३ १ २}सुतं ^{३ १ २}सुजामि
^{३ १ २}पीतये । ^{३ १ २}तृष्पाव्यशुही ^{३ १ २}मदम् ॥ ७ ॥ ^{३ १ २}य इन्द्र ^{३ १ २}चमसेष्वासोमश्चमूषु ^{३ १ २}ते ^{३ १ २}सुतः ।
^{३ १ २}पिबेदस्य ^{३ १ २}त्वमीशिषे ॥ ८ ॥ ^{३ १ २}सोमेयोगे ^{३ १ २}तवस्तरं ^{३ १ २}वाजेवाजे ^{३ १ २}हवामहे । ^{३ १ २}सखाय
^{३ १ २}इन्द्रमृतये ॥ ९ ॥ ^{३ १ २}आत्वेतानिपीदतेन्द्रमभिप्रगायत । ^{३ १ २}सखायः ^{३ १ २}स्तामवाहसः ॥ १० ॥

॥ ८ ॥ ऋषिः—१ विश्वामित्रः । २ मधुच्छन्दाः । ३ कुसीदः काण्वः । ४
प्रियमेधः । ५, ८ वामदेवः । ६, ९ श्रुतकक्षः । ७ मेधातिथिः । १० विन्दुः ॥
इन्द्रो देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ८ ॥ ^{३ १ २}इदं ^{३ १ २}धन्वोजसा ^{३ १ २}सुतं ^{३ १ २}राधानापते । ^{३ १ २}पिवात्वा ^{३ १ २}इस्य ^{३ १ २}गिर्वेणुः ॥ १ ॥
^{३ १ २}महो ^{३ १ २}इन्द्रः ^{३ १ २}पुरषनो ^{३ १ २}महिस्वमस्तु ^{३ १ २}वज्रिणे । ^{३ १ २}घोर्न ^{३ १ २}प्रथिना ^{३ १ २}शवः ॥ २ ॥ ^{३ १ २}आ त्

न इन्द्रक्षुमन्तं चित्रं ग्रामं सङ्क्षुमाय । महा हस्ती दक्षिणेन ॥ ३ ॥ आमे प्र
गोपतिं गिरेन्द्रमर्चं यथा विदे । सूनुं सत्यस्य सत्पतिम् ॥ ४ ॥ कया नश्चित्र
आश्रुवदूती सदाशुभः सखा । कया शचिष्ठयाष्टता ॥ ५ ॥ त्यष्टुवः सप्रासाह
विश्वासु गार्गीयतम् । आन्यावदस्युतये ॥ ६ ॥ सदसस्पतिमद्भुतं प्रियमिन्द्रस्य
काम्यम् । सनिं मेघामयासिपम् ॥ ७ ॥ ये ते पन्था अधो दिवो येमिर्व्यश्वमे-
रयः । उत श्रोषन्तु नो भुवः ॥ ८ ॥ मद्रं मद्रं न आभरेषमूर्जं शतक्रतो । यदिन्द्र
मृडयासि नः ॥ ९ ॥ अस्ति सोमो अयं सुतः पिबन्त्यस्य मरुतः । उत स्वराजो
अश्विना ॥ १० ॥

॥ ६ ॥ ऋषिः—१ इन्द्रमातंगे देवजामयः । २ गोधा । ३ दध्यङ्घ्रार्थवर्णः ।
४ प्रस्त्रएवः । ५ गांतमः । ६ मधुञ्जदाः । ७ वामदेवः । ८ वसः । ९ शुनःशेषः ।
१० बातायन उत्त्वः ॥ इन्द्रो देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ ६ ॥ ईह्यन्तीरपस्वुव इन्द्रं जातमुपासते । पन्वानासः सुवीर्यम् ॥ १ ॥
नक्रि देवा इनीमसि नकयायोपयामसि । मन्त्रश्रुत्यं चरामसि ॥ २ ॥ दौषो आ-
गाद्वृहद्वायुं शुमद्रामन्नाथर्वण । स्तुहि देवं सवितारम् ॥ ३ ॥ एषो उषा अपूर्व्या
व्युच्छति प्रिया दिवः । स्तुपे वामश्विना बृहत् ॥ ४ ॥ इन्द्रो दधीचो अस्थमि-
धुत्राण्यप्रतिष्कृतः । जघान नवतीनेव ॥ ५ ॥ इन्द्रे हि मत्स्यन्धसो विश्वेभिः
सोमपर्वभिः । महौ अमिष्टिरोजसा ॥ ६ ॥ आतू न इन्द्र वृत्रहन्साकमर्द्धमा-
गहि । महान्मर्हामिरूतिभिः ॥ ७ ॥ ओजस्तदस्य तित्विष उमे यत्समवर्तयत् ।
इन्द्रश्चर्मैव रोदसी ॥ ८ ॥ अयमुते समतसि कपोत इव गर्भधिम् । वचस्ताच्चिज्ज-
ग्रोहसे ॥ ९ ॥ वात आवातु भेषजं शम्भु मयोधु नो हृदे । प्रन आयुंषि तारिपत् ॥ १० ॥

॥ १० ॥ ऋषिः—१ कण्वः । २, ३, ६ वत्सः । ४ श्रुतकक्षः । ५ मधुच्छन्दाः ।
६ वामदेवः । ७ इरिमिठः ॥ ८ वारुणिः सत्यधृतिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥
षड्जः स्वरः ॥

प्र० २. अर्धप्र० १. द० १० ॥ पूर्वार्चिकः ॥

१३

॥ १ ॥ यं रक्षन्ति प्रचेतसो वरुणो मित्रो अर्यमा । नकिः स दभ्यते जनः
॥ १ ॥ गव्योपुशा यथा पुरास्वयोत रथया । वरिवस्या महोनाम् ॥ २ ॥
इमास्त इन्द्र पृश्नयो धृतं दुहत आशिरम् । एनामृतस्य पिप्पुषीः ॥ ३ ॥ अया
धिया च गव्यया पुरुषामन्पुरुषुत । यत्सोमेसोम आशुवः ॥ ४ ॥ पावका नः स-
रस्वती वाजेभिर्वाजिनीवती । यज्ञं वष्टु धिया वसुः ॥ ५ ॥ क इमन्नाहुषीष्वा
इन्द्र सोमस्य तर्पयात् । स नो वस्त्रन्यामरात् ॥ ६ ॥ आयाहि सुषुमाहित इन्द्र
सोमं पिबा इमम् । एदं बर्हिः सदो मम ॥ ७ ॥ महित्रीणामवरस्तु ध्रुवं मित्रस्या-
यम्णः दुराधर्षं वरुणस्य ॥ ८ ॥ त्वावतः पुरुवसो वयमिन्द्र प्रयोत । स्मसि
स्थातर्हरीणाम् ॥ ९ ॥

इति द्वितीयोर्थः प्रपाठकः द्वितीयश्च

प्रपाठकः समाप्तः ॥

अथ तृतीयः प्रपाठकः

॥ १ ॥ ऋषिः—१ प्रगाथः । २ विश्वामित्रः । ३, १० वामदेवः । ४, ६ श्रुतकक्षः । ५ मधुच्छन्दाः । ७ गृत्समदः । ८, ९ भरद्वाजः ॥ इन्द्रो देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १ ॥ उ त्वा मन्दन्तु सोमाः कृणुष्व राघो अद्रिवः । अत्र ब्रह्माद्विपो जहि ॥ १ ॥
 गिर्वैणः पाहि नः सुतं मधोर्धाराभिरज्यसे । इन्द्र त्वादातामिदं शः ॥ २ ॥ सदा
 व इन्द्रश्चक्रेषदा उपोनु स सपेयन् । न देवो वृतः शूर इन्द्रः ॥ ३ ॥ आ त्वा
 विशन्विन्दवः समुद्रमिव सिन्धवः । न त्वामिन्द्रातिरिच्यते ॥ ४ ॥ इन्द्रमिद्राधिनां
 बृहदिन्द्रमर्केभिरर्किणः । इन्द्रं वाणीरनूपत ॥ ५ ॥ इन्द्र इषे ददातु न ऋभुच-
 णामृष्टं रयिम् । वाजी ददातु वाजिनम् ॥ ६ ॥ इन्द्रो अङ्ग महङ्गयममीषदप चुच्यवत् ।
 स हि स्थिरो विचर्षणिः ॥ ७ ॥ इमा उ त्वा सुतेमुते न चन्ते गिर्वैणो गिरः ।
 गावो वत्सं धेनवः ॥ ८ ॥ इन्द्रानुपूषणा वयं सरूपाय स्वस्तये । हुवेम वाज-
 सातये ॥ ९ ॥ न किं इन्द्र त्वदुत्तरं न ज्यायो अस्ति वृत्रहन् । न कथेवं यथा
 त्वम् ॥ १० ॥

॥ २ ॥ ऋषिः—१, ४ त्रिशोकः । २ मधुच्छन्दाः । ३ वत्सः । ५ सुकक्षः ।
 ६, ९ वामदेवः । ७ विश्वामित्रः । ८ गोपूक्तयश्चसूक्तिनो । १० श्रुतकक्षः ॥ इन्द्रो
 देवता । गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ २ ॥ तरयि वो जनानां व्रदं वाजस्य गोमतः । समानमु प्र शंसिषम् ॥ १ ॥
 असुग्रमिन्द्र ते गिरः । प्रवि त्वामुदहासत । सजोषा वृषमं पतिम् ॥ २ ॥ सुनीथोषा
 स मर्त्यो यं मरुतो यमर्यमा । मित्रास्पान्त्यन्दुहः ॥ ३ ॥ यद्रीडाविन्द्र यत् स्थिरे
 यत्पश्याने पराभुतम् । वसु स्पाहे तदामर ॥ ४ ॥ श्रुतं वो वृत्रहन्तमं प्रशदं च-
 र्षद्भीनाम् । आशिषे राघसेमहे ॥ ५ ॥ अरं त इन्द्र भवसे गमेम शूर त्वावतः ।

प्र० ३. अर्घप्र० १: द० ४ ॥ पूर्वोर्विकः ॥

१५

^{१३}अरं शक्र परेमणि ॥ ^{३ १२}६ ॥ ^{३ १२}धानावन्तं ^{३ १२ ३१ २३}करम्मिणमपूवन्तप्रुक्थिनम् । ^{१ २ ३१ २}इन्द्र प्रातर्जु-
^{३ १२ २२ ३ १ २ ३}षस्व नः ॥ ^{३ १२ ३ १ २}७ ॥ ^{३ १२ २२ १ १ २}अपांकेन नमुचः शिर इन्द्रोदवर्तयः । विश्वा यदजय स्पृधः
^{३ १२}॥ ^{२ १ २ ३ २ ३ २ ३}८ ॥ इमे ते इन्द्र सोमाः सुतासो ये च सोत्वाः । तेषां मत्स्व प्रभूवसो ॥ ^{१ २ ३ २ ३}९ ॥
^{१ २ ३ २ ३}तुभ्यं सुतासः सोमाः स्तीर्णं बर्हिर्विमावसो । स्तोतृभ्य इन्द्र पृढय ॥ ^{३ १ २}१० ॥

॥ ६ ॥ ऋषिः—१ शुनःशेषः । २ श्रुतकक्षः । ३ त्रिशोकः । ४, ६ मेधा-
तिथिः । ५ गोतमः । ६ ब्रह्मातिथिः । ७ विश्वामित्रो जमदग्निर्वा । ८ प्रस्कण्वः ॥
इन्द्रो देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

^{२ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}॥ ३ ॥ आ व इन्द्रं क्रिर्वि यथा वाजयन्तः शतक्रतुम् । मंहिष्ठं सिञ्च इन्दुमिः
^{१ २ ३ १ २ २ ३ १ २ ३ १ २}॥ १ ॥ अतश्चिदिन्द्र न उपायाहि शतवाजया । इषा सइस्रवाजया ॥ ^{३ १ २ ३ १ २}२ ॥ आ-
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}बुन्द वृत्रहा ददे जातः पृच्छाद्विमातरम् । क उग्राः के ह शृण्वरे ॥ ^{३ १ २ ३ १ २}३ ॥ बृबहु-
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}कथं हवामहे सृप्रकरस्त्रपूतये । साधः कृण्वन्तमवसे ॥ ^{३ १ २ ३ १ २}४ ॥ अजु नीती नो
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}वरुणो मित्रो नयति विद्वान् अर्थमा देवैः सजोषाः ॥ ^{३ १ २ ३ १ २}५ ॥ दूरा दिहेव यत्स-
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}तोऽरुणप्सुरशिञ्चितत् । विभाजु विश्वयातनत् ॥ ^{३ १ २ ३ १ २}६ ॥ आ नो मित्रावरुणा
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}घृतेर्गव्यूतिमुक्षतम् । मध्वा रजांसि सुक्रत् ॥ ^{३ १ २ ३ १ २}७ ॥ उदुत्ये खनवो गिरः काष्ठा
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}यज्ञेष्वञ्जत । वाश्वा अमिश्रु यातवे ॥ ^{३ १ २ ३ १ २}८ ॥ इदं विष्णुर्विचक्रमे त्रेधा निदधे पदम् ।
^{३ १ २ ३ १ २}समूढमस्य पांसुले ॥ ^{३ १ २}९ ॥

॥ ४ ॥ ऋषिः—१, ७, ८ मेधातिथिः । २ वामदेवः । ३, ५ मेधातिथिप्रि-
यमेधौ । ४ विश्वामित्रः । ६ कौत्सो दुर्मित्रः । ९ विश्वामित्रो गाथिनोऽभीपाद उदलो
वा । १० श्रुतकक्षः ॥ इन्द्रो देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}॥ ४ ॥ अतीहि मन्युषाविणं सुषुवां समुपेरय । अस्य रातो मुतं पिब
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}॥ १ ॥ कदु प्रचेतसे महे वचो देवाय शस्यते । तदिध्यस्य वर्धनम् ॥ ^{३ १ २ ३ १ २}२ ॥ उक्थं
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}च न शस्यमानं नागो रयिराचिकेत । न गायत्रं गीयमानम् ॥ ^{३ १ २ ३ १ २}३ ॥ इन्द्र उक्थे-
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}भिर्मन्दिष्ठो वाजानां च वाजपतिः । हरिवांस्तुतानां सखा ॥ ^{३ १ २}४ ॥ आवाह्य नः

^{१२}मुतं ^{१२ ३ १ २}वाजेभिर्माहृणीयथाः । ^{३ १ २ ३ १ २}मर्षा इव ^{३ १ २}युवजानिः ॥ ५ ॥ ^{३ १ २}कदा वसे ^{३ १ २}स्तोत्रं ^{२ २ ३}हर्षत
^{१२ २२}आ अव ^{३ १ २ ३ २}श्मशारुधद्वाः । ^{३ १ २ ३ १ २}दीर्घं ^{१ २ ३ १ २}मुतं ^{३ २ ३}वाताप्याय ॥ ६ ॥ ^{१ २ ३ १ २}आत्मन्वादिन्द्र ^{३ २ ३}राधसः
^{१ २ ३ १ २}पिवासोममृते ^{३ २ ३ १ २ २}रु । ^{३ १ २ २}तवैदं ^{३ १ २ २}सकृद्यमस्तुतम् ॥ ७ ॥ ^{३ १ २ २}वष ^{३ १ २}धाते ^{३ १ २}अपि ^{३ १ २}आसि ^{३ १ २}स्तोतार
^{१ २ ३ १ २}इन्द्र ^{३ १ २}गिर्विशः । ^{३ १ २}त्वंनोजिन्व ^{३ १ २}सोमपाः ॥ ८ ॥ ^{३ १ २}एन्द्र ^{३ १ २}पृबु ^{३ १ २}कासु ^{३ १ २}चिन्मृषां ^{३ १ २}तनूषु ^{३ १ २}धेहि
^{३ १ २}नः । ^{३ १ २}सत्राजिदुग्रयोस्यम् ॥ ९ ॥ ^{३ १ २}एवाहसि ^{३ १ २}वीर्युरेवाशूर ^{३ १ २}उत ^{३ १ २}स्थिरः । ^{३ १ २}एवा ते
^{३ १ २}राध्यं ^{३ १ २}मनः ॥ १० ॥

॥ ५ ॥ ऋषिः—१. ६, ६ वसिष्ठः । २. भरद्वाजः । ३. वाल्मीक्याः । ४
 नोधाः । ५ कलिः प्रगाथः । ६ मेधाविधिः । ७ भर्गः । १० प्रगाथः काण्वः ॥
 देवता—१—८, १० इन्द्रः । ६ मरुतः । बृहती छन्दः ॥ मध्यमः स्वरः ॥

॥ ५ ॥ ^{३ १ २}अभि ^{३ १ २}त्वा ^{३ १ २}शूर ^{३ १ २}नोनुमाऽदुग्धा ^{३ १ २}इव ^{३ १ २}धेनवः । ^{३ १ २}इशानमस्य ^{३ १ २}जगतः ^{३ १ २}स्व-
^{३ १ २}देशमीशानमिन्द्र ^{३ १ २}तस्पृषः ॥ १ ॥ ^{३ १ २}त्वामिद्वि ^{३ १ २}इवामहे ^{३ १ २}साती ^{३ १ २}वाजस्य ^{३ १ २}कारवः ।
^{३ १ २}त्वां ^{३ १ २}वृत्रेभिन्द्र ^{३ १ २}सत्पतिनरस्त्वां ^{३ १ २}काष्ठाम्यर्वतः ॥ २ ॥ ^{३ १ २}अभि ^{३ १ २}प्र वः ^{३ १ २}पुराधसमिन्द्र-
^{३ १ २}मर्चं ^{३ १ २}यथा ^{३ १ २}विदे । ^{३ १ २}यो ^{३ १ २}जरितृभ्यो ^{३ १ २}मघवा ^{३ १ २}पुरुवसुः ^{३ १ २}सहस्रेणेष ^{३ १ २}शिक्षति ॥ ३ ॥ ^{३ १ २}तं
^{३ १ २}वो ^{३ १ २}दस्ममृतीषहं ^{३ १ २}वसोर्मन्दानमन्धमः । ^{३ १ २}अभि ^{३ १ २}वत्सं ^{३ १ २}न ^{३ १ २}स्वसरेषु ^{३ १ २}धेनव इन्द्रं ^{३ १ २}गीर्भिर्न-
^{३ १ २}वामहे ॥ ४ ॥ ^{३ १ २}तरोमिर्वो ^{३ १ २}विदद्वमुभिन्द्रं ^{३ १ २}सचाव ^{३ १ २}ऊतये । ^{३ १ २}बृहद्वायन्तः ^{३ १ २}मुतसोमे अ-
^{३ १ २}ध्वरे ^{३ १ २}हुवे ^{३ १ २}मरभकारिणम् ॥ ५ ॥ ^{३ १ २}तरश्चिरस्तिवास्तति ^{३ १ २}वाजं ^{३ १ २}पुस्त्यथा ^{३ १ २}बुजा । ^{३ १ २}आ
^{३ १ २}व इन्द्र ^{३ १ २}पुरुहूतं ^{३ १ २}न मे ^{३ १ २}गिरा ^{३ १ २}ननिं ^{३ १ २}तष्टेव ^{३ १ २}मुद्रुवम् ॥ ६ ॥ ^{३ १ २}पिबा ^{३ १ २}मुतस्य ^{३ १ २}रसिनो ^{३ १ २}मत्स्वा
^{३ १ २}न इन्द्र ^{३ १ २}गोमतः । ^{३ १ २}आपिनो ^{३ १ २}बोधि ^{३ १ २}सधमाधे ^{३ १ २}वृधेऽस्माँ ^{३ १ २}अवन्तु ^{३ १ २}ते ^{३ १ २}धियः ॥ ७ ॥ ^{३ १ २}त्वं
^{३ १ २}द्येहि ^{३ १ २}चरवे ^{३ १ २}विदा ^{३ १ २}भगं ^{३ १ २}वसुक्षये । ^{३ १ २}उद्वावृषस्व ^{३ १ २}मघवन् ^{३ १ २}गविष्टय ^{३ १ २}उदिन्द्राभिमिष्टये
 ॥ ८ ॥ ^{३ १ २}न हि ^{३ १ २}वक्षरमं ^{३ १ २}च न ^{३ १ २}वसिष्ठः ^{३ १ २}परि ^{३ १ २}मंसते । ^{३ १ २}अस्माकमथ ^{३ १ २}मरुतः ^{३ १ २}मुते ^{३ १ २}सचा
^{३ १ २}विधे ^{३ १ २}पिबन्तु ^{३ १ २}कामिनः ॥ ९ ॥ ^{३ १ २}माचिदन्याद्विशं ^{३ १ २}सत ^{३ १ २}सखायो ^{३ १ २}मा ^{३ १ २}रिषययत । ^{३ १ २}इन्द्र
^{३ १ २}मित्स्तोता ^{३ १ २}वृषणं ^{३ १ २}सचा ^{३ १ २}मुतं ^{३ १ २}मुद्रुवया ^{३ १ २}च ^{३ १ २}शंसत ॥ १० ॥

इति प्रथमोर्ध्वः प्रपाठकः

॥ ६ ॥ ऋषिः—१ आङ्गिरसः पुरुहन्मा । २, ३ मेधातिथिर्मध्यातिथिः । ४ विश्वामित्रः । ५ गौतमः । ६ नृमेधपुरुमेधौ । ७, ८, ९ मेध्यातिथिः । १० देवा-
तिथिः काण्वः ॥ इन्द्रो देवता ॥ बृहती छन्दः ॥ मध्यमः स्वरः ॥

॥६॥ नकिष्टं कर्मणा नशयश्चकार सदावृधम् । इन्द्रं न यज्ञैर्विश्वगूतमृन्वसमधृष्टं
धृष्णुमोजसा ॥ १ ॥ य ऋतस्विदमिभिषापुरा जघ्रुभ्यः आतृदः । सन्धाता सन्धि-
मघवा पुरुवसुभिष्कता विहृतं पुनः । आ त्वा सहस्रमाशतं युक्कारथे हिरण्यवे ।
मक्षयुजो हरय इन्द्र केशिनो वहन्तु सामपीतये ॥ २ ॥ आ मन्द्रैरिन्द्र हरिमि-
याहि मयूररोमभिः । मा त्वा केचिन्मिथेक्षुरिन्न पाशिनोति धन्वे व ताँ इहि ॥४॥
त्वमङ्ग प्रशंसिषो देवः शविष्ठ मन्यम् । न त्वदन्यो मघवन्नास्ति महितेन्द्र प्रवीमि
ते वचः ॥ ५ ॥ त्वमिन्द्र यशा अस्यृजीषी शवसस्पतिः । त्वं वृत्राणि हस्यप्रति-
न्येक इत्पुबनुतमर्पणी धृतिः ॥ ६ ॥ इन्द्रमिदेवता तय इन्द्रं प्रयत्यध्वरे । इन्द्रं
समीके वजिनो इवामह इन्द्रं धनस्य सातये ॥ ७ ॥ इमा उ त्वा पुरुवसो
गिरो वधन्तु या मम । पावकवणाः शुचयो विपश्चितोऽभिस्तोभैरनृषत ॥ ८ ॥
उदुत्ये मधुमत्तमा गिरास्नोमास इरते । सत्राजितो धनसा अक्षितोतयो वाजय-
न्तो रथा इव ॥ ९ ॥ यथा गौरो अपाकृतं तृष्यन्नन्यवेरिणम् । आपित्वे नः
प्रपिन्वे तूषमागहि कण्वेषु पुसन्ना पिव ॥ १० ॥

॥ ७ ॥ ऋषिः—१ भर्गः । २ रेभः काश्यपः । ३ जमदग्निः । ४, ९ मेधा-
तिथिः । ५, ६ नृमेधपुरुमेधौ । ७ वसिष्ठः । ८ रेभः । १० भरद्वाजः ॥ देवता—१,
२, ४—१० इन्द्रः । ३ आदिन्याः ॥ बृहती छन्दः ॥ मध्यमः स्वरः ॥

॥ ७ ॥ शग्ध्युऽपु शचीपत इन्द्र विश्वामिरूतभिः । भर्गं नहि त्वा यशसं
वमुविदमनु शूर चरामसि ॥ १ ॥ या इन्द्र भुज आभरः सर्वा असुरेभ्यः । स्तो-
तारमिन्मघवस्य वर्षय ये च त्वे वृकवर्हिषः ॥ २ ॥ प्र मित्राव प्रायम्हे सच-
ध्यवृतावसो । वरुध्येदेवरुहो छन्द्यं वचः स्तोत्रं राजसु गायत ॥ ३ ॥ अमि-
त्वा पूर्वपीतय इन्द्रस्तोमेभिरायवः । समीचीनास अमवः सनस्वरवृद्रागृणस्त

^{३ २} पूर्य्य ॥ ४ ॥ ^{३ १ २} प्र च इन्द्राय बृहते मरुतो मन्वाचत । ^{३ १ २} वृत्रं हनति वृत्रहा शतक्र-
^{३ १ २} तुवजेण शतपर्वणा ॥ ५ ॥ ^{३ १ २} इन्द्रिन्द्राय गायत मरुतो वृत्रहन्तमम् । येन ज्यो-
^{३ १ २} तिरजनयकृतावृधो देवं देवाय जागृवि ॥ ६ ॥ ^{३ १ २} इन्द्रं कर्तुं न आमर पिता पुत्रेभ्यो
^{१ २} यथा । शिञ्चा यो अस्मिन् पुरुहूत यामनि जीवा ज्योतिरशीमहि ॥ ७ ॥ ^{१ २} मा न इन्द्र
^{१ २} परावृण्यग्भवा नः सधमाधे । ^{१ २} त्वं न ऊतो त्वमिन्न आप्यं मा न इन्द्र परावृणक्
^{१ २} ॥ ८ ॥ ^{१ २} वयं च त्वा सुतावन्त आपो न वृक्रवर्हिषः । ^{१ २} पवित्रस्य प्रसवणेषु वृत्र-
^{१ २} हन् । ^{१ २} परिस्तोतार आसते ॥ ९ ॥ ^{१ २} यदिन्द्रं नाहुषीष्वा ओजो नृम्यं च कृष्टिषु ।
^{१ २} यद्वा पञ्चद्वितीनां घुम्नमामर सत्रा विश्वानि पश्य्या ॥ १० ॥

॥ ८ ॥ ऋषिः—१ मेधातिथिः । २ रेभः । ३ वसः । ४ भरद्वाजः । ५
 नृमेधः । ६ पुरुहन्मा । ७ नृमेधपुरुमेधो । ८ वसिष्ठः । ९ मेधातिथिर्मेध्यातिथिश्च ।
 १० कलिः ॥ इन्द्रो देवता ॥ बृहती छन्दः ॥ मध्यमः स्वरः ॥

॥ ८ ॥ ^{१ २} सत्यमित्या वृषेदमि वृषजतिर्नोऽविता । ^{१ २} वृषाण्यम गृणिवेषे परा-
^{१ २} वति वृषो अवावति भुतः ॥ १ ॥ ^{१ २} यच्छक्रासि परावति यदवावति वृत्रहन् ।
^{१ २} अतस्त्वा गीर्मिषुगदिन्द्रं कोशिभिः सुतावाँ आविवामति ॥ २ ॥ ^{१ २} अभि वो वीरम-
^{१ २} न्वसो मदेषु गाय गिरा महायिचेतमम् । ^{१ २} इन्द्रं नाम धृत्यं शाकिनं वचो यथा
 ॥ ३ ॥ ^{१ २} इन्द्रं त्रिधातु शरणं त्रिवरुणं स्वस्तये । ^{१ २} इदियच्छ मघवद्भयश्च मघं च
^{१ २} यावया दिष्टुमेभ्यः ॥ ४ ॥ ^{१ २} आयन्न हव स्य विश्वेदिन्द्रस्य सद्यत । ^{१ २} वध्मनि जाता
^{१ २} जनिमान्योजसा प्रतिमार्गं न दीधिमः ॥ ५ ॥ ^{१ २} न सामदेव आपतदीषं दीघायो
^{१ २} मर्त्यः । ^{१ २} एतवाचिद्य एतशो युयोजत इन्द्रोहरिः युयोजते ॥ ६ ॥ ^{१ २} आ नो वि-
^{१ २} श्वामु हव्यमिन्द्रं समत्सु भूषत । ^{१ २} उप मन्वाशि सवनानि वृत्रहन् परमज्या ऋषी-
^{१ २} वम ॥ ७ ॥ ^{१ २} तवेदिन्द्रा वम वमु त्वं पुष्पसि मध्यमम् । ^{१ २} सत्रा विश्वस्य परमस्य
^{१ २} राजसि नकिष्ठा गोषु बृहवते ॥ ८ ॥ ^{१ २} वयय ववेदामि पुरुत्रा विद्धि ते मनः ।
^{१ २} अलर्षि युधम खजकृत्पुनन्दर प्रगायत्रा अगासिषुः ॥ ९ ॥ ^{१ २} वयमेनमिदासोऽपी-
^{१ २} पेमेह वज्रिषम् । ^{१ २} तस्मा उ अद्य सवने सुवं मरा नूनं भूषत भुते ॥ १० ॥

॥ ६ ॥ ऋषिः—१, ६ पुरुहन्मा । २. भर्गः । ३. इरिभिः । ४. जमदग्निः ।
५, ७ देवार्तिथिः । ८. वामिष्ठः । ९. भरद्वाजः । १०. वाल्मिल्या ॥ देवता—१-३,
५-८, १० इन्द्रः । ९ इन्द्राग्नी । ४ सूर्यः ॥ बृहती छन्दः ॥ मध्यमः स्वरः ॥

॥ ६ ॥ यो राजा चर्षणीनां पाता रथेमिराग्निगुः । विश्वासां तरुता पृत-
नानां जपेष्टं यो वृत्रहा गृण ॥ १ ॥ यत इन्द्र मयामहे ततो नो अमयं कृषि ।
मघवच्छेष तव तं न ऊनये विद्विषो विमृषो जहि ॥ २ ॥ वास्तोष्पते ध्रुवा
स्थूणां सत्रं सोम्यानाम् । द्रप्सः पुरां मेवा शश्वतीनामिन्द्रो मुनीनां सखा ॥ ३ ॥
वपमहा असि ध्वं वडादित्य महां अग्नि । महस्ते सतो महिमापनिष्टममहा देव
महां असि ॥ ४ ॥ अग्नी रथी सुरूप इद्रोमन् यदिन्द्र ते सखा । स्वात्रमाजा व-
यसा सवते सदा चन्द्रैर्यानि समागुप ॥ ५ ॥ यथाव इन्द्र ते श्वंशतं भूमीरुत-
स्युः । न त्वा वज्रिन्तसहस्रं मर्या अनु न जानमष्टादसी ॥ ६ ॥ यदिन्द्र प्राग-
पागुरहन् न्यग्वा हवस नृभिः । सिमा पुरु नृपूतो अस्यानवेसि प्रशब्दं तुर्वशे
॥ ७ ॥ कस्तमिन्द्र त्वावमवामर्षो दधर्षति । अद्वा हि ते मघवान् पार्ये दिवि
वात्रा वात्रे सिपामनि ॥ ८ ॥ इन्द्राग्नी अपादियं पूर्वोपान्पद्मतीभ्यः । मित्वा
शिरो जिह्वाया सरपचरत्विशत्यदान्यकमीत् ॥ ९ ॥ इन्द्र नेदीय एदिहि मित-
मैधामिरूतिभिः । आशान्तमशान्त माभिरमिष्टिमिरास्वापे स्वापिभिः ॥ १० ॥

॥ १० ॥ ऋषिः—१ नृमेधः । २, ३ वसिष्ठः । ४ भरद्वाजः । ५ परुच्छेपः ।
६ वामदेवः । ७ मध्यातिथिः । ८ भर्गः । ९, १० मेधातिथिर्मध्यातिथिः ॥ देवता—
१-४, ७-१० इन्द्रः । ५ वरुणः ॥ बृहती छन्दः ॥ मध्यमः स्वरः ॥

॥ १० ॥ इत ऊती वो अजरं प्रहेतारमप्रहितम् । आशुं जेतारं होतारं रथीत-
ममर्तुं तुम्रिया बृधम् ॥ १ ॥ माशुत्वा वाघतश्च नरे अस्मभिरीरमन् । आग-
साद्वा सधमादन्न आगहीह वा सज्जपश्रुधि ॥ २ ॥ सुनोत सोमपान्ने सोममिन्द्राय
वाग्निणे । पचतापक्वीरवसे कुरुध्वमित्पृषभित्पृषते मघः ॥ ३ ॥ वः सत्राहा
विषर्षधिरिन्द्रं तं हूमे वयम् । सहस्रमन्यो तु विनृग्य सत्यते भवा समस्तु नो

^{३ २} वृषे ॥ ४ ॥ ^{१ २} शचीमिर्भः ^{३ २ ३ २} शचीवक्ष दिवानक्तं ^{३ २ ३ २} दिशस्यतम् । मा वा रातिरुपदस-
^{३ २ ३ २} त्कदाचनास्मद्रातिः ^{३ २ ३ २} कदाचन ॥ ५ ॥ ^{३ २ ३ २} यदा कदाच मीढुषे ^{३ २ ३ २} स्तोता जरेत मर्त्यः ।
^{३ २ ३ २} आदिद्वन्द्वेत् वरुणं ^{३ २ ३ २} विषा गिरा ^{३ २ ३ २} चर्षारं ^{३ २ ३ २} विप्रतानासु ॥ ६ ॥ ^{३ २ ३ २} पाहि गा अन्धसो
^{३ २ ३ २} मद इन्द्राय मेध्यातिथे । यः ^{३ २ ३ २} सम्मिश्रतो ह्यर्यो हिरण्यव इन्द्रो ^{३ २ ३ २} वज्री हिरण्यवः
॥ ७ ॥ ^{३ २ ३ २} उभवे शृण्ववश्च न इन्द्रो ^{३ २ ३ २} अर्वागिहं वचः । सत्राच्या मघवान्त्सामपीतये
^{३ २ ३ २} धिया शविष्ठ आगमत् ॥ ८ ॥ ^{३ २ ३ २} मह च न त्वाद्विवः ^{३ २ ३ २} पराशुन्काय दीयसे । न स-
^{३ २ ३ २} हस्राय नापुताय ^{३ २ ३ २} वज्रिवो न शताय ^{३ २ ३ २} शतामघ ॥ ९ ॥ ^{३ २ ३ २} वस्या इन्द्रासि मे पितुरुत
^{३ २ ३ २} आतुरभुञ्जतः । माता च मे हृदयथः ^{३ २ ३ २} समावसो वसुत्वनाय राघसे ॥ १० ॥

इति द्वितीयोर्धः प्रपाठकः तृतीयश्च

प्रपाठकः समाप्तः ॥

अथ चतुर्थः प्रपाठकः ॥

॥ १ ॥ ऋषिः—१ वसिष्ठः । २, ६, ७ वामदेवः । ३ मेधातिथिमेध्यातिथी विश्वामित्र इत्येके । ४ नोधाः । ५ मेधातिथिः । ८ बालाखिल्याः । ९ मेध्यातिथिः । १० नृमेधः ॥ देवता—१—६, ८—१० इन्द्रः । ७ बह्वः ॥ बृहती छन्दः ॥ मध्यमः स्वरः ॥

॥ १ ॥ इमं इन्द्राय सुन्विरे सोमासो दध्याशिरः । तौ आमदाव बज्रहस्त
पीतये हरिभ्यां याज्ञोक्त आ ॥ १ ॥ इमं इन्द्र मदाय ते सोमाभिकित्र उक्थिनः ।
मधोः पपान उप नो गिरः मृणु रास्वस्तोत्राय गिर्वणः ॥ २ ॥ आ त्वादेष्ट
सवर्धुषा हुवे गायत्रवेपसम् । इन्द्रं धेनुं मुदुधामन्वामिषण्डुधारामरक्कृतम् ॥ ३ ॥
न त्वा बृहन्तो अद्रयो वरन्त इन्द्र वीहवः । यच्छिद्धसि स्तुवते मावते वसुन-
किष्टदा मिनाति ते ॥ ४ ॥ कइ वेद मुते सचा पिबन्त कद्रयो दधे । अयं यः पुरो
विमिनत्योजसा मन्दानः शिप्रयन्धसः ॥ ५ ॥ यादेन्द्र शासो अमृतं च्यावया
सदसस्परे । अस्माकमंशुं मघवन्पुरुष्टुहं वसभ्य अधिवर्हय ॥ ६ ॥ त्वष्टा नो
देव्यं वषः पर्जन्यो मघवास्पतिः । पुत्रैर्भ्रातृभिरादितिनुं पातु नो दुष्टरं त्रामणं
वषः ॥ ७ ॥ कदाचन स्तरीरसि नेन्द्र सधसि दाशुष । उपोषेक्षु मघवन् भूय
इक्षु ते दानं देवस्य पूज्यते ॥ ८ ॥ युक्त्वा हि बृत्रहन्तम हरी इन्द्र परावतः ।
अर्वाचीनो मघवन्त्सोमपीतय उग्र ऋष्वेमिरागहि ॥ ९ ॥ त्वामिदाहो नरोऽपी-
पन् बज्रिन् भूर्ध्वयः । स इन्द्र स्तोमवाहस इह भुध्युपस्वसरमागहि ॥ १० ॥

॥ २ ॥ ऋषिः—१, २, ७, ८ वसिष्ठः । ३ अभिनी वैवस्वतौ । ४ प्रस्कण्वः ।
५ मेधातिथिमेध्यातिथी । ६ देवातिथिः । ९ नृमेधः । १० नोधाः ॥ देवता—४—१०
इन्द्रः । १ उषा । २, ३ अभिनी ॥ बृहती छन्दः ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ २ ॥ प्रन्यु अदर्यायत्यु रेच्छन्ती दुहिता दिवः । अपोमही वृणुते चक्षुषा
 तमो ज्योतिष्कृणोति छनरी ॥ १ ॥ इमा उ वां दिविष्टय उक्ता हवन्ते अश्वि-
 ना । अयं वामह्रस्वसे शचीवस्र विश्विश हि गच्छयः ॥ २ ॥ कुष्ठः कोवाम-
 श्विना तथानो देवा मर्त्यः । घृता वामहनया क्षयमाणोऽशुनेत्यमु आहन्यथा
 ॥ ३ ॥ अयं वां मधुमत्तमः सुतः सोमो दिविष्टिषु । तमश्विना पिबतं तिरो अ-
 न्य धत्तं रत्नानि दाशुषे ॥ ४ ॥ आ त्वा सामस्य गल्दया सदा याचमहं ज्या ।
 भूषि मृगं न सवनेषु चुकुषं क ईरानं न याचिषन् ॥ ५ ॥ अध्वर्यो द्रावथा त्वं
 सोममिन्द्रः पिपासति । उपो नूनं गुगुजे वृषणा हगं आ च जगाम वृत्रहा ॥ ६ ॥
 अभीषतस्तदामरेन्द्र ज्यायः कनीयसः । पुरुवसुहिं मघवन् बभूविथ मरे मरे च
 हव्यः ॥ ७ ॥ यदिन्द्र यावतस्त्वमेतावदहमीशीय । स्तोतारमिदधिपे रदावसो
 न पापत्वाय रंसिषम् ॥ ८ ॥ त्वमिन्द्र प्रतृर्तिष्वभि विरवा असिस्पृधः । अश-
 स्तिहा जनिता वृत्रारसि त्वं तृषं तरुप्यतः ॥ ९ ॥ प्रयो गिरिष ओजसा दिवः
 सदोम्यस्परि न त्वा विव्या च रज इन्द्र पार्थिवमतिविज्वं ववक्षिषि ॥ १० ॥

॥ ३ ॥ ऋषिः—१, २, ६ वसिष्ठः । ३ गानुः । ४ प्रथुर्वैयः । ५ समगुः ।
 ७ गौरिवीतिः । ८ वेनो भार्गवः । ९ बृहस्पतिर्नकुलो वा । १० सुहोत्रः ॥ इन्द्रो देवता ॥
 त्रिष्टुप् छन्दः ॥ धेवनः स्वरः ॥

॥ ३ ॥ असावि देवं गो ऋजीकमन्वा न्यस्मिभिन्द्रो जनुषेपुवाच । बोधा-
 मसि त्वा हर्षययैर्बोधानः स्तोममन्वसो मरेषु ॥ १ ॥ योनिष्ट इन्द्र सदेने अ-
 कारितमानृभिः ब्रुहूत प्रयाहि । असो यया नोऽविता वृधश्चिदो वसुनि मम-
 दयसोमैः ॥ २ ॥ अदरुत्सममृजो विलानि त्वमर्षवान् वदधानो अरम्याः । म-
 हान्तमिन्द्र पर्वतं विश्वः सृजद्वारा अवयदानवान् हन् ॥ ३ ॥ सुष्वाणास इन्द्रस्तुमसि
 त्वा सनिरयन्ताभिषुविष्मन्वा वाजम् । आ नो भर सुवितं यस्व काना तनात्मना सखा-
 मात्सोताः ॥ ४ ॥ जगृक्षा ते दक्षिणमिन्द्र हस्तं वसूयवो वसुपते वसूनाम् । विषाहि त्वा

गौपतिं शूरं गोनामस्मभ्यं चित्रं वृषणं रथिं दाः ॥ ४ ॥ इन्द्रं नरो नेमघिता इवन्ते
यत्पार्या युनजते धियस्ताः । शूरो नृपाता श्रवसश्चकाम आ गोमतिं व्रजे मजा त्वं
नः ॥ ५ ॥ वयः सुपर्णा वपसेदुरिन्द्रं प्रियमेधा अपयो नाधमानाः । अप ध्वा-
न्तपूर्णहि पूदि चक्षुर्मुग्धयरेस्माभिधयेव वद्वान् ॥ ७ ॥ नाके सुपर्णमुपयत्पतन्तं
हृदा वेनन्तो अभ्यवक्षत त्वा । हिरण्यपक्षं वरुणस्य दूतं यमस्य योनीं शकुनं
सुरयुम् ॥ ८ ॥ ब्रह्म जज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्विहीमवः सुरुचो वेन आवः । सवु-
ध्या उपमा अस्य विष्ठाः सतश्च योनिमसतश्च त्रिवः ॥ ९ ॥ अपूर्व्या पुरुषमा-
न्यस्मै महे वीराय तवसे तुराय । विरपशिने वज्रिणे शन्तमानि वचांस्यस्मै स्थवि-
राय तच्चुः ॥ १० ॥

॥ ५ ॥ ऋषिः—१. २. ४ श्रुतानः । ३ बृहदुक्थः । ५ वामदेवः । ६, ८
वामिष्ठः । ७ विश्वामित्रः । ९ गोविर्गीतः ॥ इन्द्रो देवता ॥ छन्दः—१-५, ७ ६
विगद् । ६ त्रिपदा विगद् त्रिष्टुप् ॥ ध्वनः स्वरः ॥

॥ ४ ॥ अबद्रप्सो अंशुमतीमनिष्ठादियानः कृष्यो दशमिः सङ्क्षेः । आवत्त-
मिन्द्रः शन्त्या धमन्तमप स्नाहिर्तिनृमणा अधद्राः ॥ १ ॥ वृत्रस्य त्वाश्वसयादीषमा-
द्या विश्वे देवा अजहुर्य सखायः । मरुद्भिरिन्द्रं सख्यं ते अस्त्वयेमा विश्वाः
पृतना जयासि ॥ २ ॥ विधुं दद्राण्यं समने बहूनां युवानं सन्तं पलितो जगार ।
देवस्य पश्य कान्व्यं महित्वाद्याममार स ह्यः समान ॥ ३ ॥ त्वं ह त्यत्सप्तम्यो-
ऽजायमानो शत्रुम्यो असवः शत्रुरिन्द्र । गूढे द्यावापृथिवीं अन्वविन्दो विष्णुमद्भ्यो
भुवनेभ्यो रक्षं घाः ॥ ४ ॥ मेढिञ्जत्वा वज्रिण्यं भृष्टिमन्तं पुरुषस्मानं वृषभं स्थिर-
प्सुम् । करोष्यर्यस्तरुपीर्दुवस्युरिन्द्रं पुषं वृत्रहण्यं गृणीषे ॥ ५ ॥ प्र वो
महेमहे वृधे भरध्वं प्रचेतसे प्रसुमतिं कृणुध्वम् । विशः पूर्वीः प्रचर चर्षशिप्राः
॥ ६ ॥ शुनं दुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन् मरे नृतमं बाजसातौ । शृण्वन्तमुग्रमूत-
ये समत्सु ध्वन्तं वृत्राणि सजितं घनानि ॥ ७ ॥ उदु ब्रह्माप्यैरऽश्रवस्थेन्द्रं

^{३ १ २}समर्थं महयावसिष्ठ । ^{११}आ यो ^{२२}विश्वानि ^{३१ २ ३ १ २}श्रवसाततानोपभोता ^{३ २ ३}म इवतो ^{३ १ २}वचांसि
॥ ८ ॥ ^{३ १ २}चक्रं ^{२२ ३}यदस्याप्स्वानिषचमुतो ^{१२ ३ १ २}तदस्मै ^{२२ ३}मध्विचच्छयात् । ^{२२ ३}पृथिव्यामतिषितं ^{३ १ २}यद-
^{३ १ २}धः ^{२ ३ १ २}पयो गोप्यदधा ^{२ ३ १ २}ओषधीषु ॥ ९ ॥

॥ ५ ॥ ऋषिः—१ अरिष्टनेमिस्तार्क्ष्यः । २ भरद्वाजः । ३ वसुक्रो विमदो वा ।
४-६, ९ वामदेवः । ७ विश्वामित्रः । ८ रेणुः । १० गान्तमः ॥ देवता—१-६, ९,
१० इन्द्रः । ७, ८ पर्वतेन्द्रो ॥ त्रिष्टुप्छन्दः ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ५ ॥ ^{३ ३ २}त्यमूषु ^{३ १ २}वाजिनं ^{३ १ २}देवजुतं ^{३ १ २}सहोवानं ^{३ १ २}तरुतारं ^{३ १ २}रथानाम् । ^{३ १ २}अरिष्टनेमि
^{३ १ २}पृतनाजमायुं ^{३ १ २}स्वस्तये ^{३ १ २}तार्क्ष्यमिहा ^{३ १ २}हुवेम ॥ १ ॥ ^{३ १ २}आतारमिन्द्रमवितारमिन्द्रं ^{३ १ २}इवेहवे
^{३ १ २}सुहवं ^{३ १ २}शूरमिन्द्रम् । ^{३ १ २}हुवे नु शक्रं ^{३ १ २}पुरुहूतमिन्द्रमिदं ^{३ १ २}हविमेषवा वेत्विन्द्रः ॥ २ ॥ य-
^{३ १ २}जामह ^{३ १ २}इन्द्रं ^{३ १ २}वज्रदन्तिष्यं ^{३ १ २}हरीणां ^{३ १ २}रथ्यारेविप्रतानाम् । ^{३ १ २}प्र रमश्रुमिदोभुवदध्वेषा भु-
^{३ १ २}वद्भि सेनाभिमयमानो ^{३ १ २}विराधसा ॥ ३ ॥ ^{३ १ २}मन्त्राह्वं ^{३ १ २}दाष्टां ^{३ १ २}तुममिन्द्रं ^{३ १ २}महामपारं
^{३ १ २}वृषमं ^{३ १ २}सुवज्रम् । ^{३ १ २}इन्ता यो ^{३ १ २}वृत्रं ^{३ १ २}मनितातवाजं ^{३ १ २}दाता ^{३ १ २}मघानि ^{३ १ २}मघवा ^{३ १ २}सुराधाः ॥ ४ ॥
^{३ १ २}यो नो वनुष्ममिदानीं ^{३ १ २}मत्त उगणा वा ^{३ १ २}मन्यमानस्तुरो वा । ^{३ १ २}विधी युधा शवसा
^{३ १ २}वा तमिन्द्रामीष्याम ^{३ १ २}वृषमणस्त्वांताः ॥ ५ ॥ ^{३ १ २}य वृत्रेषु ^{३ १ २}चितयः ^{३ १ २}स्पधमाना यं पु-
^{३ १ २}त्रेषु ^{३ १ २}तुरयन्तो ^{३ १ २}इवन्ते । ^{३ १ २}यं शूरसानो ^{३ १ २}यमपागुपज्मन् ^{३ १ २}यं विप्रासो ^{३ १ २}वाजयन्ते स इन्द्रः
॥ ६ ॥ ^{३ १ २}इन्द्रापर्वता ^{३ १ २}वृहता ^{३ १ २}रथेन ^{३ १ २}वामीरिष ^{३ १ २}आवहतं ^{३ १ २}सुवीराः । ^{३ १ २}वीतं ^{३ १ २}हव्यान्यध्वर-
^{३ १ २}षु देवा ^{३ १ २}वर्द्धेयां ^{३ १ २}गीर्मिरिदया ^{३ १ २}मदन्ताम् ॥ ७ ॥ ^{३ १ २}इन्द्राय ^{३ १ २}गिरो ^{३ १ २}अनिशितसर्गा ^{३ १ २}अपः
^{३ १ २}प्रैरयत् ^{३ १ २}सगरस्य ^{३ १ २}बुध्नात् । ^{३ १ २}यो अक्षणेव ^{३ १ २}अक्रियौ ^{३ १ २}शचीमिर्विष्वक्स्तम्भ ^{३ १ २}पृथिवीमु-
^{३ १ २}त धाम् ॥ ८ ॥ ^{३ १ २}आ त्वा सखायः ^{३ १ २}सरूपा ^{३ १ २}ववृत्यु ^{३ १ २}स्तिरः ^{३ १ २}पुरुषिदशवाञ्ज ^{३ १ २}जगम्याः ।
^{३ १ २}पितुर्नपातमादधीत ^{३ १ २}वधा ^{३ १ २}अस्मिन् ^{३ १ २}स्ये ^{३ १ २}प्रतरा ^{३ १ २}दीपानः ॥ ९ ॥ ^{३ १ २}को अयं ^{३ १ २}युक्ते
^{३ १ २}धुरि गा ^{३ १ २}अतस्व ^{३ १ २}शिमीवतो ^{३ १ २}आमिनादुह्मयायून् । ^{३ १ २}आसमेषामप्सु ^{३ १ २}ताहो ^{३ १ २}मयोभून्
^{३ १ २}य एषां ^{३ १ २}भृत्पामृषधत् ^{३ १ २}स जीवात् ॥ १० ॥

इति प्रथमोर्धः प्रपाठकः

॥ ६ ॥ ऋषिः—१ मधुच्छन्दाः । २ जेता माधुच्छन्दसः । ३, ६ गौतमः ।
४ अत्रिः । ५, ८ तिरश्ची । ७ कण्वोनीपातिथिः । ८ विश्वामित्रः । १० शंयुर्बाह-
स्पत्यः ॥ इन्द्रो देवता ॥ अनुष्टुप् छन्दः ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ ६ ॥ गायन्ति त्वा गायत्रिणोऽर्चन्त्यर्कमर्किणः । ब्रह्माणस्त्वा शतक्रतु
उद्वेशमिव येमिरे ॥ १ ॥ इन्द्रं विश्वा अवीवृधन्तसमुद्रव्यचमं गिरः । रथीतमं
रथीनां वाजानां सत्पतिं पतिम् ॥ २ ॥ इममिन्द्रमुतं पिब ज्वेष्ठममत्यं मदम् ।
शुकस्य स्वाभ्यक्षरन् धारा अतस्य सादने ॥ ३ ॥ यदिन्द्रं चित्रं म इह नास्ति
त्वादातमद्विवः । गन्धस्तमो विददस उमया हस्त्यामर ॥ ४ ॥ अधी हवं तिरश्च्या
इन्द्रं यस्त्वा सपथति । सुवीर्यस्य गामतो रायस्पृद्धिं महो अमि ॥ ५ ॥ असावि
साम इन्द्रं ते शबिष्ठ धृष्णवागहि । आ त्वा पूणञ्चिन्त्रियं रजः सूर्या न रश्मिमिः
॥ ६ ॥ इन्द्रं वाहि हरिभिरुप कण्वस्य सुपुतिम् । दिवो अपुष्य शासतो दिवं यय
दिवावसो ॥ ७ ॥ आ त्वा गिरो रथीरिवास्थुः सुतेषु गर्विणः । अमि त्वा समनूषत गावो
वत्सं न धेनवः ॥ ८ ॥ एतोन्विन्द्रं स्तवाम शुद्धं शुद्धन साम्ना । शुद्धैरुक्थैर्वावृध्वासं
शुद्धैराशीवान् ममनु ॥ ९ ॥ यो रथि वो रथिन्तमो यो शुम्भैश्शुम्भवत्तमः । सामः
सुतः स इन्द्रं तेऽस्ति स्वधापते मदः ॥ १० ॥

॥ ७ ॥ ऋषिः—१ भगद्वाजः । २ वामदेवः शक्रपुत्रो वा । ३ भ्रियमेधः । ४
प्रगाथः । ५ श्यावाश्र आश्रयः । ६ शंयुः । ७ वामदेवः । ८ जेता माधुच्छन्दसः ॥
देवता—१-४, ६, ८ इन्द्रः । ५ मरुतः । ७ दधिष्ठाता ॥ अनुष्टुप् छन्दः ॥
गान्धारः स्वरः ॥

॥ ७ ॥ प्रत्यस्मै पिपासते विश्वानि विदुषे मर । अरक्षमाय जगमयेऽपस्वा-
दधने नरः ॥ १ ॥ आ नो वयोवयः शयं महान्तं गह्वरिष्ठा । महान्तं पूर्वनेष्टा-
सुग्रं वचो अपावधीः ॥ २ ॥ आ त्वा रथं यथातथे सुम्नाय वर्तयामसि । सुवि-
ह्वमिमृतीपहमिन्द्रं शबिष्ठमत्पतिम् ॥ ३ ॥ स पूष्यो महोनां धेनः क्रतुभिर्गजैः ।
यस्य द्वारा मनुः पिता देवेषु धिय आनज ॥ ४ ॥ रुदी बहन्त्याशवा आजमाना

रथन्वा । पिबन्तो भदिर मधु तत्र धवांसि कृण्वते ॥ ५ ॥ त्यम् वो अग्रं गृणीषे
 शवसस्पतिम् । इन्द्र विश्वासाहं नरं शविष्ठं विश्ववेदसम् ॥ ६ ॥ दधिकाव्यो अका-
 रिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः । सुरमि नो मुखाकरत्प्रनआयुं पि तारिपत् ॥ ७ ॥
 पुरां भिन्दुर्युवा कविर्मितौजा अजायत । इन्द्रो विश्वस्य कर्मणो धर्ता वज्री
 पुरुषतः ॥ ८ ॥

॥ ८ ॥ ऋषिः—१, ३, ५ प्रियमेघाः । २, १० वामदेवः । ४ मधुच्छन्दाः ।
 ६ भरद्वाजः । ७ अत्रिः । ८ प्रमृगवः । ९ आप्त्यन्तितः ॥ देवता—१-७ इन्द्रः ।
 ८ उपाः । ९ विश्वदेवाः । १० ऋक्सामौ ॥ अनुष्टुप् छन्दः ॥ गान्धारः स्वरः ॥

॥ ८ ॥ प्र प्र वस्त्रिष्टुममिषं वन्दजीरायेन्दवे । धिया वो मेघसात् ये पुरन्ध्या-
 विवासति ॥ १ ॥ करयपस्य स्वविदो यावाहुः सयुजाविति । ययोर्विश्वमपित्रतं
 यज्ञं धीरा निचाय्य ॥ २ ॥ अर्चत प्रार्चता नरः प्रियमेघासा अर्चत । अर्चन्तु
 पुत्रका उत पुरमिद धृष्णचेत ॥ ३ ॥ उक्थमिन्द्राय शंस्यं वद्धेनं पुरु निषिधे ।
 शक्रो यथा सुतेषु नो रारणत् सस्येषु च ॥ ४ ॥ विश्वानरस्य वस्पतिमनान-
 तस्य शवसः । एवंश्च वर्षणीनामूर्ता हुवे रथानाम् ॥ ५ ॥ स धा यस्तं
 दिवो नरो धिया मर्तस्य शमतः । ऊनी स बृहतो दिवो द्विषो अहो न
 तरति ॥ ६ ॥ विमोष्ट इन्द्र राधसो विभी रातिः शतकतो । अथा नो विश्व-
 वर्षणे पुञ्जं सुदत्र मंहय ॥ ७ ॥ वयश्चिचे पतत्रिणो द्विषास्तुष्पादर्जुनि ।
 उपः प्राग्भृतूरनु दिवा अन्तम्यस्पर्षि ॥ ८ ॥ अर्गा ये देवा स्थ न मध्य आ-
 राचने दिवः । कड अतं कदमृत काप्रत्ना व आहुतिः ॥ ९ ॥ अच साम
 यजामहे दाम्यां कर्मणि कृण्वते । विते सदसि राजतो यज्ञं दैवेषु वचतः ॥ १० ॥

॥ ९ ॥ ऋषिः—१ रेभः । २ सुवेदः शैलपिः । ३ वामदेवः । ४, ७, ८ सव्यः
 आङ्गिरसः । ५ विश्वामित्रः । ६ कृष्ण आङ्गिरसः । ९ भरद्वाजः । १० मेघानिधिः ।

११ कुत्सः ॥ देवता-१-८, १०, ११ इन्द्रः । ६ आवापृथिवी ॥ छन्दः-१-६,

११ जगती । १० महापङ्क्तिः ॥ स्वरः-१-६, ११ निषादः । १० पञ्चमः ॥

॥६॥ विश्वाः पृतना अमिभूतरं नरः सज्जस्ततल्लुरिन्द्रं जजनुश्च राजसे । कर्त्तव्ये
वरे स्थे मन्वाग्नरीषुताग्रमोजिष्ठं तरमं नरस्विनम् ॥ १ ॥ श्रुते दधामि प्रथमाय
मन्यवेऽह्न्यदस्युर्भयं धिवेरपः । उभे यत्वा रोदसी धावतामनुभ्यसात्ते शुष्मान्पृ-
थिवीचिदद्रिवः ॥ २ ॥ समेत विश्वा ओजसा पतिं दिवां य एक इद् भूर्गार्ताथ-
जनानम् । स पूर्या नूतनमाग्निर्गोपन् तं वतनीरनुवावृत एक इत् ॥ ३ ॥ इमे
स इन्द्र ते वयं पुरुष्टुत येन्वारभ्य चरामसि प्रभूवसो । नहिन्वदन्यो गिर्वर्णा
गिरः सयत् क्षाणारिव प्रतिनदयं नो वचः ॥ ४ ॥ चर्षणीधृतं मघवानमुक्थ्यारे
मिन्द्रं गिरा वृहताग्भ्यनूपत । वाग्धानं पुरुष्टुतं सुवृक्किमिरमन्यं जरमाणं
दिविदिवे ॥ ५ ॥ अचक्षा व इन्द्रं मतयः स्वयुवः सध्रं चीर्षिश्वा उशतीरनुषत ।
परिष्वजन्त जनयो यथा पतिं मयं न शुण्ठ्युं मघवानमृतये ॥ ६ ॥ अमि त्वं मेघं
पुरुष्टुतपुग्मिमिन्द्रं गोमिमदता वस्वा अणवम् । यस्य यावा न विचरन्ति मानुषं
भुजे मंहिष्ठमभिविधमर्चत ॥ ७ ॥ त्वं सुमेघ महया सविदिं शतं तस्य सुभुवः
साकमीरते । अत्यन्नं वाजं हवनस्यदं रथमिन्द्रं ववृत्थामवभे सुवृक्किमिः ॥ ८ ॥
पृतवन्तां भुवनानामभिश्चर्योर्वा पृथ्वी मधुदुधे सुपशसा । द्यावापृथिवी वरुणस्य
धर्मणा विष्कमिते अजरे भूरिरेतसा ॥ ९ ॥ उभे यदिन्द्रोदसी आपप्राथोषा-
इय । महान्तं त्वा महीनां सम्प्राजं चर्षणीनाम् । देवी जनित्र्यजीजनद्भद्रा जनि-
त्र्यजीजनत् ॥ १० ॥ प्रमन्दिने पितुर्भदचता वचां यः कृष्णगर्भा निरहशृजिश्चना ।
अवस्पर्शो वृषणं वज्रदाक्षिणं मरुत्वन्तं सख्याय हुवेमहि ॥

॥ १० ॥ ऋषिः-१ नागदः । २, ३ गोपूत्त्ययश्चक्षुर्गन्तौ । ४ पर्वतः । ५-७,

१० विश्वमना वैयस्वः । ८ नृमेधः । ९ गीतमः ॥ इन्द्रो देवता ॥ उक्थ्यकं छन्दः ॥

ऋषभः स्वरः ॥

॥ १० ॥ इन्द्र सुतेषु सोमेषु कृतं पुनीष उवध्यम् । विदे वृधस्य दक्षस्य म-
 हा हि षः ॥ १ ॥ तस्य अभिप्रगायत पुरुहूतं पुरुष्टुतम् । इन्द्रं गीर्मिस्तविषमावि-
 शासत ॥ २ ॥ तं ते मदं गृणीमसि वृषणं पृच्छु सासहिम् । उ लोककृत्तुमाद्रिवो
 हरिभियम् ॥ ३ ॥ यत्सोममिन्द्र विष्णवि यद्वा ष त्रित आपये । यद्वा मरुत्सु
 मन्दसं समिन्दुमिः ॥ ४ ॥ एदु मधोमदिन्तरं सिष्वाध्वर्यो अन्धसः । एवाहि
 बीरस्तवते सदावृधः ॥ ५ ॥ एन्दुमिन्द्राय सिष्वात पिशातिसोम्यं मधु । प्रराधासि
 षोदयते महित्वना ॥ ६ ॥ एतान्विन्द्र स्तवाम सखायः स्तोम्यं नरम् । कृष्टी-
 योविश्वा अभ्यस्त्येक इत् ॥ ७ ॥ इन्द्राय साम गायत विप्राय बृहते धृहत् । प्र-
 ऋकृत विपश्चिने एनस्यवे ॥ ८ ॥ य एक इद्विदयते वसु मनाय दाशुष । इशानो
 अप्रतिष्कृत इन्द्रो अङ्ग ॥ ९ ॥ सखाय आशिषामहं ब्रह्मन्द्राय वज्रिणे । स्तुष
 ऊपु वो नृतमाय धृष्णवे ॥ १० ॥

इति द्वितीयोऽर्धः प्रपाठकः चतुर्थश्च

प्रपाठकः समाप्तः

—॥॥॥—

अथ पञ्चमः प्रपाठकः

॥ १ ॥ ऋषिः—१ प्रगाथः । २ भरद्वाजः । ३ नृमधः । ४ पर्वतः । ५,
७ इरिमिठः । ६ विश्वमनाः । ८ वसिष्ठः ॥ देवता—१-४, ८ इन्द्रः । ५, ७ आदि-
त्याः । ६ अग्निः ॥ छन्दः—१-५ उष्णिक् । ८ विराडुष्णिक् ॥ ऋषभः स्वरः ॥

॥ १ ॥ शुशे तदिन्द्र ते शव उपमां देवतातये । यद्वासि वृत्रमोजसा शची-
पते ॥ १ ॥ यस्य त्यच्छम्बरं मदे दिवोदासाय रन्धयन् । अयं स सोम इन्द्र ते सुतः
पिव ॥ २ ॥ एन्द्र नो गाधि प्रिय सत्राजिदगोष्ठ । गार्गर्न विश्वतः पृथुः पति-
दिवः ॥ ३ ॥ य इन्द्र सोमपातमो मदः शविष्ठ चेतति । येनाहं न्यारेप्रिण
तमीमहे ॥ ४ ॥ तुच तुनाय तत्सु नो द्राघीय आयुर्जविसे । आदित्यासः समहसः
कृणातन ॥ ५ ॥ वेत्या हि निश्चतीना वज्रहस्त परिवृजम् । अहरहः शुन्धुः
परिपदामिव ॥ ६ ॥ अपार्मावामपसुधमपसेधत दुर्मतिम् । आदित्यासो युषोतना
नो अहसः ॥ ७ ॥ पिबास सोममिन्द्र मन्दतु त्वा यं ते सुषावहयैश्वाद्रिः । सौ-
तुषादुभ्यां सुयतो नारो ॥ ८ ॥

॥ २ ॥ ऋषिः—१—६, ८, १० मर्मरिः । ७, ८ नृमधः ॥ देवता—१,
२, ४, ५, ७—१० इन्द्रः । ३, ६ मरुतः ॥ ककुप् छन्दः ॥ ऋषभः स्वरः ॥

॥ २ ॥ अभ्रातृष्यो अना त्वमनापिरिन्द्र जनुषा सनादसि । युधेदापित्व-
मिच्छसे ॥ १ ॥ यो न इदमिदं पुरा प्रवस्य आनिनाय तमुवस्तुषे । सत्वाय इन्द्र-
भूतये ॥ २ ॥ आगन्ता मारिषयस्त प्रस्थावानो मापस्थात समन्यवः । दृळाचि-
धमयिष्यवः ॥ ३ ॥ आयाणायमिन्द्रवे हवपतेऽगोपत उर्वरापते । सोमं सोमपते
पिव ॥ ४ ॥ त्वया हस्त्रिपुजा वयं प्रतिश्वसन्त वृषम हुवीमहि । सस्थ जनस्य
गोमतः ॥ ५ ॥ गावश्चिदु घासमन्यवः सजात्येन मरुतः सवन्धवः । रिहते ककुभौ

मिथः ॥ ६ ॥ त्वं न इन्द्राभिर ओजो नृग्यं शतक्रतो विचर्षणे । आवीरं पृतना-
 सहम् ॥ ७ ॥ अधो हीन्द्र गिर्वयः उप त्वा काम इमहे ससृग्महे उदेवग्मन्त
 उदभिः ॥ ८ ॥ सीदन्तस्ते वयो यथा गोश्रीते मधौ मदिरे विवक्षणे । आभ
 त्वामिन्द्र नोलुमः ॥ ९ ॥ वयस्य त्वामपूर्य स्थूरं न कश्चिद्भ्रान्तोऽवस्थवः । वज्रि-
 च्चित्रं हवामहे ॥ १० ॥

॥ ३ ॥ ऋषिः-१-८ गौतमः । ९ त्रितः । १० अवस्युः ॥ देवताः-१-८
 इन्द्रः । ९ विश्वेदेवाः । १० अधिनौ ॥ पंक्तिः छन्दः ॥ पञ्चमः स्वरः ॥

॥ ३ ॥ स्वादेरित्या विषुवतो मधोः पिबन्ति गायः । या इन्द्रेण मयावीर
 वृष्णा मदन्ति शोमथा वस्तीरनु स्वराज्यम् ॥ १ ॥ इत्या हि सोम इमदो व्रक्ष
 चकार वर्धनम् । शविष्ठ वज्रिभोजसा पृथिव्या निःशशा अहिमचक्षनु स्वराज्यम्
 ॥ २ ॥ इन्द्रो मदाय वावृधे शवसे वृत्रहा नृभिः । तमिन्महत्स्व जिपृतिममे हवा-
 महे स वाजेषु प्रनोऽविषत् ॥ ३ ॥ इन्द्र तुभ्यमिदद्विबोऽनुचं वज्रिर्वीर्यम् । यद्
 त्वं मायिनं मृगं तव त्यन्मायया वर्धिरचक्षनु स्वराज्यम् ॥ ४ ॥ प्रेक्षभाहि वृष्णाहि
 न ते वज्रो नियंसते । इन्द्र नृग्यं हि ते शवो हनो वृत्रं जया अपोचक्षनु स्वरा-
 ज्यम् ॥ ५ ॥ बहुदीरत आजयो वृष्णवे धीयते धनम् । युक्त्वा मदच्युता हरी क
 इनः कं वसौ दधौ सौ इन्द्र वसौ दधः ॥ ६ ॥ अक्षममीमदन्त शवप्रिया अपूपत ।
 अस्तोषत स्वाभानवो विप्रा नविष्ठया मती योजान्विन्द्र ते हरी ॥ ७ ॥ उपापु शृ-
 णुही गिरो मघवन्मातया इव । कदा नः छनृतावतः कर इदर्शयाम ह्योजान्वि-
 न्द्र ते हरी ॥ ८ ॥ चन्द्रमा अप्सवःऽन्तरा मुपक्षो धावते दिवि । न वो हिरण्य-
 नेमयः परं विन्दन्ति विपुतो विचं मे अस्व रोदसी ॥ ९ ॥ प्रति प्रियतमं रथं
 वृषचं वसु वाहनम् । स्तोता वामरिबना वृषिः स्तोमोभिर्भूकति प्रतिमाध्वी मम
 भुवं हवम् ॥ १० ॥

॥ ४ ॥ ऋषिः-१. ७ वसुधुतः । २, ४ विमदः । ३ सन्यश्रवाः । ५, ६ गौ-

तमः । ८ अंहोमुग्धामदेव्यः ॥ देवता—१, २, ७ अग्निः । ३ उपाः । ४ सोमः ।
५, ६ इन्द्रः । ८ विधेदेवाः ॥ छन्दः—१—७ पंक्तिः । ८ उपरिष्ठाद् बृहती ॥ स्वरः—
१—७ पञ्चमः । ८ मध्यमः ॥

॥ ४ ॥ आ ते अग्न इधीमहि धुमन्तं देवाजरन् । यद्ध स्याते पनीयसी स-
मिदीदयति द्यवीषं स्तोतृभ्य आमर ॥ १ ॥ आग्निं न स्ववृक्किमिहोतारं त्वा वृ-
णीमहे । शीरं पावकशोचिषं विवो मदे यज्ञेषु स्तोत्रावर्हिषं विवक्षसे ॥ २ ॥
महे नो अद्य बोधयोषो राये दिवित्मती । यथाचिन्नो अबोधयः सत्यश्रवासि वाय्वे
सुजाते अश्वसुनृते ॥ ३ ॥ भद्रं नो अपि वातय मनो दक्षयुतं क्रतुम् । अथा ते
सख्यं अन्धसो विवो मदे रणा गावो न यवसे विवक्षसे ॥ ४ ॥ कृत्वा मह्यं अनुष्वध
मीम आ वावृते शव । श्रियं ऋष्य उपाकयोर्निशिप्री हरिवान् दधे हस्तयोर्वज्र-
मायमम् ॥ ५ ॥ स घातं वृषणं रथमधितिष्ठाति गोविदम् । यः पात्रं हारियोज-
नं पूर्णमिन्द्रा चिकेतति योजान्विन्द्र ते हरी ॥ ६ ॥ अग्निं तं मन्ये यो वसुरस्तं
ये यन्ति धेनवः । अस्तमवन्त आशवास्तं नित्यासो वाजिन इषं स्तोतृभ्य आमर
॥ ७ ॥ न तमंहो न दुरितं देवासो अष्ट मर्त्यम् । स नोषसो यमयमा मित्रो नयति
वरुणो अतिद्विषः ॥ ८ ॥

॥ ५ ॥ ऋषिः—१—६ ऋण-त्रयदस्यू । ७ वसिष्ठः । ८ वामदेवः । ९
वाजिनां स्तुतिः । १० ऐश्वर्योर्धिष्ण्याः ॥ देवता—१—६, १० पवमानः ।
७ मरुतः । ८ अग्निः । ९ वाजिनः ॥ छन्दः—१, २, ४, ५, ७, १० त्रिपदा
पंक्तिः । ८ पदपंक्तिः । ९ पुरज्जगत् । २, ६ त्रिपदा अनुष्टुप्पीलिकामध्या ॥
स्वरः—१, ३—८, १० पञ्चमः । २, ६ गान्धारः । ९ ऋषभः ॥

॥ ५ ॥ परि प्रधन्वेन्द्राय सोमस्वादुर्मित्राय पूष्ये मगाय ॥ १ ॥ पयूषु प्रधन्व
वाजसातये परि वृत्राणि सखणिः । द्विपस्तरभ्या ऋणवा न ईरसे ॥ २ ॥ पवस्व
सोम महान्समुद्रः पिता देवानां विश्वाभि धाम ॥ ३ ॥ पवस्व सोम महं दद्या-

॥ ७ ॥ अवेत्यग्निभिकितिर्हव्यवाङ् सुमद्रयः ॥ १ ॥ शाने त्वं नो अन्तम
उत प्राता शिषो भुवो वरुण्यः ॥ २ ॥ भगो न चित्रो अग्निमहोनां दधाति रत्नम्
॥ ३ ॥ विश्वस्य प्रस्तोम पुगे वा सन्यादि बहू नूनम् ॥ ४ ॥ उपा अयं स्वमुष्टमः
सर्वर्तयति वर्तनि मुजातता ॥ ५ ॥ इमा नु कं भुवनां सीषधेमेन्द्रश्च विश्वे च
देवाः ॥ ६ ॥ वि भुतयो यथापथा इन्द्र त्वद्यन्तु राटवः ॥ ७ ॥ अया वाजं देव-
हितं सनेम मदेम शतहिमाः सुवीराः ॥ ८ ॥ ऊर्जा मित्रो वरुणः पिन्वतेडाः
धीवरीमिषं कृणुही न इन्द्र ॥ ९ ॥ इन्द्रो विरवस्य राजति ॥ १० ॥

॥ ८ ॥ ऋषिः—१, १० गृत्तमदः । २ गौराक्षिरसः । ३, ५, ६ परुच्छेपः ।
४ रेभाः । ५ एवधामरुम् । ७ अनानतः पारुच्छेपिः । ८ नकुलः ॥ देवता—१,
३, ४, १० इन्द्रः । २ सूर्यः । ५ विश्वेदेवाः । ६ मरुतः । ७ पबमानः । ८
भाविता । ९ अग्निः ॥ छन्दः—१, ३, ५, ७, ९ अत्यष्टिः । २, ४, ६ अति-
जगती । ८, १० अतिशकरी ॥ स्वरः—१, ३, ५, ७, ९ गान्धारः । २, ४,
६ निषादः । ८, १० पञ्चमः ॥

॥ ८ ॥ त्रिकटुकेषु महिषां श्वाशिरं तुविशुष्मस्तृष्पत्सोममपिबद्धिष्णुना सुतं
यथावशम् । स ई ममाद महिकर्म कर्तवे महामुरु सनं सश्वेवो देव सत्य इन्द्रः स-
त्यमिन्द्रम् ॥ १ ॥ अयं सहस्रमानवो दशः कवीनां मतिज्योतिर्विबर्म । ब्रध्नः समी-
धीरुषसः स मेरुदरेपसः सचेतसः स्वसरे मन्युमन्त्रभिता गोः ॥ २ ॥ एन्द्र या-
सुप नः परावतो नायमन्त्रा विदथानीव सत्पातिरस्ता राजेव सत्पातिः । इवामहे
स्वा प्रयस्वन्तः सुतेष्वापुत्रासो न पितरं वाजसातये महिष्ठं वाजसातये ॥ ३ ॥
समिन्द्रं जोहवीमि मधवानमुषं सत्रा दधानमप्रतिष्कृतं श्रवांसि भूरि । महिष्ठो गां-
मिराच यक्षिषा वर्तते राये नो विश्वा सुपथा कृणोतु वर्जा ॥ ४ ॥ अस्तु भ्रा-
तृ पुरो अग्निं धिषा दध आनु त्यच्छेदा दिव्यं वृणीमहे इन्द्रवायू वृणीमहे ।
पद्मं क्राव्याविवस्वते नामा सन्दाय नव्यसे । अध प्र नूनमुपयन्ति धीतयो देवा

अच्छा न धीतयः ॥ ५ ॥ प्र वो महे मतथोयन्तु विष्णवे मरुत्वते गिरिजा ए-
वया मरुत् । प्र शर्द्धाय प्र यज्यवे सुखादथे तवसे मन्ददिष्टये धुनित्रताय शवसे
॥ ६ ॥ अथारुचा हरिण्या पुनानो विश्वाद्देपांसि तरति सयुग्मभिः स्रुगे न सयुग्व-
भिः । धागपृष्ठस्य रोचते पुनानो अरुषो हरिः । विश्वा यद्रूपा परियास्पृकभिः
सपञ्चास्थेभिश्चक्रभिः ॥ ७ ॥ अभि त्वं देवं सवितारमोण्याः कविकृतुमर्चामि
सत्यसवं रत्नधाममिप्रियं मतिम् । ऊर्द्धा यस्यामतिर्मा अदिद्युतत्सवीमनि हिरण्यपा-
णिरभिमीतसुकृतुः कृपास्वः ॥ ८ ॥ अग्नि होतारं मन्ये दास्वन्तं वसोः स्रु-
तुं सहसो जातवेदसं विप्रं न जातवेदमम् । य ऊर्द्धया स्वध्वरो देवो देवाच्चा कृपा
घृतस्य विभ्राष्टिमनुशुकशोचिप आजुला न स्य सर्पिषः ॥ ९ ॥ तव त्वं नयन्तनाप
इन्द्र प्रथमं पूर्य दिवि प्रवाच्यंकृतम् । यो देवस्य शवसा प्रारिणा अमुरिण-
जपः । भुवो विश्वमस्य देवमोजसा विदेज शतक्रतुर्विदेदिपम् ॥ १० ॥

॥ ६ ॥ ऋषिः—१. ४ अमर्हीयुः । २ मधुच्छन्दाः । ३ भृगुर्वाक्यः ।
५ वितः । ६ कश्यपः । ७ जमदग्निः । ८ इत्युत आगम्यः । ९. १० काश्य-
पोऽग्निः ॥ पवमानो देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥ पद्यतः स्वरः ॥

॥ ६ ॥ उच्चा ते जातमन्धसो दिवि सद्भूम्याददे । उग्रं शमे माह श्रवः ॥ १ ॥
स्वादिष्टया मदिष्टया पवस्व सोमधारया । इन्द्राय पातवे सुतः ॥ २ ॥ वृषा पवस्व
धारया मरुत्वते च मन्सरः । विश्वा दधान ओजसा ॥ ४ ॥ यस्ते मदो वरेण्य-
स्तेनापवस्वान्वसा । देवावीरघशंसहा ॥ ४ ॥ तिस्रो वाच उर्दारने गावोमिमन्ति
वेनवः । हरिरेति कनिकदत् ॥ ५ ॥ इन्द्रायेन्दो मरुत्वते पवस्व मधुमत्तमः । अ-
कम्य योनिमासदम् ॥ ६ ॥ असाव्यंशुमदायाप्सु दक्षा गिरिष्ठाः । श्येनो न यो-
निमासदत् ॥ ७ ॥ पवस्व दक्षसाधनो देवेभ्यः पीतये हरे मरुद्भ्या वाशवे मदः
॥ ८ ॥ परि स्वानो गिरिष्ठाः पवित्रे सोमो अक्षरत् । मदेपु सर्वधा असि ॥ ९ ॥
परिप्रिया दिवः कविवर्यासि नप्स्योहितः । स्वार्नयाति कविकृतुः ॥ १० ॥

प्र० ५. अर्धप्र० २. द० १० ॥ पूर्वार्चिकः ॥

३५

॥ १० ॥ ऋषिः—१ कविर्मधवी । २ श्यावान्धः । ३ वितः । ४, ८ अम-
दीयुः । ५ भृगुः । ६ काश्यपः । ७ निधुविः काश्यपः । ८, १० काश्यपोऽसितः ॥
पवमानो देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥ पङ्क्तः स्वरः ॥

॥ १० ॥ प्र सोमासो मद्ध्युतः श्रवसे नो मधोनाम् । सुता विदथे अक्रमुः
॥ १ ॥ प्र सोमासो विपश्चितोऽपो नयन्त ऊर्ध्वः । वनानि महिषा इव ॥ २ ॥
पवस्वेन्दो वृषामुतः कृधो नो यशसो जने । विश्वा अपद्विषा जहि ॥ ३ ॥ वृषा-
हमि मानुना द्युमन्तं त्वा हवामहे । पवमान स्वर्दशम् ॥ ४ ॥ इन्दुः पविष्ट चे-
तनः प्रियः कवीनां मतिः । मृजदथं स्थीरिव ॥ ५ ॥ असृत्त प्र वाजिनो गव्या
सोमामो अश्वया । शुक्रामो वीरयाशवः ॥ ६ ॥ पवस्व देव आयुषमिन्द्रं गच्छतु
ते मदः । वायुमागं धर्मणा ॥ ७ ॥ पवमानो अजीजनद्विषश्चित्रं न तन्यतुम् ।
ज्योतिर्वैश्वानरं वृद्धत् ॥ ८ ॥ परि स्वानाम् इन्द्रो मदप्य वृद्धा गिरा । मधो
अपेन्ति धाम्य ॥ ९ ॥ परिप्रासिष्यदन्कविः सिन्धोरुर्मविधिभिनः । कारु विश्र-
त्पुरुषहम् ॥ १० ॥

इति द्वितीयोऽर्थः प्रपाठकः पञ्चमश्च

प्रपाठकः समाप्तः ॥

अथ षष्ठः प्रपाठकः ॥

॥ १ ॥ ऋषिः—१, ८, ९ अमहीयुः । २ बृहन्मतिः, आङ्गिरसः । ३ काश्य-
पोऽसितः । ४ प्रभूवसुः । ५ मेध्यातिथिः । ६, ७ निधुविकाश्यपः । १० उवध्यः ॥
पवमानो देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ १ ॥ उपोषु जातमसुरं गोमिर्मङ्गं परिष्कृतम् । इन्दुं देवा अयासिषुः ॥ १ ॥
पुनानो अक्रमीदमि विश्वामृधोविचर्षणिः । शुम्भन्तिविप्रं धीतिमिः ॥ २ ॥ आवि-
शन्कलशं सुतां निश्वा अपन्मि श्रियः । इन्दुरिन्द्राय धीयते ॥ ३ ॥ असज्जिरध्यो
यथापवित्रचम्बोः सुतः । काष्मन्वाजी न्यकमीत् ॥ ४ ॥ प्रयद्रावा न भूणयस्त्वे-
षा अयासो अक्रमुः । धनन्तः कृष्णामपवचम् ॥ ५ ॥ अपमन्वसे मृधः क्रतुवि-
त्सोम मत्सरः । नुदस्वादेवयुञ्जनम् ॥ ६ ॥ अया पवस्व धारया यया सूर्यमरोचयः ।
हिन्वानो मानुषोरपः ॥ ७ ॥ स पवस्व य आविथन्द्रं वृत्राय इन्तवे । वज्रिवांमं
महीरपः ॥ ८ ॥ अया वीती परिस्रव यस्त इन्द्रोमदेष्वा । अवाहभवतीनेव ॥ ९ ॥
परिधुवं सनद्रयि मरदाजिनो अन्धसा । स्वानो अप पवित्र आ ॥ १० ॥

॥ ६ ॥ ऋषिः—१ मेध्यातिथिः । २, ७ भृगुः । ३ उवध्यः । ४ अव-
त्सारः । ५, ६ निधुविः काश्यपः । ८, ९ काश्यपोः मारीचः । १० असितः ।
११ कविः । १२ जमदग्नः । १३ अयास्य आङ्गिरसः । १४ अमहीयुः ॥ पवमानो
देवता ॥ गायत्री छन्दः ॥ षड्जः स्वरः ॥

॥ २ ॥ अचिकदृषा हरिमहान्मित्रो न दशतः । स सूर्येण दिद्युते ॥ १ ॥
आ त दक्षमयोधुवं वह्निमया वृणीमहे । पान्तमा पुरुषशृङ्गम् ॥ २ ॥ अध्वर्यो आद्रिमिः
सुत मोमं पवित्र आनय । पुनाहीन्द्राय पातवे ॥ ३ ॥ तरत्स मन्दी धावति धा-
रा सुतस्यान्वसः । तरत्स मन्दी धावति ॥ ४ ॥ आपवस्व सहासिषं रविं सोम

प्र० ६. अर्धप्र० १. द० ३ ॥ पूर्वार्चिकः ॥

३७

सुवीर्यम् । अस्मि भवासि धारय ॥ ५ ॥ अनुप्रत्नास आयवः पदं नवीयो अक्रमुः । रुचे
जनन्तसूर्यम् ॥ ६ ॥ अषासोम धुमत्तमोभिद्रोणानि रोरुवत् । सीदन्योनौ वने-
ष्वा ॥ ७ ॥ वृषा सोमधुमां आसि वृषा देव वृषव्रतः । वृषा धर्माणि दधिषे ॥ ८ ॥ इष
पवस्व धारया मृज्यमानो मनीषिभिः । इन्द्रो रुचामिगा इहि ॥ ९ ॥ मन्द्रया सो-
मधारया वृषा पवस्व देवयुः । अव्या वारोभिरस्मयुः ॥ १० ॥ अया सोम सु क-
त्यया महान्तसम्यवर्द्धयाः मन्दान इष्टपायसे ॥ ११ ॥ अयं विचर्षणिर्दितः प-
वमानः स चेतति । हिन्वान आप्यं बृहत् ॥ १२ ॥ प्र न इन्दो महे तु न ऊर्मि
न बिभ्रदर्षसि । अभिदेवां अयास्यः ॥ १३ ॥ अपघ्नन्पवत मृधोपसोमो अराव्यः
गच्छभिन्द्रस्य । निष्कृतम् ॥ १४ ॥

॥ ३ ॥ ऋषिः—१—१२. भरद्वाजः काश्यपो गोतमोऽत्रिर्विश्वामित्रो जम-
दग्निर्वमिष्ठः ॥ पवमानो देवता ॥ बृहती छन्दः ॥ मध्यमः स्वरः ॥

॥ ३ ॥ पुनानः सोम धारयाषो वसानो अर्षसि । आ रत्नधा योनिमृतस्व
सीदस्युत्सो देवो हिरण्ययः ॥ १ ॥ परीतो पिञ्चता सुतं सोमो य उत्तमं हविः ।
दधन्वान् यो नर्यो अप्सवन्तरा सुषाव सोममाद्रिभिः ॥ २ ॥ आ सोम स्वानो
अद्रिभिस्तिरो वाराययव्या । जनो न पुरि चम्बोर्विशद्वरिस्सदो वनेषु दधिषे
॥ ३ ॥ प्र सोम देववीतये सिन्धुने पिप्पे अर्षसा । अंशोः पयसा मदरो न जा-
गृविरब्धाकोशं मधुरचुतम् ॥ ४ ॥ सोम उष्वाणः सोतुभिरधिष्णुभिरवीनाम् ।
अश्वयेव हरितायाति धारया मन्द्रयायातिधारया ॥ ५ ॥ तवाहं सोम रारब्ध सख्य इन्द्रो
दिवेदिवे । पुरुषे बभ्रा निचरन्ति मामव परिधीं रंतितां इहि ॥ ६ ॥ मृज्यमानः सुहस्त्या
सहृदे वाचमिन्वासि । रयि पिशङ्गं बहुलं पुरुस्पृहं पवनानाम्यर्षसि ॥ ७ ॥ अभि-
सोमास आयवः पवन्ते मध्वं मदम् । सहृदस्याधिविष्टे मनीषिणो मत्सरासो म-
दन्धुतः ॥ ८ ॥ पुनानः सोमजागृविरव्या वारैः परि प्रियः । त्वं विप्रो अमवो-
न्निरस्म मध्वा बभ्र मिमिचयः ॥ ९ ॥ इन्द्राय पवते मदः सोमो मरुत्वते सुतः ।

सहस्रधारो अत्यव्यमर्पति तमो मृजन्त्यायवः ॥ १० ॥ पवस्व वाजसातमोऽमि-
 विश्वानि वार्या । त्वं समुद्रः प्रथमे विधर्म देवेभ्यः सोम मत्सरः ॥ ११ ॥ पव-
 मान असृक्षत पवित्रमतिधारथा । मरुत्वन्तो मत्सरा इन्द्रिया हया मेधाममिप्र-
 यासि च ॥ १२ ॥

॥ ४ ॥ ऋषिः—१, ६ उशना काव्यः । २. वृषगणो वासिष्ठः । ३, ७
 पराशरः शाक्यः । ४, ६ वासिष्ठो मैत्रावरुणः । ५, १० प्रतर्दनः देवादासः ।
 ८ प्रस्कण्वः काव्यः ॥ पवमानो देवता ॥ त्रिगुणं ह्यन्दः ॥ धेवनः स्वरः ॥

॥ ४ ॥ प्र तु द्व परिकोशं निपीद नृभिः पुनानो अभिवाजमप । अश्वे न
 त्वा वाजिनं मजयन्नोच्छा बहिरागामिनयन्ति ॥ १ ॥ प्रकाव्यपुशनेन ब्रुवाणो
 देवा देवानां जनिमाविवक्ति । महिमतः शुचिवन्धुः पावकः पदा वराहो अस्थति
 रेभन् ॥ २ ॥ तिस्रो वाव हरयन् प्रवह्निश्चैनस्य धीति ब्रह्मणो मनीषाम् ।
 गावो यन्ति गोपतिं पृच्छमानाः सं मे यन्ति पतयो वावशानाः ॥ ३ ॥ अस्य
 प्रेषा हेमना पूयमानो देवो देवेभिः समपृक्षसम् । सुतः पवित्रं पर्येति रेभन् मि-
 तेव सद्य पशुमन्ति होता ॥ ४ ॥ सोमः पवते जनिता मतीनां जनिता दिवा ज-
 निता पृथिव्याः । जनितां प्रजनिता ग्र्यस्य जनितेन्द्रस्य जनितोऽव विष्णोः ॥ ५ ॥
 अभि त्रिपृष्ठं वृषणं वयोधामङ्गापिणमवावशन्त वाणीः । वनावसानां वरुणा न
 सिन्धुर्वि स्तनधा दयते वायाणि ॥ ६ ॥ अक्रान्तसमुद्रः प्रथमे विधर्मन् जनयन्
 प्रजा भुवनस्य गोपाः । वृषा पवित्रे अधिसानो अव्ये बृहत्सोमो वा वृधे स्वानो
 अद्रिः ॥ ७ ॥ कनिकन्ति हरिरासृज्यमानः सीदन्वनस्य जठरं पुनानः । नृमिर्य-
 तः कुण्ठे निक्षिजं गामतो मतिं जनयत स्वधामिः ॥ ८ ॥ एष स्य ते मधुमाँ
 इन्द्र सोमो वृषा वृष्णः परि पवित्रे अद्याः । सहस्रदाः शनदा भूरिदावा शश्व-
 तमं बहिरावाज्यस्थान ॥ ९ ॥ पवस्व सोम मधुमाँ अतावापो बसानो अधिसानो
 अव्ये । अव द्रोणानि घृतवन्ति रोह मदिन्तमो मत्सरः इन्द्रपानः ॥ १० ॥

॥ ५ ॥ ऋषिः — १ प्रतर्दनः । २, १० पद्मशरः शाक्यः । ३ इन्द्रप्रमतिर्वा-
सिष्ठः । ४ वसिष्ठः मैत्रावरुणः । ५ मृडीको वार्मिष्ठः । ६ नोधाः गौतमः । ७
कण्वा घोरः । ८ मन्युर्वासिष्ठः । ९ कृत्स्न आजिर्मः । ११ कश्यपः मारीचः । १२
मन्कण्वः काण्वः ॥ पवमानो देवता ॥ त्रिष्टुप् छन्दः ॥ धैवतः स्वरः ॥

॥ ५ ॥ प्र सेनानोः शूरा अग्ने रथानां गव्यं नेति हपते अस्य सेना । मद्रान्
कृपवन्निन्द्रहवान्त्सस्त्रिभ्य आ सोमा वस्त्रा रमसानि दत्ते ॥ १ ॥ प्र ते धारा
मधुमतीरसृग्रन्वारं यत्पूतो अत्यध्यव्यम् । पवमान पवसे धाम गानां जनयन्त
सूर्यमपिन्वो अर्केः ॥ २ ॥ प्र गायताभ्यचाम देवान्त्सोमं हिनोत महते धनाय ।
स्वादुः पवतामतिवारमव्यमासीदतु कलशं देव इन्दुः ॥ ३ ॥ प्रहिन्वानो जनिता
रोदस्यो रथो न वाजं सनिपन्नयासीत् । इन्द्र गच्छन्नायुधा संशिशानो विश्वा वसु
हस्तयोरादधानः ॥ ४ ॥ तन्नयदी मनसो वेनता वाग् ज्येष्ठस्य धर्मं धुनोरनीके ।
आदीमायन्वरमावावशाना जुष्टं पतिं कलशे गाव इन्दुम् ॥ ५ ॥ साकमुवां मर्ज-
यन्त स्वसागे दश धीरस्य धानयो धनुत्रीः । हरिः पर्यद्रज्जाः सूर्यस्य द्रोणं
ननक्षे अत्यो न वाजी ॥ ६ ॥ अधि यदस्मिन्वाजिनीव शुमः स्पद्धन्ते धियः सूर
न विशः । अपो वृणानः पवने कवीयान्वज्रं पशुवदनाय मन्म ॥ ७ ॥ इन्दुर्वाजी
पवते गोन्वाधा इन्द्रे सोमः सह इन्वन्मदाय । हन्ति रक्षो बाधते पर्यरातिं वरिव-
स्कृण्वन्वृजनस्य राजा ॥ ८ ॥ अया पवा पवस्याना वसूनि मांश्चत्व इन्दो सरसि
प्रथन्व । ब्रह्मश्रियस्य वातो न जूतिं पुरुमेधाश्चित्तकवे नरं धात् ॥ ९ ॥ महत्त-
त्सोमो महिषश्चकारापां यद्रर्भोवृणीत देवान् । अदधादिन्द्रे पवमान ओजो जन-
यत्सूर्ये ज्योतिरिन्दुः ॥ १० ॥ असर्जि वक्त्रा रथ्यं यथाजो धिया मनोता प्र-
थमा मनीषा । दशस्वसारो अधि सानो अव्ये मृजन्ति वह्निं सदनेष्वच्छ ॥ ११ ॥
अपांमिवेदमयस्ततुराणाः प्र मनीषा इरते सोममच्छ । नमस्यन्तीरुपचयन्ति स-
न्वाचविशन्त्युशतीरुशन्तम् ॥ १२ ॥

इति प्रथमोर्धः प्रपाठकः ॥

॥ ६ ॥ ऋषिः—१ आन्धीगुः श्यावाश्विः । २, ३ ययातिर्माहुषः । ४ मनुः
सांबरणः । ५, ८ अम्बरीष ऋजिश्वाणौ । ६, ७ ऋभसूनुकाश्यौ । ९ प्रजापतिर्वा-
श्यः ॥ पवमानो देवता ॥ छन्दः—१—६, ८, ९ अनुष्टुप् । ७ बृहती ॥ स्वरः—
१—६, ८, ९ गान्धारः । ७ मध्यमः ॥

॥ ६ ॥ पुरोजितो^३वो^३ अन्धसः^३ सुताय^३ मादयित्वे^३ । अप^३ श्वानं^३ श्रथिष्ठ^३ न^३
सत्वायो^३ दीर्घजिह्वयम्^३ ॥ १ ॥ अयं^३ पूषा^३ रयिमगः^३ सोमः^३ पुनानो^३ अर्षति । प-
तिर्विंशस्य^३ भूमनो^३ व्यख्यद्रोदसी^३ उभे ॥ २ ॥ सुतासो^३ मधुमत्तमाः^३ सोमा^३ इन्द्राय^३
मन्दिनः । पवित्रवन्तो^३ अक्षरन्^३ देवान्^३ गच्छन्तु^३ वो^३ मदाः ॥ ३ ॥ सोमाः^३ पवन्त^३
इन्द्रो^३ऽस्मभ्यं^३ गातुवित्तमा^३ । मित्राः^३ स्वाना^३ अरपसः^३ स्वाभ्यः^३ स्वर्विदः ॥ ४ ॥
अमी^३ नो^३ वाजसातमं^३ रयिमर्षशतस्पृहम्^३ । इन्द्रो^३ सहस्रमर्षसं^३ तुविष्टुम्नं^३ वि^३ मासहम्^३
॥ ५ ॥ अमी^३ नवन्ते^३ अद्रुहः^३ प्रियमिन्द्रस्य^३ काम्यम्^३ । वत्सं^३ न^३ पूर्वं^३ आयुनि^३ जातं^३
रिहन्ति^३ मातरः ॥ ६ ॥ आ^३ हयताय^३ धृष्यावे^३ धनुष्टन्वन्ति^३ पौंस्यम्^३ । शुक्रा^३ विय-
न्त्यसुराय^३ निणिजे^३ विषामघ्रे^३ महीयुरः ॥ ७ ॥ परित्वं^३ हयतं^३ हरिं^३ बभूवुः^३ पुनन्ति^३
षारेण्य^३ । यो^३ देवाग्निश्वा^३ इत्परि^३ मदेन^३ सह^३ गच्छति ॥ ८ ॥ प्रमुन्वाना^३पान्धसां^३
मर्तो^३ न^३ वष्ट^३ तद्वचः । अप^३ श्वानमराधसं^३ इतामस्त्रन^३ भृगवः ॥ ९ ॥

॥ ७ ॥ ऋषिः—१—३, ५ कविर्भार्गवः । ४ ऋषिगणः । ६ ऋषिगणः । ७
वेणुर्विश्वामित्रः । ८ वेनोभार्गवः । ९ भग्नानां वसुः । १० वन्तः । ११ अत्रिर्भौमः ।
१२ पवित्र आङ्गिरसः ॥ पवमानो देवता ॥ जगती छन्दः ॥ निषादः स्वरः ॥

॥ ७ ॥ अमिप्रियाणि^३ पवते^३ च^३ नो^३ हितो^३ नामानि^३ यद्भो^३ अधि^३ येषु^३ वदते ।
आ^३ सूर्यस्य^३ बृहतो^३ बृहन्नविरयं^३ विष्वञ्चमरुहद्विचक्ष्यः ॥ १ ॥ अचोदसो^३ नो^३ धन्व-
न्त्विन्दवः^३ प्रस्वानामो^३ बृहदेवेषु^३ हरयः । विचिदभ्राना^३ इषयो^३ अरातयो^३यो नः । सन्तु^३
सनिपन्तु^३ नो^३ धियः ॥ २ ॥ एष^३ प्रकोशे^३ मधुमां^३ अचिकद्विन्द्रस्य^३ बज्रो^३ वपुषो^३
वपुष्टयः । अम्यृरेतस्य^३ सुदुघा^३ घृतरचुतो^३ वाश्रा^३ अर्षन्ति^३ पयसा^३ च^३ धेनवः ॥ ३ ॥
प्रो^३ अयासीदिन्दुरिन्द्रस्य^३ निष्कृतं^३ सखा^३ सख्युनं^३ प्रमिनाति^३ सङ्गिरम् । मयं^३ इव

युवतिभिः समर्पति सोमः कलशे शतधामना पथा ॥४॥ धत्ता दिवः पवते कृत्स्नो
 रसो दक्षो देवानामनुमाद्यो नृभिः । हरिः सृजानो अत्यो न सत्त्वमिदृशा पाजांसि
 कृणुषे नदीष्वा ॥ ५ ॥ वृषा मतानां पवते विचक्षणः सोमो अह्नां प्रतरीतोपसां
 दिवः । प्राणा सिन्धूनां कलशां अचिक्रददिन्द्रस्य हार्द्याविशन्मनीषिभिः ॥ ६ ॥
 त्रिरस्मै सप्तधेनवो दुदुहिरे सत्यामाशिरं परमे व्योमनि । चत्वार्यन्या भुवनानि
 निर्णिजे चारुणि चक्रे यदतैरवर्द्धत ॥ ७ ॥ इन्द्राय सोमं सुषुतः परिभवापामी-
 वामवनु रक्षसा सह । माते रसस्य मत्सत द्रयाविनो द्रविणस्वन्त इह सन्निव-
 न्दवः ॥ ८ ॥ असावि सोमो अरुषो वृषा हरी राजेव दस्मो आमे गा अचिक्र-
 दत् । पुनानो वारमत्येष्यव्ययं श्येनो न योनिं घृतवन्तमासदत् ॥ ९ ॥ प्रदेवमच्छा
 मधुमन्त इन्द्रवामिष्यदन्त गाव आ न धनवः । बर्हिषदो वचनवन्त ऊवभिः परि-
 क्षुतमुस्त्रिया निर्णिजं धिरे ॥ १० ॥ अञ्जते व्यञ्जते समञ्जते कर्तुं रिहन्ति मध्वा-
 भ्यञ्जते । मिन्धोऽङ्गसे पतयन्तमुच्चयां हिरण्यपावाः पशुमप्सु गृभ्यते ॥ ११ ॥
 पवित्रं ते विननं ब्रह्मणस्पते प्रभृगात्राणि पर्धपि विश्वतः । अतमतनूनं तदामो
 अरनुते शृतास इद्वहन्तः सन्तदाशत ॥ १२ ॥

॥ ८ ॥ अर्थः—१. ७. ११ अग्निश्चाजुषः । २. चतुर्मानवः । ३. ४. ६.
 १० पर्वतनारदौ । ५ त्रित आण्यः । ६ मनुगामवः । ८. १२ द्वितो आण्यः ॥
 इन्द्रो देवता ॥ उष्णिक् छन्दः ॥ अपभः स्वरः ॥

॥ ८ ॥ इन्द्रमच्छुता इमे वृषा यन्तु हरयः । श्रुष्टे जातास इन्द्रवः स्वर्दिदः
 ॥ १ ॥ प्र धत्ता सोम जागृविरिन्द्रायेन्दो परिभवा । युमन्तं शुष्ममामर स्वर्दिदम्
 ॥ २ ॥ सखाय आनिर्णीदत् पुनानाय प्रगायत । शिशुम यज्ञः परिभूषत भिये
 ॥ ३ ॥ तं वः सखायो मदाय पुनानमभिगायत । शिशुम हव्यैः स्वदयन्त गूर्त्तिभिः
 ॥ ४ ॥ प्राणा शिशुमर्हीनां हिन्वन्तस्य दोधितिम् । विश्वा परिमिया भुवदध-
 दिता ॥ ५ ॥ पवस्व देवर्वातय इन्दो धाराभिरोजसा । आ कलशं मधुमान्सीम

नः सदः ॥ ६ ॥ सोमः पुनान ऊर्मिणाव्यं वारं विधावति । अग्रे वाचः पवमानः
 कनिकदत् ॥ ७ ॥ प्र पुनानाय वेधसे सोमाय वच उच्यते । भृतिं भरा मति-
 मिर्जुजोषते ॥ ८ ॥ गोमम इन्द्रो अश्वमत्सुतः सुदक्ष धनिव । शुचिं च वर्ण-
 माधि गोषु धारय ॥ ९ ॥ अस्मभ्यं त्वा वसुविदममि वाष्णीरनूषतं । गोमिष्टे वर्णमभि-
 वासयामसि ॥ १० ॥ पवते हर्यतो हरिरतिह्वरासि रक्षा । अभ्यर्ष स्तोतृभ्यो वीर-
 वद्यशः ॥ ११ ॥ परि कोशं मधुश्रुतं सोमः पुनानो अर्पति । अमिवाणींश्चषीणां
 सप्तानूषत ॥ १२ ॥

॥ ६ ॥ ऋषिः—१ गौर्ग्वीतिः शाक्तयाः । २ ऊर्ध्वसद्या आङ्गिरसः । ३,
 ८ ऋजिन्वा भारद्वाजः । ४ वृत्तयशा आङ्गिरसः । ५ ऋणव आङ्गिरसः । ६ शक्ति-
 र्वासिष्ठः । ७ उरुगाङ्गिरसः ॥ पवमानो देवता ॥ छन्दः—१-४, ६ ककुप् । ५ यवम-
 ध्या गायत्री । ७, ८ प्रगाथः ॥ स्वरः—१-४, ६ ऋपभः । ५ पङ्कजः । ७, ८
 मध्यमः ॥

॥ ६ ॥ पवस्व मधुमत्तम इन्द्राय सोमः कतुवित्तमो मदः । महि शुचतमो मदः
 ॥ १ ॥ अमिष्टुम्नं बृहद्यश इषस्पते दिदीहि देव देवयुष् । विकोशं मध्वमं
 युव ॥ २ ॥ आसोतापरिपिञ्जताश्च स्तोममसुरं रजस्तुरम् । वनप्रचमुदघ्नतम्
 ॥ ३ ॥ एतमु त्वं मदच्युतं सहस्रधारं वृषथं दिवोदुहम् । विन्वा वसुनि बिभ्र-
 तम् ॥ ४ ॥ स सुन्वे यो वसुर्ना यो रायामानेता य इज्यानाम् । सोमो यः
 सुखितीनाम् ॥ ५ ॥ त्वं ह्यारिणं देव्यं पवमानं जनिमानि घुमत्तमः । अमृतत्वाय
 षोषयन् ॥ ६ ॥ एषस्य धारया सुतो व्यावारोमिः पवते मदिन्तमः । क्रीळन्-
 मिरपामिव ॥ ७ ॥ य उस्त्रिया अपि या अंतररमानि निर्गा अकृन्तदोजसा । अमि
 मजं तत्तिषे गव्यमश्व्यं वर्मीव धृष्ट्यावाकज ॥ ८ ॥

इति द्वितीयोर्धः प्रपाठकः

43

॥ १० ॥ इन्द्र ज्येष्ठं न आभर ओजिष्ठं पुषुरि श्रवः । यदधिष्ठेन वज्रहस्त रो-
दसी उमे शुशिश्र पत्राः ॥ १ ॥ इन्द्रो राजा जगतश्चर्षणीनामविद्यमा विश्वरूप
यदस्य । ततो ददाति दाशुष वधूनि चोदद्राध उपस्तुताच्चिदवाक् ॥ २ ॥ यस्ये-
दमा रजोयुजस्तुजे जने वनं श्वः । इन्द्रस्य रन्त्यं बृहत् ॥ ३ ॥ उदुत्तमं वरुण
पाशमस्मदवाधमं विमध्यमं श्रथाय । अथादित्य व्रते वयन्त्ववानागसो आदितये
स्याम ॥ ४ ॥ त्वया वयम्पवमानेन सोम मेरे कृतं विचिनुयाम शश्वत् । तस्यो
मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत र्योः ॥ ५ ॥ इमं वृषणक्
कृणुतेकमिन्माम् ॥ ६ ॥ स न इन्द्राय यज्यवे वरुणाय मरुद्भ्यः । वरिवोवित्य-
रिस्त्वः ॥ ७ ॥ एना विश्वान्ययं आ पुम्नानि मानुषाणासु । सिषासन्तो वना-
महे ॥ ८ ॥ अहमस्मि प्रथमजा ऋतस्य पूर्वदेवभ्यो अमृतस्य नाम । यो मा ददाति
स इदेव माव दहमक्षमन्नमदन्तमग्नि ॥ ९ ॥

॥ ११ ॥ ऋषिः—१ श्रुतकृत्तः । २ पवित्रः । ३, ४ मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः ।
५ प्रथः । ६ गृत्समदः । ७ नृमेधपुरुमेधौ ॥ देवता—१, ३, ४, ७ इन्द्रः ।
२ पवमानः । ५ विश्वेदेवाः । ६ वायुः ॥ छन्दः—१, ३, ४, ६ गायत्री । २
जगती । ५ त्रिष्टुप् । ७ अनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३, ४, ६ षड्जः । २ निषादः ।
५ धैवतः । ७ गान्धारः ॥

॥ ११ ॥ ^{२३१२}त्वमेतदधारयः ^३कृष्णासु ^{२३३२}रोहिणीषु च । ^{१२}परुष्णाषु ^{३२३१२}रुशत्पयः ॥ १ ॥
^{१२}अरुरुचदुपसः ^{३२३}पृश्निरग्रिय उवा ^{१२}मिमेति ^{३२३३१२२२२२}ध्रुवनेषु ^{२२}वाजयुः । ^३मायाविनो ^{१२}ममिरे अस्य
^{३१२३२३}मायया नृचक्षुसः ^{३१३२२३१२}पितरो गममादधुः ॥ २ ॥ ^{२३२३३२३१२३१}इन्द्र इन्द्रयोः सचा सम्मिआ भू-

परिचक्ष्याणि वोचं सुम्नेष्विदो अन्तमा मदेम ॥ ६ ॥ यशो मा यावापृथिवी
यशो मेन्द्रबृहस्पती । यशो भगस्य विन्दतु यशो मा प्रतिमुच्यताम् । यशस्य ३:-
स्याः संसदोहम् प्रवदिता स्याम् ॥ १० ॥ इन्द्रस्य जु वीर्याणि प्रवोचं यानि
चकार प्रथमानि वज्री । अहश्चहिमन्वपस्ततर्द प्रवक्षणा अभिनत् पर्वतानाम् ।
॥ ११ ॥ अग्निरास्मि जन्मना जातवेदा घृतम्मे चक्षुरमृतम्मा आसन् । त्रिधातुरकी
रजसो विमानोऽजस्रञ्ज्योतिर्विरास्मि सवम् ॥ १२ ॥ पात्यग्निर्विपो अग्रस्पद
वेः पाति यक्षश्चरणं सूर्यस्य । पाति नामा सप्तशीपाणमग्निः पाति देवानाम्-
पमादमृष्वः ॥ १३ ॥

॥ १३ ॥ ऋषिः—१, २, ८—१२ वामदेवः । ३-७ नागयणः ॥ देवता—१
अग्निः । २ ऋतुः । ३-६ पुरुषः । ७ स्रष्टा । ८ यावापृथिवी । ९, ११ इन्द्रः ।
१० आत्मा । १२ गौः ॥ छन्दः—१, २ पङ्क्तिः । ३-७, ९, १० अनुष्टुप् ।
८, ११, १२ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, २ पञ्चमः । ३-७, ९, १० गान्धारः ।
७, ११, १२ धैवतः ॥

॥ १३ ॥ आजन्त्यग्ने समिधान दीदिवो जिह्वा चरत्यन्तरासनि । स त्वन्नो
अग्ने पयसा वसुविद्रधिं वर्चो दशे दाः ॥ १ ॥ वसन्त इक्षुरन्त्या ग्रीष्म इक्षु रन्त्यः ।
वषाण्यनुशरदो हेमन्तः शिशिर इक्षुरन्त्यः ॥ २ ॥ सहस्रशीषाः पुरुषः सह-
स्राचः सहस्रपात् । स भूमिं सवतो वृन्वात्यतिष्ठदशाङ्गुलम् ॥ ३ ॥ त्रिपादूर्ध्व
उदैत् पुरुषः पादोऽस्थेऽभवत्पुनः । तथा विष्वक्स्वक्कामदशना नशने अग्नि
॥ ४ ॥ पुरुष एवेदं सर्वं यद्भूतं यच्च मान्यम् । पादोऽस्य सर्वा भूतानि त्रिपा-
दस्यामृतन्दिवि ॥ ५ ॥ तावानस्य महिमाततो ज्यायांश्चपुरुषः । उतामृतत्वस्ये-
शानोयदन्नानतिरोहति ॥ ६ ॥ ततो विराडजायत विराजो अग्नि पुरुषः । स जातो
अत्यरिचक्षत पञ्चाद्रमिमयो पुरः ॥ ७ ॥ मन्ये वान्यावापृथिवी सुमाजसौ ये
अप्रथेयाममितमभियोजनम् । यावापृथिवी भवतं स्याने ते नो मुञ्चत महसः ॥ ८ ॥
हरी त इन्द्र अमभूययुतो ते हरितौ हरी । तन्त्वा स्तुवन्ति कवयः पुरुषासौ वन-

गैवः ॥ ६ ॥ यद्वाचो हिरण्यस्य यद्वा वर्चो गवाधृत । सत्यस्य जहाणो वर्चस्तेन
 मा समृजामसि ॥ १० ॥ सहस्तञ्च इन्द्रदद्योज ईश ह्यस्य महतो विरिणिन् ।
 क्रतुञ्च नृम्यं स्याविरञ्च वाजं वृत्रेषु शत्रून्सहना कृषी नः ॥ ११ ॥ सहर्षमाः
 सहवत्साउदेत विश्वा रूपाणि विभ्रतीद्व्यूमीः । उरुःपृथुरयवो अस्तुलोक इमा
 आपस्सुप्रपाणा इहस्त ॥ १२ ॥

॥ १४ ॥ ऋषिः—१ वैश्वानरः । विभ्राट् सूर्ययुत्रः । ३ कुन्माः । ४-६
 सारपराही । ७-१४ प्रस्कण्वः काण्वः ॥ देवता—१ अग्निः पवमानः । २-१४ सूर्यः ॥
 छन्दः २ जगती । ३ त्रिष्टुप् । १. ४-१४ गायत्री ॥ स्वरः—२ निपादः । ३
 धैवतः । १. ४-१४ पङ्क्तः ॥

॥ १४ ॥ अग्न आयुषि पवस आसुवाजमिपञ्च नः । आरे वाधस्व दुच्छु-
 नाम् ॥ १ ॥ विभ्राद् बृहत्पिबतु सोम्यम्मध्वायुर्दधद्यज्ञपतावविहृतम् । वातजू-
 तो यो अमिरक्षतिस्मना प्रजाः पिपत्ति बहुधा विराजति ॥ २ ॥ चित्रदेवाना-
 मुदगादनीकञ्चक्षुर्मित्रस्यवरुणस्याग्नेः । आप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं सूर्य
 आत्मा जगतस्तस्थुषश्च ॥ ३ ॥ आयङ्गोः पृथिनरकमीदमदन्मातरम्पुः । पितरञ्च
 प्रयत्स्वः ॥ ४ ॥ अन्तश्चरति रोचनास्वप्राणादपाननी । व्यख्यन्महिषो दिवम्
 ॥ ५ ॥ त्रिशदाम विराजति वाक् पतङ्गाय धीयते । प्रति वस्तोरह शुभिः ॥ ६ ॥
 अपत्येतायवो यथा नक्षत्रायन्त्यकुमिः । सुराय विश्वचक्षसे ॥ ७ ॥ अदृश्रमस्य
 केतवो वि रश्मयो जनां अनु । आजन्तो अग्नयो यथा ॥ ८ ॥ तरणिर्विश्वदर्शतो
 ज्योतिष्कुदसि सूर्य । विश्वमामासि रोचनम् ॥ ९ ॥ प्रत्यङ् देवानां विशः
 प्रत्यङ्कुदेषि मानुषान् । प्रत्यङ् विश्वं स्वईश ॥ १० ॥ येना पावक चक्षसा
 शूरयन्तज्जनां अनु । त्वं वरुण परयासि ॥ ११ ॥ उधामेषि रजः पृथ्व्यामिमानो
 अकुमिः । परयजन्मानि सूर्य ॥ १२ ॥ अयुक् सप्त शुन्ययुवः मूरो रथस्य

प्र० ६. अर्घप्र० ३. द० १४ ॥ पूर्वार्चिकः ॥

४७

^३नप्सूः । ता^१भि^२र्याति^३ स्वयु^१क्तिभिः ॥ १३ ॥ सप्त^३ त्वा^२ इरि^३तो रथे^२ बहन्ति^१ देव^२ सूर्य ।
शौचि^३ष्केशं^१ विचक्षण ॥ १४ ॥

इति तृतीयोऽर्थः प्रपाठकः षष्ठश्च

प्रपाठकः समाप्तः ॥

सामवेद-संहितायां पूर्वार्चिकः समाप्तः ॥

सं बुद्धोपागमविषययोगः ॥

* ओ३म् *

सामवेदसंहितायाः

उत्तरार्चिके

प्रथमप्रपाठकस्य प्रथमोर्द्धः ॥

अग्निः—१ अग्निः काश्यपो देवता वा । २ काश्यपो मारीचः । ३ वैश्वानसा
आङ्गिरसः । ४ भरद्वाजः । ५ विश्वामित्रो जमदग्निर्वा । ६ इरिमिठः । ७ विश्वामित्रो
गाथिनः । ८—१० असर्हीयुगाङ्गिरसः । ११ वामिष्ठः । १२ वामदेवः । १३ नोधा
कालीवनः । १४ कालः प्रगाथः । १५ पुष्कलोऽग्निः । १६ संहितः । १७ शफः ।
१८ श्यावान्ध्रः । १९ आन्धीगावः । २० अग्निर्वैश्वानरः । २१ साकामन्ध्रः । २२
सौभरिः । २३ नृमेधः ॥ देवता—१—३. ८—१०. १५—१९ सांमः । ४, २०,
२१ अग्निः । ५ मित्रावरुणौ । ६. ११, १३, १४, २२, २३ इन्द्रः । ७ इन्द्रा-
ग्नी । १२ सर्वदेवाः ॥ छन्दः—१—८. १२, १५, २१ गायत्री । ९, ११,
१३, १४, २० बृहती । १० त्रिष्टुप् । १६, २२, २३ कथुप् । १७ उष्णिक् । १८
अनुष्टुप् । १९ जगती ॥ स्वरः—१—८. १२, १५, २१ षड्जः । ९, ११,
१३, १४, २० मध्यमः । १० धैवतः । १६, १७, २२, २३ ऋषभः । १८
गान्धारः । १९ निषादः ॥

उपासौ गायता नरः पवमानायेन्दवे । अमि देवा इयन्ते ॥ अमि
ते मधुना पयोऽथवाणो आशिभ्युः देवं देवाय देवयुः ॥ स नः पवस्व शं गवे

शं जनाय शमवते । शं । राजभोषधीभ्यः ॥ १ ॥ दावद्युतत्या रुचा परिष्टामन्त्या
 कृपा । सोमः शुक्रा गवाशिरः ॥ हिन्वानोद्वेगमिहित आ वाजं वाज्यकभीत् ।
 सीदतो वनुषो यथा ॥ अधक्सोम स्वस्तये संजग्मानो दिवाकवे । पवस्व सूर्यो
 दृशे ॥ २ ॥ पवमानस्य ते कवे वाजित्सगा असृक्षत । अवतो न अवस्यवः ॥
 अन्धा काशं मधुश्रुतमसृग् वारे अव्यये । अवावशंत धीतयः ॥ अन्धा समुद्रमि-
 दवोऽस्ते गावो न धेनवः । अग्नभृतस्य योनिमा ॥ ३ ॥ अग्न आयाहि वीतये
 गृणानो हव्य दातये । नि हाता सत्सि बर्हिषि ॥ तं त्वा समिद्धिरंगिरो घृतेन
 वर्धयामसि । बृहच्छोवायविष्टय ॥ सनः पृथु श्रवाय्यमन्धा देव विवासासि । बृह-
 दग्ने सुवीर्यम् ॥ ४ ॥ आना मित्रावरुणा घृतेर्गव्युतिमुक्षतम् । मध्वा रजासि सु-
 क्रतु ॥ उरुशंसा नमोवृधा मद्वा दक्षस्य राजयः । द्राघिष्ठाभिः शुचिव्रता ॥ गृणाना
 जमदग्निना योनावृतस्य सीदतम् । पातं सोमघृतावृधा ॥ ५ ॥ आयाहि सुषुमा-
 हित इन्द्र सोम पिवा इमम् । एदं बहिः सदो मम ॥ आ त्वा ब्रह्मयुजा हरी वह-
 ताभिन्द्रकेशिना । उप ब्रह्माणि नः शृणु ॥ ब्रह्माणस्त्वायुजा वयं सोमपामिन्द्र
 सोमिनः । सुतावन्तो हवामहे ॥ ६ ॥ इन्द्राग्नी आगतं सुतं गीभिर्नभो वरेण्यम् ।
 अस्य पातं धियपिता ॥ इन्द्राग्नी जरितुः मचा यज्ञा जिगाति चेतनः । अया
 पातमिमं सुतम् ॥ इन्द्रमग्निं बविच्छदा यज्ञस्य जून्वा वृणे । ता सोमस्येह नृभ्य-
 ताम् ॥ ७ ॥ उक्षा ते जानमन्धसो दिवि सद्गम्याददे । उग्रं शर्म महि श्रवः ॥
 स न इन्द्राय यज्यवे वरुणाय मरुद्भ्यः । वरिवो वित्परिमव ॥ एना विश्वान्यय
 आयुम्नानि मानुषाणाम् । सिपासन्तो वनामहे ॥ ८ ॥ पुनानः सोम धारयापो
 वसानो अपसि । आ रत्नधा यानिमृतस्य सीदस्युत्सो देवो हिरण्ययः ॥ दुहान
 ऊर्ध्वदिव्यं मधुप्रियं प्रत्नं सधस्यमासदत् । आ पृच्छन् वरुणं वाज्यपसि नृभिर्द्वौतो
 विचक्षणः ॥ ९ ॥ प्रतु द्रव परिकोशं निर्षाद नृभिः पुनानो अभिवाजमर्ष । अश्व
 न त्वा वाजिनं मज्जयन्ताच्छा बहिर्गशानिर्नयन्ति ॥ स्वायुधः पवते देव इन्द्रश-
 स्तिहा वृजना रक्षमाणः । पिता देवानां जनिता सुदक्षो विष्टम्भो दिवो धरुणः

पृथिव्याः ॥ ऋषिर्विश्वः पुरेता जनानामृध्वीर उरुना काव्येन । चिद्वेद
 निहितं यदासामपीच्यं रेगुह्यं नाम गोनाम् ॥ १० ॥ अमि त्वा शर नोनुमोऽदुग्धा
 इव धेनवः । इशानमस्य जगतः स्वदृशमीशानमिन्द्र तस्थुषः ॥ न त्वावा अन्यो
 दिव्यो न पार्थिवः न जातो न जनिष्यते । अश्वायन्तो मयवन्निन्द्र वाजिनो गव्य-
 न्तस्त्वा हवामहे ॥ ११ ॥ कया नश्चित्र आभुवदूती सदाः वृधः सखा । कया
 शचिष्ठया वृता ॥ कस्त्वा सन्यामदानां महिष्ठो मत्सदन्धसः । दृढा बिदारुज वसु ॥
 अभीषृणुः सखीनायचिता जग्नुणाम् । शतम्भवाभ्यूनय ॥ १२ ॥ तं वोदस्मभू-
 तीपह वसोमन्दानमन्धसः । आभ वन्स न स्वसरपु धेनव इन्द्र गीर्भिनवामहे ॥ शुक्लं
 सुदानुं तत्रिपीभिनावृते गिरि न पुरुभोजमम् । क्षुमन्तं वाजां शशिन सहस्रिणं
 मत्तूगामन्तमीमहे ॥ १३ ॥ तरोभिर्वो विदद्वमुमिन्द्रं सवाध ऊनये । बृहदायन्तः
 सुतमोमे अश्वरे हुव मरं न कारिणम् ॥ न यं दुश्रा वग्ने न स्थिरा मुगो मदेष्टु
 शिशमन्धसः ॥ य आह-या शशमानाय सुन्वन् दाता जरित्रे उक्थ्यम् ॥ १४ ॥
 स्वादिष्ठया मदिष्ठया पवस्व सोम धारया । इन्द्राय पातवे सुतः ॥ रक्षोहा विश्व-
 चर्षणिर्गभियोनिमयोहते । द्राणं सधस्थमासदन् ॥ वरिवो धातमो भुवो महिष्ठो
 वृत्रहन्तम् । पपिगाधो मघोनाम् ॥ १५ ॥ पवस्व मधुमत्तम् इन्द्राय सोम क्रतु-
 विन्तमो मदः । महिष्टुतनमा मदः ॥ यस्य ते पीत्वा वृषमा वृषायन्तस्य पीत्वा
 स्वाविदः । स सुप्रकतो अभ्यक्रमादिपोच्छावाजं नैतशः ॥ १६ ॥ इन्द्रमच्छसुता
 इमे वृषणं यन्तु हरयः । श्रुष्टे जानाम इन्द्रवः स्वाविदः ॥ अयं भराय सानसि-
 न्द्राय पवते सुतः । सोमो जैत्रस्य चेतनि यथा विदे ॥ अस्येदिन्द्रो मदेष्वा प्राभं
 गृभ्णाति सानमिम् । वज्रं च वृषणं भग्नमसुजित् ॥ १७ ॥ पुरां जितिवो
 अन्धसः सुताय मादयित्वने । अप आनं अग्निह्न सन्वायो दीधजिह्वयम् ॥ यो
 धारया पावकया परिप्रस्पन्दते सुतः । इन्द्रश्चो न कृत्व्यः ॥ तं दुरापममीनरः
 सोमं विश्वच्या धिया । यज्ञाय सन्त्वद्रयः ॥ १८ ॥ अमि प्रियाण पवते च
 नो हितो नामानि यद्वा अधि येषु वधते । आ सूर्यस्य बृहतो बृहन्नाधि रथं विष्व-
 ष्वमरुहद्विचक्षणः ॥ अतस्य जिह्वा पवत मधु प्रियं वक्त्रा पतिर्षियो अस्या अ-

^{२२} ^{१ २} ^{३२} ^{३ २ ३ २} ^{५२} ^{३ २ ३ २ ३ २} ^{३ २} ^{१ २ ३२}
 दाभ्यः । दधाति पुत्रः पित्रोरपीच्यरेनाम तृतीयमधिरोचनं दिवः ॥ अवद्युतानः
^{३ १ २} ^{३ १ २} ^{३ २ क} ^{३ १ २ ३ १ २} ^{३ २} ^{३ १ २ ३ १ २}
 कलशां अचिक्रदन्मियेमाणः कोश आ हिरण्यये । अभी ऋतस्य दोहना अन-
^{३ १ २} ^{३ २ ३ २ २ १ २} ^{३ १ २} ^{३ १ २}
 षताधि त्रिपृष्ठ उषसो विराजसि ॥ १६ ॥ यज्ञायज्ञा वो अग्नये गिरागिरा च
^{१ २} ^{१ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ २ ३ १} ^{२ १} ^{३ १ २} ^{२ ३ २ ३ १ २}
 दक्षसे । प्र प्रवयममृतं जातवेदसं प्रियं मित्रं न शंसिषम् ॥ ऊर्जो नपातं स हि-
^{१ २ २ ३ १ २ २ ३ १ २} ^{२ ३ १ २} ^{३ १ २} ^{२ ३ २ ३ १ २} ^{३ २ ३ १ २}
 नायमस्मयुर्दाशेम हव्यदातये । भुवद्वाजेष्वविता भुवद्बुध उत त्राता तनूनाम् ॥ २० ॥
^{२ ३ १} ^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २ ३ १ २} ^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २}
 एरूषु ब्रवाणि तेऽग्न इत्येतरा गिरः । एभिर्वर्धास इन्दुभिः ॥ यत्र क्वचते मनो
^{१ २} ^{३ १ २} ^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २}
 दक्षं दक्षसे उत्तरम् । तत्र योनिं कृण्वसे ॥ न हि ते पूर्वमक्षिपद्बुधमनां पते ॥
^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २}
 अथा दुवो वनवसे ॥ २१ ॥ वयमु त्वामपूज्य स्थूरं न कञ्चिद्भरन्तोऽवस्थवः ।
^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २}
 बज्रिश्चित्रं हवामहे ॥ उपत्वा कर्मभूतये स नो युवोग्रथक्राम यो धृपत् । त्वामि-
^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २}
 मिद्वयवितारं वधुमते सखाय इन्द्र सानसिम् ॥ २२ ॥ अधाहीन्द्र गिर्वणः उप
^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २}
 त्वा काम इमहे समुमहे । उदेव गमन्त उदभिः वाणं त्वा यज्याभिवर्द्धन्ति शूर
^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २}
 ब्रह्माणि । वावृध्वासं चिदद्रिवो दिवेदिवे ॥ युञ्जन्ति हरी इषिरस्य गाययारौ
^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २}
 रथ उरुयुगे बचायुजा । इन्द्र वाहा स्वर्विदा ॥ २३ ॥

इति प्रथमोर्धः प्रपाठकः

ऋषिः—१. ४ श्रुतकक्षः । २. १५, १५ वसिष्ठः । ३. मेघानिधिप्रथमोर्धः । ४
 हरिमिठः । ६ कुसीदः काण्वः । ७ त्रिशोकः । ८ काण्वः प्रियमेधः । ९ विश्वामित्रः ।
 १० मधुच्छन्दा । ११ शुनःशेषः । १२ नागदः । १३ वामदेवः । १६ अयन्मरः ।
 १७, १८ अमितः काश्यपो अमहीयुवो । १९, २१ श्यावाश्वः । २० भरद्वाजादयः
 सप्तऋषयः । २२ प्रथममन्त्रस्य श्यावाश्वः, द्वितीयमन्त्रस्य प्रजापतिः, तृतीयमन्त्रस्य
 अम्बरीषः ॥ देवता—१-१२ इन्द्रः । १३, १६ अग्निः । १४ उषाः । १५ अधि-
 नो । १७-२२ सोमः ॥ छन्दः—१-११, १६-१९, २१ गायत्री । १२ उष्णिक् ।
 १३-१५, २० बृहती । २२ प्रथमाद्वितीयमन्त्रस्य उष्णिक् तृतीयमन्त्रस्य अनुष्टुप् ॥
 स्वरः—१-११, १६-१९, २१, २२ पङ्कजः । १२ ऋषभः । १३-१५, २०
 मध्यमः ॥

^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २}
 पान्तमा वो अग्नय इन्द्रमभिप्रगायत । विश्वासाहं शतक्रतुं मेहिष्ठं वर्षणी-
^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २} ^{२ ३ १ २}
 नाम् ॥ पुरुहूतं पुरुहूतं गाथान्याऽऽऽसनश्रुतम् । इन्द्र इति ब्रवीत न इन्द्र इमो

महोनां दाता वाजानां नृतुः । महा अमिश्वायमत् ॥ १ ॥ प्र व इन्द्राय मादनं
हृथश्वाय गायत । सखायः सोमपात्रे । शं सेदुक्यं सुदानव उत धुचं यथा नरः ।
चक्रमा सत्यराधसे ॥ त्वं न इन्द्रवाजयुस्त्वं गव्युः शतक्रतो । त्वं हिरण्ययुर्वसो
॥ २ ॥ वयमु त्वा तदिदधा इन्द्र त्वायन्तः सखायः । कण्वा उक्थेमिजरन्ते ॥
न धेमन्यदापपन वजिजपसो नविष्ठौ । तवेदुस्तामैशिकेत ॥ इच्छन्ति देवाः
सुन्वन्त न स्वप्नाय स्पृहयन्ति । यन्ति प्रमादमतन्द्राः ॥ ३ ॥ इन्द्राय मद्भने सुतं
परिष्टोभन्तु नो गिरः । अर्कमर्चन्तु कारवः ॥ यरिमन्विश्वा अधिभ्रियो रणन्ति
सप्तसंसदः । इन्द्रं सुते इवामहे ॥ त्रिकदुक्तेषु चेतनं देवासो यज्ञमनत । तमिद-
दन्तु नो गिरः ॥ ४ ॥ अयं त इन्द्र सोमो निपूतो अधि बर्हिषि । एहीमस्य द्रवा-
पिव ॥ शाचिगा शाचिपूजनायं रणायते सुतः । आखण्डल म्हुयसे ॥ यस्ते
मृक्कृषोणपात् मणपात् कुण्डपाय्यः । न्यस्मिन् दध्र आ मनः ॥ ५ ॥ आ तू न
इन्द्र जुमन्तं चित्रं ग्रामं सरुगृमाय । महा हस्ती दक्षिणेन ॥ विद्या हि त्वा दुवि
कुर्मिन्तुविदेष्णं तुर्वामघम् । तुविमात्रमवोमिः । न हि त्वा शरदेवा न मत्तासो
दित्सन्तम् । भीमं न गां वारयन्ते ॥ ६ ॥ अमि त्वा वृषभासुते सुतं सृजामि
पीतये । तुम्पाव्यश्रुही मदम् ॥ मा त्वा मूरा अविष्यवो मोपहस्वान आदमन् ।
मार्कां ब्रह्मद्विषं वनः ॥ इह त्वा गापरीणसं महे मन्दन्तु राधसे । सरो गौरो
यथा पिव ॥ ७ ॥ इदं वसो सुतमन्धः पिवा सुपूर्णमुदरम् । अनाभयिन् ररिमा
ते । नृमिधौतः सुतो अरनैरभ्यावारैः परिपूतः । अश्वो न निक्को नदीषु ॥ तं ते
यव यथा गोमिः स्वादुमकर्म श्रीणन्तः । इन्द्र त्वास्मिन्सधमादे ॥ ८ ॥ इदं
अन्वोजसा सुतं राधानां पते । पिवा त्वाऽरेस्य गिर्वणः ॥ यस्ते अनुस्वधामसत्सु
ते नियच्छ तन्वम् । स त्वा ममसु सोम्य ॥ प्र ते अरनोतु कुक्ष्योः प्रेन्द्र ब्रह्मणा
शिरः । प्र बाहू शूरराधसा ॥ ९ ॥ आ त्वे तानिषीदतेन्द्रमभिप्रगायत । सखाय
स्तोमवाहसः ॥ पुरुतमं पुरुषामीशानं वायणाम् । इन्द्रं सोमे सचा सुते ॥ स
यानो वाग आधुवत्स रावे स पुरन्ध्या । गमद्राजेभिरासनः ॥ १० ॥ योगे योगे

तवस्तरं वाजेवाजे इवामहे । सखाय इन्द्रमूतये ॥ अनु मत्नस्यौकसो हुवे तुविप्र
 ति नरम् । यं ते पूर्वं पिता हुवे ॥ आ धागमद्यदि श्रवत्सहस्रिणीभिरूतिभिः ।
 वाजमिरुष नो हवम् ॥ ११ ॥ इन्द्र सुतेषु सामेषु कर्तुं पुनीष उक्थम् । विदे
 ह्यस्य दक्षस्य महाहिषः । स प्रथमे व्योमनि देवानां सद्ने ह्यधः । सुपारः सुश्र-
 वस्तमः समप्सु जित् ॥ तपु हुवे वाजसातय इन्द्र मराय शुष्मिष्मम् । मया नः
 सुस्ने अन्तमः सखा वृधे ॥ १२ ॥ एना वो अग्निं नमसाजनिपातमाहुवे । प्रियं
 चेतिष्ठमरतिं स्वध्वरं विश्वस्य दूतममृतम् । स योजते अरुषा विश्वभोजसा स
 दुद्रवत्स्वाहुतः । मुन्नक्षा यज्ञः सुग्रावी वसुनां देव राधो जनानाम् ॥ १३ ॥ प्रत्यु
 अदरयान्युऽऽऽच्चन्ती दुहिता दिवः । अपो महीदृणुने चक्षुषातमो व्योमिष्क-
 णोति सूनरी ॥ उदुमिया मृजते मय सचा उय नक्षत्रमर्चिवत् । तवेदुषा व्युपि
 सूर्यस्य च संभक्तेन गमेमहि ॥ १४ ॥ इमा उवां दिविष्टय उस्मा हवन्ते अधिवना । अयं
 वामह्णवेसे शचीवम् विशांविशं हि गच्छथः ॥ युवं चित्रं ददधुर्भोजनं नरां चोदे-
 थां मृतृतावते । अर्वाप्रथं समनसा नियच्छन् पिबन्तं माम्य मधु ॥ १५ ॥ अस्य
 मत्नामनुशुतं शुक्रं दुदुहे अहयः । पयः सहस्रमासृषम् ॥ अयं स्य इवापद्ययं
 सरांसि धावति । समप्रवत आदिवम् ॥ अयं विश्वानि निष्ठति पुनानां भुवनो
 परि । सोमो देवां न मयः ॥ १६ ॥ एष प्रन्नेन जन्मना देवा देवभ्यः सुतः ।
 हरिः पवित्रे अपेति ॥ एष प्रन्नेन मन्मना देवा देवभ्यस्परि । कचिर्विप्रेण वा-
 वृधे ॥ दुशानः प्रजमिन्पयः पवित्रे परिपिन्गमे । क्रन्दं देवां अजीजनः ॥ १७ ॥
 उप शिञ्चापतस्थुषो मियसमा धेहि शत्रवे । पवमानं विद रयिन् ॥ उपोषु जानम-
 सुरं गोमिमं पविष्कृतम् । इन्दुं देवा अयसिषुः ॥ उपास्मै गायता नरः पवमा-
 नायेन्द्रवे । आमदेवा । इयक्षते ॥ १८ ॥ प्र सोमामो विपश्चिताऽप्यो नयन्त ऊ-
 मयः । वनानि महिषा इव ॥ आयि द्रोणानि बभ्रवः शुक्रा अतस्य धारया ।
 वाजं गोमन्तमक्षरन् ॥ सुता इन्द्राय वायवे वरुणाय मरुद्भ्यः । सोमा अपेन्तु
 विष्णवे ॥ १९ ॥ प्र साम देववीतये सिन्धुन पिप्ये अर्घसा अंशोः पयसा म-

^{३ १ २} दिरो न जाण्विरन्द्वाकोशं मयुश्रुतम् ॥ ^{२ १ २} आहृतता अजुनो अत्के अव्यतप्रियः
^{१ १ २} सनुन मर्ज्यः । ^{१ २} तमीं हिन्वन्त्यपदा यथा रथं नदीष्वगमस्त्योः ॥ २० ॥ ^{३ १ २} प्र सो-
^{२ १} मासो मदच्युतः श्रवसे नो मघोनाम् । ^{३ १ २} मुता विदधे अक्रमः ॥ ^{१ २} आदीं हंसो यथा
^{३ १} गणं विश्वस्यावीवशन्मतिम् । ^{३ १ २} अत्यो न गोभिरज्यते ॥ ^{१ २} आदीं त्रितस्य योषणो
^{१ २} हरिं हिन्वन्त्यद्रिभिः । ^{२ १ २} इन्दुमिन्द्राय पीतये ॥ २१ ॥ ^{३ १ २} अथा पवस्व देवयूरेभन्
^{१ २} पर्येषिविरवतः । ^{२ १ २} मघोधारा असृचनः ॥ ^{३ १ २} पक्ते हयता हरिः रतिह्वरा सिरं
^२ ह्या । ^{३ १ २} अभ्यर्षस्तातृभ्यो वीर वद्यशः ॥ ^{१ २} प्रमुन्वानायान्धसो मत्तो न वष्टतद्वचः ।
^३ अपरवानमराधसं हता मखन्न भृगवः ॥

इति त्रितीयोऽर्धः प्रपाठकः प्रथमश्च

प्रपाठकः समाप्तः

— 3/1/11 —

अथ द्वितीयः प्रपाठकः

अधिः—जमदग्निः । २, ५, १५ अमहीयुः । ३ कश्यपः । ४, १० भृगुर्बा-
 रुणिर्जमदग्निर्बा । ६, ७ मेधातिथिः काण्वः । ८ मधुच्छन्दावैश्वामित्रः । ९ वसिष्ठः ।
 ११ अपमन्युर्वासिष्ठः । १२ शंयुर्बार्हस्पत्यः । १३ प्रस्कण्वः काण्वः । १४ नृमेधा ।
 १६ नहुषोमानवः । १७ सिकतानिवारीआययोः द्वयोः पृष्णयोऽजाश्वरमस्थ । १८ भुत-
 कक्षः सुकक्षो वा । १९ जेतामाधुच्छन्दसः ॥ देवता—१—५, १०, १५—१७
 पवमानः सोमः । ६ अग्निः । ७ मित्रावरुणौ । ८, १२—१४, १८, १९ इन्द्रः । ९
 इन्द्राग्नी ॥ छन्दः—१—१०, १५, १८ गायत्री । ११ त्रिष्टुप् । १२—१४
 प्रागार्थ । १६, १९ अनुष्टुप् । १७ जगती ॥ स्वरः—१—१०, १५, १८ पङ्क्तिः ।
 ११ धैवतः । १२—१४ मध्यमः । १६, १९ गान्धारः । १७ निषादः ॥

पवस्य वाचो अग्रियः सोमं चित्रामिरुविभिः । अग्निं विश्वानि काभ्या ॥
 त्वं समुद्रिया अपोग्रियो वाच इरयन् । पवस्व विश्वचर्षणे ॥ तुभ्येमां धुवनो कवे
 महिम्ने सोम तस्थिरे । तुभ्यं धावन्ति धेनवः ॥ १ ॥ पवस्वेन्दो वृषा सुतः कृधी
 नो यशसो जने । विश्वा अप द्विषो जहि ॥ यस्य ते सख्ये वयं सासक्षाम पृत-
 न्यतः । तवेन्दो पुम्न उत्तमे ॥ या ते मीमान्यायुधा सिग्मानि सन्तिधुवन्धे । र-
 खा समस्य नो निदः ॥ २ ॥ वृषा सोम द्युमां असि वृषा देव वृषव्रतः । वृषा
 घमांश्चि दध्रिषे ॥ वृष्णस्ते वृष्ण्यं शवो वृषा वनं वृषा सुतः । स त्वंवृषन्वृषेदसि ॥
 अश्वो न चक्रदो वृषा सङ्गा इन्दो समवतः । वि नो राये दुरो वृषि ॥ ३ ॥
 वृषा असि मातुना पुमन्तं त्वा हवामहे । पवमान स्वर्शशम् ॥ यदङ्घ्रिः परिषि-
 न्यसे ममृष्यमान आयुमिः । द्रोणे सधस्थमश्नुषे ॥ आ पवस्व सुवीर्यं मन्दमानः
 स्वायुध । इहोष्विन्दवागाहि ॥ ४ ॥ पवमानस्य ते वयं पवित्रमम्युन्दतः । सखि-
 त्वमावृक्षीमहे ॥ ये ते पवित्रमम्योऽमिच्छन्ति धारवा । तेभिर्नः सोम मृक्ष्यः ॥

स नः पुनान आ भर रयिं वीरवतीमिषम् । ईशानः सोम विश्वतः ॥ ५ ॥ अग्नि
 दत्तं दृष्टीमहे होतारं विश्ववेदसम् । अस्य यज्ञस्य सुक्रतुम् ॥ अग्निमग्निं हवीमभिः
 सदा हवन्त विश्वपतिम् । हव्यवाहं पुरुप्रियम् ॥ अग्ने देवा इहावह जज्ञानो वृक्त-
 पर्हिवे । आसि होता न इह्यः ॥ ६ ॥ मित्रं वयं हवामहे वरुण सोमपीतये । या
 जाता पूतदक्षसा ॥ अतेन यावता वृषा वृनस्य ज्योतिषस्पती । ता मित्रावरुणा
 हुवे ॥ वरुणः प्राविता भुवामित्रो विद्वाभिरुतिभिः । करतां नः सुराधसः ॥ ७ ॥
 इन्द्रमिन्द्राग्निना वृहदिन्द्रमर्कमिर्कणः । इन्द्रे वाणीरनुपत ॥ इन्द्र इदयोः सचा
 सस्मिन्न आ वचो युजा । इन्द्रो वजी हिण्ययः ॥ इन्द्र वाजेषु नोऽव सहस्रप्र-
 धनेषु च । उग्र उग्रामिरुतिभिः ॥ इन्द्रो दीर्घाय चक्षम आभूय रोहयद्वि । वि
 गोमिर्गद्विर्मरयत् ॥ ८ ॥ इन्द्रे अग्रा नमो वृहत्सुवृक्त्रिमरयामहे । धिया धेना अव-
 स्यवः ॥ ता हि शश्वन्त इडत इथा विप्राम ऊतये । सवाधो वाजसातये ॥ ता
 वां गीमिर्विपयवः प्रयस्वन्तो हवामहे । मेधसाता सनिष्यवः ॥ ९ ॥ वृषा पवस्व
 धारया । मरुत्वते च मत्सरः । विश्वा दधान आजसा ॥ तं त्वा धर्त्तारमोययोऽवेऽ-
 पवमानस्वदृशम् । दिन्वे वाजेषु वाजिनम् ॥ अया चित्तो विपानया हरिः पवस्व
 धारया । युजं वाजेषु चोदय ॥ १० ॥ वृषा शोणा अग्निं कनिक्कदद्रा नदयन्नेषि
 पृथिवीमुत धाम् । इन्द्रस्येव वन्तुग शृण्व आजो प्रचोदयन्नेषि वाचमेमाम् ॥
 रसाय्यः पवसा पिन्वमान इत्यन्नेषि मधुमन्तमशुम् । पवमानः सन्तनिमेषि कृण्व-
 ञ्छिन्द्राय सोम परिषिच्यमानः । एवा पवस्व मदिगा मदायोदग्रामस्य नमयं वध-
 स्नुम् । परि वर्णं मरमाणो रुशन्तं गव्युर्नो अय परि सोम सिक्तः ॥ ११ ॥
 त्वामिद्धि हवामहे साना वाजस्य कारवः । त्वां वृत्रेष्विन्द्र सत्पतिन्नस्त्वा काष्ठा-
 स्वर्वतः ॥ स त्वं नाशित्र वज्रहस्त धृष्णुया मह स्तवानो अद्रिवः । गामश्च रथ्य-
 मिन्द्र सङ्गिर सत्रा वाजं न जिग्युषे ॥ १२ ॥ अग्निं प्र वः सुराधसमिन्द्रमच यथा
 विदे । यो जरितृभ्यो मधवा पुरुवसुः सहस्रेणैव शिञ्चति । शतानीकैव प्रजिगाति
 धृष्णुया हन्ति वृत्राणि दाशुषे । गिरेरिव प्र रसा अस्य पिन्विरे दग्नाणि पुरुषो-

जसः ॥ १३ ॥ त्वामिदा श्यो नरोऽप्येषन् वज्रिन् भूर्गवः । स इन्द्र स्तोमवाहस
इह श्रुध्युप स्वसरमा गहि ॥ मत्स्वा सुशिप्रिन् हरिवस्तमीमहे त्वया भूषन्ति वेधसः ।
तव श्रवां स्युपमान्युबध्यसुतोष्विन्द्र गिर्विणः ॥ १४ ॥ यस्ते मदो वरेष्यस्तेनाप-
वस्वान्धसा । देवावैरघशं सहा ॥ जघ्नितृत्रमभिप्रियं सस्तिर्वाजं दिवे दिवे । गोषा-
तिररवसा असि ॥ सम्मिश्रो अरुषो भुवः सूपस्थाभिर्न धेनुभिः । सीदच्छन्तो
न योनिमा ॥ १५ ॥ अयं पूषा रयिर्मगः सोमः पुनानो अर्पति । पतिर्विश्वस्य
भूमनो व्यख्यद्रोदसी उमे ॥ समु प्रिया अनूपत गावो मदाय घृध्वयः । सोमासं
कृण्वते पथः पवमानास इन्द्रवः ॥ य आजिष्टस्तमामर पवमान श्रवाय्यम् । यः पञ्च
चपर्णीरभि रयिं येन वनामहे ॥ १६ ॥ वृषा मर्तानां पवते विचक्षणः सोमो अह्ना
प्रतरीतापसां दिवः । प्राणा सिन्धूनां कलशां अचिक्रददिन्द्रस्य हावाविशन्म-
नीषिभिः ॥ मनीषिभिः पवते पून्यः कविर्नुमियतः परिकाशां असिष्यदत् । त्रि-
तस्य नाम जनयन्मधु चरन्दिन्द्रस्य वायुं सरुषाय वधयन् ॥ अयं पुनान उपमो
अरोचयदयं सिन्धुभ्यो अभवदुलोककृत् । अयं त्रिः सप्त दुदुहान आशिरं सोमो
हृदे पवते चारु मन्मरः ॥ १७ ॥ एवाद्यासि वीर्युग्वाशर उत स्थिरः । एवा ते
राध्यं मनः ॥ एवा गतिस्तुविमर्षविश्वेभिर्धायि धातुभिः । अधाचिदिन्द्र न सचा ॥
माषु ब्रह्मेव तन्द्रयुभवा वाजानां पते । मत्स्वा सुस्य गोमतः ॥ १८ ॥ इन्द्र विश्वा
अवीवृधन्समुद्रव्यचर्म गिरः । रथीतमं रथीनां वाजानां मन्पति पतिम् ॥ सरुषे
त इन्द्र वाजिनो मा मेम शवसस्पते । त्वामभिप्रनानुमो जनारमपराजितम् ॥
पूर्वादिन्द्रस्य गतयो न विदस्यन्त्युतयः । यदा वाजस्य गोमतस्तावुभ्यो महते
मधम् ॥ १९ ॥

इति प्रथमोऽर्धः प्रपाठकः ॥

अग्निः—१ जमदग्निः । २ भृगुवर्माजमदग्निवो । ३ कविर्भार्गवः । ४
कश्यपः । ५ मेधातिथिः काण्वः । ६, ७ मधुच्छन्दा वेधामित्रः । ८ भरद्वाजो बार्हस्प-
त्यः । ९ समर्षयः । १० पराशरः । ११ पुरुहन्मा । १२ मेधातिथिः काण्वः ।

१३ वसिष्ठः । १४ त्रितः । १५ ययानिर्नाहुषः । १६ पवित्रः । १७ सोमरिः का-
 रवः । १८ गोरूक्तयश्चर्माकनो काण्वायनो । १९ तिरश्चीः ॥ देवता—१—४, ६,
 १०, १४—१६ पवमानः सोमः । ५, १७ आग्निः । ६ मित्रावरुणौ । ७ मरुत
 इन्द्रश्च । ८ इन्द्राग्नी । ११—१३, १८, १९ इन्द्रः ॥ छन्दः—१—८, १४
 गायत्री । ९ बृहती सतोबृहती द्विपदा क्रमेण । १० त्रिष्टुप् । ११, १३ प्रगाथं ।
 १२ बृहती । १५, १९ अनुष्टुप् । १६ जगती । १७ ककुप् सतोबृहती च क्रमेण ।
 १८ उष्णिक् ॥ स्वरः—१—८, १४ पङ्क्तः । ९, ११—१३ मध्यमः । १०
 धैवतः । १५, १९ गान्धारः । १६ निषादः । १७, १८ ऋषभः ॥

एते असृग्रमिन्द्रवस्तिरः पवित्रमाशवः । विश्वान्यभिसौमगा ॥ विघ्नन्तो
 दुर्गता पुरु मुगा ताकाय वाजिनः । तमना कृण्वन्तो अवंतः ॥ कृण्वन्तो वरिवो
 गवःस्यर्पति सुष्टुतिम् । इडामरमभ्यं संयतम् ॥ १ ॥ राजा मेधाभिरीयते पव-
 मानो मनावधि । अन्तर्दिष्टेण यातये ॥ आ नः सोम सहो जुवो रूपं न वचसे
 मर । मुष्याणां देववीतये ॥ आ न इन्द्रो शातस्विनं गवां पोषं स्वश्व्यम् । वहा
 मगतिमूतये ॥ २ ॥ तं न्वा नृम्णानि विश्रतं सधस्थेषु महो दिवः । चारुं मुकु-
 त्यये महे ॥ संवृक्कभृष्णमुक्थ्यं महामहिम्रतं मदम् । शतं पुरो रुरुक्षिम् ॥ अत-
 स्त्वा रयिरभ्ययद्राजानं मुक्तो दिवः । मुदणो अव्यधी भरत ॥ अथा दिन्वान
 इन्द्रियं ज्यायो महिन्वमानशे । अभिष्टिकृद्विचरिणिः । विश्वस्मा इत्स्वदश साधारणं
 रजस्तुरम् । गोपामृतम्य विभरत् ॥ ३ ॥ इष पवस्व धारया मृज्यमानो मनीषि-
 मिः । इन्द्रो रुचाभिगा इहि ॥ पुनानो वरिवस्कृष्युजं जनाय गिर्वणः । हरे सु-
 जान आशिरम् ॥ पुनानो देववीतये इन्द्रम्य याद्वि निष्कृतम् । द्युतानो वाजि-
 मिर्हितः ॥ ४ ॥ अग्निनाग्निः समिध्यते कविगृहपतिषुवा । इव्यवाङ्मुह्यास्यः ॥
 यस्त्वामग्ने हविष्यतिदूतं देव सपयति । तस्य स्म प्राविता भव ॥ यो अग्निं देव-
 वीतये हविष्मां शाविवासति । तस्मै पावक मृडय ॥ ५ ॥ मित्रं हुवे पूतदत्तं वरुणं
 च रिशादसम् । धियं घृतार्चा साधन्ता ॥ ऋतेन मित्रावरुणावृतावृधावृतस्पृशा ।

क्रतुं बृहन्तमाशये ॥ कवी नो भिनावरुणा तुविजाता उरुक्षया । दधं दधाते अ-
 पसम् ॥ ६ ॥ इन्द्रेण सं हि दधसे संजगमानो अविभ्युषा । मन्दू समानवर्चसा ॥
 आदह स्वधामनु पुनर्गर्भत्वमेरिरे । दधाना नाम यज्ञियम् ॥ वीळु चिदारुजन्तुमि-
 गुदा चिदिन्द्र वह्निमिः । अविन्द उस्त्रिया अनु ॥ ७ ॥ ता हुवे ययोरिदं पप्ने
 विश्व पुगकृतम् । इन्द्राग्नी न मर्द्धतः उग्रा विघनिना मृधः इन्द्राग्नी हवामहे ।
 ता नो मृळ्यात इदृशे ॥ हथो वृत्राण्याया हथो दासानि सत्पती । हथो विश्वा
 अपद्विषः ॥ ८ ॥ अमि सोमास आयवः पवन्ते मघं मदम् । समुद्रस्याधविष्टपे
 मनीषिणो मत्सगसो मदच्युतः ॥ तरत्समुद्रं पवमान उर्मिणा राजा देव ऋतं
 बृहत् । अषा मित्रस्य वरुणस्य धर्मणा प्रहिन्वान ऋतं बृहत् ॥ नृभिर्मैमणा हयतो
 विचक्ष्यो राजा देवः समुद्रथः ॥ ९ ॥ तिस्रो वाच इरयति प्रवक्षिऋतस्य धानि
 ब्रह्मणो मनीषाम् । गावो यन्ति गोपतिं पृच्छमानाः सोमं यन्ति मनयो वाव-
 शानाः ॥ सोमं गवो धेनवो वावशानाः सोमं विप्रा मतिमिः पृच्छमानाः । सोमः
 सुत ऋच्यते पूयमानः सोमं अकस्त्रिपुमः मन्वन्ते ॥ एवा नः सोम परिपिच्य-
 मान आपवस्व पूयमानः स्वस्ति । इन्द्रमाविश बृहता मदेन वद्धया वाचं जनया
 पुगन्धिम् ॥ १० ॥ यथाव इन्द्र ते शतं शतं भूर्मारुतस्युः । न त्वा दज्जन्महसं
 स्रया अनु न जातमष्टोदसी ॥ आ पप्राथ महिना वृष्यया वृषन्निषा शविष्ट
 शवसा । अरुणो अव मघवन् गोमतिं ब्रजे यज्ञि विप्रामिरुतिमिः ॥ ११ ॥ वयं
 ध त्वा सुतावन्तः आपो न बृहवर्हिषः । पवित्रस्य प्रस्नवक्षेणु बृत्रहन् परिस्तो-
 तार आसते ॥ स्वगन्ति त्वा सुते नरो वमो निगंक उक्थिनः । कदा सुतं वृषाण
 ओक आगमइन्द्र स्वन्दीववमगः ॥ कण्वेमिष्टृष्णवा धृषद्वाजं दर्पि सहस्रिणम् ।
 पिशङ्करूपं मघवन्विचर्षणे मत्तु गोमन्तमीमहे ॥ १२ ॥ तरश्चिरिस्त्रिषासति वाजं
 पुगन्ध्या युजा । आ व इन्द्रं पुरुहतेनमे गिरा नेमिं तष्टव सुद्रुवम् ॥ न दुष्टुति-
 विशां देषु शस्यते न स्नेषन्तं गयिनशत् । मुशक्किग्निमघवन् तस्यं मावते दप्य
 वत्पार्ये दिवि ॥ १३ ॥ तिस्रो वाच उदीरत गावो मिमन्ति धेनवः । हरिरेति

कनिकदत् ॥ अमि ब्रह्मीरनूपत यद्हीः तस्य मातरः । मर्जयन्तीर्दिवः शिशुम् ॥
 रायः समुद्राश्चतुरोऽस्मभ्यं सोम विश्वतः । आपवस्व सहस्रिणः ॥ १४ ॥ सुतासो
 मधुमत्तमाः सोमा इन्द्राय मन्दिनः । पवित्रवन्तो अक्षरं देवा गच्छन्तु वा मदाः ॥
 इन्दुरिन्द्राय पवत इति देवासो अब्रुवन् । वाचस्पतिमस्वस्यते विश्वस्येशान ओ-
 जसः ॥ सहस्रधारः पवते समुद्रो वाचभीक्ष्वयः । सोमस्पती रयीणां सखेन्द्रस्य
 दिवेदिवे ॥ १५ ॥ पवित्रं ते विततं ब्रह्मणस्पते प्रभृगात्राणि पर्यपि विश्वतः ।
 अतस्तनूनं तदामो अब्रुवन्तु शृतास इद्वहन्तः सन्तदाशत ॥ तपोष्पवित्रं विततं
 दिवस्पदेऽर्चन्तो अस्य तन्तवा व्यस्थिरन् । अवन्त्यस्य पवितारमः शवो दिवः पृष्ठ-
 माधिरोहन्ति तेजसा ॥ अरुरुचदुषसः पृश्निरग्निय उक्षा मिमेति भुवनेषु वाजयुः ।
 मायाविनो ममिरे अस्य मायया नृचक्षसः पितरो गर्भमादधुः ॥ १६ ॥ प्र मं-
 हिष्ठाय गायत श्रुतान्वे बृहते शुक्रशोचिपे । उपस्तुतासो अग्नये ॥ आ वसते
 मधवा वीरवद्यशः समिद्धो घुम्याहुतः । कुवित्रो अस्य सुमतिर्भवीयस्यच्छ वाजे-
 मिरागमन् ॥ १७ ॥ तं तं मदं गृणीमसि वृषणं पृच्छ सासहिम् । उ लोककृन्तु-
 मद्रिवो हरिश्चियम् ॥ येन ज्योतीष्यायवे मनवे मनवे च विवेदिथ । मन्दानो अस्य
 बर्हिषो विराजसि ॥ तदद्या चित्त उक्थिनोऽनुषुवन्ति पूर्वथा । वृषपत्नीरूपो जया
 दिवेदिवे ॥ १८ ॥ श्रुधी हवं तिरश्च्या इन्द्र यस्त्वा सपयति । सुवीर्यस्य गोमतो
 रायस्पृद्धिः महान् असि ॥ यस्त इन्द्र नवीयसी गिरं मन्द्रामर्जीजनत् । चिकित्त्वि-
 न्मनसं धियं प्रत्नामृतस्य पिप्पुषीम् ॥ तमुष्टवाम यं गिर इन्द्रमुबध्यानि वावृधुः ।
 पुरुषस्य पौंस्या सिपासन्तो वनामहे ॥ १९ ॥

इति द्वितीयोऽर्धः प्रपाठकः द्वितीयश्च

प्रपाठकः समाप्तः ॥

अथ तृतीयः प्रपाठकः ॥

ऋषिः—१ आकृष्टाभाषाः । २ अमर्हयुः । ३ मेध्यातिथिः । ४, १२ बृहन्मतिः ।
 ५ भृगुर्वारुणिर्जमदग्निः । ६ सुतंभरआत्रेयः । ७ गुत्समदः । ८, २१ गान्तमो गह-
 गणः । ९, १३ वसिष्ठः । १० हृदन्वुत आगम्यः । ११ समर्पयः । १२ रेभः वा-
 श्यपः । १५ पुरुहन्मा । १६ अमितः काश्यपो देवलो वा । १७ शक्तिगुरुश्च क्रमेण ।
 १८ अग्निः । १९ प्रतर्दनो दैवोदासिः । २० प्रयोगो भार्गव अग्निर्वा पावको धार्ह-
 स्ययः अथर्वानी गृहपतिर्यात्र्यो महमः सुतो तयोर्वान्यतरः ॥ देवता—१—५,
 १०—१२, १६—१९ पवमानः सोमः । ६, २० अग्निः । ७ मित्रावरुणौ । ८,
 १३—१५, २१ इन्द्रः । ९ इन्द्राग्नी ॥ छन्दः—१, ६ जगती । २—५, ७—१०,
 १२, १६, २० गायत्री । ११ बृहती नतोबृहती च क्रमेण । १३ विगद् । १४
 अतिजगती । १५ प्रागार्थः । १७ ककुप् च मनोबृहती च क्रमेण । १८ त्रिष्टुप् ।
 १९ त्रिष्टुप् । २१ अनुष्टुप् ॥ मन्त्रः—१, ६, १४ निषादः । २—५, ७—१०, १२,
 १६, २० षड्जः । ११, १३, १५, १७ मध्यमः । १८ ऋषभः । १९ धैवतः ।
 २१ गान्धारः ॥

प्र त आश्विनीः पवमान धेनवो दिव्या अमृगं पयसा धर्गमणि । प्रान्त-
 रिचात् स्थाविर्गस्ते अमृत्तये त्वा मृजन्त्युपिपाण वेधसः ॥ उभयतः पवमा-
 नस्य रश्मयो ध्रुवस्य सतः परियन्ति केतवः । यदी पवित्र अधिमृज्यते हरिः सत्ता
 नि योनौ कलशेषु मीदति ॥ विश्वा धामानि विश्वचक्ष ऋभसः प्रभोष्टे सतः
 परियन्ति केतवः । व्यानशी पवसे सोम धर्मेणा पातविश्वस्य भुवनस्य राजमि
 ॥ १ ॥ पवमानो अजीजनदिव्यश्च तन्यतुम् । ज्योतिर्वैश्वानरं बृहत् ॥ पव-
 मान रमस्तव इदो राजन्नरुच्छुनः । वि वारमव्यमपति ॥ पवमानस्य ते रसा
 दक्षा विराजति शुमान् । ज्योतिर्विश्वं स्वदृशं ॥ २ ॥ प्रयद्गावो न भूर्णयस्त्वेपा

अयासा अक्रतुः । प्रन्तः कृष्णामप त्वचम् ॥ सुवितस्य वनामहे तिसंतु दुर्गायम् ।
 साक्षाम दस्युमव्रतम् ॥ शृण्वे वृष्टेरिव स्वनः पवमानस्य शुष्मिणः । चरन्ति
 विद्युतो दिवि ॥ आपवस्व महोमिष गोमदिन्दो हिरण्यवत् । अश्ववत्सोम वीर-
 वत् ॥ पवस्व विश्वचर्पण आ महीरोदसी पृथ ॥ उपाः सूर्यो न रश्मिभिः ॥ परि-
 नः शमयन्त्या धारया सोम विश्वतः । सरारसेव विष्टपम् ॥ ३ ॥ आशुरर्षे बृह-
 न्मत परि प्रियेण धाम्ना । यत्र देवा इति ब्रवन् ॥ परिष्कृण्वन्ननिष्कृतं जनाय
 यातयन्निपः । वृष्टिं दिवः परिस्त्रव ॥ अयं स यो दिवस्परि रगुयामा पवित्र आ ।
 सिन्धोरूमा व्यचरन् ॥ सुन एति पवित्र आ त्विषिं दधान ओजसा । विचक्षाणो
 विराचयन् ॥ आचिवासन् परावतो अथो अवावतः सुतः । इन्द्राय सिध्यते मधु ॥
 समीचीना अनूपत हरिं हिन्वन्त्यद्रिभिः । इन्दुमिन्द्राय पीतये ॥ ४ ॥ हिन्वन्ति
 सरमुत्तयः स्वसारो जामयस्पतिम् । महामिन्दुं महीयुवः ॥ पवमान रुधारुचा देव
 देवेभ्यः सुतः । विश्वावसूत्याविश ॥ आ पवमान सुष्टुतिं वृष्टिं देवेभ्यो दुवः ॥
 इषे पवस्व संयतम् ॥ ५ ॥ जनस्य गोपा अजनिष्ट जागृविरभिः सुदक्षः सुविताय
 नन्यसे । घृतप्रतीको बृहता दिविस्पृशा घुमद्विमाति भरतेभ्यः शुचिः ॥ त्वामग्रे
 अङ्गिरसो गुहाहित मन्वविन्दच्छिभ्रियाणं वने वने । स जायसे मध्यमानः सहो
 महत्यामाहुः सहसस्पृत्रमङ्गिरः ॥ यज्ञस्य केतु प्रथमं पुरोहितमग्निं नरस्त्रिषधस्यै
 समिन्धते । इन्द्रेण देवैः सरथं स वर्हिषि सीदं नि होता यजथाय सुक्रतुः ॥ ६ ॥
 अयं वा मित्रावरुणा सुतः सामं श्रुतावृधा । ममेदिह श्रुतं हवम् ॥ राजानाव-
 नमिदुहा ध्रुवे सदस्पृत्तमे । सहस्रस्थूण आशानि ॥ ता सम्राजा घृतामुती आदि-
 त्या दानुनस्पती । सचेते अनवह्वरम् ॥ ७ ॥ इन्द्रो दधीचो अस्थमिष्वृत्रायप्रति-
 ष्कृतः । जघान नवतीर्नव ॥ इच्छन्नस्य यच्छिरः पवतेष्वपश्रितम् । तद्विद-
 च्छयणावति । अभ्राह गोरमन्वत नाम त्वष्टुरपीच्यम् । इत्या चन्द्रमसो गृहे ॥ ८ ॥
 इयं वामस्य मन्मन इन्द्राग्नी पूव्यस्तुतिः । अभ्रावृष्टिरिवाजनि ॥ शृणुत जरितु-
 इवमिन्द्राग्नी वनतं गिरः । इशाना पिप्यतं धियः ॥ मा पापत्वाय नो नरेन्द्राग्नी

मा॑मि॒शस्त॑ये । मा॑ नो॒ रीर॑धतं निदे ॥ ६ ॥ प॒वस्व॑ दक्ष॒साध॑नो दे॒वेभ्यः॑ पीत॑ये
 हरे । मरु॒द्भ्यो वा॑यवे म॒दः ॥ स॑ दे॒वेशो॑भते वृषा क॒विर्यो॑नावधि प्रियः । प॒व-
 मा॑नो अ॒दाम्भ्यः॑ ॥ प॒वमान॑ धिया हितोऽ॒ग्नि॑योनिं क॒निक॑दत् । ध॒र्मणा॑ वायु-
 मारु॒हः ॥ १० ॥ त॒वाह॑ सोम रारण॒सख्य॑ इ॒न्दो दि॒वेदि॑वे । पु॒रुषि॑ बभ्रो नि-
 चान्ति॑ मा॒मव॑परिधी रतिता इ॒हि ॥ त॒वाह॑ न॒क्रमु॑त सोम ते दि॒वा दु॒हानो॑ बभ्र
 ऊ॒चनि॑ । घृ॒णा त॑पन्तमति॒स्य परः॑ शकु॒ना इ॒व प॑त्तिम ॥ ११ ॥ पु॒नानो॑ अ॒क्रमी-
 दमि॑ वि॒श्वा मृ॒घो वि॒चर्ष॑णिः । शु॒म्भन्ति॑ वि॒प्रन्धी॑तिभिः ॥ आ॒ योनि॑म॒रुहो॑ रुह-
 ह॒मदि॑न्द्रो वृषा सु॒तम् । ध्रु॒वे स॑दा॒सि सी॑दतु ॥ नू नो र॒षिं म॑हा॒मिन्द्रो॑ऽअ॒भ्ये सोम॑
 वि॒श्वतः॑ । आ॒पव॑न्व स॒हस्रि॑णम् ॥ १२ ॥ पि॒बासो॑म॒मिन्द्र॑ म॒न्दतु॑ त्वा यं ते सु॒षा-
 ब॒हय॑श्वा॒द्रिः । सो॒तुवा॑हु॒भ्यां सु॑यतो ना॒वो ॥ य॒स्ते म॑दो यु॒ज्यमा॑रु॒रस्ति॑ यन
 वृ॒त्राणि॑ ह॒र्यश्च॑ ह॒सि । स॒ त्वामि॑न्द्र प्र॒भूव॑सो म॒मणु॑ ॥ बो॒धा सु॑ मे म॒घव॑न्वा॒चम॑मो
 वा ते व॑सिष्ठो अ॒चति॑ प्र॒शस्ति॑म् । इ॒मा ब्र॑ह्म स॒धमा॑दे जुष॒स्व ॥ १३ ॥ वि॒श्वाः
 पृ॒तना॑ अ॒भिभू॑तर॒क्षरः॑ स॒जस्त॑त॒क्षुरि॑न्द्र॒ज्जनु॑श्च ग॒जसे॑ । क्र॒त्वे वरे॑ स्ये म॒न्या-
 ह॒री॒कृतो॑अ॒मो जि॑ष्ठं तर॒सं तर॑स्वि॒नम् ॥ ने॒मि न॑मन्ति च॒क्षसा॑ मे॒घं वि॒प्रा अ॑मि स्वर ।
 सु॒दी॒तयो॑ वो अ॒द्रुहो॑ऽपि क॒र्षे तर॑स्वि॒नः स॒मृक्मिः॑ ॥ स॒ह्य रे॒मासो॑ अ॒क्षर॑मिन्द्र
 सोम॑स्य पी॒तये॑ । स्वः प॒तिर्य॑दा वृषे धृ॒तव॑ता योज॒सा स॒मृति॑भिः ॥ १४ ॥ वा॒ राजा॑
 च॒र्षणी॑नां या॒ता र॒थेभि॑र॒ध्रिगुः॑ । वि॒श्वासां॑ न॒रुता॑ पृ॒तना॑नां ज्य॒ष्ठं यो वृ॒त्रहा॑ गृ॒थे ॥
 इ॒न्द्रन्त॑ शु॒म्भपु॑रु॒हन्म॑व॒से यस्य॑ द्वि॒ता वि॒धत्त॑रि । इ॒स्तन॑ ब॒जः प्र॑ति॒धासि॑ द॒शतो॑
 म॒हा दे॒वो न॑ सूर्यः ॥ १५ ॥ परि॒प्रिया॑ दि॒वः क॒विर्व॑पांसि न॒प्त्योर्हि॑तः । स्वाने॑-
 पा॒ति क॒विक॑तुः ॥ स॒ ह्यनु॑मा॒तरा॑ शु॒चि॒जा॒ता जा॑ते अ॒रोच॑यत । म॒हान्म॑ही अ॒ता-
 वृ॒षा ॥ प्र॒ प्र॒क्षया॑य प॒न्यसे॑ ज॒नाय॑ जु॒ष्टो अ॒द्रुहः॑ । वी॒त्यथ॑ प॒निष्ट॑ये ॥ १६ ॥
 त्वं वा॒ग्दे॒व्य प॑वमानः ज॒निमा॑नि शु॒भत्त॑मः । अ॒मृत॑त्वाय धौष॒षन् ॥ ये॒ना न॑व॒ग्वा
 द॒ध्य॒कपो॑स्तु॒ते येन॑ वि॒प्रास॑ आ॒पिरे॑ । दे॒वानां॑ सु॒म्ने अ॒मृत॑स्य चा॒रुणो॑ येन भ॒वां
 स्वा॑शत ॥ १७ ॥ सोमः पु॒नान॑ ऊ॒र्मि॒शान्य॑वा॒र वि॒धाव॑ति । अ॒ग्ने वा॒चः प॑वमानः

कनिकदत् ॥ धीभिर्मृजन्ति वाजिनं वने क्रौञ्चमन्त्यविम् । अभि त्रिपृष्ठं मतयः सम-
स्वरन् ॥ असर्जि कलशां अमि मीढान्त्सर्जिने वाजयुः । पुनानो वाचञ्जनयम्-
सिष्यदत् ॥ १८ ॥ सोमः पवते जनिता मतीनां जनिता दिवो जनिता पृथिव्याः ।
जनिताग्नेजनिता सूर्यस्य जनितेन्द्रस्य जनिता विष्णाः ॥ ब्रह्मा देवानां पदवीः
कवीनामृषिर्विप्राणां महिषो मृगाक्ष्याम् । श्येनो गृध्राणां स्वधितिवनानां सोमः पवि-
त्रमत्येति रेभन् ॥ प्राचीविपद्वाच ऊर्मिं न सिन्धुर्गिरस्तोमान्पवमानो मनीषाः ।
अन्तः पश्यन्वृजनेमावराण्यातिष्ठति वृषभो गोषु जानन् ॥ १९ ॥ अग्निं वो वृध-
न्तमध्वराणां पुरुतमम् । अच्छा नष्ट्रे सहस्वते ॥ अयं यथा न आभुवत्त्वष्टा रूपे-
वत्तद्या । अस्य क्रत्वा यशस्वतः ॥ अयं विश्वा अभिभियांऽग्निर्देवेषु पत्यते ।
आ वाजैरुप नो गमन् ॥ २० ॥ इममिन्द्र मुनं पिव ज्येष्ठममर्त्यं मदम् । शुक्रस्य
त्वाभ्यक्षारं धारा ऋतस्य सादने ॥ नकिष्टुद्रथीतरो हरी यदिन्द्र यच्छमे । नकि-
ष्टानु मञ्चना नकिः स्वश्व आनशे ॥ इन्द्राय नूनमचतोक्थानि च ब्रवीतन ।
सुता वसन्तुग्निर्दिवो ज्येष्ठं नमस्यता सहः ॥ २१ ॥ इन्द्र जुषस्व प्रवहायाहि शूर
हरिह । पित्रा सुतस्य मतिर्न मधोश्चकानक्षारुमदाय ॥ इन्द्र जठरं नव्यं न पृणस्व
मधोर्दिवो न । अस्य सुतस्य स्वाऽरेनपि त्वा मदाः सुवाचो अम्भुः ॥ इन्द्रस्तु-
राषाणिमत्रान नवान वृत्रं यतिनं । विमद वनं भृगुन समाहे शत्रुन्मदे सोमस्य ॥ २२ ॥

इति प्रथमोऽर्धः प्रपाठकः

ऋषिः—१ त्रय ऋषिगणः । २ काश्यपः । ३, ४, १३ अस्तिः काश्यपो
देवलो वा । ५ अवत्मारः । ६, १६ जमदग्निः । ७ अरुणो वैतहव्यः । ८ उरु-
वकिरात्रेयः । ९ कुन्मुनिः काण्वः । १० भरद्वाजो बार्हस्पत्यः । ११ भुगुर्बारुणिर्ज-
मदग्निर्वा । १२ सप्तर्षयः । १४, १५, २३ गोतमोराहूगणः । १७ ऊर्वसद्वा कृत-
यशाश्च क्रमेण । १८ त्रितः । १९ रेभमूनूकाश्यपौ । २० मन्युर्वासिपुः । २१ वसुव्रत-
आत्रेयः । २२ नृमेधः ॥ देवता—१-६, ११-१३, १६-२० पवमानः सोमः । ७, २१
अग्निः । ८ मित्रावरुणौ । ९, १४, १५, २२, २३ इन्द्रः । १० इन्द्राग्निः ॥

छन्दः—१, ७ जगती । २—६, ८—११, १३, १६ गायत्री । १२ बृहती । १४, १५, २१ पञ्चमः । १७ ककुप् सतोबृहती च क्रमेण । १८, २२ उष्णिक् । १९, २३ अनुष्टुप् । २० त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ७ निषादः । २—६, ८—११, १३, १६ षड्जः । १२ मध्यमः । १४, १५, २१ पञ्चमः । १७ ऋषभः मध्यमश्च क्रमेण । १८, २२ ऋषभः । १९, २३ गान्धारः । २० धैवतः ॥

गोवित्पवस्व वसुविद्विरण्यविद्वेतोधा इन्दो भुवनेष्वर्षितः । त्वं सुवीरो असि
 सोम विश्वविश्वं त्वा नर उप गिरिम् आसते ॥ त्वं नृचक्षा असि सोम विश्वतः
 पवमान वृषम ता विधावसि । स नः पवस्व वसुमद्विरण्यवद्वयं स्याम भुवनेषु
 जीवसे ईशान इमा भुवनानि ईयसे युजान इन्दो हरितः सुपण्यः । तास्ते
 चरन्तु मधुमदपृष्टम् पयस्तव व्रते सोम तिष्ठन्तु कृष्टयः ॥ १ ॥ पवमानस्य विश्व-
 वित्प्र ते सर्गा अमृत्तत । सूर्यस्येव न रश्मयः ॥ केतुं कृण्वन्दिदस्परि विश्वा
 रुषाम्यर्षसि । समुद्रः सोम पिन्वसे ॥ जज्ञानो वाचमिष्यसि पवमान विश्वर्मणि ॥
 क्रन्दन्देवा न सूर्यः ॥ २ ॥ प्र सोमासो अधन्विषुः पवमानाम इन्दवः । श्रीणानां
 अप्सु वृज्जत ॥ अमि गावा अधन्विषुरापो न प्रवता यतीः । पुनाना इन्द्रमाशत ॥
 प्र पवमान धन्वमि सोमे द्राय मादनः । नृभिर्यतां विनीयसे ॥ इन्दो यदद्विमिः
 सुतः पवित्रं परिदीयसे । अरमिन्द्रस्य धाम्ने ॥ त्वं सोम नृमादनः पवस्व चर्ष-
 णीधृतिः । सस्निर्यो अनुमाद्यः ॥ पवस्व वृत्रहन्तम उक्थेमिरनुमाद्यः । शुचिः
 पावको अद्भुतः ॥ शुचिः पावक उच्यते सोमः सुतः समधुमान् । देवावीरघशं
 सहा ॥ ३ ॥ प्र कविदेववीतयेऽव्या वारेमिरव्यत । साह्वान्विश्वा अभिस्पृधः ॥
 स हि ष्मा ज रतृभ्य आवाजं गोमन्तमिन्वन्ति । पवमानः सहस्रिणम् ॥ परि
 विश्वा नि चेतमा मृज्यसे पवसे मती । स नः सोम श्रवो विदः ॥ अभ्यर्ष बृह-
 दशा मधवद्वयो ध्रुवं रयिम् । इषं स्तोतृभ्य आमर ॥ त्वं राजेव सुव्रतो गिरः
 मोमा विवेशिष । पुनानो बह्वे अद्भुत ॥ स बाह्विरप्सु दुष्टरो मृज्यमानो गमस्त्योः ।
 सोमश्चमृषु सीदति ॥ कीळुर्मग्नो न मंहयुः पवित्रं सोम गच्छसि । दधत्स्तोत्रे

^{३ १ २} सुवीर्यम् ॥ ४ ॥ ^{१ २} यवं यवं नो ^{३ १ २} अन्धसा ^{३ १ २ ३ १ २} पुष्टम्पुष्टं ^{१ २} परिस्रव । ^{३ १ २} विश्वा च ^{३ १ २} सोम ^{३ १ २} सौ-
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} मगा ॥ ^{३ १ २} इन्द्रो यथा तव ^{३ १ २} स्तवो यथा ते ^{३ १ २} जातमन्धसः । ^{३ १ २} नि बर्हिषि ^{३ १ २} प्रिये सदः ॥
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} उत नो गोविदश्च ^{३ १ २} वित्पवस्व ^{३ १ २} सोमान्धसा । ^{३ १ २} मन्त्रुतमोभिरहभिः ॥ ^{३ १ २} यो जिनाति न
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} क्षीयते हन्ति ^{३ १ २} शत्रूमभीत्य । ^{३ १ २} स पवस्व ^{३ १ २} सहस्रजित् ॥ ५ ॥ ^{३ १ २} यास्ते धारा ^{३ १ २} मधुरच्यु-
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} तोऽमृप्रमिन्द ^{३ १ २} ऊतये । ^{३ १ २} ताभिः पवित्रमासदः ॥ ^{३ १ २} सो अर्पेन्द्राय ^{३ १ २} पीतये ^{३ १ २} तिरो वारा-
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ण्यन्यथा । ^{३ १ २} सीदन्नतस्त ^{३ १ २} योनिमा ॥ ^{३ १ २} त्वं सोम ^{३ १ २} परिस्रव ^{३ १ २} स्वादिष्टो ^{३ १ २} अङ्गिरोम्यः ।
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} बरिबोविद् घृतं ^{३ १ २} पयः ॥ ६ ॥ ^{३ १ २} तव श्रियो ^{३ १ २} वर्ष्यस्येव ^{३ १ २} विद्युतोऽग्नेश्चिकित्र ^{३ १ २} उषसा-
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} मिवेतयः । ^{३ १ २} यदोषधीरमिमृष्टो ^{३ १ २} वनानि च ^{३ १ २} परि स्वयं ^{३ १ २} चिनुष ^{३ १ २} अन्नमासनि ॥ ^{३ १ २} वार्तो-
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} पजून इषितो ^{३ १ २} वशां ^{३ १ २} अनु ^{३ १ २} तृषु ^{३ १ २} यदन्ना ^{३ १ २} वेविषद्वितिष्ठसे । ^{३ १ २} आ ते यतन्ते ^{३ १ २} रथ्योऽध्वयथा
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} पृथक् ^{३ १ २} शर्द्धास्पग्ने ^{३ १ २} अजरस्य ^{३ १ २} धत्ततः ॥ ^{३ १ २} मेधाकारं ^{३ १ २} विदथस्य ^{३ १ २} प्रसाधनमग्निं ^{३ १ २} होतारं
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} परिभूतरं ^{३ १ २} मतिम् । ^{३ १ २} त्वामभस्य ^{३ १ २} हविषः ^{३ १ २} समानमिन्त्वां ^{३ १ २} महो ^{३ १ २} वृणते ^{३ १ २} नान्यन्ववत् ॥ ७ ॥
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} पुरूरुणा ^{३ १ २} चिध्यस्यवो ^{३ १ २} नूनं वां ^{३ १ २} वरुण । ^{३ १ २} मित्रं वांसि वां ^{३ १ २} सुमतिम् ॥ ^{३ १ २} तावां सम्भ-
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} गमुहाणेषमश्वाम ^{३ १ २} धामच । ^{३ १ २} वषं वां ^{३ १ २} मित्रा ^{३ १ २} स्याम ॥ ^{३ १ २} पातं नो ^{३ १ २} मित्रा ^{३ १ २} पायुभिस्त
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} त्रायेथां ^{३ १ २} सुत्रात्रा ^{३ १ २} साक्षाम ^{३ १ २} दस्युं ^{३ १ २} तनूमिः ॥ ८ ॥ ^{३ १ २} उत्तिष्ठन्नोजसा ^{३ १ २} सह ^{३ १ २} पीत्वा ^{३ १ २} शिघ्रे
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} अवेपयः । ^{३ १ २} सोममिन्द्र ^{३ १ २} चमूमुतम् ॥ ^{३ १ २} अनु त्वा ^{३ १ २} रादसी ^{३ १ २} उभे ^{३ १ २} स्पधमानराः ^{३ १ २} देताम् ।
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} इन्द्र ^{३ १ २} यदस्युहामवः ॥ ^{३ १ २} वाचमष्टापदीमहं ^{३ १ २} नवस्रक्लिमृता ^{३ १ २} बृधम् । ^{३ १ २} इन्द्रात्परितः ^{३ १ २} व ममे
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ॥ ९ ॥ ^{३ १ २} इन्द्राग्नी ^{३ १ २} युवामिमेऽग्नेभि ^{३ १ २} स्तोमा ^{३ १ २} अनूपत । ^{३ १ २} पिबतं ^{३ १ २} शम्भुवा ^{३ १ २} सुतम् ॥ ^{३ १ २} या-
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} वां सन्ति ^{३ १ २} पुरुस्पृहो ^{३ १ २} नियुनो ^{३ १ २} दाशुषे ^{३ १ २} नरा । ^{३ १ २} इन्द्राग्नी ^{३ १ २} ताभिरागतम् ॥ ^{३ १ २} तमिसा-
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} गच्छतं ^{३ १ २} नरोपेदं ^{३ १ २} सवनं ^{३ १ २} सुतम् । ^{३ १ २} इन्द्राग्नी ^{३ १ २} सोमपीतये ॥ १० ॥ ^{३ १ २} अर्षा ^{३ १ २} सोम ^{३ १ २} धुमस्त-
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} मोभिद्रोष्णानिरारुवत् । ^{३ १ २} सीदन्योनौ ^{३ १ २} वनेष्वा ॥ ^{३ १ २} अप्सा ^{३ १ २} इन्द्राय ^{३ १ २} वायवे ^{३ १ २} वरुणाय
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} मरुद्भ्यः । ^{३ १ २} सोमा ^{३ १ २} अर्पन्तु ^{३ १ २} विष्णवे ॥ ^{३ १ २} इषं ^{३ १ २} सोकाय ^{३ १ २} नो ^{३ १ २} दधदस्मभ्यं ^{३ १ २} सोमन्निधतः ।
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} आपवस्व ^{३ १ २} सहस्रिणम् ॥ ११ ॥ ^{३ १ २} सोम ^{३ १ २} उष्वाणः ^{३ १ २} सोतृभिरधिष्णुमिरकीनाम् । ^{३ १ २} अश्व
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} येव ^{३ १ २} हरिता ^{३ १ २} याति ^{३ १ २} धारया ^{३ १ २} मन्द्रया ^{३ १ २} याति ^{३ १ २} धारया ॥ ^{३ १ २} अनूपे ^{३ १ २} गोमान् ^{३ १ २} गोभिरक्षाः ^{३ १ २} सोमो

दुग्धामिरत्वाः । समुद्रं न संवरणान्यग्मन्मन्दी मदाय तोशते ॥ १२ ॥ यत्सोम
 चित्रमुक्थ्य दिव्यं पार्थिवं वसु । तं नः पुनान आमर ॥ वृषा पुनान आगूषि
 स्तनयन्नाधि बर्हिषि । हरिः सन्योनिमासदः ॥ युवं हिस्थः स्वः पती इन्द्रश्च
 सोम गोपती । इशाना पिप्यतं चिषः ॥ १३ ॥ इन्द्रो मदाय वावृधे शवसे वृत्रहा
 नृभिः । तमिन्महत्स्वाजिषूतिमर्मे हवामहे स वाजेषु प्रनोविषत् ॥ असि हि वीर
 सेन्योऽसि भूरि पराददिः । असि दभ्रस्य चिब्रुधो यजमानाय शिचसि मुन्वने भूरि
 ते वसु ॥ यदुदीरत आजयो धृष्णवे धीयतधनम् । युह्स्वामदच्युता हरीकं हनः
 कवमौ दधोऽस्मां इन्द्रवमौ दधः ॥ १४ ॥ स्वादोरित्या विषुवतोः मधोः पिबन्ति-
 गौर्यः । या इन्द्रेण सयावरीवृष्णा मदन्ति शोमथा वस्वीरनु स्वराज्यम् ॥ ता अस्य पृश-
 नायुवः सोमं श्रीणन्ति पृश्नयः । प्रिया इन्द्रस्य धेनवो वज्रं हिन्वन्ति सायकं वस्वीरनु
 स्वराज्यम् ॥ ता अस्य नमसा सहः सपयन्ति प्रचेतसः । व्रतान्यस्य सध्विरे पुरुषि
 पूर्वचित्तये वस्वीरनु स्वराज्यम् ॥ १५ ॥ अमाव्यंशुर्ददायाप्सु दत्तो गिरिष्ठाः । श्येनो न
 योनिमासदत् ॥ शुभ्रमन्धो देववातमप्सु धीतं नृभिः सुतम् । स्वदन्ति गावः पयोभिः ॥
 आदीमन्धन्न हेतारमशुशुभममृतः । मधो रसं सधमादे ॥ १६ ॥ अभियुम्नं बृहद्यश
 इषस्पते दिदीह देव देवपुम् । विष्कोशं मध्यमं युव ॥ आवन्त्यस्व सुदत्त चम्धोः
 सुतो विशां वाहने विशपतिः । वृष्टिं दिवः पवस्व रीतिमणो जिन्वन् गविष्टये धियः
 ॥ १७ ॥ प्राणा शिशुमहीनां हिन्वन्नृतस्य दीधितिम् । विश्वा परि प्रिया भुवदध
 द्विता ॥ उप त्रितस्व पाथ्योऽरेऽरमक्क यदुहापदम् यन्नस्य सप्तधामाभिरध प्रियम् ॥
 श्रीष्टि त्रितस्य धारया पृष्ठैरयद्रयिम् । मिमीते अस्व योजना वि सुक्रतुः ॥ १८ ॥
 पवस्व वाजसातये पवित्रे धारया सुतः इन्द्राय सोम विष्णवे देवेभ्यो मधुमत्तरः ॥
 त्वां रिहन्ति धीतयो हरिम्पवित्रे अदुहः । वत्सं जातं न मातरः पवमान विध-
 र्मणि ॥ त्वं धां च महिन्नत पृथिवीं चाति जग्निषे । प्रति द्रापिमपुञ्चथाः पव-
 मान महित्वना ॥ १९ ॥ इन्दुर्वाजी पवते गान्धोघा इन्द्रे सोमः सह इन्वन्मदाय ।
 हन्ति रत्ना बाधते पर्यराति वरिबस्कृयवन्नुजनस्य राजा ॥ अध धारवा मध्वा पृ-

^{३ २ ३ १ २ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २}
 चानस्तिरो रोम पवते अद्रिदुग्धः । इन्दुमिन्द्रस्य सख्यं जुपाणो देवो देवस्य म-
^{३ १ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 त्सरो मदाय ॥ अमि व्रतानि पवते पुनानो देवो देवात्स्वेन रसेन पूञ्चन् । इन्दु-
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 द्वर्माययृतुथावसानो दशक्षिपो अच्यत सानो अव्ये ॥ २० ॥ आ ते अग्न इधी-
^{३ १ २ ३ १ २ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 महि धुमन्तं देवाजरम् । यद्धस्य ते पनीयसी समिदीदयति सर्वापं स्तोतृभ्य आ-
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 भर ॥ आ ते अग्न आचा हविः शुक्रस्य ज्योतिपस्पते । सुश्वन्द्र दस्म विशपते
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 हव्यवाद् तुभ्यं हयत इषं स्तोतृभ्य आभर ॥ आभे सुश्वन्द्र विशपते दवी श्रीणीष
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 आसनि । उतो न उत्तुपूर्णाउक्थेषु शवस्पत इषं स्तोतृभ्य आभर ॥ २१ ॥ इन्द्राय
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 साम गायते विप्राय बृहते बृहत् । ब्रह्मकृते विपश्चिते पनश्यवे ॥ त्वमिन्द्राभिभू-
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 रसि त्वं सूर्यमरोचयः । विश्वकर्मा विश्वदेवो महा असि ॥ विभ्राजज्ज्योतिषा
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 स्वाऽऽरगच्छो रोचनान्दिवः । देवास्त इन्द्र सख्याय येमिरे ॥ २२ ॥ असावि
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 सोम इन्द्र ते शविष्ठ धृष्णवागहि । आ त्वा पृणक्लिन्द्रियं रजः सूर्यो न रश्मिभिः ॥
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 आतिष्ठ बृहद्व्रथं युक्ता ते ब्रह्मणा हरी । अवाचीनं सुते मनो प्रावा कृणोतु वग्नुना ॥
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 इन्द्रमिद्वरी बहोप्रतिष्टुशवसम् । अपीणां मुष्टीरुप यज्ञं च मानुषाणाम् ॥ २३ ॥

इति द्वितीयोऽर्थः प्रपाठकः तृतीयश्च

प्रपाठकः समाप्तः

^{२१ ३१ २ ३ १ २} रति पवित्रं सोम रक्षा । ^{१ २ ३ १ २ २} इन्द्रमिन्दो वृषाविश ॥ ^{१ २ ३ २ ३ २ ३ १ २} आवच्यस्व महि प्सरो वृषेन्दो
^{३ १} पुन्नवत्तमः । ^{१ २ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २} आ योनिन्धणसिस्सदः ॥ ^{१ २ ३ २ ३ ३ १ २ ३ १ २} अधुक्षत प्रियं मधु धारा सुतस्य
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} वेधसः । ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} अपो वसिष्ठमुक्रतुः ॥ ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} महान्तं त्वामहीरन्वापो अर्पन्ति सिन्धवः ।
^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} यद्गोभिर्वासयिष्यसे ॥ ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} समुद्रो अप्सु मामृजे विष्टम्भो धरुणो दिवः । ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} सोमः पवि-
^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} त्रे अस्मयुः ॥ ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} अचिक्रद्वृषा हरिमहान्मित्रो न दर्शतः । ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} सं सूर्येण दिद्युते ॥ ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} गि-
^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} रस्त इन्द्र ओजसा मर्ष्यन्ते अपस्युवः । ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} याभिर्मदाय शुग्मसे ॥ ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} तन्त्वा मदाय
^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} घृष्य च लोककृतुमीमहे । ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} तव प्रशस्तये महे ॥ ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} गोषा इन्दो वृषा अस्यशसा
^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} वाजसा उत । ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} आत्मा यज्ञस्य पूर्व्यः ॥ ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} अस्मभ्यमिन्दविन्द्रियं मधोः पवस्व धारया ।
^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} पज्जन्यो वृष्टिमां इव ॥ ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} रे सना च सोम जेषि च पवमान महिश्रवः । ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} अथा
^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} नो वस्यसस्कृधि ॥ ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} सना ज्योतिः सना स्वाऽरेऽर्विश्वा च सोम सोमगा । ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} अथा नो
^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} वस्यसस्कृधि ॥ ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} सना दक्षपुनकृतुमप सोम मृधो जहि । ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} अथा नो वस्यसस्कृधि ॥
^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} पवीतारः पुनीत न सोममिन्द्राय पातवे । ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} अथा नो वस्यसस्कृधि ॥ ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} त्वं सूर्ये न
^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} आभज तव क्रत्वा तयोतभिः । ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} अथा नो वस्यसस्कृधि ॥ ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} तव क्रत्वा तयोतिभिर्ज्यो-
^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} पश्येम सूर्यम् । ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} अथानो वस्यसस्कृधि ॥ ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} अम्भर्ष स्वायुध सोम द्विवर्हसं रयिम् ।
^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} अथा नो वस्यसस्कृधि ॥ ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} अम्भाऽरेऽर्षानपच्युतो वाजिन्त्समत्सु सासहिः । ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} अथा
^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} नो वस्यसस्कृधि ॥ ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} त्वां यज्ञैर्गवीवृधन् पवमान विधर्मणि । ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} अथा नो वस्यसस्कृधि ॥
^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} रयिं नश्चित्रमश्विनमिन्दो विश्वायुमामर । ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} अथा नो वस्यसस्कृधि ॥ ४ ॥ ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} तरत्स
^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} मन्दी धावति धारा मुनस्यान्धसः । ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} तरत्स मन्दी धावति ॥ ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} उस्ना वेदवसूनाम्मर्त्तस्य
^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} देव्यवसः । ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} तरत्स मन्दी धावती ॥ ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ध्वस्त्रयोः पुरुषन्त्योरा सहस्राणि दग्धहे । ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} तरत्स म-
^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} न्दी धावति ॥ ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} आ यथोक्तिं शतं तना सहस्राणि च दग्धहे । ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} तरत्स मन्दी धावति ॥ ५ ॥
^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} एते सोमा असृक्षत गृणानाः शवसे महे । ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} मदिन्तमस्य धारया ॥ ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} अभिगव्यानि वी-
^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} तये नृम्णा पुनानो अर्पसि । ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} सनद्राजः परिक्षव ॥ ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} उत नो गोमतीरिषो विश्वा
^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} अर्ष परिष्टुमः । ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} गृणानो जमदग्निना ॥ ६ ॥ ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} इमं स्तोममर्हते जातवेदसे रथमि-
^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} व सम्महेमा मनीषया । ^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} भद्रा हि नः प्रमतिरस्यसं सद्यग्ने सस्ये मारिषामा वषं

तव ॥ भराभेधं कृण्वामा हवींषि ते चितयन्तः पर्वणापर्वणा वयम् । जीवातवे
 प्रतरां साधया धियोऽज्जे सख्ये मारिषामा वयं तव ॥ शक्रे त्वा समिधं साधया
 धियस्त्वे देवा हविरदन्त्याहुतम् । त्वमादित्या आवह तान्हुऽदेऽमस्यग्ने सख्ये मा-
 रिषामा वयन्तव ॥ ७ ॥ प्रतिवां सूर उदिते मित्रं गृणीषे वरुणम् । अर्यभर्षं रि-
 शादसम् ॥ राया हिरण्यया मतिरियमवृकाय शवसे । इयं विप्रा मेघसातये ॥
 ते स्याम देव वरुण तेमित्रसुरिभिः सह । इषं स्वधर्षामहि ॥ ८ ॥ मिन्धि वि-
 श्वाभपद्विषः परिबाधो जही मृधः । वसु स्पाहं तदामर ॥ यस्य ते विश्वमानुषभू-
 र्देवस्य वेदति । वसु स्पाहन्तदा भर ॥ यद्वीढाविन्द्रयत् स्थिरं यत्पशाने परा-
 भृतम् । वसु स्पाहं तदामर ॥ ९ ॥ यज्ञस्य हि स्य ऋत्विजा सस्नी वाजेषु क-
 र्मसु । इन्द्राग्नी तस्य बोधतम् ॥ तोशासा रथयावानावृत्रहणापराजिता । इन्द्रा-
 ग्नी तस्य बोधतम् ॥ इदं वां मदिरं मध्वधुचक्षुर्भद्रिभिनरः । इन्द्राग्नी तस्य बोध-
 तम् ॥ १० ॥ इन्द्रायन्दो मरुत्वते पवस्व मधुमत्तमः । अर्कस्य योनिमाप्तदम् ॥
 तन्त्वाविप्रावचो विदः परिष्कृण्वन्ति धर्षासिम् । सन्त्वा मृजन्त्याथवः ॥ रसं ते
 मित्रो अयमा पिबन्तु वरुणः कवे । पवमानस्य मरुतः ॥ ११ ॥ मृज्यमानः सुह-
 स्त्या समुद्रे वाचमिन्वासि । रयिं पिशङ्गं बहुलं पुरुस्पृहं पवमानाभ्यर्षसि ॥ पुना-
 ना वारे पवमानो अभ्यये वृषो अचिक्रदद्वने । देवानां सोम पवमान निष्कृतं गो-
 भिरञ्जानो अर्पसि ॥ १२ ॥ एतमुत्पं दश क्षिपो मृजन्ति सिन्धुमातरम् । समा-
 दित्येभिरख्यत ॥ समिन्द्रेणोत वायुना सुत एति पवित्र आ । सं सूर्यस्य रश्मि-
 भिः ॥ स नो भगाय वायवे पूष्णापवस्व मधुमान् । चार्क्षमित्रे वरुण च ॥ १३ ॥
 रेवतीर्भः सधमाद इन्द्रे सन्तु तुविवाजाः । जुमन्तो याभिर्मदेम ॥ आ घ त्वावा-
 न्मना युक्रस्तोतृभ्यो धृष्णवीयानः । ऋणारक्ष न चक्रयाः ॥ आयह वः श-
 क्ततवाकामं जरितृणाम् । ऋणारक्ष न शचीभिः ॥ १४ ॥ सुरूपकृत्नुमृतये सु-
 दुधामिव गोदुहे । जुहुमसि यविद्यवि ॥ उप नः सवनागहिसोमस्य सोमपाः पिब ।
 गोदा इदं व तो मदः ॥ अया ते अन्तमानां विद्याम सुमतीनाम् । मा नो अति-

ल्य आगहि ॥ १५ ॥ उम यदिन्द्र गदसी आपनाथोपा इव । महान्तं त्वा मही-
 ना सम्प्राजं वर्षणीनाम् । देवी जनित्र्यजीजनद्गद्रा जनित्र्यजीजनत् ॥ दीर्घे
 षड्कुशं यथाशक्ति विमर्षि मन्तुमः । पूर्वेण मयन् पदा वयामजा यथा यमः ।
 देवी जनित्र्यजीजनद्गद्रा जनित्र्यजीजनत् ॥ अथ स्म दुहणावता मत्तस्य तनुहि
 स्थिरम् । अधस्पदं तमीं कृधि यो अस्मां निदासनि । देवी जनित्र्यजीजनद्गद्रा
 जनित्र्यजीजनत् ॥ १६ ॥ परिस्वानो गिरिष्ठः पवित्रे सोमो अक्षरत् । मदपु
 सर्वथा असि ॥ त्वं विप्रस्त्वं काविमधुप्रजानमन्धमः । मदपु सर्वथा असि ॥ त्वे
 विश्वे सजोषसो देवामः पीनिमाशत । मदपु सर्वथा असि ॥ १७ ॥ समुने यो
 वधूनां यो रायामानेना य इच्छानाम् । सोमा यः सुचिर्तानाम् ॥ यस्य त इन्द्रः
 पिवाधस्य महता यस्य पायमणा भगः । आ येन मित्रावरुणा वरामह एन्द्रमवसे
 महे ॥ १८ ॥ तं वः मग्वायो मदाय पुनानमभिगायत । मिशुक्नहव्यैः स्वदयन्त
 गूर्तिभिः ॥ सवन्म इह गातृभिर्गन्तुर्हेतानो अज्यते । देवार्विमदां मतिभिः परि-
 ष्कृतः ॥ अयं दत्ताय सायना यं शर्माय दीनये । अयं देवर्षो मधुमत्तरः सुतः
 ॥ १९ ॥ सोमाः पञ्चन इन्द्रवोऽस्मभ्यं गातृवित्तमाः । मित्राः स्वाना अप्ससः
 स्वाधयः स्वर्चिदः ॥ ते पुतासो विपाशतः सोमामो दध्याशिरः । वगामानादशो-
 तासो जिगात्नवा ध्रुवा घृते ॥ सुप्वाणामो व्यद्विभिश्चिनाना गोरधि त्वचि ।
 इममस्मभ्यममिनः समस्वरन्वमुविदः ॥ २० ॥ अया पवा पवस्वेना वसूनि मा-
 नव इन्द्रा सर्गि प्रजन्व । अक्षश्चिथस्य वाता न जूति पुरुमधाश्चित्तकवे नरे
 धात् ॥ उत न एग पवया पवस्व पि धुने अदायस्य तीर्थे । पष्टे महस्त्रा नैगुता वसू-
 नि वृत्तं न पक्क धृत्तवद्रणाय ॥ महोमे अन्य इष नाम शूष मांश्चत्वा वा पृशने वा
 वधत्रे । अस्वापयं निगुनः स्नेह चापामिभ्रा अपांचितो अचेतः ॥ २१ ॥ अग्ने त्वं
 नो अतम उत त्राता शिवो ध्रुवो वरूधयः ॥ वसुरग्निर्वसुभवा अच्छा नक्षि तु-
 मत्तमो रयि दाः ॥ तं त्वा शोचिष्ठ दीदिवः सुम्नाय नूनमीन्हे सखिभ्यः ॥ २२ ॥

इमां नु कं भुवना सीषधेमन्द्रश्च विश्वे न देवाः ॥ यज्ञं च नस्तन्व च प्रजां चा-
दित्यैरिन्द्रः सह सीषधातु ॥ आदित्यैरिन्द्रः सगणौ मरुद्भिरस्मभ्यं भेषजां कर्तु
॥ २ ॥ प्रबोचोषि ॥ ६४ ॥

इति प्रथमोऽर्धः प्रपाठकः

अधिः—१ धृषगणो वासिष्ठः । २, ३ असितः काश्यपो देवलो वा । ४, १३
शृगुवांरुणिर्मदग्निर्वा । ५, ८ भरद्वाजो बार्हस्पत्याः । ६ यजत आत्रेयः । ७ मधु-
च्छन्दो वैश्वामित्रः । ८ सिता निवावरी । १० पुरुहन्मा । ११ पर्वतानादौ तिस्रिण्ड-
श्वौ बार्हस्पत्यावप्ससौ । १२ अग्नयौ धिष्णयरः । १४ वत्सः काण्वः । १५ नृमेधः ।
१६ अत्रिः ॥ देवता—१—४, ८, ११—१३ पवमानः सोमः । ५ वैश्वानरः । ६
मित्रावरुणा । ७, १०, १५, १६ इन्द्रः । ८ इन्द्राग्नी । १४ अग्निः ॥ छन्दः—१,
५, १३—१५ त्रिष्टुप् । २—४, ६—८ गायत्री । ९ जगती । १० प्रागाथं ।
११ उष्णिक् । १२ आर्ची भुवगायत्री । १६ अनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, ५, १३—१५
धैवतः । २—४, ६—८, १२ पङ्क्तः । ९ निषदः । १० मध्यमः । ११ ऋषभः ।
१६ गन्धरः ॥

प्रकाश्यमुशनेवगुवाणो देवा देवानां जनिमाविवक्ति । महिप्रतः शुचिबन्धुः पा-
वकः पदा वराहा अभ्यति रभन् । प्रह सासन्तृपत्तावगुमच्छामादस्तं धृषगणा
अयासुः । अगोषिणं पवमानं सखयो दुमप वणं प्रवदन्ति साकम् ॥ स योजत
उरुगायस्य जतिं इथा क्रीडन्तं भिमते न गावः । परीणमं कृणुते तिम्रशंभो
दिवा हरिददशं नक्रमृजः ॥ प्र स्वानान्सो रथा इवावन्ता न अवस्यवः ।
सोमासो रावे अक्रुधुः ॥ हिन्वानासो रथा इव दधन्विरं गमस्योः । भगासः
कागेशामिव ॥ राजानां न प्रशाप्तेभिः सोमामो गोमिञ्जते । यज्ञो न सप्तधाद-
भिः ॥ परिस्वानास इन्दवो मदाय बर्हसा गिरा । मघाभर्षान्ध धारया ॥ आपा

नासो विवस्वतो जिन्नन्त उपसो भगम् । सुरा अएवं वितन्वते ॥ अपहारा मतीनां
 प्रत्ना श्रुण्वन्ति कारवः । वृष्णो हरस आपवः ॥ समीचीनास आशत होतानः
 सप्रज्ञानयः । पदमेकस्य विप्रनः ॥ नामा नाभि न आदे चक्षुषा सूर्य दृशे ।
 कवेरपत्यभादुहे ॥ अमि प्रियं दिवम्पदमध्वर्याभगुहा ऋतम् । दूरः पश्यति चक्षुसा
 ॥ १ ॥ असृग्रामन्दवः पथाधर्मवृत्तस्य सुश्रियः । विद्वाना अस्य योजना ॥ प्र
 धारा मधा अग्रियो मदीरौ विगाहते । ह वहाः पु वन्द्यः ॥ प्रजुजा वचो अग्रियो
 वृषो अचिक्रददने । सन्नाभिसत्या अध्वरः ॥ परिपन्काव्या कान्तिष्णा पुनाना
 अपाते । स्वर्वाजी सिषामति ॥ पवमानां अभिस्पृशो विशो रामेव सीदति ।
 बदीमृयवन्ति वेधसः ॥ अध्वरा वरे परि प्रियो हग्विषेषु पीदति । मेमो वनुष्यते
 मती ॥ स वाशुमन्द्रमधिना मार्क मदन गच्छति । रणा यो अस्य धर्मणा ॥
 आ मिने वरुण मगे मघाः पवन्त ऊभेयः । विद्वाना अस्य शकनभिः ॥ अस्मभ्य
 रोःसी र्भि मध्वो वाजस्य सातये । श्रवा वसूनि सज्जिन्म् ॥ आ त दक्ष
 मयोधुव वाहमथा वृणीमहे । पातमापुरुष्यः ॥ आमन्द्रनाव एयमाविप्रमाम-
 नीषिणम् । पातमापुरुष्यहम् ॥ आरविनामुचेतुनमासुको ऋण्वा । पातमा-
 पुरु-पृहम् ॥ २ ॥ मूर्धानं दिवो अरति पृथिव्या वैश्वानरयुत आ जातमग्निम् ।
 कवे सन्नाजमतिपि जनानासमभः पात्रे जनयन्त देवाः ॥ त्वा विश्व अमृत
 आयमाने शिशु न देवा अभि मं नवने । तव क्रुभिरमृतमवापन् वैश्वानर
 यतिव्रीतदीदे ॥ नाभि यज्ञाना सदनं रथीणा महामाहावनाभे सं वन्त । वैश्वान-
 नरं रथमध्वराणां पश्यत्य केतुं जनान् देवाः ॥ ३ ॥ प्र वो मित्राय गावत वरु-
 णाय विशा गिरा । महिदवाहं वृहत् ॥ सम्राजा या घृतयोनी मित्रशोभा वरु-
 णाय । देवा देवेषु प्रशस्ता ॥ ता नः शक्रं पार्थिवस्य महो गयो दिव्यस्य । महि
 वां वनं देवेषु ॥ ४ ॥ इन्द्रा याहि चित्रमानो सुता इमे त्वाववः । अएवाभिस्तना
 वृशसः ॥ इन्द्रयाहि धियेपितो विप्रजुतः सुताववः । उप मग्नायि वाघतः ॥ इन्द्रा-

२४ ३ १२ ३ २३ १ २ ३१ २ ३१ २ १ २ ३ १
 सोहि तूतुजान उर ब्रह्माणि हग्विः । सुत दधिष्व नश्चनः ॥ ५ ॥ तमीळिष्व यो
 ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 अविषा वना विद्या पारश्वजत । कृष्णा कृणानि जिह्वया ॥ य इह आविवा-
 ३ १ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
 सति सुम्नमिन्द्रस्य मर्त्यः । घुम्नाय सुतरा अपः ॥ तानो वाजवतीरिष आशन्
 ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
 पिपृतमवतः । एन्द्रमग्निं च वोढवे ॥ ६ ॥ प्रो अयासीदिन्दुरिन्द्रस्य निष्कृतं
 ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
 सखा सस्युने प्रामिनाति साङ्गिरम् । मय इव युवतिभिः समपति सामः कलशो
 ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
 शतयामना पथा ॥ प्र वो धियो मन्द्रयुवा विपन्युवः मनस्पुनः सवशेष्वक्रुः ।
 ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
 हरि क्रोडन्तमन्धनूषत स्तुमो मि धेनवः पयसेदशिथयुः ॥ आ नः सोम संयतं
 ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
 पिपृषीमिषमिन्द्रो पवस्व पवनान ऊर्मिणा । या नो दोहो त्रिग्रहसस्रुषी क्षुम-
 २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
 द्वाज्वन्मधुमत्सुवीर्यम् ॥ ७ ॥ नकिष्ट कमणा नशयश्चकार सदावृधम् । इन्द्रञ्च
 ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
 यज्ञविश्वगूत्तमृष्वसमधृष्टं धृगुमोजसा ॥ अपादमुग्रं पृतनासु सासहि यस्मिन्म-
 ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
 हरिरुजयः । स धनवा जायमाने अनोनवुद्यवि चामीग्नोनवुः ॥ ८ ॥ सखाय
 ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
 आनिषादत पुनानाय प्रगायत । शिशुञ्ज यज्ञः पग्भिपत श्रिये ॥ समो वत्सं न
 ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
 मातृमिः सुजता गयसाधनम् । देवाव्यांरेमदमभिद्विशवसम् ॥ पुनाता दक्षसा-
 ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
 धनं यथा शद्धय वीतये । यथा मित्राय वरुणाय शन्तमम् ॥ ९ ॥ प्र वाज्यक्षाः
 ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
 सहस्रधारस्तिरः पवित्रं विवारमव्यम् ॥ स वाज्यक्षाः सस्त्रेता अङ्गिर्धृजानो
 ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
 गोमिः श्रियाणः ॥ प्र सोम याहीन्द्रस्य कृत्वा नृभिर्ये माणो अद्रिमिः सुतः ॥ १० ॥
 ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
 ये सोमामः पगावति य अवावात मुविरे । ये वादः शर्यणावति ॥ य आर्जीकेषु
 ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
 कृत्वसु य मध्य पस्त्यानाम् । ये वा जनेषु पञ्चसु ॥ ते नो वृष्टि दिवस्पति पव-
 ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
 न्तामा सुवीर्यम् । स्वाना देवास इन्द्रवः ॥ ११ ॥ आने वत्सो मनो यमत्परमा-
 ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
 चित्सधस्यात् । अग्ने त्वा कामये गिरा ॥ पुरुत्रा हि सष्ट असि दिशो विश्वा
 ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
 कनु प्रभुः । समत्सु त्वा हवामहे ॥ समत्स्वमिमवसे वाजयन्तो हवामहे । वाजेषु
 ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
 चित्राधसम् ॥ १२ ॥ त्वं न इन्द्राभर आजो नृभ्यं शतक्रतो विचर्षण । आवीरं
 ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
 पृतनासहम् ॥ त्वं हि नः पिता वसो त्वं माता शतक्रतो बभूविष । अया ते सुम्नमी

महे ॥ त्वां शुष्मिन्पुरुहन् वाजयन्तमुपतुवे सहस्कृत । म नो रास्व सुर्वार्यम् ॥ १३ ॥
यदिन्द्र चित्र म इहनास्ति त्वादानमद्रिवः । राधस्तभो विदद्वस उभया हस्त्या-
भर ॥ यन्मन्यसे वरेण्यमिन्द्र युवन्त दाभर । विद्याम तम्य ते वयम्कूपारस्य
दावनः ॥ यत्ते दिक्षु प्रार्थ्य मनो अस्ति श्रुतम्बृहत् । तेन दृढा चिदद्रिव आ वाजं
दर्वि सातये ॥ १४ ॥

इति द्वितीयोऽर्थः प्रपाठकः चतुर्ष्व

प्रपाठकः समाप्तः

अथ पञ्चमः प्रपाठकः ॥

ऋषिः—१ प्रवर्दनो देवोदासिः । २-४ असितः करयपो देवत्रो वा । ५, ११
 उच्यः । ६, ७ अमहीयुः । ८, १५ विभ्रुविः कारयः । ९ वमिष्ठः । १० सुक-
 षः । १२ कविः । १३ देवातिभिः काण्वः । १४ भर्गः प्रागायः । १६ अंबरीष
 ऋग्विद्या । १७ अग्नयो धिण्या ऐश्वराः । १८ उराना काव्यः । १९ नृमेवः । २०
 जेता माधुच्छन्सः ॥ देवता-१-८, ११, १२, १५-१७ पवमानः सोमः । ९,
 १८ अग्निः । १०, १३, १४, १९, २० इन्द्रः ॥ छन्दः-१-८, १०, ११,
 १५, १८ गावत्री । ९ त्रिष्टुप् । १२ जगती । १३, १४ प्रागाथं । १६, २० अनु-
 षुप् । १७ द्विपरा प्रज्ञः । १९ उगिण् ॥ स्वरः-१-८, १०, ११, १५, १८
 षड्जः । ९ पैवः । १२ निषादः । १३, १४ मध्यमः । १६, २० गान्धरः ।
 १७ पञ्चमः । १९ ऋषभः ॥

शिशुं जज्ञानं हयतं मृजन्ति शुष्मन्ति विप्रं मरुतो गच्छेन । कविर्गामिर्का-
 ष्येन कविः संसत् सोमः पवित्रमत्तेति रेभन ॥ ऋषिमना य ऋषिकृत्स्वराः
 सहस्रनीषः पदवीः कवीनाम् । तत य ध म महिषः विषासन्सोमो विराजमनु
 राजनिष्टुप् ॥ अमृषच्छयेनः शङ्कनो विभ्रन्वा गोविन्दद्रुप् आयुधानि विभ्रत् ।
 अपामूर्मि मचनानः समुद्रं तुराय धाम महिषा विवक्ति ॥ १ ॥ एन सोमा अमि
 षिषमिन्द्रस्य कामपचरन् । वर्धन्तो अस्य वीथेषु ॥ पुनानासममृता गच्छ-
 न्तो वायुगधिना । तनोषत् सुवीथेषु ॥ इन्द्रस्य सोम राक्षसे पुनानो हार्दि चो-
 दव । देवाना योनिमासदम् ॥ मृजन्ति त्वा दरा क्षिप्ता हिन्वान्त सप्त धीतवः ।
 अनु विषा अमादिवुः ॥ देवम्यध्वा मदायक मृजानमतिमेष्वः । स गोभिर्वास-
 वाक्षि ॥ पुमानः कलध्वावका रारुषो हरिः । परि गभ्यान्म्यत ॥ मघान आय-

वस्वनो जह विश्वा अपदिषः । इन्द्रो मखायमाश ॥ नृचमं त्वा वशाः द्रपीतं
 स्वाविदम् । मचीमहि प्रजाभिषम ॥ वृष्टिं दिवः पारस्व वृष्टं पृथिव्या अधि ।
 स हो नः सोमपृत्सुधाः ॥ २ ॥ साम पुनानो अर्पति सहस्रबागे अत्यविः । वाया-
 रि-द्रव्य निष्कृतम् ॥ पवमानमवस्य वो विप्रमाभिप्रगायत । सुवाणं देववीतये ॥
 पवन्ते वाजसातये सामाः सहस्रपाजसः । गृणानि देववीतये ॥ उत नो वाजसा-
 तये पवस्व वृहतीरिषः । धुमदिन्दो सुवीर्यम् ॥ अत्या हिणाना न हतुमिः सृष्टं वा-
 जसातये । विशारमव्यभाशवः ॥ त नः महास्त्रिणं विं पवन्तामा सुर्व र्यम् । स्वाना
 देवास इन्द्रवः ॥ वाधा अर्षे तीन्द्रवाऽभि व सं न मातरः । दधान्विरे गमभ्याः ॥
 वृष्ट इन्द्राय मत्सरः पवमान कनिकदत्त । विश्वा अपदिषो जहि ॥ अपघ्नन्तो
 अराण्यः पवमानाः स्वर्देशः । योनाभुतस्य सीदन ॥ ३ ॥ सोमा असृष्टमिन्द्रवः
 सुना अतस्य धारया । इन्द्राय मधुमत्तमाः ॥ अमि विप्रा अनूषन गावो वत्स न
 धेनवः । इन्द्र सोमस्य पीये ॥ मदयुतुर्वात सादने सिधोरूम विपश्चित् । सोमो
 मागी अधिभिनः ॥ दिवो न मा विवचणो व्यावार महीयते । सोमा यः सुक्रतुः
 कविः ॥ यः सोमः कलशंश्वाः अन्तः पावित्र आहिनः । तमिदुः पारिषस्वजे ॥
 प्रवाचमिन्द्रिष्यति सद्द्रव्याधि वष्टपि । जिन्वन् वाशं मधुश्रुतम् ॥ नित्य-
 स्तोत्रो वनस्पतिर्धेनामन्तः सवर्धुषम् । हिन्वानो मानुषा युजा ॥ आ पवमान वारव
 रयि महस्ववर्षसम् । अस्म इन्द्रो स्वाशुम् ॥ अमि त्रिधा दिवः कविर्विप्रः स
 धारया सुन । सोमो हिन्वन्तरवति ॥ ४ ॥ उत शुष्नास ईग्ने मिन्धोरूमरेव
 स्वनः । वाणस्य चोदशपविम् ॥ प्रसव न उदीरते निस्त्रो वाचो मन्वस्युवः । य-
 दव्य एष सानवि ॥ अव्यावारिः पारि प्रियं हरि हिन्वन्पाश्रिभिः । पवमानं मधु-
 श्रुतम् ॥ आपवगव मदिल्लम पावत्र धारया कवे । अकम्प्य योनिमासदम् ॥ स
 पवम्ब महिन्तम गाभिर्गजानो अकुभिः एन्द्रस्य जठरं विश ॥ ५ ॥ अया
 वीती परिस्रव यस्त इन्द्रो मद वा । अवाहभवर्तानव ॥ पुः मय इत्याधिधे दवो-
 दासाय शंवरम् । मधत्स्यं तुवर्शं यदुम् ॥ परि नो मयमवावदुगोमदिन्दो हरिष्यवत् ।

^{१ २ ३ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ २ ३ ३ २ ३ १ २} ^{२ ३ १ २}
 क्षरा सहस्रिणांशः ॥ ६ ॥ अपघ्नन् पवते मृधाप सोमोऽगान्शः । गच्छन्निन्द्रस्य
^{३ २} ^{३ १ २ ३ १ २ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २} ^{३ २ ३ १ २}
 निष्कृतम् ॥ महो नो गय आभर पवमान जही मृधः । रास्वेन्दो वीरवशशः ॥
^{१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{१ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{१ २ ३ १ २}
 न त्वा शतै च न हुनो राधो दित्सन्तमामिनन् । यत्पुनानो मखस्यसे ॥ ७ ॥
^{३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{१ २ ३ १ २ ३ १ २}
 अया पवस्व धारया यथा सूर्यमरोचयः । दिन्वानो मनुषीरपः ॥ अयुक्तं सूर
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 एतशं पवमानो मनावधि । अन्तरिक्षेण यातवे ॥ उत स्या हरितो रथे सूर्यो अ-
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 युक्तं यातवे । इन्दुरिन्द्र इति ब्रुवन् ॥ ८ ॥ अग्निं वो देवमग्निमिः सजोषा व-
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 जिष्ठं दूतमध्वरे कृणुध्वम् । यो मर्त्येषु निधुविश्रुतावा तपुर्मूर्द्धा घतामः पाषकः ॥
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 प्रोथदश्वा न यवसे विभ्यन यदा महः संवरणाद्व्यस्थात् । आदस्य वातो अनुवाति
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 शोचिरध स्म त व्रजनं कृणुमस्मिन् ॥ उद्यस्य तं नवजातस्य वृष्णोऽग्न चरन्त्य-
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 जराइधानाः । अच्छाशामरुषोभूम एषि संदृता अग्र इयमे हि देवान् ॥ ९ ॥ त-
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 मिन्द्र वाजशामसि महे वृत्राय हन्तवे । सवृषा वृषमा भुवत् ॥ इन्द्रः स दामने
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 कुन ओजिष्ठः स बले हितः । धुम्नी श्लोकी स साम्यः । गिरा वज्रो न स-
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 म्भृतः स बलो अनपच्युनः । ववत्त उग्रा अस्तृतः ॥ १० ॥ अध्वर्यो अद्रिमिः
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 सुतं सोमं पवित्र आनय । पुनाहीन्द्राय पातवे ॥ तव न्ये इन्द्रोऽन्धमा देवा म-
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 धोऽव्यंशन । पवमानस्य मरुतः ॥ दिवः पीयूषमुत्तमं सोममिन्द्राय वज्रिणे । सु-
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 नोता मधुमत्तमम् ॥ ११ ॥ धर्ता दिवः पवने कृ व्यो रसो दत्तो देवानामनुमाद्यो-
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 नृभिः । हरिः सृजानो अत्यो न सन्मिदृथा पाजोमि कृणुपे नदीष्वा ॥ शूरो
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 न धत्त आयुत्रा गभस्त्याः स्त्राः मिपासं रथिरा गविष्टिषु । इन्द्रस्य शुष्ममीरव-
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 अपम्युमिरिन्दुहिन्वानो अज्यने मनीषिभिः इन्द्रस्य सोम पवमान ऊभिणा तवि-
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 ष्यमाखो जठरेवाविश । प्र नः पिन्व विद्युदभ्रं रादसी धिया नो वाजो उपमाहि
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 शश्वतः ॥ १२ ॥ यदिन्द्र प्रागागुदग्न्यग्ना हवसं नृभिः । सिमापुन्रपूतो अ-
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 स्थानवेसि प्रशद्धं तुर्वशे ॥ यद्वा रुमे रुशमे रयावकं कृप इन्द्र मादयसे सचा ।
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 कयवा सस्त्वास्तोभेभिवज्रवाहस इन्द्रायच्छन्त्यागहि ॥ १३ ॥ उमयं वृणवव
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 न इन्द्रो अर्वागिदं वचः । सत्राच्या मघवांत्सामरीतये धिया शविष्ठ आगमत् ॥

सं हि स्वराजं वृषभं तमोजसा धिपणे निष्टतक्षतुः । उतोपमानां प्रथगो
निषीदसि सोमकामं हि ते मनः ॥ १४ ॥ पवस्व देव आयुषमिन्द्र गच्छतु ते म-
दः । वायुमारोह धमणा ॥ पवमान नितोशसे रयिं सोम श्रवाय्यम् । इन्दो सपु-
द्रमाविश ॥ अपमन् पवसे मृधः क्रतुर्वित्सोम मत्सरः । नुदस्वाद्वयु जनम् ॥ अमी
नो वाजसातमं ययिमर्षशतस्पृहम् । इन्दो सहस्रमर्णसन्तु विद्युन्म विभासहम् ॥ १५ ॥
अमी नो वाजसातमम् । वयं ते अस्य राधसो वसोर्वसो पुरुस्पृहः ॥ नि नेदि-
ष्टतमा इषः स्याम सुम्ने ते अग्निगो ॥ परिस्यस्वानो अक्षरदिन्दुरव्ये मदच्युतः ॥
धारा य ऊर्द्धा अध्वरे भ्राजा न याति गव्ययुः ॥ १६ ॥ पवस्व सोम महोत्समुद्रः
पिता देवानां विश्वाभि धाम ॥ शुक्रः पवस्व देवभ्यः सोम दिवे पृथिव्यै शं च
प्रजाम्यः ॥ दिवाधर्तामि शुक्रः पायुषः सत्ये विधर्मन्वाजी पवस्व ॥ १७ ॥ प्रष्टु
वो अतिथिं स्तुपे मित्रमिव प्रियम् । अग्ने रथञ्च वेद्यम् ॥ कविमेव प्रशंस्यं यं
देवास इति द्विता । निमत्येष्वदधुः ॥ न्वं यविष्ट दाशुषोर्नृपाहि मृणुहीगिरः ।
रक्षा लोकमुत्तमना ॥ १८ ॥ एन्द्र नो गधि प्रिय सत्राजिदगाद्य । गिरिर्न वि-
श्वतः पृथुः पतिर्दिवः ॥ अभि हि सत्य सोमपा उमे वभूथ रादसो । इन्द्रमि
मुन्वतोवृधोपतिः ॥ त्वं हि मध्वतीनामिन्द्र धर्ता पुरामसि । इन्ता दस्योमनो-
वृधः पतिर्दिवः ॥ १९ ॥ पुरां मिदुयुवा कविरमितौजा अजायत इन्द्रा विश्वस्य
कर्मणो धर्ता वज्री पुरुषुतः ॥ त्वं बलस्य गोमतो वावराद्रिवो विलम् । त्वां देवा
अभिभ्युषस्तु ज्यमानास आविषुः ॥ इन्द्रमोशानमोजसामिस्तोमैरनूपत । सहस्रं
यस्य रातय उत वा सन्ति भूयसीः ॥ २० ॥

इति प्रथमोऽर्धः प्रपाठकः

अपिः—१ पराशरः । २ शुनःशेषः । ३ असितः कल्पयो देवलो वा । ४ । ७
राहूगणः । ५, ६ नृमेधः प्रियमेधश्च । ८ पवित्रो वसिष्ठः वोमी वा । ९ वसिष्ठः ।
१० वत्सः काण्वः । ११ शतं वेखानसः । १२ सप्तर्षिः । १३ वसुभग्निरजः ।
१४ नृमेधः । १५ अर्गः प्रागाथः । १६ भरद्वाजः । १७ मनुष्यप्लवः । १८ अरणीष

अजिन्धा च । १६ अग्नयो धिष्ण्या या वेश्वराः । २० अमहीयुः । २१ त्रिशोकः का-
 श्वः । २२ गोतमो राहूगणः । २३ मधुछन्दो वैश्वामित्रः ॥ देवता—१-७, ११-१३,
 १६-२० पवमानः सोमः । ८ पवमान्यध्येतृस्तुतिः । ९ अग्निः । १०, १४, १५,
 २१—२३ इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ६ त्रिष्टुप् । २—७, १०, ११, १६, २०, २१
 गायत्री । ८, १८, २३ अनुष्टुप् । १३ जगती । १४ निचृद्बृहती । १५ प्रागाथं ।
 १७, २२ उष्णिक् । १२, १६ द्विपदा पंक्तिः ॥ स्वरः—१, ६ धैवतः । २—७,
 १०, ११, १६, २०, २१ पङ्क्तः । ८, १८, २३ गान्धारः । १३ निपादः ।
 १४, १५ मध्यमः । १२, १६ पञ्चमः । १७, २२ ऋषभः ॥

अक्रान्तसमुद्रः प्रथमं विधर्मन् जनयन् प्रजा भुवनस्य गापाः । वृषा पवित्रे आधि-
 सानो अग्न्ये बृहत्सोमो वावृषे स्वानो अद्रिः ॥ मत्सि वायुमिष्टये राधसे नो मत्सि
 मित्रावरुणा पूयमानः । मत्सि शर्धो माकृतं मत्सि देवान् मत्सि द्यावापृथिवी
 देव सोम ॥ महत्सोमो महिषश्चकारापां यद्रभोऽबुणीत देवान् । अदधादिन्द्रे
 पवमान आजोऽजनयत्सुर्योऽयोनिर्गिन्दुः ॥ १ ॥ एष देवा अमर्त्यः षण्णवीरिव-
 दीयते । अभि द्रोणान्यासदम् ॥ एष विप्रमिष्टुनोऽपो देवो विगाहते । दधद्र-
 त्नानि दाशुषे ॥ एष विश्वानि वायां शूरो यस्मिन् सत्त्वमिः । पवमानः पिषासति ॥
 एष देवो रथर्यति पवमानो दिशस्यति । आविष्कुर्योति वग्वनुम् ॥ एष देवो वि-
 पन्युमिः पवमान अतायुमिः । हरिवाजाय मृज्यते ॥ एष देवो विपाकृतोऽतिह-
 रां सिधावति । पवमानो अदाम्यः ॥ एष दिवं विधावति तिरो रजांसि धारया ।
 पवमानः कनिक्रदत् ॥ एष दिवं व्यासरत्तिरो रजांस्यस्तृतः । पवमानः स्वध्वरः ॥
 एष प्रत्नेन जन्मना देवो देवेभ्यः सुतः । हरिः पवित्रे अर्पति ॥ एष उ स्य पुरु-
 प्रतो जज्ञानो जनयन्निषः । धारया पवते सुतः ॥ २ ॥ एष धियामात्यएव्या शूरो-
 रथेमिराशुमिः । गच्छन्निन्द्रस्य निष्कृतम् ॥ एष पुरु धियायते बृहते देवतातये । य-
 त्रायुतास आशान् ॥ एतं मृजान्ति मज्यमपद्राणेष्वायवः प्रचक्राणं महीरिपः ॥ एष
 हितो विनीयतेऽन्तः शुन्ध्यावता पथा । यदी तुजान्ति भूर्ययः ॥ एष रुक्मिभि-
 रीयते वाजो शुभ्रमिरशुमिः । पतिः सिन्धूनां मवन् ॥ एष शृङ्गाणि दाधुव-

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००}
 चिह्नश्रीते यूथ्यो ३ वृषा । नृम्या दधान ओजसा ॥ एष वक्षनि पिबदनः पर-
 वा ययिवा अति । अवशादेषु गच्छति ॥ एषमुत्थं दश विषो हरिं हिन्वन्ति पा-
 तवे । स्वाधुधं मदन्तमम् ॥ ३ ॥ एष उस्य वृषा रथो व्यावारेभिरन्वत । गच्छन्ना-
 जं सहस्रिणम् ॥ एतं त्रितस्य योषणो हरिं हिन्वन्त्यद्रिभिः । इन्दुमिन्द्राय
 पीतये ॥ एषस्य मानुषीष्वाश्वे नोन विद्धु सीदति । गच्छं जारो न योषितम् ॥
 एषस्य मया रसोऽवचष्टे दिवः शिशुः । य इन्दुवारमाविशत् ॥ एषस्य पीतये
 सुतो हरिरर्पति घण्टसिः । क्रन्दन्योनिममि प्रियम् ॥ एतं त्वं हरितो दश मर्ष-
 ज्वन्ते अपस्थुवः । यामिमदाय शुम्भते ॥ ४ ॥ एष वाजी हितो नृमिर्विश्ववि-
 न्नमसस्पतिः । अयं वारं विधावति ॥ एष पवित्रे अक्षरत्सोमो देवेभ्यः सुतः ।
 विश्वा धामान्या विशन् ॥ एष देवः शुमायतेऽधि योनावमर्ष्यः । वृत्रहा देववी-
 तमः ॥ एष वृषाकनिकददशभिर्जोमिमियत । अभि द्रोणानि धावति ॥ एष
 सूर्य मरोचयत्पवमानो अधि अवि । पवित्रे मत्सरो मदः ॥ एष सूर्येण हासते
 सवसानो विवस्वता । पतिर्वाचो अदाभ्यः ॥ ४ ॥ एष कविरभिष्टुतः पवित्रे
 अधितोपते । पुनानो घ्नन्नपद्विषः ॥ एष इन्द्राय वायवे स्वर्जित्यरिपिच्यते ।
 पवित्रे दक्षसाधनः ॥ एष नृमिर्विनीयते दिवो मूर्धा वृषा सुतः । सोमो वनेषु
 विश्ववित् ॥ एष गव्युरचिक्रदत्पवमानो हिरण्ययुः । इन्दुः सत्राजिदास्वतः ॥
 एष शुष्मसिष्यददन्तरिक्षे वृषा हरिः । पुनान इन्दुरिन्द्रमा ॥ एष शुष्म-
 दाम्यः सोमः पुनानो अर्पति । देवावीरघशं सहा ॥ ६ ॥ स सुतः पीतये वृषा
 सोमः पवित्रे अर्पति । विघ्नत्रदासि देवयुः ॥ स पवित्रे विचक्ष्णो हरिरर्पति
 घण्टसिः । अभि योनिं कनिकदत् ॥ स वाजी रोचनं दिवः पवमानो विधावति ।
 रक्षोहा वारमव्ययम् ॥ स त्रितस्वाधिसानवि पवमानो अरोचयत् । जामिभिः
 सूर्य सह ॥ स वृत्रहा वृषा सुतो वरिवोविददाम्यः । सोमो वाजमिवासरत् ॥
 स देवः कविनेषितोऽमि द्रोणानि धावति । इन्दुरिन्द्राय मर्षयन् ॥ ७ ॥

यः पावमानीरध्येत्यृषिभिः संभृतं रसम् । सर्वं सपूतमश्वाति स्वदितं मात-
 रिश्वना ॥ पावमानीर्यो अध्येत्यृषिभिः संभृतं रसम् । तस्मै सरस्वती दुहे
 क्षीरं सर्पिमधूदकम् ॥ पावमानीः स्वस्त्ययनीः सुदुघा हि प्रतश्च्युतः । अृषिभिः
 संभृतो रसो ब्राह्मणेष्वमृतं हितम् ॥ पावमानीर्दधन्तु न इमं लोकमया अमृषम् ।
 कामात्समर्द्धयन्तु नो देवीर्देवैः समाहताः ॥ येन देवाः पवित्रेणात्मानं पुनते सदा ।
 तेन सहस्रधारेण पावमानीः पुनन्तु नः ॥ पावमानीः स्वस्त्ययनीस्ताभिर्गच्छति
 नान्दनम् । पुण्यांश्च भक्षान् भक्षयत्यमृतत्वं च गच्छति ॥ ८ ॥ अयन्म महानमसा
 यविष्ठ यो दीदाय साभिद्रः स्व दुग्णे । चित्रभानुं रोदसी अन्तरूवांश्चाहुतं
 विश्वतः प्रत्यक्षम् ॥ समह्ना विश्वाहुगितानि साहानग्निष्टव दम आ जातवेदाः ।
 स नो रक्षिषद्गितादवशादस्मान् गृणत उत नो मघानः ॥ त्वं वरुण उत मित्रो
 अग्ने त्वां वर्धन्ति मतिभिर्मिष्टाः । न्ये वम् सुपणनानि सन्तु यूयं पात स्वस्ति-
 मिः सदा नः ॥ ९ ॥ महा इन्द्रो य आजमा पजन्या वाष्टमा इव । स्तोमैवत्स-
 स्य बावृधे ॥ कण्वा इन्द्रं यदकन स्तोमैषज्ञस्य माधनम् । जामि ह्यवन आयुषा ॥
 प्रजामृतस्य पिप्रतः प्रयद्गन्त वह्नयः । विप्रा अतस्य वाहमा ॥ १० ॥ पवमा-
 नस्य जिघ्रन्तो हरेश्चन्द्रा अमृक्षन् । जागा आजिगशीनिपः ॥ पवमानो रथीतमः
 शुभ्रेभिः शुभ्रशस्तमः । हरिश्चन्द्रो महद्वणः ॥ पवमान व्यश्रुदि रश्मिभिर्वाज-
 सातमः । दधन्तोत्र मुवीयम् ॥ ११ ॥ परीतो पिञ्चता सुते सोमो य उत्तमं
 हविः । दधन्वा यो नयो अस्वादेऽन्तरा मुपाय सोममद्रिभिः ॥ नूनं पुनानोऽ-
 विभिः परिच्रवादव्यः सुरामतरः । सते चिन्वाप्सु सदामो अधसा आणन्तो गो-
 भिरुत्तरम् । परि स्वानश्चक्षमे देवमादनः क्रतुग्निदुर्विचक्षणः ॥ १२ ॥ अमावि
 सोमो अरूपो वृषा हरी राज्ञे दस्मो अभि गा अचिक्रदत् । पुनानो वारमत्ये-
 ध्यव्ययं रथेनो न योनिं धृतवन्तमासदत् ॥ पजन्यः पिता महिषस्य पणिनो नामा
 पृथिव्या गिरिषु चयं दधे । स्वमार आपो अभिगा उदासर्गन्मङ्गावामिर्वसने वीने
 अध्वरे ॥ कविर्वधस्यापयपि माहिनमत्या न मृष्टा अभि वाजपयमि । अपसेध

दुरिता सोम नो मृह घृतावसानः परिधासि निखिजम् ॥ १३ ॥ श्रायन्त इव
 सूर्य विश्वेदिन्द्रस्य मन्त्रत । वधूनि जातो जनिमान्योजसा प्रतिमागभ दीधिमः ॥
 अलर्षि रार्ति वसुदासुपस्तुहि मद्रा इन्द्रस्य रातयः । यो अस्य कामं विधतो न
 रोषति मनो दानाय चोदयन् ॥ १४ ॥ यत इन्द्र मयामहे ततो नो अभयं कृधि ।
 मघवंक्षग्धि तव तन्न ऊतये विद्विषो विमृधा जहि ॥ त्वं हि राधसस्सते राधसो
 महः क्षयस्यासि विधर्ता । तं त्वा वयं मघवन्निन्द्र गिर्वणः सुतावन्तो हवामहे
 ॥ १५ ॥ त्वं सौमासि धारयुमन्द्र ओजिष्ठो अध्वरे । पवस्व मंहयद्रयिः ॥ त्वं
 सुतो मदिन्तमो दधन्वान्मत्सरिन्तमः । इन्दुः सत्राजिदस्मृतः ॥ त्वं मुष्वाणां अ-
 द्रिमिरभ्यष कनिकदत् । युमन्त शुष्पमामर ॥ १६ ॥ पवस्व देववीतय इन्द्रो धारा-
 मिरोजसा । आकलशं मधुमान्त्सोम न सदः ॥ तव द्रप्सा उदमुत इन्द्रस्मदाय
 वावृधुः । त्वां देवामो अमृताय कम्पयुः ॥ आ नः सुताम इन्द्रवः पुनाना धावता
 गयिम् । वृष्टि धावो गिन्यापः स्यावेदः ॥ १७ ॥ परिन्यं हयतं हरिं वभ्रुं पुनन्ति
 वारेण । यो देवान्विश्वां इन्पगि मदेन मह गच्छति ॥ द्विर्यं पंच स्वयशसं स-
 खायां अद्रिमं हतम् । प्रियमिन्द्रस्य काम्यं प्रस्नापयन्त ऊर्मेयः ॥ इन्द्राय सोम पा-
 तये वृत्रघ्ने परिषिच्यमे । नरे च दक्षिणावने वीराय सद्नासदे ॥ १८ ॥ पवस्व
 सोम मह दक्षा याश्वो न निक्को वाजी धनाय ॥ प्र ते मोतागे रसं मदाय पुनन्ति
 सामं मह शुम्नाय ॥ शिशुं जज्ञानंहर्गिष्मृजन्ति पवित्रे सोमं देवेभ्य इन्दुम् ॥ १९ ॥
 उपायु जातमसुरं गोमिर्मगं परिष्कृतम् । इन्दुं देवा अयासिपुः ॥ तमिद्वधन्तु
 नो गिरावत्सं सं शिश्वरीरिव । य इन्द्रस्य हृदं सनिः ॥ अर्पा नः सोम शं गवे
 धुक्षस्व पिप्युषीमिपम् । वर्धा समुद्रमुक्थ्य ॥ २० ॥ आघाये अग्निमिन्धते
 स्तृणन्ति वर्हिगानुषक् । येषामिन्द्रो युवा सखा ॥ बृहन्निदिध्म एषां भूरिशस्त्रं
 पृथुः स्वरुः । येषामिन्द्रो युवासखा ॥ अयुद्ध इक्षुधा वृतं शूर आजति सत्वभिः
 येषामिन्द्रो युवा सखा ॥ २१ ॥ य एक इद्विदयते वसु मत्ताय दाशुषे । देशानो
 अप्रतिष्कृत इन्द्रा अङ्ग ॥ यमिद्वि त्वा बहुभ्य आ सुतावां आविवासति । उग्र

^{२२ ३ २३ १ २ ३ २} तत्पत्यते शव इन्द्रो अङ्ग ॥ ^{३ १२ २२ ३ १ ३ १ २} कदा मर्चेमराधस पदा क्षुम्पमिव स्फुरत् । ^{३ १ २} कदा नः
^{३ २ ३ १ २ ३ २} सुश्रावद्विर इन्द्रो अङ्ग ॥ २२ ॥ ^{१ २} गायन्वि त्वा ^{३ १ २ २ ३ ३ १ २} गायत्रिणोर्चेत्यर्कमर्किणः । ^{३ १} ब्रह्मा-
^२ णस्त्वा शतक्रत उद्वं ^{३ २ ३ १ २} शमिव येमिरे ॥ ^{१ ३ ३ १ २ २ ३ १ २ २ ३ १ २} यत्सानोस्तान्वाहो भूर्यस्पष्टकत्वम् ।
^{२ ३ ३ १ २} तदिन्द्रो अर्थं चेतति यूथेन ^{३ १ २ ३ १ २} दृष्टिरेव्रति ॥ ^{३ १ ३ ३ २ ३ २ ३ १ २} युञ्क्वा हि केशिना हरी दृषणा कक्ष-
^{२ १ २} मा । ^{३ १ २ २} अथा न इन्द्र सोमपा गिरामुपश्रुतिञ्चर ॥ २३ ॥

इति द्वितीयोऽर्घः प्रपाठकः तृतीयश्च

प्रपाठकः समाप्तः

— —

अथ षष्ठः प्रपाठकः ॥

ऋषिः—१, ६ मेधातिथिः कारवः । १, १० वसिष्ठः । ३ प्रगाथः कारवः ।
 ४ पराशरः । ५ प्रगाथो घौरः कारवो वा । ७ च्यवनवसदस्यू । ८ अग्नयो धिष्ण्या
 ऐश्वराः । ९ हिरण्यस्तूपः । ११ सार्षपाङ्गी ॥ देवता—१ इध्मः समिद्धोवाग्निः तनू-
 नपात् नराशंसः इन्द्रः क्रमेण । २ आदित्याः । ३, ५, ६ इन्द्रः । ४, ७—९ पव-
 मानः सोमः । १० अग्निः । ११ सार्षपाङ्गी ॥ छन्दः—४—३, ११ गायत्री ।
 ४ त्रिष्टुप् । ५ बृहती । ६ प्रागाथं । ७ अनुष्टुप् । ४ द्विपदा पंक्तिः । ९ जगती । १०
 विराड् जगती ॥ स्वरः—१—३, ११ पङ्क्तः । ४ धैवतः । ५, ६ मध्यमः । ७
 गान्धारः । ८ पञ्चमः । ९, १० निषादः ॥

सुषमिद्धो न आवह देवां अग्ने हविष्मते । होतः पावक यच्च च ॥ मधुमन्त्रं
 तनूनपाथं देवेषु नः कवे । अथा कुरु खूतये ॥ नराशंसमिह प्रियमास्मिन्-
 ज्ञ उपहूये । मधुजिह्वं हविष्कृतम् ॥ अग्ने सुखतमे रथे देवा इदित आवह । असि
 होता मनुर्हितः ॥ १ ॥ यदद्य सूर उदितेऽनागा मित्रो अयमा । सुवाति साविता
 भगः ॥ सुप्रावीरस्तु सत्त्वयः प्रनुयामन्सुदानवः । ये नो अंहोऽतिपिप्रति ॥ उर
 स्वराजो अदितिरदन्धस्य व्रतस्य ये । महो राजान ईशते ॥ २ ॥ उत्त्वा मदन्तु
 सो माः कणुष्व राधो अद्रिवः । अव ब्रह्माद्विषो जहि ॥ पदा पणीनराधसो निवा-
 धस्व महौ असि । न हि त्वा कश्चन प्रति ॥ त्वमीशिषे सुतानामिन्द्र त्वमसुता
 नाम् । त्वं राजा जनानाम् ॥ ३ ॥ आ जागृविर्विप्र ऋतं मतीनां सोमः पुनानो
 असदक्षमूत्र । सपन्ति यं मिथुनासो निकामा अध्वर्यवो रथिरासः सुहस्ताः ॥ स
 पुनान उपसरे दधान ओमे अप्रा रोदसी वीष आवः । प्रियाचिद्यस्य प्रियसास
 ऊती सतो धनं कारिणे न प्रयं सत् ॥ स वर्द्धिता वर्द्धनः पूयमानः सोमो मीढ्वा
 अभि नो ज्योतिषा वीत् । यत्र न पूर्वं पितरः पदज्ञाः स्वर्विदो अभिगा अद्रिमि-

^२५५न् ॥ ४ ॥ ^{१ २ ३ १ २ २}माचिदन्यद्विशं ^{३ १ २ ३ १ ३}सत सखायो मा ^{२ ३ १ २ ३ १ २ ३}विषयत । इन्द्रमितस्तोता ^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}वृषणं
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}सचा सुते मुहुरुकथा च शं सत ॥ ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}अवक्रक्षिणं वृषभं यथा जुवं गां न चर्वणीस-
^{२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}हम् । ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}विद्वेषणं संवननमुमयङ्करं मंहिष्ठपुमयाविनम् ॥ ५ ॥ ^{२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}उदुत्ये मधुमत्तमा गिरः
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}स्तोमा स ईरते । ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}सत्राजितो धनसा अक्षितोतयो वाजयन्तो रथा इव ॥ ^{२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}कण्वा
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}इव भृगवः सूर्या इव विश्वमिद्रीतमाशत । इन्द्रं ^{२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}स्तोमोर्ममहयन्त आयवः ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}प्रियमे-
^{२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}धासो अस्वरन् ॥ ६ ॥ ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}पयुषु प्रधन्व वाजसातये परि वृत्राणि सक्षणिः । ^{२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}द्विष-
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}स्तरध्या अक्षया न ईरसे ॥ ^{२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}अजीजनो हि पवमान सूर्ये विधारे शक्मना पयः ।
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}गोजीरया रंहमाणः पुरन्ध्या ॥ ^{२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}अनु हि त्वा सुतं सोममदामसि महे समर्थराज्ये ।
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}वाजां अभि पवमान प्रगाहसे ॥ ७ ॥ ^{२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}परिप्रधन्वेन्द्राय सोम स्वादुर्मित्राय पूण्यो-
^{२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}भृगाय । ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}एवामृताय मह क्षयाय स शुक्रो अर्प दिव्यः पीयूषः ॥ इन्द्रस्ते सोम
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}सुतस्य पेयान् क्रत्वे दक्षाय विश्वे च देवाः ॥ ८ ॥ ^{२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}सूर्यस्येव रश्मयो द्रावयि-
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}त्नवो मत्सरासः प्रसुतः साकमीरते । ^{२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}तन्तुं ततं परिसर्गास आशवो नेन्द्रादृते प-
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}वते धाम किञ्चन ॥ ^{२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}उपो मतिः पृच्यते सिच्यते मधुमन्द्राजनी चोदते अन्तरासनि ।
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}पवमानः सन्तनिः सुन्वतामिव मधुमां द्रप्सः ^{२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}परिवारमपति ॥ ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}उक्षा मिमेति प्र-
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}तियन्ति धेनवो देवस्य देवीरुपयन्ति निष्कृतम् । ^{२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}अत्यक्रमादजुनं वारमव्ययमत्कं न
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}निष्कं परि सामो अव्यत ॥ ९ ॥ ^{२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}अग्निं नरो दीधितिमिगण्याहंस्तच्युतं जन-
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}यत प्रशस्तम् । ^{२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}दुरेदशं गृहपतिमथव्युम् ॥ ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}तमग्निमस्ते वसवो न्युएवन्सुप्रतिचक्ष-
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}मवसे कुतश्चिन् । ^{२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}दक्षाय्यो यो दम आस नित्यः ॥ ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}प्रेद्धो अग्ने दीदिहि पुरां नोऽ-
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}जस्रया सूर्या यविष्ठ । ^{२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}त्वां शश्वन्तउपयन्ति वाजाः ॥ १० ॥ ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}आयं गां पृभि-
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}रक्रमीदसदन्मातरं पुरः । ^{२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}पितरं च प्रयन्तस्वः ॥ ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}अन्तश्चरति रोचनास्य प्राणा-
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}दपानती । ^{२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}व्यख्यन्महिषा दिवम् ॥ ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}त्रिंशद्दाम विराजति वाक्पतङ्गाय भीयते ।
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}प्रति वस्तोरह्यभिः ॥ ११ ॥

इति प्रथमोऽर्धः प्रपाठकः

ऋषिः—१ गौतमो राहूगणः, वसिष्ठः तृतीयस्य । २, ७ भरद्वाजो बार्हस्पत्यः । ३ प्रजापतिः । ४, १३ सोमरिः काण्वः । ५ मेधातिथि मेघ्यातिथी काण्वः । ६ ऋजिश्वा ऊर्ध्वसद्या च क्रमेण । ८, ११ वसिष्ठः । ९ तिरश्चीः । १० सुतंभर आत्रेयः । १२, १६ नृमेधपुरुमेधौ । १४ शुनःशेष आजीगर्तिः । १५ नोधाः । १६ मेधातिथिः काण्वः । १७ रेणुर्वैश्रामित्रः । १८ कुत्सः । २० आगम्यः ॥ देवता—१, २, ७, १०, १३, १४ अग्निः । ३, ६, ८, ११, १५, १७, १८ पवमानः सोमः । ४, ५, ९, १२, १६, १९, २० इन्द्रः ॥ छन्दः—१, २, ७, १०, १४ गायत्री । ३, ६ अनुष्टुप् । ४, १२, १३, १६ प्रागाथं । ५ बृहती । ६ ककुप् सतोबृहती च क्रमेण । ८, ११, १५, १८ त्रिष्टुप् । १७ जगती । १९ अनुष्टुभौ बृहती च क्रमेण । २० बृहती, अनुष्टुभौ क्रमेण ॥ स्वरः—१, २, ७, १०, १४ षड्जः । ३, ६, १९ गान्धारः । ४-६, १२, १३, १६, २० मध्यमः । ८, ११, १५, १८ धैवतः । १७ तिपादः ॥

उपप्रयन्तो अध्वरं मन्त्रं वोचै माग्नये । आरे अस्मै च शृण्वते ॥ यः स्नीहि-
तीषु पूर्व्यः सञ्जग्मानासु कृष्टिषु । अरक्षद्वाशुषे गयष ॥ स नो वेदो अमात्य-
मग्नी रक्षतु शन्तमः । उतास्मान्पात्वंसः ॥ उत भुवन्तु जन्तव उदग्निधृत्रह-
जनि । धनञ्जयो रणेरणे ॥ १ ॥ अग्ने युत्वा हि ये तवाश्वासो देव साधवः ।
अरं वहन्त्याशवः ॥ अन्धा नो याह्यावहाभिप्रयांसि वीतये । आ देवान्सोम-
पीतये ॥ उदग्ने मारुत द्युमदजस्रेण दविद्युतत् । शोचा विमाह्यजर ॥ २ ॥ प्रसु-
न्वानानायान्धसो मतो न वष्टतद्रवः । अप श्वानमराधसं हता मखन्न भृगवः ॥ आ
जाभिरत्कं अव्यत भुजे न पुत्र ओषयोः । सरज्जारो न योषणां वरो न योनि-
मासदम् ॥ सवीरो दक्षसाधनो वि यस्तस्तम्भ रोदसी । हरिः पवित्रे अव्यत
वेधा न योनिमासदम् ॥ ३ ॥ अभ्रातृव्यो अना त्वमनापिरिन्द्र जनुषा सना-
दसि । युधेदापित्वमिच्छसे ॥ न की र्वतं सख्याय विन्दसे पीयन्ति ते मुराश्वः ।
यदा कृणोषि न दनुं समूहम्यादित्पितेव ह्यसे ॥ ४ ॥ आ त्वा सहस्रमाशतं युक्ता
रथे हिरण्यये । ब्रह्मयुजो हरष इन्द्र कैशिनो वहन्तु सोम वीतये ॥ आ त्वारथे
हिरण्यये हनी मयूरशेन्या । शितिपृष्ठा बहतां मध्वो अन्धसो विवक्ष्यस्य पीतये ॥

^{२ ३} ^२ ^{१ २} ^{३ १ २} ^{३ १ २} ^{१ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३}
 पिवा त्वाऽरेस्यगिर्विणः सुतस्य पूर्वषा इव । परिष्कृतस्य रसिन इयमासुतिष्कार-
^{१ २} ^{१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २} ^{२ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{५ ३}
 र्मेदाय पत्यते ॥ ५ ॥ आसोतापरिर्विचताश्वं न स्तोम मप्तुरं रजस्तुरम् । वनप्र-
^{१ २ ३ १ २} ^{३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २} ^{३ २ ३ २ ३ १ २}
 चमुदमुतम् ॥ सहस्रधारं वृषभं पयोदुहं प्रियं देवाय जन्मने । श्रुतेन य श्रुतजातो
^{३ १ २} ^{२ २ ३ २ ३ २ ३ २} ^{३ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २}
 विवावृषे राजा देव श्रुतं बृहत् ॥ ६ ॥ अभिवृत्राणि जंघनद्विणस्युर्विपन्यया ।
^{१ २} ^{३ १ २} ^{२ २ ३ २} ^{१ २ ३ २ ३ २ ३ १ २} ^{१ २ ३}
 सभिद्धः शुक्र आहुतः ॥ गर्भे मातुः पितुष्पिता विदिद्युतानो अचरे । सीदन्-
^{२ ३} ^{२ ३ २} ^{१ २ ३ २ ३ १ २ ३} ^{१ २ ३ १ २} ^{२ ३ २ ३ १ २ ३ १}
 तस्य योनिमा ॥ ब्रह्म प्रजावदामर जातवेदो विचर्षणे । अग्रे यदीदशदिशि
^{३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ २ ३ १ २} ^{३ २ ३ १ २}
 ॥ ७ ॥ अस्य प्रेषा हेमना पूयमानो देवो देवेभिः समपृक्करसम् । सुतः पवित्रं
^{१ २ ३ १ २} ^{३ २ ३ १ २} ^{३ २ ३ १ २} ^{३ १ २ २ ३ २} ^{१ २ ३}
 पर्येतिरेमन् मितेवसस्य पशुमन्ति होता ॥ मद्रा वस्त्रा समन्याऽरेऽवसानो महान्
^{३ २ ३ १ २} ^{३ १ २} ^{५ २} ^{३ २ २ ३ १ २} ^{३ १ २} ^{२ २ ३ १ २ ३ १}
 कमिर्भिवचनानि शंसन् । आवच्यस्व चम्बोः पूयमानो विचक्षणां जागृविर्देव-
^{२ १} ^{१ २ ३ १ २ ३ ३} ^{२ ३ १ २ ३ १ २} ^{२ २ ३ १ २ ३ २} ^{३ १}
 वीतौ ॥ समु प्रियो मृज्यते सानो अन्ये यशस्तरा यशसां चैतो अस्मे । अमि-
^{२ ३ १} ^{२ ३ १ २ ३ ३ १} ^{२ २ ३} ^{१ २} ^{२ ३ २ ३ १ २}
 स्वर चन्वा पूयमानो यूयं पात स्वस्तिमिः सदा नः ॥ ८ ॥ एतोन्विन्द्रं स्तवाम
^{३ २ ३ २ ३ १ २} ^{३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{१ २ ३ २ ३}
 शुद्धं शुद्धेन साम्ना । शुद्धैरुक्थैर्वावृध्वासं शुद्धैराशीर्वान्ममत्तु ॥ इन्द्र शुद्धो न
^{१ २} ^{३ १ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ २ ३ १ २ २ २} ^{३ १ २}
 आगहि शुद्धः शुद्धामिरूतिभिः । शुद्धो रयिभिधारय शुद्धो ममाद्वि सोम्य ॥ इन्द्र
^{३ १ २} ^{२ २ ३ २ ३ १ २} ^{२ २ ३ १ २} ^{३ २ ३ १ २} ^{३ १ २ २ २}
 शुद्धो हि नो रयि शुद्धो रत्नानि दाशुषे । शुद्धो वृत्राणिजिघ्रसे शुद्धो वाजं सि-
^{३ १ २} ^{२ २} ^{३ २ ३ १ २} ^{३ १ २} ^{२ १}
 षाससि ॥ ९ ॥ अग्रे स्तोम मनामहे सिद्धमद्य दिविस्पृशः । देवस्य द्रविणस्य-
^१ ^{३ १ २ ३ २ ३ १ २} ^{२ २ ३ १ २} ^{१ २ ३ १ २} ^{१ २}
 वः ॥ अग्निर्जुषत नो गिरो होता यो मानुषन्वा । स यक्षहैव्यं जनम् ॥ त्वमग्ने
^{३ १ २} ^{३ २ ३ २ ३ १ २} ^{१ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २}
 सप्रथा असि जुष्टो होता वरेण्यः । त्वया यज्ञं वितन्वते ॥ १० ॥ अग्नि त्रिपृष्ठं
^{१ २ ३ १ २} ^{३ १ २} ^{२ ३ १ २} ^{३ १ २} ^{२ ३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १}
 वृषणं वयोधामङ्गोषिणमवावशंत वाणीः । वनावसानो वरुणो न सिन्धुर्विग्ननधा
^{२ ३ १ २} ^{१ २ ३ १ २ ३} ^{१ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २}
 दयते वार्याणिः ॥ शूरग्रामः सर्ववीरः सहावाञ्जेता पवस्व सनिता धनानि ।
^{३ १ २} ^{३ १ २} ^{३ १ २ २ ३ १ २} ^{३ १ २ २ ३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २} ^{३ १ २}
 तिग्मायुधः विप्रधन्वा समस्त्वपाढः साह्वान पृतनासु शत्रून् ॥ उरुगन्धूतिरमयानि
^{३ १ २} ^{३ १ २} ^{२ २ ३ १ २} ^{३ १ २} ^{२ २ ३ १ २} ^{२ २} ^{२ २}
 कुण्वन्तमीचीने आपवस्वा पुरन्धी । अपः सिषामक्षपसः स्वाऽरेजाः सं चिक्रदो
^{३ २ ३ १ २ ३ १ २} ^{१ २ ३ १ २} ^{२ २ ३ १ २} ^{२ २ ३ १ २} ^{२ २}
 महो अस्मभ्य वाजान् ॥ ११ ॥ त्वमिन्द्रयशा अस्यृजीषी शवसस्पतिः त्वं ह-
^{१ २ ३ १ २} ^{२ २ ३ १ २} ^{३ १ २} ^{१ २ ३ १ २} ^{३ १ २} ^{३ १ २}
 त्राणिहं स्यप्रतीन्येक इत्पूर्वनुचश्रपणीधृतिः ॥ तम् त्वा नूनमसुरप्रचेतसं राषो
^{३ १ २} ^{३ २ ३ १ २} ^{३ १ २} ^{३ १ २ ३ १ २}
 मागमिवेमहं । महीवकुचिः शरणा त इन्द्र प्र ते मुम्ना नो अशुवन ॥ १२ ॥

^{१ २}वज्रिष्ठं ^{३ १ २ ३ १}त्वा ^{२ २ ३ १ २}ववृमहे ^{३ २ ३ १ २ ३ १ २}देवं ^{३ १}देवत्रा ^{३ १}होतारममर्त्यम् । अस्य यज्ञस्य सुकृतुम् ॥ अपा-
^{१ २}जपातं ^{३ १ २ ३ १ २}सुभगं ^{३ २ ३ १ २}मुदीदितिमग्निषु ^{१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २}श्रेष्ठशोचिषम् । स नो मित्रस्य वरुणस्य सो अपा-
^{३ १ २}मासुम्नं ^{३ २}यक्षते ^{१ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ २ ३}दिवि ॥ १३ ॥ यमने पृतसु मर्त्यमवा वाजेषु यञ्जुनाः । स यन्ता
^{१ २ ३ १ २}शश्वतीरिषः ॥ न क्रिरस्य सहन्त्य पर्येता कयस्यचित् । वाजो अस्ति श्रवाय्यः ॥
^{१ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}स वाजं विश्वचर्षणिरवङ्गिरस्तु तरुता । विप्रैभिरस्तु सनिता ॥ १४ ॥ साक-
^{१ २}मुक्षो मज्जयन्त स्वसारो दश धीरस्य धातयो धनुव्रीः । हरिः पर्यद्रवज्जाः सूर्यस्य
^{१ २}द्रोणन्ननक्षे ^{३ २ ३ १ २ ३ १}अन्यो न वाजी ॥ सं मातृभिर्भ शिशुर्वावशानो वृषा दधन्वे पुरुवारो
^{३ २}अङ्गिः । मर्यो न योषामभिनिष्कृतं यत् संगच्छते कलश उल्लियामिः ॥ उत प्र
^{२ ३ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}पिष्य ऊधरघ्न्याया इन्दुद्धाराभिः सचते सुमेधाः । मूधानं गावः पयसा चमूक्व-
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}मिश्रीणन्ति वसुभिर्भ निक्लैः ॥ १५ ॥ पिबा सुतस्य रसिनो मत्स्वा न इन्द्र
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}मोमतः । आपिर्भो बोधि सधमाद्ये वृधेऽऽस्मां अवन्तु ते धियः ॥ भूयाम ते
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}सुमतौ वाजिनो वयं मा नस्तरभिमातये । अस्मां चित्राभिरवतादभिष्टिभिरा
^{२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}नः सुम्नेषु यामय ॥ १६ ॥ त्रिरस्मै सप्तधेनवो दुदुहिरे सत्यामाशिरं परमे
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}व्योमनि । चत्वार्यन्याभुवनानि निर्णिजे चारुणि चक्रे यद्वतैरवर्द्धत ॥ स मक्ष-
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}माणो अमृतस्य चारुण उमे द्यावा काव्येना विशश्रये । तेजिष्ठा अपो महना
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}परिव्यत यदी देवस्य श्रवसा सदो विद्मः ॥ ते अस्तु सन्तु केतवोऽमृत्यवो दा-
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}भ्यासो जनुषी उमे अनु । यमिर्नृम्णा च देव्या च पुनत आदिद्राजानं मनना
^{३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}अगृम्णात ॥ १७ ॥ अभिवायुर्वात्यर्षा गृणामोऽऽमि मित्रावरुणा पूयमानः ।
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}अभीनरं धीजवनं रथेष्टाममीन्द्रं वृषणं वज्रवाहुम् ॥ अमि वस्त्रा सुवसनान्यर्षा-
^{३ २ ३ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}भिधेनूः सुदुधाः पूयमानः । अमि चन्द्रा भक्तवे नो हिरण्याम्भश्चात्राधिनो देव-
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}सोम ॥ अर्मा नो अर्ष दिव्या वसून्धभि विश्वा पार्थिवा पूयमानः । अमि येन
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}द्रविणमभवामाम्यापयं जमदग्निवज्रः ॥ १८ ॥ यज्जा यथा अपूर्व्य मधवन्वृष-
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}हत्याय । तत्पृथिवीमप्रथयस्तदस्तभ्ना उतो दिवम् ॥ तत्ते यज्ञो अजायत तदकं
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}उत हस्तुतिः । तद्विश्वमभिभूरसि यज्जातं यच्च जन्त्वम् ॥ आमासु एकमेवय अ

^{२२}सूर्य रोहयो दिवि । ^{३२}धर्म न सोमं तपता ^{३१}सुहृन्निभिर्जुष्टं ^{३२}गिर्वणसे बृहत् ॥ १६ ॥
^{१२}मत्स्यपायिते महः ^{३२}पात्रस्येव हरिवो मत्सरो मदः । ^{३१}वृषा ते वृष्ण इंदुर्वाजी सह-
^{३१}स्रातमः ॥ ^{१२}आ नस्ते गन्तुमत्सरो वृषा मदो वरेण्यः । ^{३२}सहावां इन्द्रसानसिः पृत-
^{३१}नाषाडमर्त्यः ॥ ^{२३}त्वं हि शूरः सनिता ^{३२}चोदयो मनुषो रथम् । ^{३१}सहावान्दस्युमव्रत-
^{३२}मोषः पात्रं न शोचिषा ॥ २० ॥

इति द्वितीयोर्धः प्रपाठकः

ऋषिः—१ कविर्भार्गवः । २, ६, १६ भरद्वाजो बार्हस्पत्यः । ३ असितः का-
 श्यपो देवलो वा । ४ सुकन्तः । ५ विश्वाद् सौर्यः । ६, ८ वमिष्ठः । ७ भर्गः प्रागाथः ।
 १०, १७ विश्वामित्रः । ११ मेधार्तिथिः काण्वः । १२ शतं वैश्वानमाः । १३ यज्ञत
 आत्रेयः ॥ १४ मधुच्छन्दः वैश्वामित्रः । १५ उशानाः । १८ हर्यतः प्रागाथः । १९
 बृहदिव आयर्वणः । २० गृत्समदः ॥ देवता—१, ३, १५ पवमानः सोमः । २, ४,
 ६, ७, १४, १६, २० इन्द्रः । ५ सूर्यः । ८ सरस्वान । ९ सरस्वती । १० सविता ।
 ११ ब्रह्मणस्पतिः । १२, १६, १७ अग्निः । १३ मित्रावरुणौ । १८ अग्निर्हवीषि
 षा ॥ छन्दः—१, ३, ४, ८, ९, १०—१४, १७, १८ गायत्री । २ बृहती
 चरमस्य अनुष्टुप् शेषः । ५ जगती । ६, ७ प्रागाथम् । १५, १६ त्रिष्टुप् । १६ वर्धमाना
 पूर्वस्य मायत्री उत्तरयोः । २० अष्टिः पूर्वस्य अतिशक्ती उत्तरयोः ॥ स्वरः—१, ३,
 ४, ८, ९, १०—१४, १६—१८ पङ्क्तिः । २ मध्यमः चरमस्य गान्धानः । ५
 तिषादः । ६, ७ मध्यमः । १५, १६ धैवतः । २० मध्यमः पूर्वस्य पञ्चमः
 उत्तरयोः ॥

^{१२}षवस्व वृष्टिमा सु नोऽपामूर्मि दिवस्पारि । ^{३२}अयन्मा बृहतीरिपः ॥ ^{३१}तया पवस्व
^{१२}धारया यया गाव इहागमन् । ^{३२}जन्या स उप नो गृहम् ॥ ^{३१}पृतस्पवस्व धारया यज्ञेषु
^{३१}देववीतमः अरुमस्व वृष्टिमापव ॥ ^{३२}स न उज्ज्व्याऽऽज्वय पवित्रं धावधारया ।
^{३१}देवासः शृण्वन् हिक्म ॥ ^{३२}पवमानो अभिष्यदद्रवांस्यपजङ्घनत् । ^{३१}प्रतयद्रोचयन्नुचः
 ॥ १ ॥ ^{३२}प्रत्यस्मै पिपीपते विश्वानि विदुष भर । ^{३१}अरुक्कमाय जमयेऽपचादध्वने
^{३२}नरः ॥ ^{३१}एमेन प्रत्येतन सोममिः सोमपातमम् । ^{३२}अमत्रेमिष्ट्रजापणमिन्द्रं सुतेभि-

^{१ २}रिन्दुभिः ॥ ^{१ २}यदी ^{३ २ ३ १ २ ३}सुतेभिरिन्दुभिः ^{१ २}सोमोभिः ^{३ ३ २}प्रतिभूषय । ^{२ ३ १ २ ३ १ २}वेदा विश्वस्य मेधिरो
^{३ २ ३ १ २ २ २}वृषत्तं तमिदेषते ॥ ^{३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २}अस्मा अस्मा इदन्धसोऽध्वर्यो प्रमरा सुतम् । ^{३ १ २ ३ १ २}कुवित्समस्य जेन्य-
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}स्य शर्द्धतोऽभिशास्तेरवस्वरत् ॥ २ ॥ ^{३ २ ३ १ २ २ २}बभ्रवे नु स्वतवसे ^{३ १ २ ३ १ २}रुणाय दिविस्पृश ।
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २}सोमाय ^{१ २}गायमर्चत ॥ ^{३ १ २ ३ १ २}हस्तप्युतोभिर्गद्विभिः ^{३ १ २ ३ १ २}सुतं सोमं ^{२ ३ १ २ ३}पुनीतन । ^{२ ३ १ २ ३}मधावाधावता
^{१ २ २ ३ १ २ २ २}मधु ॥ ^{१ २ ३ १ २ ३ १ २}नमसंदुपसीदत दध्ने ^{१ २ ३ १ २}दमिथ्रीणीतन । ^{२ ३ १ २ ३}इन्दुमिन्द्रे दधातन ॥ ^{३ १ २ ३}अमित्रहा
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २}विचर्षाणिः ^{३ १ २ ३ १ २}पवस्व सोम शं गवे । ^{३ १ २ ३ १ २}देवभ्यो अनुकामकृत् । ^{३ १ २ ३ १ २}इन्द्राय सोम पातवे मदाय
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २}परिषिच्यसे । ^{३ १ २ ३ १ २}मनश्चिन्मनसस्पतिः ॥ ^{३ १ २ ३ १ २}पवमान सुवीर्यं रयिं सोम रिरीहिणः ।
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २}इन्द्रविन्द्रेण नो युजा ॥ ३ ॥ ^{२ २ ३ १ २ ३ १ २}उद्देह भिश्रुतामघं ^{३ १ २ ३ १ २}वृषमन्नयापसम् । ^{१ २ ३ १ २}अस्तारमेषि
^{२ ३ १ २ ३ १ २}सूर्य ॥ ^{२ ३ १ २ ३ १ २}नव यो नवति पुरो विमद बाह्वाजसा । ^{१ २ ३ १ २}अहि च वृषहावधीत् ॥ ^{२ ३ १ २}स न इन्द्रः
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २}शिवः सखाभ्यावद्गोमयवमन् । ^{१ २ ३ १ २}उरुधारेव दोहते ॥ ४ ॥ ^{१ २ ३ १ २}विभ्राद् बृहत्पिबतु सो-
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २}म्यं मन्वायुर्दधयज्ञपतावविहुतम् । ^{१ २ ३ १ २}वातजृता यो भिरच्चात त्मना प्रजाः ^{१ २ ३ १ २}पिपत्ति
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २}बहुधा विगजनि ॥ ^{१ २ ३ १ २}विभ्राद् बृहत्सुभृतं ^{१ २ ३ १ २}वाजसातमं धर्मं ^{१ २ ३ १ २}दियो धरुणं सत्यमपेतम्
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २}अमित्रहा वृत्रहा दस्युदन्तम ^{१ २ ३ १ २}ज्योतिर्जज्ञ असुरहा सपत्नहा ॥ ^{१ २ ३ १ २}इदं श्रेष्ठं ^{१ २ ३ १ २}ज्योतिषां
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २}ज्योतिरुत्तमं विश्वजिद्वनजिदुष्यते बृहत् । ^{१ २ ३ १ २}विश्वभ्राद्भाजा महि सूर्यो दश उरु
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २}पप्रये सह ओजो अच्युतम् ॥ ५ ॥ ^{१ २ ३ १ २}इन्द्रं कतुन्न आभर पिता पुत्रेभ्यो यथा ।
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २}शिक्षाणो अस्मिन् पूरुहन् यामनि जीवा ज्योतिःशीमहि ॥ ^{१ २ ३ १ २}मा नो अज्ञाता
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २}वृजना दुराध्योऽमाशिवासोऽवक्रमुः । ^{१ २ ३ १ २}त्वया वयं प्रवतः ^{१ २ ३ १ २}शश्वतीरपाजति
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २}शूर तगामसि ॥ ६ ॥ ^{१ २ ३ १ २}अद्याद्या श्वःश्व इन्द्र त्रास्व परे च नः । ^{१ २ ३ १ २}विश्वा च नो ज-
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २}रितन्तस्तपते अहा दिवा नक्तं च रक्षिषः ॥ ^{१ २ ३ १ २}प्रथङ्गी शूरा मघवा तुवीमघः ^{१ २ ३ १ २}सम्मिश्रो
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २}वीर्याय कम् । ^{१ २ ३ १ २}उमा ते बाहू वृषणा शतक्रतो नि या वज्रं मिमिक्षतुः ॥ ७ ॥ ^{१ २ ३ १ २}जनी-
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २}मन्तान्वग्रवः ^{१ २ ३ १ २}पुत्रीयन्त सुदानवः । ^{१ २ ३ १ २}सरस्वन्तं इवामहे ॥ ८ ॥ ^{१ २ ३ १ २}उत नः प्रिया प्रि-
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २}यासु सप्त स्वसा सुजुष्टा । ^{१ २ ३ १ २}सरस्वती स्तोभ्याभूत् ॥ ९ ॥ ^{१ २ ३ १ २}तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो दे-
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २}वस्य धीमहि । ^{१ २ ३ १ २}धियो यो नः प्रचोदयात् ॥ १० ॥ ^{१ २ ३ १ २}सामानां स्वरणं कृणुहि अ-
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २}पणस्पते । ^{१ २ ३ १ २}कवीवन्तम् य आशिजः ॥ ११ ॥ ^{१ २ ३ १ २}अग्ने आयूषि पवसे आ सुवीर्य-

मिषं चनः । आरं वाधस्व दुच्छनाम् ॥ १२ ॥ तां नः शक्रं पार्थिवस्य महि
 रापो दिव्यस्य । महि वा चत्रं देवेषु ॥ अतमृतेन सपन्तेषिरन्दच्च माशाते । अ-
 द्रुहा देवौ वर्द्धेते ॥ वृष्टिद्यावा रित्यापेपस्पती दानुमत्याः । बृहन्तं गतेमाशाते
 ॥ १३ ॥ युञ्जन्ति ब्रह्मरूपं चरन्तं परितस्थुषः । रोचन्ते रोचना दिवि ॥ यु-
 ङ्जन्तस्य काम्या हरी विपत्तसा रथे । शोणा धृष्णू नृवाहसा ॥ केतु कृण्वन्-
 केतवे पेशो मर्या अपेशसे । समुषद्भिरजायथाः ॥ १४ ॥ अयं सोम इन्द्र तुभ्यं सु-
 न्वे तुभ्यं पवते त्वमस्य पाहि । त्वं हयं चकृष त्वं ववृष इन्दुं मदाय युज्याय सो-
 मम् ॥ स ई रथो न क्षुरिषाह्योजि महः पुरुणि सातये वसूनि । आदीं विश्वा न
 दुष्याणि जाता स्वपाता वन ऊर्ध्वा न्वन्त ॥ शुष्मी शर्धो न मारुतं पवस्वानमि-
 शस्ता दिव्या यथा विद् । आपो न मज्जू सुमतिर्मवाः नः सहस्राप्ताः पृतनापाद्
 न यज्ञः ॥ १५ ॥ न्वमग्ने यज्ञानां होता विश्वेषां हितः । देवमिमानुषे जने ॥ स
 नो मन्द्राभिरध्वरे जिह्वामिर्यजा महः । आ देवान्वाक्षि यक्षि च ॥ वेत्था हि वेधो
 अध्वनः पथश्च देवाञ्जसा । अग्ने यज्ञेषु सुक्रतो ॥ १६ ॥ होता देवो अ-
 मर्त्यः पुरस्तादेति मायया । विदयानि प्रचोदयन् ॥ वाजी वाजेषु धीयतेऽध्वरेषु
 प्रणीयते । विप्रो यज्ञस्य साधनः ॥ धिया चक्रे वरेण्यो भूतानां गर्भमादधे । द-
 क्षस्य पितरं तना ॥ १७ ॥ आ सुने सिञ्चत श्रियं रोदस्योरमिश्रियम् । रसा
 दधीत वृषमम् ॥ त जानत स्वमोक्ष्याऽरेसंवत्सासा न मातृभिः । मिथो न स-
 न्त जामिमिः ॥ उप स्रक्तेषु वप्सतः कृण्वते धरुणं दिवि । इन्द्रे अग्ना नमस्वः
 ॥ १८ ॥ तदिदास सुवनेषु ज्येष्ठं यता जज्ञ उग्रस्त्वेषन्मृणः । सद्यो जज्ञानो नि-
 रिणाति शत्रुमनू यं विश्वे मदन्त्युमाः ॥ वावृधानः शवसा भूर्योजाः शत्रुहासाय
 मियसं दधात । अव्यनच्च व्यनच्च सस्मि म त नवन्त प्रभृता मदेषु ॥ त्वेकतुमपि-
 वृञ्जन्तिविरवे द्वियदेत त्रिभवन्त्युमाः ॥ स्वादोः स्वादीयः स्वादुना सृजा समदः
 सुमधु मधुनामियोधीः ॥ १९ ॥ त्रिकटुकेषु महिषो ययाशिरं तुविशुष्मस्तृप्तसो-
 ममपिवादिष्णुना सुतं ययावशम् । स ई ममाद महिकर्म कर्त्तवे महाभूरु सेन स-

^{३ १ ३२ ३ १२ २२ ३ १२ २२ ३ २ ३१२ २२ ३ १२ २२}
 ऋदेवो देवं सत्य इन्दुः सत्यमिन्द्रम् ॥ साकं जातः क्रतुना साकमोजसा ववचिय
^{३ १ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २}
 साकं वृद्धो वीर्यैः सासहिमृषो विवर्षणिः । दाता राघस्तुवते काम्यं वसु प्रचे-
^{३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १२ २२ ३ १२ २२ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}
 तन सैनं सश्वदेवो देवं सत्य इन्दुः सत्यमिन्द्रम् ॥ अध त्विषीमां अभ्योजसा
^{१ २ ३ १ २ ३ १२ २२ ३ १ ३ १ १ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २}
 कृविं युधाभवदा रोदसी अपृणदस्य मज्मना प्रवावृधे । अधत्तान्यं जठरे प्रेमरि-
^{३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १२ २२ ३ १ २ २२}
 च्यत प्रचेतय सैनं सश्वदेवो देवं सत्य इन्दुः सत्यमिन्द्रम् ॥ ६० ॥

इति तृतीयोऽर्धः प्रपाठकः षण्डश्च

प्रपाठकः समाप्तः

अथ सप्तमः प्रपाठकः

ऋषिः—१ प्रियमेधः । २ नृमेधपुरुमेधौ । ३, ७ त्र्यरुणत्रसदस्यूः । शुनःशेष
 आजीगर्तिः । ५ वत्सः काण्वः । ६ अग्निस्तापसः । ८ विश्वमना वैयश्वः । ९ साम-
 ति । १० वसिष्ठः । ११ सोभरिः काण्वः । १२ शतं वैखानसाः । १३ वसूयव
 आत्रेयाः । १४ गोतमो राहृगणः । १५ केतुराग्नेयः । १६ विरूप आंगिरसः ॥
 देवता—१, २, ५, ८ इन्द्रः । ३, ७ पवमानः सोमः । ४, १०—१६ अग्निः ।
 ६ विश्वेदेवाः । ९ सामेति ॥ छन्दः—१, ४, ५, १२—१६ गायत्री । २, १०
 प्रागाथं । ३, ७, ११ बृहती । ६ अनुष्टुप् । ८ उष्णिक् । ९ निचृदुष्णिक् ॥ म्वरः—१,
 ४, ५, १२—१६ षड्जः । २, ३, ७, १०, ११ मध्यमः । ६ गान्धारः । ८, ९
 ऋषभः ॥

अभि प्र गोपतिं गिरेन्द्रमर्च यथा विदे । मूनुं सत्यस्य सत्पतिम् । आ इर-
 यः ससृजिरेऽरुषीरधि बहिषि । यत्राभिसम्ब्रामहे ॥ इन्द्राय गाव आशिरं दुदुहे
 वज्रिणे मधु । यत्सीमुपहरे विदव् ॥ १ ॥ आ नो विश्वासु हव्यमिन्द्रं समत्सु
 भूषत । उप ब्रह्माणि सवनानि वृत्रहन् परमज्या अचीपम ॥ त्वं दाता प्रथमो
 राधसामस्यसि सत्य ईशानकृत् । तुवि शुम्नस्य युज्या वृणीमहे पुत्रस्य शवसो
 महः ॥ २ ॥ प्रत्नं पीयूषं पूर्व्यं यदुक्थं महो गाहादिव आनिरधुचत । इन्द्रमभि
 जायमानं समस्वरन् ॥ आदीं केचित्प्रथमानास आप्यं वसुरुचो दिव्या अम्भ-
 नूषत । दिवा न वारं सविता व्यूणुते ॥ अध यदिमे पवमान रोदसी इमा च
 विश्वा भुवनामि मज्जना । यूथे न निष्ठा वृषमो विराजसि ॥ ३ ॥ इममृषु
 त्वमस्माकं सनि गायत्र्यभ्यासम् । अग्ने देवेषु प्र वोचः ॥ विमहासि चित्रमानो
 सिन्धोरूर्मा उपाकया । सद्यो दाक्षुषे क्षरसि ॥ आ नो मज परमेष्वा वाजेषु
 मध्यमेषु । शिखा वस्वो अन्तमस्य ॥ ४ ॥ अहमिद्विपितुः परिमेधामृतस्य ब्रह्म ।

१ १ २ २ ३ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ ३ २ ३ ३
 अहं सूर्ये इवाजनि ॥ अहं प्रत्नेन जन्मना गिरः शुम्भामि कण्ववत् । येनेन्द्रः
 १ ३ २ ३ २ १ २ ३ २ ३ २ २ २ ३ ३ २ ३ ३ ३ ३
 शुम्भमिद्वे ॥ ये त्वामिन्द्र न तुष्टुवृष्टपयो ये च तुष्टुवृष्टः । ममेद्वर्द्धस्व सुष्टुतः
 २ ३ २ २ ३ २ ३ २ ३ ३ १ २ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३
 ॥ ५ ॥ अग्ने विश्वेभिरग्निभिर्जोषि ब्रह्म सहस्कृत । ये देवत्रा य आयुषु ते-
 १ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३
 भिर्नो महया गिरः ॥ प्र स विश्वे भिरग्निभिरग्निः स यस्य वाजिनः । तनये
 ३
 लोके अस्मदा सम्यङ्गाजैः परीवृतः ॥ त्वं नो अग्ने अग्निभिर्ब्रह्मयज्ञं च वर्द्धयः ।
 १ २ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३
 त्वं नो देवतातये रायो दानाय चोदय ॥ ६ ॥ त्वे सोम प्रथमा वृक्कवर्हिषो मेहवाजाय
 १ २ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३
 अवसे धियं दधुः । स त्वं नो वीर वीर्याय चोदय ॥ अभ्यमि हि अवसा तत-
 ३
 र्दियोरसं न कञ्चिज्जनपानमाचेतम् । शर्याभिन मरमाणो गमस्त्योः ॥ अर्जीजनो
 ३
 अमृत मत्तयोर्यकमृतस्य धमन्नमृतस्य चारुणः । सदासरो वाजमच्छा सनिष्पदत्
 १ २ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३
 ॥ ७ ॥ एन्दुमिन्द्राय सिञ्चत पिवाति सौम्यं मधु । प्र राधांसि चोदयते महि-
 ३
 त्वना ॥ उपो हरीणां पतिं राधः पृश्नन्तमब्रवम् । नूनं श्रुषि स्तुवतो अरवस्य ॥
 १ २ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३
 न ह्योऽरेऽयं पुरा च न जज्ञे वीरतरस्त्वत् । न की राया नैवया न मन्दना ॥ ८ ॥
 ३
 नदं व ओदधीनां नदं योयुवतीनाम् । पतिं वो अघ्न्यानां धेनूनामिषुध्यासि ॥ ९ ॥
 ३
 देवो वो द्रविष्ठादाः पूर्णा विवष्टा सिचम् । उद्धा सिञ्चध्वमुप वा पृणध्वमादिद्वो देव
 १ २ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३
 ओहते ॥ त होतारमध्वरस्य प्रचेतसं बहि देवा अकण्ववत् । दधाति रत्नं विधते
 ३
 सुवीर्यमग्निर्जनाय दाशुषे ॥ १० ॥ अदर्शि गातुवित्तमो यस्मिन्व्रतान्यादधुः ।
 १ २ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३
 उपोषु जातमार्यस्य वर्द्धनमग्निञ्चक्षन्तु नो गिरः । यस्माद्रेजन्त कृष्टयश्चकृत्यानि क-
 ३
 ण्वतः । सहस्रसां मेघ साताविव त्मनाग्निं धीभिर्नमस्यत ॥ प्रदेवोदासो अग्नि-
 ३
 देव इन्द्रो न मय्यमना अनु मातरं पृथिवीं वि वावृत तस्यां नाकस्य शर्मणि ॥ ११ ॥
 १ २ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३
 अग्ने आयुषि पवसे आसुर्वार्ज मिपञ्चन । आरेबाध स्वदुच्छुनाम् ॥ अग्निर्श्वापः
 १ २ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३
 पवमानः पाञ्चजन्यः पुरोहितः । तमीमहे महागयम् ॥ अग्ने पवस्व स्वपा अस्मे
 २ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३
 वर्षः सुवीर्यम् । दधद्रयि मयि पोषम् ॥ १२ ॥ अग्ने पावक रोचिषा मन्द्रया दे-
 ३
 वाजिह्वया । आदेवान्वादि यच्चि च ॥ तं त्वा घृतस्नवीमहे चित्रमानोऽधर्दशम् ।
 ३
 देवा आ वीतये वह ॥ वीतिहोत्रं त्वा कवे द्युमन्तं समिधीमहि । अग्ने बृहन्तम-

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

हनः । तं हविष्मन्त ईडते ॥ वृषणं त्वा वयं वृषन् वृषणः समिधीमहि । अग्ने दी-
 द्यतं बृहत् ॥ २ ॥ उने बृहन्तो अर्चयः समिधानस्य दीदियः । अग्ने शुक्रास ई-
 रते ॥ उप त्वा जुहोऽमम घृताचीर्यन्तु हर्यत । अग्ने हव्या जुपस्वनः ॥ मन्द्रं हो-
 तार मृत्विजं चित्रभानुं विभावसुम् ॥ अग्निमाडे स उ अरवत् ॥ ३ ॥ पाहि नो
 अग्ने एकया पाहोऽस्त द्वितीयया । पाहि नीभिस्तिष्ठमिरूजम्पते पाहि चतसृभि-
 र्वसो ॥ पाहि विश्वस्माद्रक्षसो अराव्यः प्र स्म वाजेषु नो व । स्वाभिद्धि नेदि-
 ष्ट देवतानय अपि नक्षामहे वृधे ॥४॥ इनो राजन्नरतिः समिद्धोरोद्रो दद्याय सु-
 बुमां अदर्शि । चिकिद्भिमानि भासा बृहता सिक्कीमेति रुशतीमपाजन् ॥ कृष्णा
 यदेनीमभिवर्त्तसाभूज्जनयन्यापां बृहन्तः पितृर्जाम् । उर्द्धं मानुं सूर्यस्य स्तभायं
 दिवो वमुभिरगनिविमानि ॥ भद्रो भद्रया सचमान आगात् स्वसारं जारो अभ्यति
 पश्चात् । सुप्रकेतैरुभिरग्निविनिष्ठैरनुशद्विर्वणमिराममस्थात् ॥ ५ ॥ कया ते अग्ने
 अक्षिर ऊर्जो नप दुपस्नुतिष् । वगाय देव मन्यवे ॥ दाशम कस्य मनसा यज्ञस्य
 सहनोयदो । कदुवोच इदं नमः ॥ अधा त्वं हिनस्करो विश्वा असम्यं सुचि-
 तीः । वाज्रद्रविणमो गिरः ॥ ६ ॥ अग्न आयाह्यग्निभिर्होतारं त्वा वृणीमहे ।
 आ त्वामनक्तु प्रयता हविष्मनी यजिष्ठं बर्धिरसदे ॥ अच्छाहि त्वा सहसः सूनो
 अक्षिरः सुचधरन्त्यध्वर । ऊर्जो नपातं घृतकेशमीमहेऽग्निं यज्ञेषु पूव्यम् ॥ ७ ॥
 अच्छा नः शीरक्षोचिषं गिगो यन्तु दर्शन्म् । अच्छा यज्ञासो नमसा पुरुवसुं
 पुरुप्रशस्तमृतये ॥ अग्निं मृतुं शदग्नो जातवदमं दानाय वार्याणाम् । द्विता यो
 भूदमृतो मर्त्येवा होता मन्द्रतमो विशि ॥ ८ ॥ अदाभ्यः पुर एता विशामग्नि-
 मानुपीणाम् । तूर्णारथः सदा नवः ॥ अभि प्रयासि वाहसा दायां अश्नोति
 मर्त्यः । चयं पावकशोचिषः ॥ साह्यान्विश्वा अभियुजः क्रतुर्देवानाममृकः ।
 अग्निस्तुविश्रवस्तमः ॥ ९ ॥ भद्रो ना अग्निराहुतो भद्रारातिः सुभग भद्रो अ-
 ध्वरः । भद्रा उत प्रशस्तयः ॥ भद्र मनः कृणुष्व वृत्रतूषं येना समसुसापहिः ।
 अवस्थिरा तनुहि भूरि शद्वतां वनेमा ते आमिष्टये ॥ १० ॥ अग्ने वाजस्व गामत-

ईशानः सहसो यहो । अस्मे देहि जातवेदोमाहिश्रवः ॥ स इधानो वसुः कविर-
 ग्नि रीडेन्यो गिरा । रैवदस्मभ्यं पुर्वशीक दीदिहि ॥ क्षपो राजन्नुत त्मनाग्ने
 वस्तोरुतोषसः । स तिग्मजम्भ रक्षसो दद प्रति ॥ ११ ॥ विशो विशो वो अ-
 तिथिं वाजयन्तः पुरुप्रियम् । अग्निं वो दुर्यं वचः स्तुषे शूषस्यमन्मभिः ॥ यञ्ज-
 नासो हविष्मन्तो मित्रं न सर्पिरामुतिम् । प्रशंसन्ति प्रशस्तिभिः ॥ पन्यां सञ्जा-
 तवेदसं यो देवतात्युद्यता । हव्यान्यैरयदिवि ॥ १२ ॥ समिद्धमग्निं समिधा गि-
 रा गृध्रे शुचिं पावकं पुरो अध्वरे ध्रुवम् । विप्रं होतारं पुरुवारमद्भुहम् कविं सु-
 म्नेरीमहे जातवेदसम् ॥ त्वां दूतमग्ने अमृतं युगेयुगे हव्यवाहं दधिरे पायुमी-
 क्यम् । देवासश्च मर्तासश्च जागृविं विभुं विष्पतिं नमसा निषदिरे ॥ विभूष-
 ण्मन् उमर्यो अनुव्रता दूतो देवानां रजसी समीयसे । यत्तं धीतिं सुमतिमाह-
 षीमहे धस्मा नस्त्रिवरुथः शिवो भव ॥ १३ ॥ उप त्वा जामयो गिरा देदिश-
 तीहविष्कृतः । वायोरनाके आस्थिरन् ॥ यम्य त्रिधात्ववृत्तम्यार्हन्तिस्थावसादिनम् ।
 आपभिभिदधा पदम् ॥ पदं देवस्य मीढुषां नाष्ट्टामिरुतिभिः । भद्रा मूय
 इवोपहक् ॥ १४ ॥

इति द्वितीयोऽधः प्रपाठकः

ऋषिः—१. ऽ, १८ मेधातिथिः काण्वः । २. विश्वामित्रः । ३. ४ अर्गः
 प्रागाथः । ५ सोमार्गः काण्वः । ६. १५ शुनःशेष आर्त्तागर्गिः । ७ मुक्तः । ८ विश्व-
 कर्मा भौवनः । १० अवानतः पारुच्छर्षिः । ११ भगद्वाजो बार्हस्पत्यः । १२ गोतमो
 राहुगणः । १३ ऋजिश्वा । १४ वामदेवः । १६. १७ हर्यतः प्रागाथः देवातिथिः
 काण्वः । १८ पुष्टिगुः काण्वः । २० पर्वत नारदो । २१ आत्रिः ॥ देवता—१, ३,
 ४, ७, ८, १५—१८ इन्द्रः । २ इन्द्राग्नी । ५ अग्निः । ६ वरुणः । ८ विश्व-
 कर्मा । १०, २०, २१ पवमानः सोमः । ११ पूषा । १२ मरुतः । १३ विश्वेदेवाः ।
 १४ द्यावापृथिव्या ॥ छन्दः—१, ३, ४, ८, १७—१८ प्रागाथम् । २, ६, ७,

११—१६ गायत्री । ५ बृहती । ६ त्रिष्टुप् । १० अन्यष्टिः । २० उष्णिक् । २१ जगती ॥ स्वरः—१, ३, ४, ५, ८, १७—१६ मध्यमः । २, ६, ७, ११—१६ पङ्क्तः । ६ धैवतः । १० गान्धारः । २० ऋषभः । २१ निषादः ॥

अभि त्वा पूर्वपीतये इन्द्रस्तोमेभिरायवः । समीचीनास ऋभवः समस्वर-
 जुद्रा गृहान्त पूर्यम् ॥ अस्ये दिन्द्रो वावृधे वृष्णाय शवो मदे सुतस्य विष्णवे ।
 अद्यातमस्य महिमानमायवोऽनुष्टुवन्ति पूर्वथा ॥ १ ॥ प्र वामर्चन्त्युक्थिनो
 नीथाविदो जरितारः । इन्द्राग्नी इष आवृषे ॥ इन्द्राग्नी नवतिम्पुरो दासपत्नी-
 रधुनुतम् । साकमेकन कर्मणा ॥ इन्द्राग्नी अपसस्पयुपप्रयन्ति धीतयः । अतस्य
 पथ्याऽरेऽभनु ॥ इन्द्राग्नी तविपाणि वां सधस्थानि प्रयांसि च । गुर्वोरस्य हि-
 तम् ॥ २ ॥ शग्ध्युऽरेषु शर्चीपत इन्द्र विश्वाभिरूतिभिः । मगन्नहि त्वा यशसं
 वसुविदमनु शूर चरामसि ॥ पारो अश्वस्य पुरुकुद्रवामभ्युत्सां देव हिरण्ययः ।
 नकिर्हि दानं परि मर्दिषत्ते यद्यद्यामि नदामर ॥ ३ ॥ त्वं ह्येहि चरवे विदा
 मगं वसुतये । उद्रावृषस्व मघवन् गविष्ट्य उदिन्द्राश्वमिष्ट्ये ॥ त्वम्पुरुसहस्राणि
 शतानि च यूथा दानाय मंहसे । आ पुरन्दरं चक्रम विप्रवचस इन्द्रङ्गयन्तोऽव-
 से ॥ ४ ॥ यो विरवा दयत वसु होता मन्द्रा जनानाम् । मघानि पात्रा प्रयमा-
 न्यस्मै प्र स्तोमा बन्तवग्नये ॥ अश्वं न गीर्भो रथ्यं सुदानवो मर्मृज्यन्ते देवयवः ।
 चम तां तनये दस्म विष्पते पर्षिराधो मघोनाम् ॥ ५ ॥ इमग्मे वरुण शुधी
 हवमथा च मृडय । त्वामवस्युराचके ॥ ६ ॥ कया त्वं न उत्थामिप्रमन्दसे वृ-
 षन् । कया स्तातृभ्य आमर ॥ ७ ॥ इन्द्रमिद्वतातय इन्द्रप्रयत्यध्वरे । इन्द्रं
 समीकं वानिनो हवामह इन्द्र धनस्य सातय ॥ इन्द्रो मह्ना रोदसी पप्रथच्छव इ-
 न्द्रः सूर्यमरोचयत् । इन्द्रेह विश्वा भुवनानि येमिर इन्द्रे स्वानास इन्दवः ॥ ८ ॥
 विश्वकर्मेन हविषावावृधानः स्वयं यजस्व तन्वांऽरेऽस्वा हिते । मुह्यत्स्वन्मे अभि-
 तो जनास इहास्माकम्मघवाः स्वरिरस्तु ॥ ९ ॥ अया रुचा हरिण्या पुनानो
 विरवा द्वेषांसि तरति सयुग्वभिः सूर्यो न सयुग्वभिः । धारापृष्ठस्य रोचते पुना-

^{१ २ ३ ५ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ ५ २ २ ३ १ २ ३ १ २}
 नो अरुषो हरिः विश्वा यद्रूपा परियास्पृकभिः सप्तास्यैभिश्चकामिः ॥ प्राची-
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 मनु प्र दिशं याति चेकितस्स रश्मिभिर्यतते दशतो रथो दैव्या दशतो रथः ।
^{१ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २}
 अगमस्तु कथानि पौस्थेन्द्रं जत्राय हर्षयन् वज्रश्च यद्भवथो अनपच्युता समत्स्वन-
^{२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 पच्युता ॥ त्वं ह त्यत्पणीनां विदो वसु सम्मातृभिर्मजयसि स्व आदम ऋतस्य
^{३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २}
 धीतिभिर्दमे । परावतो न साम न घत्राग्णन्ति धातयः त्रिधातुमिररूषीभिर्वयो
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १}
 दधे रोचमानो वयादधे ॥ १० ॥ उतनो गोपणिं धियमश्वसां वाजसामुत । नृव-
^{१ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 त्कृणुष्यन्धे ॥ ११ ॥ शशमानस्य वा नरः स्वेदस्य सत्यशवसः । विदा काम-
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १}
 स्य वेनतः ॥ १२ ॥ उपनः स्रन्वा गिरः शृण्वन्त्वमृतस्य ये । सुमृडीका भवन्तु
^{२ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १}
 नः ॥ १३ ॥ प्र वाम्महि चवी अभ्युपस्तुतिस्मरामहे । शुची उपप्रशस्तये ॥ पु-
^{२ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १}
 नाने तन्वा मिथः स्वेन दक्षेण गजयः । उह्यथे सनादतम् ॥ मही मित्रस्य सा-
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १}
 धयस्तरन्ती पिप्रती ऋतम् । परि यज्ञभिर्पदधुः ॥ १४ ॥ अयमुते समतसि क-
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 पोत इव गर्भधिमम् । वचस्तच्चिन्न ओदमे ॥ स्तोत्रं गंधानां पते गिर्वाहो वीर-
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 यस्य ते । विभूतिरस्तु स्रन्ता ॥ ऊर्ध्वस्तिष्ठान ऊनयस्मिन्वाजे शतक्रतो । स-
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १}
 मन्येषु ब्रवावहे ॥ १५ ॥ गाव उपवदावटं मही यज्ञस्य रसुदा । उमा कर्णा
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १}
 द्विरण्यया ॥ अभ्यारमिदद्रयो निपिकं पुष्करं मधु । अवटस्य विसर्जने ॥ सिञ्च-
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १}
 न्ति नमसावटमुच्चैश्चक्रं परिज्मानम् । नीचीनवारमक्षितम् ॥ १६ ॥ मा मेम मा
^{२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 श्रमिष्मोग्रस्य सख्ये तव । महते वृष्णो अभिचक्ष्यं कृतं परयेम तुवंशं यदुम् ॥ सख्या
^{२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 मनु स्फिर्य वावसे वृषा न दानो अस्य रोपति । मध्वा सम्पृक्ताः सारधेण धेनवस्तु-
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १}
 यमेहि द्रवा पिव ॥ १७ ॥ इमा उ त्वा पुरुषसो गिरो वर्द्धन्तु या मम । पावक-
^{२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 वणाः शुचयो विपश्चिनाऽभिस्तोभिरनूपत ॥ अयं सहस्रमृपिमिः सहस्कृतः समु-
^{२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 द्र इव पप्रथे । सत्यः सो अस्य महिमा गृणे शवो यज्ञेषु विप्रराज्ये ॥ १८ ॥ य-
^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १}
 स्यायं विश्व आर्या दासः शवधिपा अरिः । तिरश्चिदर्थं रुशमे पवीरवि तुभ्येत्सो
^{२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
 अज्यते रयिः ॥ तुरण्यवा मधुमन्तद्भृतश्रुतं विप्रासो अर्कमानृचुः । अस्मे रश्मिः

१०३

प्रपाठकः समाप्तः

अथाष्टमः प्रपाठकः ॥

अपिः—१, ७ शुनःशेष आजीगर्तिः । २ मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः । ३ शंयु-
वर्हस्पत्यः । ४ वसिष्ठः । ५ वामदेवः । ६ रेभमूनू काश्यपौ । ८ नृमेधः । ९, ११
गोषूक्त-श्विसूक्तिनौ काण्वायनौ । १० श्रुतकक्षः मुक्तो वा । १२ विरूपः । १३ वत्सः
काण्वः । १४ * एतत्साम ॥ देवता—१, ३, ७, १२ अग्निः । २, ८—११,
१३ इन्द्रः । ४ विष्णुः । ५ इन्द्रवायूः । ६ पवमानः सोमः । १४ एतत्साम ॥ छन्दः—१,
२, ७, ९, १०, १२, १३ गायत्री । ३ बृहती । ४ त्रिष्टुप् । ५, ६ अनुष्टुप् । ८
प्रागाथम् । ११ उष्णिक् । १४ एतत्साम ॥ स्वरः—१, २, ७, ९, १०, १२, १३
पङ्कजः । ३, ८ मध्यमः । ४ धैवतः । ५, ६ गान्धारः । ११ ऋषभः । १४
एतत्साम ॥

विश्वेभिरग्ने अग्निमिरिमं यज्ञमिदं वचः । च नो धाः सहसो य हो ॥ य-
श्चिद्वि श्वशता तना देवन्देवं यजामहे । त्व इदूयते हविः ॥ प्रियो नो अस्तु वि-
श्वपतिर्होता मन्द्रो वरेण्यः । प्रियाः स्वर्गनयो वयम् ॥ १ ॥ इन्द्रो वो विश्वतस्परि हवा-
महे जनेभ्यः । अस्माकमस्तु केवलः ॥ स नो वृषन्नमुञ्चतु सन्नादावन्नपावृधि ।
अस्मभ्यमप्रतिष्कृतः ॥ वृषा यूधेवन्नसगः कृष्टीरियत्याजसा । इशानो अप्रतिष्कृ-
तः ॥ २ ॥ त्वेनाश्चित्र ऊत्या वसो राधासि चोदय । अस्य रायस्त्वमग्ने रथी-
रसि विदा गाधन्तुचेतुनः ॥ पर्षि तोकन्तनयं पतुमिष्टमदध्वरप्रयुत्वाभिः । अ-
ग्ने हेडांसि देव्या युषोधि नो देवानिह्वरांसि च ॥ ३ ॥ किमित्ते विष्णो
परिचक्षि नाम प्रयव्वक्षे शिपिविष्टो अस्मि । मा वर्पो अस्मदपगूह एतद्यदन्य-
रूपः समिधे बभूय ॥ प्र तत्ते अथ शिपिविष्ट इव्यमयः शं सामि वयुनानि विद्वान् ।

* नान्यत्र काप्येषा ऋग् दृश्यते ।

तन्त्वा गृणामि तवसमतव्यान् क्षयन्तमस्य रजसः पराके ॥ वषट् ते वि-
 ष्णावास आकृणोमि तन्मे जुपस्व शिपिविष्ट हव्यम् । वर्द्धन्तु त्वा सुपुतयो गि-
 रो मे यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ४ ॥ वायो शुक्रो अयामि ते मध्वो अग्र-
 न्दिविष्टिषु । आयाहि सोमपीतये स्पर्धा देव नियुत्वता ॥ इन्द्रश्चवायवेपां सो-
 मानास्पीतिमर्हथः । युवां हि यन्तीन्दवो निम्नमापो न साध्रयक् ॥ वायवि-
 न्द्रश्च शुष्मिणा सरथं शवसस्पती । नियुत्वन्ता न ऊतय आयातं सोमपीतये
 ॥ ५ ॥ अध क्षपापरिष्कृतो वाज्रो अभिप्रगाहसे । यदी विव्रस्वतो धियो हरिं
 हिन्वन्ति यातवे ॥ तमस्य मर्जयममि मदो य इन्द्रपातमः । यज्ञाव आसाभिर्दधुः
 पुरा नूनश्च सूरयः ॥ तज्जायया पुराण्या पुनानमभ्यनूपत । उतो कृपन्त धीतयो
 देवानां नाम विभ्रतीः ॥ ६ ॥ अश्वक् त्वा वारवन्तं वन्दध्या अग्निक्वमामिः ।
 सम्राजन्तमध्वगाणाम् ॥ स या नः सूनुः शवसा पृथुप्रगामा सुशवः । मीद्वां
 अस्माकं बभूयात् ॥ स ना दुराक्ष निमत्यादधायोः । पाहि सदमिद्विश्वायुः
 ॥ ७ ॥ त्वमिन्द्र प्रतूर्तिध्वामि विश्वा आसि स्पृधः । अशस्तिहा जनिता वृत्रनृसि
 त्वन्तूर्य तरुष्यतः ॥ अनु ते शुष्म न्तुग्यन्त भीयतुः क्षाणां शिशुक्ष मातरा ।
 विश्वास्ते स्पृधः अथयन्त मन्यवे वृत्रं यदिन्द्र तूर्वसि ॥ ८ ॥ यज्ञ इन्द्रमवर्द्धयध-
 द्भूमिं व्यवर्तयत् । चक्राण ओपशन्दिवि ॥ व्यारेन्तरिद्धमतिरन्मदे सोमस्य
 रोचना । इन्द्रो यदमिनद्वलम् ॥ उद्रा आजदङ्गिरोभ्य आविष्कृण्वन् गुहासतीः ।
 अर्वाञ्चक्षुनुदे बलम् ॥ ९ ॥ त्वष्टु वः सत्रासाहं विश्वासु गोप्रायतम् आ च्वाव-
 यस्यूतये ॥ युध्मं सन्तमनवाणं सोमपामनपच्युतम् । नरमवायकृतम् ॥ शिञ्जाण
 इन्द्र राय आ पुरु विद्वां ऋषीपम । अवा नः पार्ये धने ॥ १० ॥ तवत्यदिन्द्रियं
 वृषणव दक्षमुत क्रतुम् । वज्रं शिशाति धिषणा वरेण्यम् ॥ तव द्यौरिन्द्र पौंस्यं
 पृथिवी वर्द्धति श्रवः । त्वामापः पर्वतासश्च हिन्विरे ॥ त्वां विष्णुर्वृहन् क्षया मित्रो
 गृणाति वरुणः । त्वां शर्द्धो मदत्यनु मारुतम् ॥ ११ ॥ नमस्ते अग्ने ओजसे गृण-

न्ति देव कृष्टयः । अमैरमियमर्ह्य ॥ कुविःसु नो गविष्टेऽग्ने संवेपिषो रयिम् ।
 उरुक्रुदुण्यसुधि ॥ मा नो अग्ने महाधन परावर्धमभृश्या । संवेपि सं गयि-
 ष्यथ ॥ १२ ॥ समस्य मन्यव विशो विश्वा नमन्त कृष्टयः । समृद्रायेव सिन्ध-
 वः विचिद्वस्य दीपतः शिरो विभेद दृषिणा । वज्रेण शतपर्वणा ॥ अज-
 सादस्य तित्तिष उभे यत्समवर्तयत् । इन्द्रश्चर्मव रदसी ॥ १३ ॥ सुमन्मा वस्वो
 रन्ती घनरी ॥ सरूपवृषजागर्हामो मद्रा धुशोमि । ताविमा उपसर्पतः ॥ नीच
 शोपाणि पृष्ट्व मध्य आपस्य तिष्ठति । मृक्कभिदराभिदशन् ॥ १४ ॥

इति प्रथमोऽर्धः प्रपाठकः

ऋषिः—१ मेधातिथिः काण्वः । त्रियमेधयांगिरसः । २ श्रुतकक्षः सुकक्षो वा ।
 ३ शुनःशेष आजीगर्तिः । ४ शंयुर्गार्हस्पत्यः । ५, १५ मेधातिथिः काण्वः । ६, ६
 वसिष्ठः । ७ आनुः काण्वः । ८ अंयरीय ऋजिश्वा च । १० विश्वमना वेयस्यः ।
 ११ सौमरिः काण्वः । १२ सतीर्यः । १३ वसिष्ठः वानावः । १४, १७ विश्वामित्रः । १६
 त्रिभुविः काण्वः । १८ भरद्वाजो वाहेतावः । १९ एतत्नाम ॥ देवता—१, २, ४,
 ६, ७, ९, १०, १३, १५ इन्द्रः । ३, ११, १८ अग्निः । ५ विष्णुः । ८, १२,
 १६ परमातः सोमः । १४, १७ इन्द्राग्नी । १९ दत्तात्ताम ॥ छन्दः—१-५,
 १४, १६-१८ गायत्री । ६, ७, ९, १३ प्रागाथन् । ८ अनुदुर् । १० उष्णिक् ।
 ११ प्रा ऽपि काकुभन् । १२, १५ छन्दो । १६ इति सामा ॥ म्वरः—१-५, १४,
 १६—८ पङ्क्तः । ६, ८, ९, ११-१३, १५ मध्यमः । ८ गान्धारः ।
 १० ऋषभः ॥

पन्थं पन्थमिन्मो गर अधावत मयाय । सोमं वीराय शूराय ॥ एह
 हरी प्रचभृत शम्भो धर्मेतः मयायम् । इन्द्रश्चामिगियसम् ॥ पाया वृत्रा तु-
 तमा घा गमकार अस्मत् । नियमते शतमूनिः ॥ १ ॥ आ त्वा विशन्निवन्दवः
 रुद्रानव सन्धवः । न वामिन्द्रतिरच्यते ॥ विध्यकथ माहिना दृषन्मच्च सादस्य
 जागृये । य इन्द्र जठरपु ते ॥ अरन्त इन्द्र कुक्षये सामो भवतु वृत्रहन् । अरन्धा-

मम्य इन्द्रवः ॥ २ ॥ जराबोधतद्विबिद्धि विशेविशे यज्ञियाय । स्तोमं रुद्राय
ह्रीरुम् ॥ सं नो महो अनिमानो धूमकेतुः पुरुषन्द्रः । धिये वाजाय हिन्दु ॥
स रेवा इव विशातदेव्यः कतुः शृणोतु नः । उक्थेरगिर्वृहद्भानुः ॥ ३ ॥ तद्वो
गाय सुत सचा पुरुहूताय सन्वने । शं यदगव न शाकिने ॥ न वा वसुनि यमते
दानं वाजस्य गानतः । यत्तीक्ष्णप्रथवदगिरः । कुविंसस्व प्र हि ब्रजह्वामन्तन्दस्यु-
हा गमत् । शचीभिरप नो वरन् ॥ ४ ॥ इदं विष्णुर्विचक्रमे ब्रवा निदधे पदम् ।
समूढमस्य पांमुले ॥ त्रीणि पदा विचक्रमे विष्णुर्गोसा अदाभ्यः । अतो ध-
र्माणि पाभ्यन् ॥ विष्णोः कर्माणि पश्यत यो ब्रह्मणि पश्यते । इन्द्रस्य युज्यः
सत्ता ॥ तद्विष्णोः परमं पदं सदा पश्यन्ति सूरयः । दिवीव चक्षुराततम् ॥ त-
द्विभसो विष्णुषो जायुषां सः समिन्धने । विष्णायत्परमं पदम् ॥ अतो देवा
अवन्तु नो यता विष्णुर्विचक्रमे । प्रथिव्या आपि सानवि ॥ ५ ॥ मौषु त्वा वा-
घनश्च नारे अस्ताज्जितरन् । आत्ताह्वा सधमादन्न आगहीह वा सत्रायुधि ॥
इमं हि ते ब्रजजनः मुने तया मया न मख आसो । इन्द्र कामज रथाग वसु-
षवो रथे न पात्मादधुः ॥ ६ ॥ अस्ताधि मन्न पूष्य ब्रमेन्द्राय वोचत । पू-
ष्यस्य वृद्धीन्पुनस्तौ पुनर्वा अचूचत ॥ सान्द्रो राघो वृद्धीरधूतुन सञ्चा-
र्या सतु सृष्टम् । सतु क्रतुः सुतयः स गवःशिरः साना इन्द्रममन्दिपुः ॥ ७ ॥
इन्द्राय सोमपानवे वृत्रे पणिपच्यने । नर च दधिणारते धीन्य सदानसद ॥
तं सखायः पुरुषेन वय यूय च सूरयः । अश्वाम वज्रगन्धं सान वाजरस्तम् ॥
परित्य हर्ष दग्धिव्यभुम्भुनन्ति वारण । यो देवान्त्वधा इन्पग्मिनसहान्छति
॥ ८ ॥ कस्तमिन्द्र त्वा वन वानर्थादधर्पते । श्रद्धा हि मघयान्यथेदिव वा जीवजं
सिरामति ॥ मघोनस्म वृत्रहोऽपु नोदयय ददान प्रिया वसु । नव प्रसीनी हर्व्यसृग्-
भिर्विधातरेम दग्गिता ॥ ९ ॥ एतु मघाभेदिनरं सिवाधायो अ धसः । एवहि
वारमनय सदावृधः ॥ इन्द्र स्यात्तर्हरीणां नाष्टि पूयस्तुतिम् । उदानं श शवसान
मन्दना ॥ तं वो वाजानां पातमहमहि अवस्पवः । अप्रायुभियज्ञां भवावृधन्मम् ॥ १० ॥

तं गूर्धयास्वर्ग्यं देवासो देवमरतिं दधन्विरे । देवत्रा हव्यमृद्धिषे ॥ विभूतगतिं
 विप्रचित्रशोचिषमग्निमीडिष्व यन्तुरम् । अस्य मेधस्य सोम्यस्य सोमरे प्रेमध्व-
 राय पूव्यम् ॥ ११ ॥ आ सोम स्वानो अद्रिभिस्तिरो वाराण्यव्यया । जनो न
 पुरि चम्बोर्विशदरिः सदा वनेषु दधिषे ॥ स मामृजे तिरो अएवानि मेप्यो
 मीद्वात्सस्मिन् वाजयुः । अनुमाद्यः पवमानो मनापिभिः सोमो विप्रेमिर्ऋकाभिः
 ॥ १२ ॥ वयमेनमिदाहोऽपीपेमेह वज्रिणम् । तस्मा उ अद्य सवने सुतं भरा
 नूनं भूषत श्रुते ॥ वृकाश्चिदस्य वारण उरामथिरा वयुनेषु भूषति । समं न स्तो-
 मञ्जुशुषाण आगहीन्द्र प्रचित्रया धिया ॥ १३ ॥ इन्द्राग्नी रोचना दिवः परि
 वाजेषु भूषयः । तद्वा चेति प्रवीयम् ॥ इन्द्राग्नी अपसरस्युपप्रयन्ति धीतयः ।
 ऋतस्य पथ्यारे अन्तु ॥ इन्द्राग्नी तविपाणि वा मधस्थानि प्रयासि च । युवोर-
 स्ये हितम् ॥ १४ ॥ क ई वेदमुते सचा पिबन्त कवयो दधे । अये यः पुरो वि-
 मिनत्योजमा मन्दानः शिप्रयंधसः ॥ दाना मृगो न वारणः पुरुषा चरयं दधे ।
 नकिष्ट्वा नियमदा मुते गमो महांश्चरग्योजमा ॥ य उग्रः सक्रानिष्टतः स्थिरो
 रणाय संस्कृतः । यदि स्तोतुमववा शृण्वद्ववभेन्द्रो योपन्यागमत् ॥ १५ ॥
 पवमाना अमृत्तते सोमाः शुक्राम इन्दवः । अग्नि विधानिकाव्या ॥ पवमाना
 दिवसर्यन्तरिचादमृत्तन । पृथिव्या अधिमानवि ॥ पवमानाम आशवः शुभ्रा
 असुग्रमिन्दवः मन्ता विश्वा अपाद्विषः ॥ १६ ॥ तोशा वृत्रहया इवे स जित्वा-
 नापराजिता । इन्द्राग्नी वाजसातमा ॥ प्र वामर्चन्त्युक्थिनो नीयाविदो जरिता-
 रः । इन्द्राग्नी इष आवृणो ॥ इन्द्राग्नी नवर्ति पुरो दासपत्नीरधूनुतम् । साकमे-
 केन कर्मणा ॥ १७ ॥ उप त्वा रणवसन्दशं प्रयस्वन्तः सहस्कृत । अग्ने ससुजम-
 हे गिरः ॥ उपञ्चायामिवघृशेरगन्म शमते वयम् । अग्ने हिरण्यसन्दशः ॥ य
 उग्र इव शयहा तिग्मशृङ्गो न वंसगः । अग्ने पुरो रुरोजिथ ॥ १८ ॥ ऋतावानं
 वीरवानरमृतस्य ज्योतिषस्यतिम् । अन्नसं धर्ममीमहे ॥ च इदं प्रविपप्रये यज्ञस्य

एषा मधवभिन्द्रेन्दवो राधो देशाय सन्वते । आमुष्या सोममपिवश्मसुते ज्येष्ठं तद्-
 धिषे सहः ॥ ४ ॥ त्वमङ्ग मशसिपो देवः शविष्ठ मर्त्यम् । न त्वदन्यो मधवश्चस्ति
 मर्दितेन्द्र ब्रवीमि ते वचः ॥ मा ते राधासि मा त ऊतयो वसोऽस्मान् कदाचना-
 दमन् । विश्वा च न उप मेमीहि मानुषवसूनि चर्षणिभ्य आ ॥ ५ ॥ प्रतिष्ठा
 स्रुनी जनी व्युच्छन्ती पार स्वसुः । दिवो अदर्शि दुहिता ॥ अश्व चित्रारूपी माता
 गवाभृतावरी सखा भूदश्विनोरुपा ॥ उत सखास्त्रिभिरुत माता गवानसि ।
 उतोपो वस्व ईशिषे ॥ ६ ॥ एषो उपा अपूर्या व्युच्छति प्रिया दिवः । स्तुपे-
 बामश्विना वृद्ध ॥ या दत्ता सिधुमानरा मनोररा रयीणाम् । धिषा देवा वसु-
 विदा ॥ वच्यन्ते वां ककुडासो हृणायामधि विष्टरि । यः रथो विमिष्यतात्
 ॥ ७ ॥ उपस्ति चित्रमामरास्मभ्यं वाजिनीवनि । यन ताकं च तनयं च धानह ॥
 उपा अग्रह गान्त्यश्वावति विभावरि । रवदम्भे व्युच्छ सनुतावति ॥ युच्वा
 हि वाजिनीवत्यश्वां अग्रारुणां उपः । अथा नो विस्वा सोमगान्थावह ॥ ८ ॥
 अश्विना वर्तिरस्मदागोमदत्ता हिरण्यवत् । अग्रथ समनसा नियच्छतम् ॥ एह
 देवा मये भूया दत्ता हिरण्यवर्त्तनी । उपयुधा वहतु सोमपीतये ॥ यवित्था
 श्लोकमादिवा उपेति जनाय चरुधुः । आ न ऊजं वहनमाश्विना यूवम् ॥ ९ ॥
 अग्निं तं मन्ये यो वसुरस य यन्ति धनवः । अस्तमस्त आशवाऽस्त नित्यामो
 वाजिन इष स्ताम्य आभर ॥ अग्निर्ह वाजिनं विश ददाति विश्वचर्षणिः ।
 अग्नीराये स्वाधुवं सुप्रीतो याति वायमिष स्तानृभ्य आभर ॥ सो अग्निर्यो
 वसुधृषे सं यमायन्ति धनाः । समर्चनो रघुदुवः संतुजातायः स्वय इष
 स्ताम्य आभर ॥ १० ॥ महे नो मघ वोभयोपो राये दिविन्मनी । यथाचिभो
 अवाधयः सत्यश्रवासे वाय्व सुजाते अश्वघ्नते ॥ या सुनीये शौचद्रथ व्योन्धो
 दुहितर्दिवः । सा व्युच्छ सहीयसि सत्यश्रवसिवाय्ये सुजाते अश्वघ्नते ॥ सानो
 अया मरुदसुव्युच्छा दुहितर्दिवः । या व्योच्छः सहीयसि सत्यश्रवसिवाय्ये सुजाते

^{१ २} अश्वत्थं नृते ॥ ११ ॥ ^{१ २} प्रति ^{३ १ २ ३ २ ३} प्रियतमस्य ^{१ २} वृषणं ^{३ १ २} वसुवाहनम् । स्तोता ^{२ १} वामश्विना
^{१ ३} वृषिः ^{१ २} स्तमेमिभूषति ^{३ २ ३ २ ३} प्रतिमाध्वी ^{१ २} मम ^३ धुनं ^{१ २} हवम् ॥ अत्यायातमश्विना ^{३ १ २} निरो
^{२ २} विश्वा ^{३ १ २} अहं ^{२ ३} सना । दन्वा ^{२ ३} हिरण्यवर्तनी ^{३ १ २} सुगुणा ^३ मिन्धुवाहसा ^{३ २ ३ १ २} माध्वी ^३ मम ^३ ध्रुवं
^{१ २} हवम् ॥ आ ^{२ ३ १} ना ^{२ ३} रत्नानि ^{३ १ २ ३ १} विभ्रतावश्विना ^{३ १ २} गच्छतं ^{३ १ २} युवम् । रुद्रा ^{३ १ २} हिरण्यवर्तनी ^{३ २ ३ १ २} जुषा-
^{१ २} णा ^{३ २ ३ १ २} वाजिनी ^{३ १ २} वसू ^{३ १ २} माध्वीनमस्तुनं ^{३ १ २} हवम् ॥ १२ ॥ अवाध्यग्निः ^{३ १ २} समिधा ^{३ २ ३ १ २} जनाना-
^{१ २} म्प्रति ^{३ १ २} धनुमिनायता ^{३ २ ३ १ २} सुपासम् । यद्वा ^{३ १ २} इव ^{३ १ २} प्रवयामज्जिहानाः ^{३ १ २} प्रमानवः ^{३ १ २} सञ्जते ^३ ना-
^{३ १} कमच्छ ॥ अवाधि ^{३ १ २} होता ^{३ १ २} यजथाय ^{३ १ २} देवानूध्वो ^{३ १ २} अग्निः ^{३ १ २} सुमनाः ^{३ १ २} प्रातरस्थान् । स-
^{३ १ २} मिदस्य ^{३ १ २} रुशददशि ^{३ १ २} पाजो ^{३ १ २} महान्देवस्तमसो ^{३ १ २} निरमाचि ॥ यदी ^{३ १ २} गणस्य ^{३ १ २} रशनामजा-
^{३ १ २} गः ^{३ १ २} शुचिरह्ने ^{३ १ २} शुचिमिगाभिरग्निः । अदक्षिणा ^{३ १ २} युज्यते ^{३ १ २} वाजयंत्युत्तानामूध्वो ^{३ १ २} अ-
^{३ १ २} धयज्जुह्विमः ॥ १३ ॥ इदं ^{३ १ २} श्रेष्ठं ^{३ १ २} ज्योतिषा ^{३ १ २} ज्योतिरागाचित्रः ^{३ १ २} प्रकतो ^{३ १ २} अजनिष्टवि-
^{३ १ २} भ्वा । यथा ^{३ १ २} प्रद्युता ^{३ १ २} सवितुः ^{३ १ २} सवायवा ^{३ १ २} राध्युपसे ^{३ १ २} योनिरारक् ॥ रुशदत्मा ^{३ १ २} रुशती
^{३ १ २} श्वत्यागादारिगुह्यासदनान्यस्याः । समानवन्धू ^{३ १ २} अमृतं ^{३ १ २} अनूचो ^{३ १ २} धावावर्णं ^{३ १ २} चरत
^{३ १ २} आमिमाने ॥ समाना ^{३ १ २} अश्वा ^{३ १ २} स्वस्त्रोरनेतस्तमन्यान्याचरतो ^{३ १ २} देवशिष्टे । न ^{३ १ २} मेधते ^{३ १ २} न
^{३ १ २} तस्थतुः ^{३ १ २} सुमेरु ^{३ १ २} नक्षोपासा ^{३ १ २} समनसा ^{३ १ २} विरूपे ॥ १४ ॥ आभात्यग्निरुपसामनीकमुद्दि-
^{३ १ २} प्राणान्देवया ^{३ १ २} वाचा ^{३ १ २} अस्थुः । अवाश्वा ^{३ १ २} नूनं ^{३ १ २} रथ्येह ^{३ १ २} यातं ^{३ १ २} पीपिवांसमश्विना
^{३ १ २} घर्तमच्छ ॥ न ^{३ १ २} संस्कृतं ^{३ १ २} प्रमिमीतो ^{३ १ २} गाविष्ठा ^{३ १ २} न्ति ^{३ १ २} नूनमश्विनोपस्तुतेह । दिवाभि-
^{३ १ २} पि ^{३ १ २} वऽवसागमिष्ठा ^{३ १ २} प्रत्यवर्ति ^{३ १ २} दाशुषे ^{३ १ २} शम्भविष्ठा ॥ उतायातं ^{३ १ २} सङ्गव ^{३ १ २} प्रातरहो
^{३ १ २} मघ्यान्दिन ^{३ १ २} उदिता ^{३ १ २} सूर्यस्य । दिवानक्रमवसाशान्तमेन ^{३ १ २} नेदानाम्पीतिरश्विनाततान
^{३ १ २} ॥ १५ ॥ एता ^{३ १ २} उत्था ^{३ १ २} उपसः ^{३ १ २} केतुमकत ^{३ १ २} पूरं ^{३ १ २} अर्द्धे ^{३ १ २} रजसो ^{३ १ २} मानुमज्जते । निष्क-
^{३ १ २} एवाना ^{३ १ २} आयुधानीव ^{३ १ २} धृष्णवः ^{३ १ २} प्रति ^{३ १ २} गावारुपीर्यन्ति ^{३ १ २} मातरः ॥ उदपसन्नरुणा ^{३ १ २} मा-
^{३ १ २} नवा ^{३ १ २} वृथा ^{३ १ २} स्वायुजा ^{३ १ २} अरुपीणा ^{३ १ २} अयुक्षत । अकक्षुपासो ^{३ १ २} वयुनानि ^{३ १ २} पूवया ^{३ १ २} रुशन्तं
^{३ १ २} मानुमरुषीरशिभ्रयुः ॥ अचान्त ^{३ १ २} नारीररसा ^{३ १ २} न ^{३ १ २} विधिभिः ^{३ १ २} समानेन ^{३ १ २} योजनेना ^{३ १ २} परा-
^{३ १ २} वतः । इषं ^{३ १ २} वरन्तीः ^{३ १ २} सुकृते ^{३ १ २} सुदानवे ^{३ १ २} विश्वे ^{३ १ २} दह ^{३ १ २} यजमानाय ^{३ १ २} सुन्वते ॥ १६ ॥ अ-

अथ नवमः प्रपाठकः

अपिः—१ नृमेधः । ३ प्रित्रमेधः । ४ दीर्घतमा औचध्यः । ५ वामदेवः । ६ प्रस्कण्वः काण्वः । ७ बृहदुक्थो वामदेव्यः । ८ विन्दुः पृतदक्षो वा । ९ जमदग्नि-
भोगैवः । १० सुकृत्तः । ११—१३ वमिष्टः । १४ मुदाः पौत्रवनः । १५ मेधाविधिः
काण्वः प्रियमेधआंगिरसः । १६ नीपातिधिः काण्वः । १७ जमदग्निः । १८ परुच्छे-
पोर्देवोदासीः । २ एतत्साम ॥ देवताः—१, १७ पवमानः सोमः । ३, ७, १०—१६
इन्द्रः । ४, ५, १८ अग्निः । ६ अग्निरध्विनावुषाः । ८ मरुतः । ९ सूर्यः । २
एतत्साम ॥ छन्दः—१, ८, १०, १५ गायत्री । ३ अनुष्टुप् प्रथमस्य, गायत्री
उत्तरयोः । ४ उष्णिक् । ११ अग्निरनुष्टुप् । १३ विगाडनुष्टुप् । ५ पदपङ्क्तिः । ६ प्रागाथं
बार्हतम् । ७ त्रिष्टुप् । ८ वृत्तिः । १२ प्रागाथं । १४ शक्करी । १६ अनुष्टुप् । १७
द्विषा गायत्री । १८ अत्रिष्टुप् । २ एतत्साम ॥ स्वरः—१, ८, १०, १५, १७ पङ्क्तः ।
३ गान्धारः प्रथमस्य, पङ्क्तः उत्तरयोः । ४ अपमः । ११, १३, १६, १८ गान्धारः ।
५ पञ्चमः । ६, ९, १२ मध्यमः । ७, १४ धैवतः । २ एतत्साम ॥

ग्रास्व धारा अक्षरन्वृण्वः सुतस्याजसः । देवा अनुप्रभूषतः ॥ सप्ति सृज-
न्ति वेधसो गृणन्तः कारवा गिरा । ज्योतिर्ज्ञानमुक्थ्वम् ॥ सुषहा सोम तानि
ते पुनानाव प्रभूवसो । वद्दासमुद्रमुक्थ्वम् ॥ १ ॥ एष ब्रह्माय आत्विय इन्द्रो नाम
भुवो गृणे ॥ त्वामिच्छवसस्पते यन्ति गिरो न संयतः ॥ विष्णुतयो यथा पथाय
इन्द्रन्तु रातवः ॥ २ ॥ आ त्वा रथं यथोतये सुम्नाय वर्तयामसि । तुविकूर्मि
सुवीर्यमिन्द्रं शविष्टसत्पतिम् ॥ तुविशुष्म तुविकृतो शचीवो विश्वया मते । आप-
प्राथ महित्वम् ॥ यस्व ते महिना महः परिज्मायन्तमीयतुः । हस्तावज्ज हिरण्ययम्
॥ ३ ॥ आ यः पुरं नार्मिणीमदीदेदत्यः कविनेभन्वोरे नार्वा । सरो न रुरु-
काण्वतात्मा ॥ अभि द्विजन्मा त्रीरोचनानि विश्वा रजांसि शुशुचानो अस्थात्

होता यजिष्ठो अपां सधस्ये ॥ अयं स होता यो द्विजन्मा विश्वा दधे कार्याणि
 भवस्या । मर्तो यो अस्मै सुतको ददाश ॥ ४ ॥ अग्ने तमधारवण स्तोमैः क्र-
 तुम मद्रुदिस्पृशम् । अध्यामा त आदेः ॥ अधा ह्यग्ने क्रतोभेद्रस्य दक्षस्य साधोः ।
 रयीश्वेतस्य बृहतो बभूव ॥ एभिर्नो अर्कमेवानो अवाक्स्वादेश्यो ज्योतिः । अग्ने
 विरवेभिः सुमना अनीकैः ॥ ५ ॥ अग्ने विवस्वदृषसभिर्न राधो अमर्त्य । आ-
 दाशुषे जातवेदो वहा त्वमद्या देवां उपबुधः ॥ जुष्टो हि दतो असि हव्यवाहनो-
 ऽग्ने रथीरध्वराणाम् । सज्जुरश्चिभ्यामुषसा सुवीर्यमस्मे धेहि भवो बृहत् ॥ ६ ॥
 विष्टु दद्राव्यं समने बहूनां युवानं सन्तं पलितो जगार । देवस्य परय काव्यं
 महित्वायाममार स अः समान ॥ आत्मना शाको अरुणः सुपथ आ यो महः
 शूरः सनादनीहः । यश्चिकेत सत्यमित्तमं मोघं वसु स्पार्हमुत जेतोत दाता ॥ ऐ-
 भिर्देदे वृष्या पौस्यानि येमिरौचद्वृत्रहत्याय वज्री । ये कमणः क्रियमाणस्य
 मह्य अन्तेकर्ममुदजायन्त देवाः ॥ ७ ॥ अस्ति सोमो अयं सुतः पिवन्त्यस्व मरुतः ।
 उत स्वराजो अरिना ॥ पिवन्ति मित्रो अर्यमा तना पूतस्य वरुणः । त्रिषध-
 स्थस्य जावतः ॥ उतोन्वस्य जोषमा इन्द्रः सुतस्य गोमतः । प्रातर्होतेवमत्सति
 ॥ ८ ॥ वयमहो असि सूर्य वडादित्य महो असि । महस्ते सतो महिमापनिष्टम
 मह्य देव महो असि ॥ वद् सूर्य भवसा महो असि सत्रा देव महो असि ।
 मह्य देवानामसुर्वः पुरोहितो विश्व ज्योतिरदाभ्यम् ॥ ९ ॥ उप नो हरिभिः
 सुतं वाहि मदानाम्यते । उप नो हरिभिः सुतम् ॥ दिता यो वृत्रहन्तमो विद इ-
 न्द्रः शतक्रतुः । उप नो हरिभिः सुतम् ॥ त्वं हि वृत्रहक्षेपो पाता सोमानामसि ।
 उप नो हरिभिः सुतम् ॥ १० ॥ प्र वो मेमहे वृधे मरुध्वं प्रचेतसं प्रमुमति कृ-
 णुध्वम् । विशः पूर्वीः प्रचरचर्षणि प्राः ॥ ऋण्यचसे महिने सुवृक्किमिन्द्राय अश्व
 जनयन्त विप्राः । तस्य व्रतानि न भिनन्ति धीराः ॥ इन्द्र वाणीरजुत्तमन्युमव स-
 त्रा राजानं दधिरे सहस्रैः । ह्यश्वाय बर्हयां समर्पान् ॥ ११ ॥ यदिन्द्र वावत-

स्त्वमेतावदहमीशीष । स्तोतारमिद्विशो रदावसौ न पाप त्वाय रंसिषम् ॥ शि-
 ष्यमिन्महयते विवेदिवे राय आ कुक्षिद्विदे । न हि त्वदन्यन्मघवन्न आप्यं व-
 स्था अस्ति पिता च न ॥ १२ ॥ श्रुधी हवं विपिपानस्याद्रैवोधा विप्रस्यार्चतो
 मनीषाम् । कृत्वा दुवां स्यन्तमा सचेमा ॥ न ते गिरो अपिमृष्ये तुरस्यन सुष्टु-
 तिमसुर्यस्य विद्वान् । सदा ते नाम स्वयशो विवक्षिम् ॥ भूरि हि ते सवना मा-
 नुषेषु भूरि मनीषी हवते त्वामित् । मारे अस्मन्मघव ज्योक्तः ॥ १३ ॥ प्रोष्वस्मै
 पुरोरथमिन्द्राय शूषमचत अमीके चिदु लोककृत्सङ्गे समत्सु वृत्रहा । अस्माकं
 बोधि बोदिता नमन्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु ॥ त्वं सिधूरवासुजोऽध-
 रायो अहन्नाहिम् । अशत्रुरिन्द्र जज्ञिषे विश्वं पुष्यसि वार्यम् । तं त्वा परिष्वजा-
 महे नमन्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु ॥ विदु विश्वा अरातयोऽर्चानशन्त नो
 धियः । अस्तासि शत्रवे वधं यो न इन्द्र जिघांसति । या ते रातिर्ददिवसु नम-
 न्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु ॥ १४ ॥ त्वा इद्रेवतस्तोता स्यान्नावतो म-
 धोनः । प्रेदु हरिवः सुतस्य ॥ उक्थं च न शस्यमानं नागो रथिरार्चिकेत । न
 गायत्र गीयमानम् ॥ मा न इन्द्र पीयत्नवे मा शदते परादाः । शिच्चा शचीवः
 शचीभिः ॥ १५ ॥ एन्द्र याहि हरिमिरुप कण्वस्य सुष्टुतिम् । दिवो अमुष्य
 शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ अत्रा वि नेमिरेषाम्परां न धनुते वृकः । दिवो अमुष्य
 शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ आ त्वा प्रावा वदभिह सोमी घोषेण वदतु ।
 दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ १६ ॥ षवस्व सोम मन्दयभि-
 न्द्राय मधुमत्तमः ॥ ते सुतासो विपश्चितः शुक्रा वायुममृचत ॥ असृष्टं देववीतथे
 बाजयन्तो रथा इव ॥ १७ ॥ अग्निं होतारं मन्ये दास्वन्तं वसोः सनुं सहसो
 जातवेदसं विप्रञ्ज जातवेदसम् । य ऊर्ध्वया स्वध्वरोदेवाच्या कृपा । घृतस्य
 विभ्राष्टिमनुशुक्रशोचिष आजुह्वानस्य सर्पिषः ॥ यजिष्ठं त्वा यजमाना हुवेम ज्ये-
 ष्ठमङ्गिरसां विप्र मन्मभिर्विप्रेभिः शुक्र मन्मभिः । परिज्मानमिव धां होतारं
 वर्षशीनाम् । सोचिष्केषां वृषयं यमिमाविशः प्रावन्तु ज्ञातये विश्वः ॥ स हि

गुरुचिदोजसा विरुक्मता दीधानो भवति दुहन्तरः परशुर्न दुहन्तरः । वीहु
चिद्यस्य समृतौ श्रुवद्वनेव यत्स्थिरम् । निष्पह्मणो यमते नायते धन्वासहा
नायते ॥ १८ ॥

इति प्रथमोऽर्धः प्रपाठकः

ऋषिः—१ अग्निः पावकः । २ सोमरिः काण्वः । ५, ६ अवत्सारः काश्यप
अन्ये च ऋषयो दृष्टलिङ्गाः । ८ वत्सप्री । ९ गोपूक्तयश्वसूक्तिनौ काण्वायनौ । १०
त्रिशिरास्त्वाष्टः सिंधुद्वीपो बांबरीषः । ११ उलो वातायनः । १२ वेनः । ३, ४, ७,
१२ इतिसाम ॥ देवता—१, २, ८ अग्निः । ५, ६ विश्वे देवाः । ९ इन्द्रः । १०
आपः । ११ वायुः । १२ वेनः । ३, ४, ७, १२ इतिसाम ॥ छन्दः—१ विष्टारपङ्क्तिः
प्रथमस्य, सतोवृहती उत्तरेषां त्रयाणां, उपरिष्टाज्ज्योतिः, अत उत्तरस्य, त्रिष्टुप् चरमस्य ।
२ प्रागाथं काकुभम् । ५, ६, १२ त्रिष्टुप् । ८—११ गायत्री । ३, ४, ७, १२
इतिसाम ॥ स्वरः—१ पञ्चमः प्रथमस्य, मध्यमः उत्तरेषां त्रयाणां, धैवतः चरमस्य ।
२ मध्यमः । ५, ६, १२ धैवतः । ८—११ षड्जः । ३, ४, ७, १२ इतिसाम ॥

अग्ने तव अयो वयो महि आजन्ते अर्चयो विमावसो । बृहन्नानो शवसा
वाजमुक्थ्यादेदधासि दाशुषे कवे ॥ पावकवचाः शुक्रवचा अनूनवचा उदिबर्षि
यातुना । पुत्रो अतश्च मिचरन्तु पावसि पृणचि रोदसी उमे ॥ ऊर्जो नपाज्जा-
तवेदः सुशस्तिमिमदस्व धीतिभिर्हितः । त्वे इषः सन्दधुर्भूरि वर्षस भित्रातयो
वामजाताः ॥ इरज्यअग्ने प्रययस्व जन्तुभिरस्मे रायो अमर्त्य । स दर्शतस्य व-
पुषो विराजति पृणचि दर्शत क्रतुम् ॥ इष्कतारमध्वरस्य प्रचेतसं चयन्तं राधसो
महः । राति वामस्य सुभगां महीमिषं दधासि सानसि रयिम् ॥ ऋतावानं महिषं
विश्वदर्शतमग्निं सुम्नाय दधिरे पुरो जनाः । श्रुत्वा सप्रयस्तमं त्वा गिरा
दैव्यं मातुष्य युगा ॥ १ ॥ अ सो अग्ने तवातिभिः सुवीरामिस्तरति वाजकर्म-

मिः । यस्य त्वं सख्यमाविथ ॥ तव द्रप्सो निलवान्वाश आत्विय इन्धानः सि-
 ष्ण्वाद्दे । त्वं महीनामुषसामासि प्रियः चपोवस्तुषु राजसि ॥ २ ॥ तमोषधीर्द-
 धिरे गर्भमुत्त्विय तमापो अग्निं जनयन्त मातरः । तमित्समानं वनिनश्च वीरु-
 धौन्तर्वतीश्च सुवते च विश्वहा ॥ ३ ॥ अग्निरिन्द्राय पवते दिवि शुको विरा-
 जति । महिषीव विजायते ॥ ४ ॥ यो जागार तमृचः कामयन्ते यो जागार तद्ध-
 सामानि यन्ति । यो जागार तमयं सोम आह तवाहमस्मि सख्ये न्योकाः ॥ ५ ॥
 अग्निर्जागार तमृचः कामयन्तेऽग्निर्जागारतमुसामानि यन्ति । अग्निर्जागार तमयं
 सोम आह तवाहमस्मि सख्ये न्योकाः ॥ ६ ॥ नमः सखिभ्यः पूर्वसद्गथोनमः
 साकं निषेभ्यः । युञ्ज वाचं शतपदीम् ॥ युञ्ज वाचं शत पदी भाये सहस्रव-
 र्त्तनि । गायत्रं त्रैष्टुभं जगत् ॥ गायत्रं त्रैष्टुभं जगद्विधा रूपाणि सम्भृता । देवा
 ओक्तांसि चक्रिरे ॥ ७ ॥ अग्निर्ज्योतिर्ज्योतिरिन्द्रोऽज्योतिर्ज्योतिरिन्द्रः । सूर्यो-
 ज्योतिर्ज्योतिः सूर्यः ॥ पुनरूजानि वर्तस्व पुनरग्न इषायुषा । पुनर्नः पादंहसः ॥
 सह रय्यानि वर्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया । विश्वरूपा विश्वतस्सरि ॥ ८ ॥
 यदिन्द्राहं यथा त्वमीशीयवस्व एक इत् । स्तोता मे गो सखा स्वात् ॥ शि-
 ष्यमभ्यै दिस्तेयं शर्चापते मनीषिण । यदह गोपतिः स्याम् ॥ धेनुष्ट इन्द्र
 सूनृता यजमानाय सुन्वते । गामश्च पिप्पुषो दूहे ॥ ९ ॥ आपो हिष्ठा म-
 योभुवस्तान ऊर्जे दधातन । महेरणा चक्षसे ॥ यो वः शिवतमो रस-
 स्तस्य मज्जतेह नः । उशतीरिमातरः ॥ तस्मा अरङ्गमाम वो यस्य
 क्षयाय जिन्वय । आपो जनयथा च नः ॥ १० ॥ वात आवातु भेषजं शम्भ म-
 याध नो हृदे । प्र न आयुंषि तारिषत् ॥ उत वात पितासि न उत आतोतनः
 सखा । स नो जीवातवे कृधि ॥ यददो वात ते गृहेऽऽमृताभिर्हिवं गुहा । तस्य नो
 धेहि जीवसे ॥ ११ ॥ अमि वाजी विश्वरूपो जनित्रं हिरण्यं विभ्रदस्कं सुपर्णः ।
 सूर्यस्य मानुषमुत्थावमानः परिस्वये मेघ उज्जो जजान ॥ अप्सु रेतः शिभिरे वि-
 रवरूपं तेजः पृथिव्यामधि यत्सं बभूव । अन्तरिक्षं स्वस्मादिमानं मिमानः कनिक्-

न्ति वृष्णो अश्वस्य रेतः ॥ अयं सहस्रा परियुक्तावसानः सूर्यस्य भानु यज्ञो दा-
 धार । सहस्रदाः शतदा भूरिदावा धर्ता । देवो भुवनस्य विरपतिः ॥ १२ ॥ ना-
 के सुपर्णसुपर्णत्पतन्तं हृदा वेनन्तो अभ्यवक्षत त्वा । हिरण्यपचं वरुणस्य दूतं व-
 मस्य योनौ शकुनं भुरययुम् ॥ ऊर्द्धो गन्धर्वा अधि नाके अस्यात्प्रत्यङ्चित्रा वि-
 अदस्यायुधानि । वसानो अत्कं सुरमिन्द्रशोकं स्वारेण्यं नाम जनत प्रियाणि ॥ द्र-
 प्तः समुद्रमभि यजिगाति परयन् गृध्रस्य चक्षसा विचर्मन् । भानुः शुक्रेण शो-
 चिषा चकानस्वृतीये चक्रे रजसि प्रियाणि ॥ १३ ॥

इति द्वितीयोऽधः प्रपाठकः

ऋषिः—१—४ अप्रतिरथ ऐन्द्रः । ५ अप्रतिरथ ऐन्द्रः प्रथमयोः, पायुर्भारद्वाजः
 चरमस्य । ६ पायुर्भारद्वाजः चरमस्य । ७ शासो भारद्वाजः प्रथमयोः । ८ पायुर्भा-
 रद्वाजः प्रथमस्य, तृतीयस्य च । ९ जय ऐन्द्रः प्रथमस्य, गोतमो राहुगणः उत्तरयोः ॥
 देवता—१, ३, ४ इन्द्रः । २ बृहस्पतिः प्रथमस्य, इन्द्रः उत्तरयोः । ५ अप्वा
 प्रथमस्य, इन्द्रो मरुतो वा द्वितीयस्य, इषवः चरमस्य । ६, ८ लिंगोक्ता संप्रामाशिषः ।
 ७ इन्द्रः प्रथमयोः । ९ इन्द्रः प्रथमस्य, विधेदेवा उत्तरयोः ॥ छन्दः—१—४, ९ त्रिष्टुप् ।
 ५, ८ त्रिष्टुप् प्रथमस्य, अनुष्टुप् उत्तरयोः । ६, ७ पङ्क्तिः चरमस्य, अनुष्टुप् द्वयोः ॥
 स्वरः—१—४, ९ धैवतः । ५, ८ धैवतः प्रथमस्य, गान्धार उत्तरयोः । ६, ७
 पञ्चमः चरमस्य, गान्धारः द्वयोः ॥

आशुः शिशानो वृषभो न मीमो घनाघनः क्षोमण्यर्षणीनाम् । सङ्क्रन्दनोऽ-
 निमिष एकवीरः शतं सेना अजयत्साकमिन्द्रः ॥ सङ्क्रन्दनेनानिमिषेण जिष्णु-
 ना युत्कारेण दुरज्यवनेन धृष्णुना । तदिन्द्रेण जयत तत्सहध्वं युधो नर इषुर-
 स्तेन वृष्णा ॥ स इषुहस्तैः स निषङ्गमिभिवंशी सं सृष्टा स युध इन्द्रो गणेन ।
 सं सृष्टत्रित्सोमपा बाहुशर्ध्वऽरेप्रधन्वा प्रतिहिताभिरस्ता ॥ १ ॥ बृहस्पते परिदी-
 या रथेन रक्षो हामित्रा अपवाधमानः । प्रमञ्जन्त्सेनाः प्रमृशो युधा जयन्तस्मा-
 कमेध्यविता रथानाम् ॥ बलविज्ञायः स्थविरः प्रवीरः सहस्वान्वाजी सहमान उग्रः ।

^{३ १ २}अमिचीरो ^{३ १ २}अमिसत्वा ^{३ १ २}सहोजा ^{३ १ २}जैत्रमिन्द्र ^{३ १ २}रथमातिष्ठ ^{३ १ २}गोवित् ॥ ^{३ १ २}गोत्रमिदं ^{३ १ २}गोविदं
^{१ २ ३}वज्रबाहु ^{१ २ ३}जयन्तमज्म ^{१ २ ३}प्रमृणन्तमोजसा । ^{१ २ ३}इमं सजाता ^{१ २ ३}अनुवीरयध्वमिन्द्रं ^{१ २ ३}सखायो
^{१ २ ३}अनुसं रमध्वम् ॥ २ ॥ ^{१ २ ३}अमिगोत्राणी ^{१ २ ३}सहसा ^{१ २ ३}गाहमानोऽदयो ^{१ २ ३}वीरः ^{१ २ ३}शतमन्यु रि-
^{१ २ ३}न्द्रः । ^{१ २ ३}दुष्क्यवनः ^{१ २ ३}पृतनापादयुधोऽऽस्माकं ^{१ २ ३}सेना ^{१ २ ३}अवतु ^{१ २ ३}प्रयुत्सु ॥ ^{१ २ ३}इन्द्र आसाणे
^{१ २ ३}ता ^{१ २ ३}बृहस्पतिर्दं ^{१ २ ३}चिणायकः ^{१ २ ३}पुर एतु ^{१ २ ३}सोमः । ^{१ २ ३}देवसेनानामभिमञ्जतीनां ^{१ २ ३}जयन्तीनां
^{१ २ ३}मरुतो यन्त्वग्रम् ॥ ^{१ २ ३}इन्द्रस्य ^{१ २ ३}वृष्णो ^{१ २ ३}वरुणस्य ^{१ २ ३}राज्ञ ^{१ २ ३}आदित्यानां ^{१ २ ३}मरुतां ^{१ २ ३}शब्दे उग्र-
^{१ २ ३}म् । ^{१ २ ३}महामनसां ^{१ २ ३}धुवनच्यवानां ^{१ २ ३}घोषां ^{१ २ ३}देवानां ^{१ २ ३}जयतामुदस्थात् ॥ ३ ॥ ^{१ २ ३}उद्धर्षय म-
^{१ २ ३}घवभ्रायुधान्युत्सत्त्वनां ^{१ २ ३}मामकानां ^{१ २ ३}मनांसि । ^{१ २ ३}उद्ध्वहन्वाजिनां ^{१ २ ३}वाजिनान्यु ^{१ २ ३}द्रयानां
^{१ २ ३}जयतां यन्तु ^{१ २ ३}घोषाः ॥ ^{१ २ ३}अस्माकमिन्द्रः ^{१ २ ३}समृतेषु ^{१ २ ३}ध्वजेष्वस्माकं ^{१ २ ३}या इषवस्ता ^{१ २ ३}जयन्तु ।
^{१ २ ३}अस्माकं ^{१ २ ३}वीरा उत्तरं ^{१ २ ३}भवन्त्वस्मां ^{१ २ ३}उ देवा ^{१ २ ३}अवता ^{१ २ ३}हवेषु ॥ ^{१ २ ३}असौ या सेना ^{१ २ ३}मरुतः
^{१ २ ३}परेषामभ्येति न ^{१ २ ३}ओजसा ^{१ २ ३}स्पृष्टमाना । ^{१ २ ३}तां गूहत् ^{१ २ ३}तमसा ^{१ २ ३}पवतेन ^{१ २ ३}यथेतेषामन्यो अ-
^{१ २ ३}न्यं न जानात् ॥ ४ ॥ ^{१ २ ३}अमीषां ^{१ २ ३}चिचं ^{१ २ ३}प्रतिलोभयन्ती ^{१ २ ३}गृहाणाद्गान्धर्व्यं ^{१ २ ३}परोहि ।
^{१ २ ३}अभिप्रेहि निर्देह ^{१ २ ३}हत्सु ^{१ २ ३}शोकरन्ध्रे ^{१ २ ३}नामित्रास्तमसा ^{१ २ ३}सचन्ताम् ॥ ^{१ २ ३}प्रेता जयता नर
^{१ २ ३}इन्द्रो वः ^{१ २ ३}शर्म यच्छतु । ^{१ २ ३}उग्रा वः ^{१ २ ३}सन्तु ^{१ २ ३}बा हवो ^{१ २ ३}नाधृष्या ^{१ २ ३}यथा सय ॥ ^{१ २ ३}अवसृष्टा
^{१ २ ३}परा पत शरब्धे ^{१ २ ३}ब्रह्म ^{१ २ ३}सांशिते । ^{१ २ ३}गच्छामित्रान्पपद्यस्व ^{१ २ ३}मामीषां ^{१ २ ३}कं च ^{१ २ ३}नोच्छिषः
॥ ५ ॥ ^{१ २ ३}कङ्काः ^{१ २ ३}सुपर्णा ^{१ २ ३}अनुयन्त्वे ^{१ २ ३}नान् ^{१ २ ३}गृध्राणामक्षमसावस्तु ^{१ २ ३}सेना । ^{१ २ ३}मैषां मो-
^{१ २ ३}च्यघहारश्च ^{१ २ ३}नेन्द्र ^{१ २ ३}वयां ^{१ २ ३}स्येनाननुसंयन्तु ^{१ २ ३}सर्वान् ॥ ^{१ २ ३}अभिप्रसेनां ^{१ २ ३}मघवन्नस्माञ्छत्रुय-
^{१ २ ३}तीमामि । ^{१ २ ३}उभौ ^{१ २ ३}तामिन्द्र ^{१ २ ३}वृत्रहज्जग्निश्च ^{१ २ ३}दहतं ^{१ २ ३}प्रति ॥ ^{१ २ ३}यत्र ^{१ २ ३}बाणाः ^{१ २ ३}सम्पतन्ति ^{१ २ ३}कुमा-
^{१ २ ३}रा विशिखा इव । ^{१ २ ३}तत्र नो ^{१ २ ३}ब्रह्मणस्पतिरादितिः ^{१ २ ३}शर्म यच्छतु । ^{१ २ ३}विश्वाहा ^{१ २ ३}शर्मयच्छ-
^{१ २ ३}तु ॥ ६ ॥ ^{१ २ ३}विरचो ^{१ २ ३}विपृधो ^{१ २ ३}जहि ^{१ २ ३}विपृत्रस्य ^{१ २ ३}हन् हज । ^{१ २ ३}विमन्यु ^{१ २ ३}मिन्द्र ^{१ २ ३}वृत्रहजमित्र-
^{१ २ ३}स्यामिदासतः ॥ ^{१ २ ३}वि न ^{१ २ ३}इन्द्र ^{१ २ ३}मृषो ^{१ २ ३}जहि ^{१ २ ३}नीचा ^{१ २ ३}यच्छ ^{१ २ ३}पृतन्यतः । ^{१ २ ३}यो अस्मां ^{१ २ ३}अभि-
^{१ २ ३}दासत्पथरं ^{१ २ ३}गमया ^{१ २ ३}तमः ॥ ^{१ २ ३}इन्द्रस्य ^{१ २ ३}बाहु ^{१ २ ३}स्थविरो ^{१ २ ३}युवानावनाधृष्यौ ^{१ २ ३}सुप्रतीकावसक्ता ।
^{१ २ ३}तौ युञ्जीत ^{१ २ ३}प्रथमौ ^{१ २ ३}योग आगते ^{१ २ ३}याम्यां ^{१ २ ३}जितमसुराणां ^{१ २ ३}सहो ^{१ २ ३}महत ॥ ७ ॥ ^{१ २ ३}मर्मा-
^{१ २ ३}धि ते ^{१ २ ३}वर्मणाञ्छादयामि ^{१ २ ३}सामस्त्वा ^{१ २ ३}राजामृतनानुवस्ताम् । ^{१ २ ३}उरार्चरीषो ^{१ २ ३}वरुणस्ते

